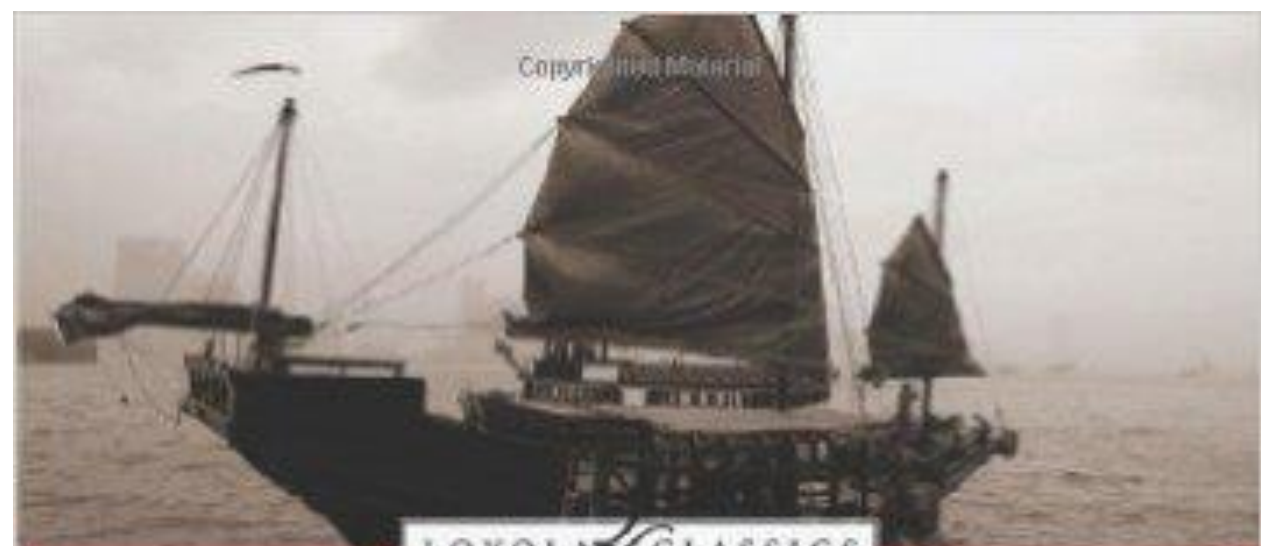

Copyrighted Material

LOYOLA & CLASSICS

The Keys of the Kingdom

Introduction by Joseph Bottum

A. J. CRONIN

Copyrighted Material

Naslov originala

A.J. Cronin The Keys of the Kingdom

Prevela: DESANKA MILEKIĆ

A.J. Cronin

Ključevi

kraljevstva

OTOKAR KERSONI RIJEKA 1966

Napomena:

Sve ličnosti u ovoj knjizi su uzmišljene I ne odnose se ni na koje određeno lice.

I DAT CU TI KLJUČEVE CARSTVA NEBESKOGA:

Krist je rekao Petru str. 20 Ev. po Mateju gl. 15, 16, 19

MOME PRIJATELJU F. M.

koji je bio

dvadeset godina misionar u Kini

Dr. Archibald Joseph CRONIN bio je do svoje trideset pete godine poznati londonski liječnik. Bolest ga je tada natjerala da napusti posao. Do tog vremena nije napisao nijedan redak, ali u roku jedne godine završio je ŠEŠIRDZIJIN ZAMAK, roman koji je odmah postigao uspjeh. Poslije ovog romana nanisao je još sedam i postao jedan od najčitanijih pisaca našeg doba. Njegove knjige očaravaju milijune ljudi i žena širom čitavog svijeta.

DIO I.

POČETAK KRAJA

I

U jedno kasno poslije podne septembra 1938. stari otac Francis Chisholm šepesao je strmom stazom od crkve sv. Columba do svoje kuće na brijegu. Iako je bio nemoćan, više je volio ići ovim putem nego blažim usponom uz Mercat Wynd; i, kada je dospio do uskih vrata u zidom ograđenom vrtu on zastade s nekim naivnim trijumfom — zadihano promatrajući prizor koji je oduvijek volio.

Pred njim se pružala rijeka Tweed, veliki široki tok mirnog srebra, sa šafranastim prelivima jesenjeg sunca koje se već duboko spustilo. Niz padine sjeverne škotske obale spuštao se gradić Tweedsides, sa krovovima od ružičastog i žutog crijepa sastavljenog u čudne šare poput šaha, skrivajući labirint ulica pokrivenih kaldrmom. Visoki kameni bedemi još uvijek su opasavali ovaj pogranični slobodni grad, sa zapljenjenim krimskim topom koji je sada služio galebovima za slijetanje dok bi ključali račiće. Na ušću rijeke pružao se kao utvara pješčani sprud zamagljujući razapete mreže, jarbole ribarskih barki u pristaništu koji su se, vitki i nepomični, dizali u vis.

Suton je već zahvatao mirne tamne šume Derhama na obali, prema njima se uputila jedna čaplja leteći tegobno. Uzduh je bio razrijeđen i čist, ispunjen reskim dimom drveta i mirisom opalih jabuka sa oštrim nagovještajem ranog mraza.

Uz zadovoljan uzdah otac Chisholm uđe u svoj vrt: komad zemlje pokraj njegovog perivoja na Brijegu Sjajnog Zelenog Nefrita, ali lijep i kao svi škotski vrtovi, koristan, sa nekoliko plemenitih voćki koje su se nadvijale preko starog zida. Kruška ranka o brajdi u južnom uglu bila je puna roda. Budući da se tiranin Dougal nije mogao nigdje primijetiti, pažljivo pogledavši ka kuhinjskom prozoru on ukrade najljepšu krušku sa svog vlastitog drveta i sakri je ispod mantije. Njegovi uveli, nabrani obrazi bili su ispunjeni trijumfom dok je šepesao — vukući nogu pošljunčenom stazom, oslanjajući se na nešto luksuzno što je sebi dozvolio, na novi kišobran od tartana* sa šarom Chisholma koji je zamjenio njegov stari, dotrajali i omiljeni kišobran iz Paitana. Tamo, ispred prednjih vrata, stajala su jedna kola.

* Škotska tkanina.

On se lagano namršti. Iako mu je sjećanje bilo slabo i nastupi zaboravljivosti postali stalnim izvorom neprijatnosti, sada se prisjetio neprijatnog uzbuđenja zbog biskupova pisma kojim je predlagao, ili bolje rečeno, najavljivao posjetu svog sekretara Monsinjora Sleetha. On požuri da dočeka gosta.

Monsinjur Sleeth nalazio se već u salonu, stojeći mračan, mršav, otmjen, ali ne sasvim slobodno leđima okrenut kaminu — njegova mladalačka nestrpljivost bila je pojačana, a svećeničko dostojanstvo umanjeno zbog skromne sredine u kojoj se našao. Tražio je neke tragove ličnosti koja ovdje živi: možda neki komad porculana, ili lakiranu posudu, neki suvenir sa istoka. Ali stan je bio pust i neodređen sa dotrajalim linoleumom, mekim stolicama i starom ispucalom policom iznad kamina na kojoj je već primjetio zvrk smješten pokraj još neizbrojene gomile penija primljenih na dar. On je ipak bio odlučio da bude ljubazan. Ispravljaјуći bore na čelu, otkloni ispričavanja oca Chisholma blagonaklonim pokretom ruke.

— Vaša domaćica mi je već pokazala moju sobu. Nadam se da vam neću smetati ako ovdje ostanem nekoliko dana. Kako je samo bilo božanstveno poslijepodne. I te boje! — dok sam se vozio iz Tynecastla, gotovo sam vjerovao da se nalazim u dragom San Morales.

— S već unaprijed ispitanim izrazom, on skrenu pogled u sve gušću tamu kroz prozor.

Starac se skoro osmjehnu na pečat ponašanja što ga je ostavio otac Tarrant i Sjemenište — Sleethova elegancija, taj oštri izraz, čak i trag čvrstine u nozdrvama, sve ga je to činilo savršenom i vjernom njihovom reprodukcijom.

— Nadam se da će vam biti udobno — promrmlja on. — Sada ćemo nešto založiti. Žao mi je što vam ne mogu ponuditi i večeru. Nekako smo navikli da dobro užinamo na škotski način, i to je sve.

Sleeth, poluokrenute glave, klimnu suzdržljivo. I zaista u tom trenutku uđe gospođica Moffat i povuče dotrajale baršunaste zavjese i počе neupadljivo postavljati sto. On nije mogao a da ironično ne pomisli kako je ovo neupadljivo stvorenje koje mu je s vremena na vrijeme upućivalo zastrašen pogled, odgovaralo ovoj sobi. Iako je osjetio prolazno ogorčenje kada je primjetio da postavlja za tri osobe, njeno prisustvo mu je omogućilo da navodi razgovor sigurno na opće teme.

Kada su oba svećenika sjela za sto, on počе da hvali specijalan mermer koji je biskup donio iz Karare za krilo s Kristovim raspećem u novoj crkvi koja se zidala

umjesto katedrale u Tvnecastlu. Služeći se dobra apetita šunkom, jajima i bubrezima koji su se po izboru nalazili pred njim, on prihvati i šalicu čaja napunjenu iz aluminijskog čajnika. Zatim, zauzet premazivanjem maslaca na preprečeni kruh, on začu blagu primjedbvu svog domaćina:

— Nadam se da nećete imati ništa protiv ako Andrew pojede svoj poridž s nama za stolom. Andrew — ovo je monsinjor Sleeth.

Sleeth naglo podiže glavu. Dječak od oko devet godina tiho je ušao u sobu i sada, poslije jednog trenutka oklijevanja, stajao je i cupkao svoju plavu majicu, duga blijeda lica napetog od bojazni, on skliznu na svoje mjesto i mehanički ispruži ruku ka vrču s mlijekom. Kada se nagnuo preko tanjura, kovrča vlažne smeđe kose — zahvaljujući spužvi gospođice Moffat — pade preko njegova ružna koščata čela. Oči, izvanredno plave, izražavale su dječje predviđanje krize — i gledale tako zaplašeno da se nije usuđivao podignuti pogled. Biskupov sekretar se oslobodi i lagano nastavi sa obrokom. Ipak, čas nije bio pogodan. On je međutim s vremena na vrijeme potajno upravljao svoj pogled prema dječaku.

— Tako, ti si, znači, Andrew! — Pristojnost je zahtijevala u razgovoru možda čak i prizvuk dobroćudnosti. — I ti ideš ovdje u školu?

— Da...

— Hajde onda! Da vidimo koliko znaš. — Skoro prijateljski on postavi nekoliko jednostavnih pitanja. Dječak, zajapuren i bez riječi, suviše zbunjen da misli, pokaza ponižavajuće neznanje.

Obrve monsinjora Sleetha se izviše. — Užasno — pomisli. — Pravo ulično derište!

On se posluži još jednim bubregom — zatim odjednom primijeti da su se, dok se on obilato služio mesom sa stola, drugo dvoje skromno služili samo poridžom. On porumenje: ovakvo pokazivanje asketizma sa strane starca bilo je samo nepodnošljiva afektacija.

Možda je i otac Chisholm naslutio tu misao. On odmahnu glavom: — Toliko sam mnogo godina sebe lišavao dobre škotske zobene kaše, da je nikad ne propuštam kadgod imam prilike.

Sleeth primi ovu primjedbvu ćutke. Zatim, uz brzi pogled, iz svog malodušnog ćutanja, Andrew zatraži dozvolu da se skloni. Ustavši da bi izgovorio svoju molitvu, on obori kašiku laktom. Njegove krute čizme grubo zaškripaše ka vratima.

Još jedna stanka. Zatim, pošto je završio s obrokom, monsinjor Sleeth lako ustade i vrati se, bez nekog očiglednog cilja, na bezličnu prostirku kraj kamina. Razdvojenih nogu i ruku sklopljenih iza leđa on je promatrao, neprimjetno, svog ostarjelog kolegu koji je, još uvijek sjedio čudno i kao iščekujuća izraza. Blagi bože, pomisli Sleeth, kakav žalostan primjerak svećenstva — ovaj jadni starac, sa umazanom mantijom, prljavim okovratnikom i boležljivo žutom isušenom kožom! Na jednom obrazu primijećivao se ružan modri ožiljak, brazgotina, koja je povlačila donji kapak i nekako se činilo kao da vuče glavu naniže i ustranu. Dobijao se utisak stalno iskrivljenog vrata, koji je stajao u protivteži sa hromom i kraćom nogom. Njegove obično spuštene oči stoga su — u rijetkim prilikama kada bi dizao pogled — imale prodornu iskrenost koja je čudno zbunjivala.

Sleeth se nakašlja. On je procjenio da je došlo vrijeme da progovori i uz nametnutu notu srdačnosti on zapita: — Koliko ste već ovdje, oče Chisholm?

— Dvanaest mjeseci.

— Ah, da. Lijepo je to bilo od Njegove Milosti što vas je poslao po vašem povratku — u parohiju iz koje ste rodom.

— I njegova je to parohija!

Sleeth ljubazno nakloni glavu. — Upoznat sam da Njegova Milost dijeli sa vama tu čast da je i on ovdje rođen. Da pogledamo ... koliko godina imate, oče? Skoro sedamdeset, zar ne?

Otac Chisholm potvrdi, dodajući sa nježnim staračkim ponosom: — Ja nisam stariji od Anselm Mealeva.

Sleethova bora na ovu familijarnost pretopi se u polusažaljiv osmijeh. — Svakako — ali život je postupao nešto drukčije sa vama. Ukratko — on se pribra i čvrsto, ali ne neljubazno reče: — biskup i ja također smatramo da vaše duge i odane godine službe treba sada nagraditi. Vi treba, ukoliko, da se povučete!

Za trenutak nastala čudna tišina.

— Ali ja ne želim da se povučem.

— Za mene je bila bolna dužnost da dođem ovamo — Sleeth je svoj pogled diskretno upravio na tavanicu — da ispitam... i izvijestim Njegovu Milost. Ali postoje neke stvari preko kojih se ne može prijeći.

— Koje stvari?

Sleeth se ljutito pokrenu. — Šest — deset — tucе stvari! Nije moje da nabrajam vaše — vaše orijentalne ekscentričnosti!

— Zao mi je. — Iskra se lagano zapali u očima starca. — Morate imati na umu da sam proveo trideset pet godina u Kini.

— Vaša parohija je u beznadnom neredu.

— Da li dugujem nešto?

— Kako to možemo znati? Nema podataka o vašim tromjesečnim skupljanjima priloga već šest mjeseci. — Sleethov glas se povisi i on počе brže da govori. — Sve je to... tako neposlovno ... Na primjer kada je Blandov trgovački putnik prošlog mjeseca podnio račun — tri funte za svijeće i tako dalje — vi ste ga isplatili u samom bakrenom novcu.

— Tako mi novac pristіže. — Otac Chisholm je promatrao zamišljeno svog posjetioca, kao da ga prozire očima. — Ja sam uvijek bio glup u odnosu na novac. Nikada ga nisam imao, znate... Ali ipak... da li vi vjerujete da je novac tako važan?

Monsinјor Sleeth, na svoju neprijatnost, počе da crveni. — O tome se govori, oče. — On nastavi žustro: — Govori se i drugo. Neke od vaših propovijedi... savjeti koje vi dajete ... izvjesne tačke vaše doktrine. — On pogleda u notes koji je držao u ruci, izrađen sa koricama od safijana. — One su opasno čudne.

— Nemoguće!

— Na Duhovsku nedjelju vi ste rekli vašim vјernicima: „Nemoјte misliti da se nebo nalazi na nebesima... ono je u udubljenju vašeg dlana,,, ono je svuda i na svakom mјestu". — Sleeth se namršti kritički dok je prevrtao stranice. — I ponovo ... evo јedne nevјeroјatne primјedbe koju ste izgovorili za vrijeme Velikog tјedna: „Ateisti neće možda svi otići u pakao. Ja sam poznaо јednog koji nije tamo. Pakao je samo za one koji pljuju u lice Božјe!" I, blagi Bože, ova užasna " greška: „Krist je bio savršen čovјek, ali je Konfučije imao bolji smisao za humor!" On ogorčeno okrenu još јednu stranicu. — I ovaj nevјerovatni incident.. . kada vam se јedan od vaših najbolјih vјernika, gospođa Glendenning, koja svakako ne može ništa učiniti pošto je izvanredno debela, obratila za duhovno voćstvo vi ste je pogledali i odgovorili: „Јedite manје. Vrata raja su uzana". Ali zašto da nastavlјam sa ovim? — Monsinјor Sleeth odlučno zaklopi svoju knjižicu pozlaćenih ivica.

— Da kažem najblaže, vi ste izgubili komandu nad povjerenim vam dušama.

— Ali... — Mirno: — Ja ne želim da komandiram ni nad čijom dušom.

Sleethova boja se neprijatno pojača. On nije mogao zamisliti sebe da vodi teološke diskusije sa ovim hromim starcem koji je podjetinjio.

— Zatim, tu je isto tako i pitanje ovog caka kojeg ste tako zavedeno usvojili.

— A tko će voditi računa o njemu — ako to ne učinim?

— Naše sestre u Ralstonu. Tamo se nalazi najbolje sirotište u biskupiji.

Otac Chisholm ponova podiže svoj zbunjujući pogled.

— Da li biste vi željeli da provedete djetinjstvo u takvu sirotištu?

— Ne moramo biti lični, oče. Rekao sam vam ... čak uzimajući u obzir sve prilike ... situacija je sasvim nepravilna i mora se okončati. Pored toga... — On ispruži ruke. — Ako vi odlazite — moramo naći neko mjesto za njega.

— Vi ste se izgleda odlučili da nas se otresete. Da li ću i ja biti također povjeren sestrama?

— Ne, svakako. Vi možete poći u Dom za ostarjele svećenike u Clintonu. To je savršeno utočište mira.

Starac se ustvari nasmija — krt, suh smijeh.

— Savršeni odmor ću imati kada umrem. A dok sam živ ne želim da se miješam sa gomilom ostarjelih svećenika. Možete misliti da je ovo čudno — ali ja nisam nikada bio u stanju da podnosim svećenstvo u gomili.

Sleethov osmijeh je bio bolan i uzbuđen. — Ništa me ne može začuditi od vas, oče. Oprostite mi, ali da kažem samo ovo ... vaša reputacija, čak i prije vašeg odlaska u Kinu... vaš čitav život je bio veoma čudan!

Nasta stanka. Otac Chisholm reče tada tiho: — Ja ću položiti račun o svom životu Gospodu. Mlađi čovjek spusti kapke uz neprijatan osjećaj indiskrecije. Otišao je suviše daleko. Iako je po prirodi bio hladan on je uvijek pokušavao da bude pravičan, čak i pažljiv. Imao je toliko osjećanja da pokaže svoju neprijatnost. — Prirodno, ja ne želim da budem vaš sudija — niti inkvizitor. Ništa još nije odlučeno. Zato sam ja ovdje. Moramo vidjeti šta će donijeti ovih narednih nekoliko dana. — On pođe ka

vratima. — Sada ću otići malo u crkvu. Molim vas, nemojte se uznemiravati. Ja znam put. — Lice mu se nabra u izvještačen osmijeh. On izađe.

Otac Chisholm ostade sjedeći, nepomičan, za stolom, rukom zaklanjajući oči kao da duboko misli. Osjećao se smrvljenim pred ovom prijetnjom koja se nadvila, tako naglo, iznad tišine njegovog zasluženog skloništa. Njegovo osjećanje rezignacije, davno preopterećeno, odbijalo je da to prihvati. Odjednom se osjetio praznim i iskorišćenim, neželjenim ni od Gospoda ni od ljudi. Snažan osjećaj očaja ispuni mu grudi. Tako mala stvar: a ipak tako velika. Želio je da krikne: „Gospode moj, Gospode moj, zašto si me ostavio?" On teško ustade i pođe gore.

U potkrovlju, iznad gostinske sobe, dječak Andrew bio je već u krevetu i spavao. On je ležao na strani, mršave ruke savijene ispred njega, kao u odbrani, na jastuku. Promatrajući ga, otac Chisholm izvadi krušku iz džepa i stavi je na odjeću složenu preko stolice sa sjedištem od trske kraj postelje. Izgledalo je da on tu više ništa može učiniti.

Laki dašak vjetra pokrenu musiinske zastore. On priđe prozoru i razgrnu ih. Zvijezde su treperile na studenom nebu. Ispodrovih zvijezda luk njegovih godina se pruži uPsvoj svojoj neprikladnosti, izgrađen od njegovih nedoraslih težnji, bez oblika ili otmjenost. Činilo mu se da je tako nedavno bilo kada je i sam bio dječak, koji je trčao i smijao se u istom ovom gradu Tweedside. Njegove misli se vratiše unazad. Ako je uopće postojala neka šablona u njegovu životu prvi kobni temelj je svakako postavljen one subote u aprilu, prije šezdeset godina, kada je u nepomućenoj sreći, utisnut tako duboko da je prošao neprimijećeno ...

DIO II:

NEOBIČAN POZIV

I

Tog proljetnog jutra, rano za doručkom u udobnoj mračnoj kuhinji, osjećajući toplinu vatre kroz čarape na nogama i miris potpaljenih drva i vrućih kolača od zobenog brašna koji su izazivali glad, on je bio sretan i pored kiše, jer je bila subota a vrijeme je bilo pogodno za losose.

Njegova majka završi žustro miješanje drvenom žlicom i postavi zdjelu oivičenu plavim sa graškovom kašom na izribani sto između njegova oca i njega. On dohvati žlicu od roga, zamoči je u zdjelu zatim u čašu mlaćenice. Onda jezikom obliza glatku zlatastu kašu, savršeno pripremljenu, bez grudvica ili grubog neizmiješanog brašna.

Njegov otac u iznošenoj plavoj košulji i zakrpljenim ribarskim čarapama sjedio mu je sučelice, pognuta krupna tijela i jeo šutke uz tihe spore pokrete crvenih ruku. Majka istrese sa rešetke i poslednji put zobene kolače, poreda ih u zdjelu i sjede da popije čaj. Žuti maslac topio se na prelomljenom kolaču koji je uzela. U maloj kuhinji vladala je tišina i toplina, uz plamenove koji su dosizali preko svijetle ograde kraj ognjišta obloženog bijelom lončarskom glinom. Tada je imao devet godina i trebalo je da pođe s ocem do kolibe.

Tamo je on bio poznat — bio je momčić Alexa Chisholma, prihvaćen od svih ljudi u vunanim košuljama i kožnim čizmama koje su dopirale do kukova, uz miran pokret glavom ili, još bolje, uz prijateljsko ćutanje. Skriveno je osjećao ponos kada bi sa njima izlazio u velikom ravnom ribarskom brodiću u širokom luku zaobilazeći nasip, uz škripu viljuški za vesla, dok bi njegov otac na krmi lagano otpuštao mrežu. Ponovo na nasipu, oštro zadirući klinovima cipela po kamenju, ljudi bi se pribili nisko zbog vjetra, neki bi čučali ogrnuti požutjelim jedrima preko ramena, dok bi drugi usisavali toplinu iz pocrnjele gline duge dva santirnetra. On je odvojeno stajao sa ocem. Alex Chisholm je bio predradnik, promatrač Tweed Ribarske Stanice br. 3. Zajedno, ne govoreći ništa, košeni vjetrom, stajali bi promatrajući udaljeni krug od plutnjaka koji je poigravao na uzburkanim valovima gdje se rijeka susretala sa morem. Cesto bi odsjaj sunca na valovima izazivao vrtoglavicu. Ali on ne bi, on ne smije da zatrepće. Propustiti čak i jednu sekundu značilo bi propustiti tucе riba — do kojih se ovih dana tako teško dolazilo, tako da su u udaljenom Billingsgateu one donosile Ribarskoj

kompaniji dobrih dva i po šilinga po libri. Visoka prilika njegova oca, glave malo uvučene među ramena, oštra profila ispod stare visoke mornarske kape, vjetrom išibane krvi u jagodice, imala je istu nepomičnu nepokolebljivu napregnutost. Povremeno, do njega su izvanredno izmiješano dopirali miris morske trave naplavljene na nasipu, udaljeno izbijanje sata iz grada, graktanje vrana gakuša iz Derhama. Osjećanje ovog neizgovorenog drugarstva mamilo je suze u već napregnute dječakove oči.

Odjednom njegov otac uzviknu. Ma kako pokušavao Francis nije nikada mogao prvi ugledati pluto koje uronjava: ne ono poskakivanje i povlačenje zbog priliva vode što bi ga katkad natjeralo da glupo uzvikne, već lagano povlačenje naniže koje je govorilo, iz duga iskustva, o nailasku ribe. Na taj kratki visoki uzvik trenutno bi se začulo klopavanje posade koja bi priskakala vitlu za izvlačenje mreže. Iz navike nisu nikad odugovlačili u ovom trenutku: iako su ljudi dobij ali postotak po funti sterlinga na ulov, oni nisu bili gonjeni pomišlju na novac; ovo duboko uzbuđenje je dolazilo iz mnogo iskonskih ih korjena. Približavala se mreža, lagano, kapljući, posuta algama, dok su konopci škripali namatajući se na drveno vitlo. Posljednje povlačenje, i onda, u nabranoj zalelujućoj mreži, dirljivi bljesak, snažan, izvanredan — losos.

Jedne nezaboravne nedjelje lovili su četrdeset jednom mrežom. Ogromne blistave trake izvijale su se i borile, probijale mrežu i klizile natrag u rijeku preko glatkog debljeg kraja prutila. Francis se bacio naprijed sa ostalima, grčevito dograbivši dragocjenu ribu koja je prijetila da umakne. Podigli su ga, posutog krljuštima i mokrog do kože, sa savršenim čudom u njegovom zagrljaju. Vraćajući se kući te večeri, dok ga je otac držao za ruku i bat koraka odjekivao u sivom sutonu, zaustavili su se, bez riječi, kraj Burleva u glavnoj ulici da kupe bombone za jedan peni, one sa pepermintom koje je on najviše volio.

Njihova veza je otišla još dalje. Nedjeljom obično poslije mise, uzimali bi pecačke štapove i potajno se iskradali — da ne bi uvrijedili one sa finijim osjećanjem — kroz sporedne staze grada predanog odmoru u dan gospodnji, napolje u zelene doline Whitaddera. U konzervi, upakovani u pilovinu, nalazili su se sočni crvi koje je pret-hodno veće nakupio u Mealevovom đubrištu. Dan je bio opojno divan, poslije toga uz šum potoka, miris medjunika — otac mu je pokazivao mjesta gdje se vjerojatno nalaze virovi, — grimiznopjegave pasturve koje se koprcaju na izbleđelom šljunku — otac nagnut nad vatrom od pruća — hrskavi, slatki ukus pržene ribe ...

U druga godišnja doba išli bi da beru borovnice, šumske jagode, ili divlje žute maline od kojih se pravio dobar džem. Bio je to svečani dan kada ih je pratila i njegova majka. Otac je znao sva najbolja mjesta i odveo bi ih duboko u zabačenu šumu, do nedirnutog trščara sa sočnim voćem.

Kada bi došao snijeg i zima stegla zemlju krišom bi šetali između smrznutog drveća u kotarskom Derham parku, dok bi mu se dah pretvarao u inje, a koža ježila iščekujući čuvarevu pištaljku. Mogao je čuti kako mu srce bije dok bi praznili zamke, sporo ispod prozora same velike kuće — zatim kući sa otežalom lovačkom torbom, nasmijanih očiju, rastapajući se od milja pri pomisli na pitu od zeca. Njegova majka je bila odlična kuharica, žena koja je zasluživala — sa svom štedljivošću, umješnošću u vođenju domaćinstva i vještinama — teško procijeden hvalospjev škotske male zajednice: „Elisabeth Chisholm je krijeposna žena”.

U trenutku kada je završio sa kašom on primijeti da ona nešto govori, gledajući preko stola ka ocu:

— Alex, molim te vodi računa da večeras stigneš kući ranije, zbog Koncerta.

Nasta stanka. Mogao je primijetiti da je njegov otac, prezauzet možda naraslom rijekom i slabom sezonom lososa — bio uhvaćen nepripremljeno i da se sjetio Gradskog koncerta koji se održavao svake godine i na koji mora otići te večeri.

— Ti si, ženo, odlučila da ideš? — zapita uz trag osmijeha.

Ona lako porumenje; Francis se pitao zašto izgleda tako čudno. — To je nešto čemu se radujem tokom godine. Uostalom, i ti si građanin, poslanik grada. Pravo ... pravo je da i ti zauzmeš tvoje sjedište sa tvojom porodicom i tvojim prijateljima.

Njegov osmijeh se produbi, i izazva crte blagosti oko očiju — to je osmijeh za koji bi Francis dao život da ga dobije. — Onda izgleda da se mora ići, Lisbeth. — On nije nikad volio „Koncert”, kao što nije volio šaljicu za čaj, poštrobljene ovratnike i svoje nedjeljne cipele koje su škripale. Ali je volio ovu ženu koja je željela da on pođe.

— Računam na tebe, Alex. Vidiš — njen glas, u pokušaju da bude nemaran ipak je odavao čudni neki prizvuk olakšanja. — Pozvala sam Polly i Noru iz Tvneastla — nažalost izgleda da se Ned ne može izvući. — Ona zastade. — Morat ćeš da pošalješ nekoga drugog u Ettal sa obračunima.

On se uspravi pogledavši je brzo pogledom koji kao da je prodirao, tačno do dna njenog nježnog izgovora. U početku, očaran Francis nije ništa primijetio. Sestra njegova oca, koja je umrla, udala se za Ned Bannona, vlasnika Narodne krčme u Tvneastlu, živahnom gradiću nekih šezdeset milja prema jugu. Polly, Nedova sestra i Nora, njegova desetogodišnja nećakinja nisu bili baš bliski rođaci. Ipak, njihove posjete su se uvijek mogle smatrati radosnim događajem.

On odjednom začu oca kako govori tihim glasom: — Svakako, moram otići u Ettal.
— Oštra i napregnuta tišina, Francis primijeti kako je njegova majka prebledjela.

— Pa, ne moraš baš ti da ideš... Sam Mirlees, i bilo koji drugi, bio bi srećan da ode čamcem umjesto tebe.

On nije odgovorio, gledajući je mirno, dirnut u ponos, ponositu isključivost rase. Njeno uzbuđenje se pojača. Ona sa svim pokušajima pretvaranja, naže se k njemu, stavi nervozne prste na njegov rukav.

— Učini to meni, Alex. Znaš što se desilo prošlog puta. Stvari tamo opet loše stoje — kako sam čula, užasno loše.

On stavi svoju krupnu šaku preko njene, toplo, umirujući.

— Ti ne želiš valjda da pobjegnem, je li ženo? — On se osmjehnu i naglo ustade. — Otići ću rano i rano se vratiti... dovoljno rano za tebe, za naše glupave prijatelje i tvoj dragocjeni koncert.

Pobjedena, napeta izraza lica, ona ga je promatrala dok je navlačio visoke čizme. Francis, snužden i pokisao, imao je užasan predosjećaj onoga što se mora dogoditi. I zaista, kada se njegov otac uspravi on se okrete njemu i blago obrati:

— Nešto mislim, dečko, da će biti bolje da ti danas ostaneš kod kuće. Bit ćeš potreban majci u kući. Imat će mnogo toga da se uradi prije no što dođu naši gosti.

Slijep od razočaranja, Francis se nije bunio. Osjetio je napetu ruku njegove majke, kojom ga je obgrlila preko ramena, zadržavajući ga.

Njegov otac zastade za trenutak na vratima, sa onim duboko usađenim osjećajem ljubavi u pogledu i zatim tiho izađe.

Iako je kiša prestala u podne Francisu su časovi očajno sporo prolazili. Iako se pretvarao da ne vidi zabrinutu boru na majčinom čelu, bio je na užasnim mukama pošto je sasvim bio upoznat sa njihovom situacijom. Ovdje, u ovoj mirnoj općini oni su bili poznati kao takvi kakvi su i bili — neuznemiravani, čak i donekle poštovani. Ali u Ettalu, gradiću sa tržnicom nekih četiri milja odavde, u glavnom uredu Ribarske Kompanije, gdje je njegov otac morao, svakoga mjeseca da podnosi izvještaj o ulovima, vladalo je sasvim drukčije mišljenje. Prije sto godina močvarno zemljište Ettala je procvjetalo od krvi Covenantera*, a sada se tlačenje i nemir nemilosrdno

preokrenulo i vratilo nazad. Pod voćstvom novog gradonačelnika nedavno je otpočelo sa bjesnim vjerskim progonima. Održavani su sastanci konventikla, masovni zborovi na trgu, osjećaji naroda su uskovitlani do zasljepljenosti. Kada se agresija mase oslobodila, nekoliko katolika u gradu izbačeni su iz svojih kuća a ostali u okrugu su svečano opomenuti da se ne pojavljuju na ulicama Ettala. Mirno nepoštivanje ove opomene od strane njegova oca dodijelio mu je posebnu kaznu i prokletstvo. Prošlog mjeseca došlo je do tuče u kojoj se neustrašiv posmatrač lososa dobro pokazao. Sada, i pored ponovljenih pretnji, i pažljivog plana da ga zadrže, on ponovo odlazi.. . Francis pokušava da odagna misli a njegove male pesnice grčevito se stegoše. Zašto ljudi ne ostave jedni druge na miru. Njegov otac i majka nisu bili istog vjerskog uvjerenja a ipak su živjeli zajedno, poštovali jedan drugoga, u savršenom miru. Njegov otac je dobar čovjek, najbolji na svijetu... zašto hoće da mu naude? Kao oštrica noža ubačena u toplinu njegova života uvuče se strah, uzmicanje pred tom riječju „vjera" dječje čuđenje da se ljudi mogu međusobno mrzeti zato što veličaju istog Gospoda drukčijim riječima.

Potpisnici Cogenamta — Svečane lige i sporazuma za zaštita protestantizma u Škotskoj.

Vraćajući se u četiri sata sa stanice, on je ozbiljno preskakao preko barica na šta ga je zadirkujući navodila njegova polurođaka Nora — majka je išla sa tetka Polly, koja je došla lijepo dotjerana i smirena, iza njih, sa osjećajem da je dan bremenit nesrećom. Norino vragolasto ponašanje, njena uredna nova smeđa haljina opšivena gajtanima, njena očigledna radost što ga vidi, bili su samo blijeda razonoda.

On se stoički približi njihovoj kući, niskoj urednoj kućici od siva kamena, koja je gledala na Cannelgate, sa urednim malim vrtom pozadi, gdje je ljeti njegov otac uzgajao astre i begonije. Strasna sklonost njegove majke ka čistoći ogledala se i u sjaju mesingane adke i besprijekornom pragu kuće. Iza čistih prozora zastrtih zastorima nazirala su se tri lonca kačika koje su djelovale kao grimizne mrlje.

Nora je sada već bila zajapurena, bez daha, njene plave oči su blistale od radosti, nalazila se u jednom od onih njenih zadirkujućih, vragolastih raspoloženja. Kada su obišli oko kuće do vrta, gdje je po planu njegove majke trebalo do užine da se igraju sa Anselmom Mealevem, ona se saže tako blizu Francisovog uha da joj je kosa pala preko mršava nasmijana lica i šapnu mu nešto u uho. Barice koje su jedva preskakali, sočna vlaga zemlje, podsticala je njenu dosjetljivost.

Francis prvo nije želio da sluša — začudo Norino prisustvo je uvijek u njemu izazivalo stidljivu neprijatnost. Stojeći sada malen i povučen on ju je sumnjičavo posmatrao.

— Znam da hoće — navaljivala je ona. — On uvijek želi da se igra sveca. Hajde, Francis. Hajdemo, hajde.

Lagani smijeh jedva je razvukao njegove ozbiljne usne. Nevoljno on donese lopatu, kantu za zalivanje i neke stare novine iz male šupe za alat na dnu vrta. Po Norinim uputstvima on iskopa rupu dvije stope duboku između žbunja lovora, napuni je vodom, zatim preko nje stavi papira. Nora umjetnički prekri list papira suhom zemljom. Samo što su vratili lopatu naiđe Anselm Mealev, u svom divnom bijelom mornarskom odjelcetu. Nora dobaci Francisu pogled razigrane radosti.

— Zdravo Anselme — dočeka ga ona vatreno. — Što imaš divno odijelo. Čekali smo te. Šta ćemo se igrati?

Anselm Mealev sasluša ovo pitanje uz prijatnu ljubaznost. On je bio krupan dječak jedanaestih godina, dobro uhranjen, sa rumenobijelim obrazima. Kosa mu je bila svijetla i kovrčava, oči mile. Jedinac bogatih i pobožnih ljudi — otac je bio vlasnik unosne fabrike koštanog brašna preko rijeke — bio je već predodređen, po svom vlastitom izboru i izboru njegove pobožne majke da pođe u Holywell, čuveni katolički koledž u sjevernoj Škotskoj, da bi postao svećenik. On je sa Francisom služio kod oltara u St. Columba. Često su ga mogli naći kako kleči u crkvi, dok bi mu krupne oči bile ispunjene vrelinim suzama. Kaluđerice koje bi tu dolazile milovale bi ga po glavi. On je bio priznat, sa razlogom, za doista iskreno posvećenog dječaka.

— Da napravimo procesiju — reče on. — U čast svete Julije. Danas je njen praznik.

Nora zatapša rukama. — Hajde da se pravimo kao da, su njene moći tamo u lovorovu žbunju. Da li da se oblačimo?

— Ne — Anselm odmahnu glavom. — Ovo će biti molitva, ne igra. Ali zamislite da ja imam svećeničku mantiju i nosim draguljima ukrašenu monstrancu. Ti si bijela Kartuzijanska sestra. A ti Francis, ti si moj akolit. Sad, da li smo svi spremni?

Neka potištenost naglo obuze Francisu. On nije bio u tom uzrastu da bi analizirao svoje odnose; on je samo znao da iako je Anselm vatreno tvrdio da je on njegov najbolji prijatelj, da je njegova pretjerana pobožnost u njemu budila čudan bolni osjećaj stida. On je prema Bogu osjećao neku očajnu uzdržanost. Taj osjećaj je gajio ne znajući zašto i zbog čega, kao neki nježan živac, duboko u njegovom tijelu. Kada je

Anselm sa žarom izjavio na času vjeronauka „Ja volim i ljubim našeg Spasitelja iz dna moga srca“, Francis, prepipavajući klikere u svom džepu, jako je pocrvenio i otišao snuždeno kući i razbio prozor.

Idućeg jutra kada je Anselm već iskustan posjetilac bolesnih došao u školu sa kuhanim piletom i ponosno izjavio da je objekt njegove milosti majka Paxton — stara ribarka, isušena od hipokrizije i ciroze jetra, čije su svađe i vika subotom uveče pravile ludnicu od čannelgatea — Francis, kao opčinjen, pođe u garderobu za vrijeme časa i otvori paket i zamjeni ukusnu pticu — koju je podijelio sa svojim drugovima — sa već ukvarenom glavom bakalara. Anselmove suze i psovke na račun Meg Paxton kasnije su u njemu izazivale uvijek duboko, mračno zadovoljstvo.

Sada je, međutim, oklijevao, kao da bi želio da drugom dječaku pruži mogućnost da izbjegne. Zato reče lagano: — Tko će ići prvi?

— Ja, naravno — požuri Anselm. On zauze mjesto na čelu. — Nora, ti pjevaj: Tantum Ergo.

Tako u redu, jedan po jedan, uz Norin prodirni glas, povorka pođe. Kada su se približili lovorovom žbunu Anselm podiže svoje sklopljene ruke ka nebu. Idućeg trenutka je već zakoračio na papir i pružio se čitavom dužinom po blatu.

Nekih desetak sekundi nitko se nije pomjerio. Tek je Anselmovo glasno jaukanje, dok je pokušavao da ustane, otkočilo Noru. Dok je Mealev nespretno gundao: — To je grijeh, to je grijeh— ona je skakutala i smijala se, izazivajući ga divlje. — Bori se Anselme, bori. Zašto ne udariš Francisu?

— Neću, neću — jecao je Anselm. — Pružit ću i drugi obraz.

On pojuri trkom kući. Nora se oduševljeno držala Francisu, bespomoćna, gušeći se dok su joj suze od smijeha lile niz obraze. Ali se Francis nije smijao. On je nijemo i neraspoloženo buljio u zemlju. Zašto je pristao na takvu glupost dok je njegov otac morao da ide neprijatnim ulicama Ettola? Bio je još uvijek čutljiv kada su ušli u kuću na užinu.

U udobnoj prednjoj sobi gdje je sto već bio postavljen za veličanstven čin škotskog gostoprimstva, sa najljepšim porculanom i posrebrnim predmetima koje je ovo malo domaćinstvo moglo da pruži, Francisova majka je sjedila sa tetka Polly, njeno otvoreno i dosta ozbiljno lice zajapureno od vatre, i zdepasto tijelo koje se povremeno kruto naginjalo ka satu.

Sada, poslije neprijatnog dana, rastrzanog podjednako između sumnje i uvjerenja — kada je sama sebi govorila kako je njen strah glupost — uši su joj bile spremne da čuju muževljeve korake; ona je osjećala samo opću čežnju za njim. Kćerka Daniel Glenniea, malog i neuspjelog pekara po profesiji, a po pozivu propovjednika na zborovima, vođe svog vlastitog jedinstvenog kršćanskog bratstva u Darrow, tom neuporedivo sumornom gradiću sa brodogradilištem koje se nalazi nekih dvadeset milja od Twnecastlea, ona se u osamnaestoj godini za vrijeme jednonedjeljnog odmora od očeve slastičarske tezge, ludo zaljubila u mladog ribara iz Tweedside, Alexander Chisholma i odmah se udala za njega.

Teoretski, krajnja nespojivost ovakve veze unaprijed ju je već osuđivala na neuspjeh. Ali u stvarnosti ona se pokazala rijetko uspješnom.

Chisholm nije bio fanatik: tih, miran čovjek, nije imao želje da utiče na uvjerenja svoje žene. A ona, sa svoje strane, zadojena rano pobožnošću, usađenom od njenog čudnog oca u čudnoj doktrini univerzalne tolerancije, nije bila svadljiva.

Čak i kada su prvi transporti ribe opali ona je ipak bila veoma sretna. On je bio, kako je ona to govorila, pravo blago u kući; uredan, spreman, nikada u nedoumici kada bi bilo potrebno popraviti aparat za ceđenje rublja, očupati kokošku, da iscijedi med iz pletenih košnica. Njegove astre bile su najljepše u Tweedsidu, njegove bantamske kokoši nisu nikada propustile nagradu na izložbama, a golubinjak koji je nedavno završio za Francisa bio je pravo čudo strpljivosti i vještine. Bilo je trenutaka za zimskih večeri, kada je ona sjedila i plela kraj ognjišta, a Francis ututkan u postelji, dok bi vjetar zviždao udobno oko male kuće, čajnik pištao na ploči kamina, a njen mršav Alex tumarao po kuhinji u čarapama, usredotočen nijemo na neki posao, i ona bi mu se okrenula sa čudnim, nježnim osmijehom: — Drag si mi, mužu.

Ona nervozno pogleda na sat; da, bilo je kasno, prilično kasnije nego bi se on obično vraćao kući. Napolju su nagomilani oblaci ubrzavali sumrak i ponovo krupne kapi kiše zapljusnuše prozorska okna. Skoro u istom trenutku Nora i Francis uđuše unutra. Ona uhvati sebe kako izbjegava zabrinuti pogled svoga sina.

— Pa, djeco? — tetka Polly ih pozva do svoje stolice i mudro se obrati zraku iznad njihovih glava. — Je li ste se lijepo igrali? To je dobro. Jesi li oprala ruke, Nora? Ti se sigurno raduješ večerašnjem koncertu, Francis. I ja sama volim po koji zvuk. Neka te Bog sačuva, djevojko, stoj mirno. I ne zaboravi na svoje ponašanje u društvu, također, gospođice — sad ćemo užinati.

Ovaj prijedlog se nije mogao zaobići. Uz pusti osjećaj tuge, pojačan zato što je pokušavala da ga prikrije, Elizabeth ustade.

— Nećemo više čekati Alexa. Počet ćemo sada. — Ona se izvinjavajući osmjehnu. — On će stići svakog trenutka.

Čaj je bio izvanredan, ječmeni kolačići i hljeb od ječma bez kvasa napravljeni kod kuće i slatko pripremljeno Elizabethinim rukama. Ali za stolom je vladala napregnutost. Tetka Polly nije pravila svoje sarkastične primjedbe koje su Francisu obično pričinjavale potajnu radost, već je sjedila uspravno, privučenih lakata, jednim savijenim prstom držeći šalicu. Usidjelica, blizu četrdesete godine, sa dugim, umornim i prijatnim licem, malo čudno odjevena, dostojanstvena, pribrana, malo rezervirana u ponašanju, bila je pravi uzor svijesne otmjenosti, sa maramicom od čipke na prsima, nosom jako crvenim od toplog čaja, dok je ptica na njenom šeširu toplo ležala nad svim tim.

— Nešto baš mislim, Elizabeth — ona taktično popuni pauzu — oni su mogli dovesti i Mealeyevog dečka — Ned poznaje njegova oca. Anselm ima divan poziv. — Ne okrećući glavu ona dodirnu Francisu svojim blagim sveznajućim pogledom. — I tebe bi takođe mladiću trebalo poslati u Hollywell. Elizabeth, da li bi voljela da vidiš svog dečka kako klima glavom na propovjedaonici?

— Ne mog jedinca.

— Gospod voli jedince — tetka Polly izjavi svečano.

Elizabeth se nije osmjehnula. Njen sin će biti veliki čovjek, ona je odlučila, čuveni pravnik, možda kirurg; ona nije mogla podnijeti pomisao da bi on trpio u tami, izložen žalosnim teškoćama svećeničkog života. Rastrojena od sve veće uznemirenosti ona uzviknu: — Tako bih željela da Alex već dođe. To je... to je veoma nepažljivo. Svi ćemo zakasniti ako se uskoro ne pojavi.

— Možda nije završio sa obračunom — pažljivo dodade tetka Polly.

Elizabeth bolno porumene, izgubivši kontrolu. — On mora da je sada već u kućici za radnike... on uvijek ide tamo poslije Ettala. — Ona očajnički pokuša da priguši strah. — Ne bih se čudila ako je sasvim zaboravio na nas. On je veoma nepažljiv čovjek. — Ona zastade. — Dat ćemo mu još pet minuta. Još malo čaja, tetka Polly?

Užina je već bila gotova i nije se mogla više produžiti. Nastade nesrećna tišina. Šta mu se desilo? Da li neće više nikad, nikad doći? Bolesna od straha, Elizabeth nije mogla više da se obuzdava. Uz posljednji pogled, ispunjen otvorenim predosjećajem nesreće, okrenutim ka mermernom satu, ona ustade. — Izvinite me, tetka Polly, moram otrčati dolje da vidim šta se događa s njim. Neću ostati dugo.

Francis je već proživio ove trenutke napetog straha — proganjan užasom uske aleje, teške od mraka iz koga izviru lica i zbrka, njegov otac okružen ... bori se ... pada ispod gomile ... mučno prskanje njegove lubanje na kamenju. Bezrazložno on počne da drhti. — Pusti me da pođem s tobom, majko — reče.

— Gluposti, sine — ona se osmjehnu blijedo. — Ostani ovdje i zabavi naše goste.

Začudo, tetka Polly odmahnu glavom. Dosad ona nije pokazivala da primijećuje sve veću napetost. Ni sada to nije učinila. Ali uz prodirnu smirenost ona reče — Povedi dečka sa sobom, Elizabeth. Nora i ja se možemo snaći sasvim dobro.

U nastaloj pauzi Francis je preklinjao pogledom.

— U redu ... možeš poći.

Njegova majka mu obuče debeli kaput; zatim, umotavši se u kockasti ogrtač, ona ga uze za ruku i izađe iz tople, svijetle sobe.

Noć je bila hladna i crna. Kiša se pjenila preko kaldrme, voda je jurila niz jarke opustjelih ulica. Dok su se probijali uz Mercat Wynd aleju pored udaljenog trga i zamagljenih svjetlosti gradskog hola, Francisa zgrabi novi strah iz olujne tmine. On pokuša da ga suzbije, stisnu usne, i uz drhtavu odlučnost pokuša da ide uz sve brži majčin korak.

Deset minuta kasnije prešli su rijeku kraj graničnog mosta i pošli vodom natopljenim molom ka kućici br. 3. Ovdje njegova majka zastrašeno zastade. Kućica je bila zaključana, napuštena. Ona se neodlučno okrenu, zatim naglo primijeti slabo signalno svjetlo, zamagljeno od vlažne tmine, jednu milju dalje uz rijeku: radničku kućicu br. 5, gdje je obitavao Sam Mirlees, pomoćnik promatrača. Iako je Mirlees bio besciljan čovjek, pijanica, ipak bi im mogao dati neke vijesti. Ona ponova pođe, odlučno, šljapkajući kroz natopljenu livadu, posrćući preko nevidljivih busenja trave, ograda, jaraka. Francis, uz nju, mogao je osjetiti njen strah, koji je rastao sa svakim korakom.

Najzad su stigli do druge kućice, drvene barake od nakatranjenih dasaka, čvrsto posađene na obali rijeke, iza kamenog nasipa i uvijenih povješanih mreža. Francis nije više mogao da izdrži. Istrgnuvši se naprijed uz lupanje srca u grudima, on gurnu vrata. Zatim, ugledavši uobičen strah koji je osjećao čitavog dana, on na glas kriknu u zaglušujućem bolu, raširenih zjenica od šoka. Njegov otac bio je tamo sa Sam Mirleesom, ispružen na klupi, lica oblivena krvlju, s jednom rukom stegnutom u

grubi zavoj uz veliki purpurni ožiljak preko čela. Oba čovjeka bila su još u vunanim košuljama dugim čizmama, na obližnjem stolu čaše i vrč od pola litra, prljav crveni sunder pored prljavog lončića za vodu, viseći zaštićeni fenjer bacao je slabi žuti snop svjetla na njih, dok su tamne sjenke puzale, lelujale u tajanstvenim uglovima i ispod krova po kome je dobovala kiša.

Njegova majka pojuri napred, baci se na koljena kraj klupe. — Alex ... Alex ... je si li ozlijeđen?

Iako su mu oči bile zatvorene, on se osmjehnu, ili pokuša, svojini povučenim i unakaženim usnama.

— Ništa gore od nekih koji su pokušali da me ozlijede, ženo.

Suze joj pojuriše u oči, rođene zbog njegove tvrdoglavosti i njene ljubavi prema njemu, suze bijesa protiv onih koji su ga doveli do takvog stanja.

— Kada je ušao unutra bio je skoro gotov — ubaci se Mirlees uz neodređen pokret. — Ali ja sam ga malo okrijepio sa dva tri gutljaja.

Ona ljutito pogleda u drugog čovjeka: pijan, kao i obično subotom uveče. Ona skoro klonu od ljutine što je ova budala tupa od pijanstva Alexu pored ozbiljne povrede koju je pretrpio još i dolila piće. Ona primijeti da je izgubio veliku količinu krvi... ovdje nije imala ničega čime bi ga previla ... mora ga odmah odvući odavde ... odmah. Ona promrmlja napeto:

— Da li bi mogao poći kući sa mnom, Alex?

— Vjerujem, ženo... ako pođemo polako. Ona je grozničavo razmišljala, boreći se sa

panikom i zbunjenošću. Instinkt ju je vukao da ga odvede do topline, svjetla i sigurnosti. Ona primijeti da je njegova najveća rana, rascjep na sljepoočici prestao da krvari. Ona se okrenu svome sinu.

— Potrči brzo natrag, Francis. Reci Polly da se pripremi za nas. Onda pođi i dovedi doktora odmah kući.

Francis, tresući se kao u groznici, napravi slijep, grčovit pokret razumijevanja. Uz posljednji pogled na oca on saže glavu i potrča luđački niz molo.

— Pokušaj onda, Alex... daj da ti pomognem. — Ogorčeno odbivši Mirleesovu ponudu za pomoć, znajući da je bolje bez njega, ona pomože svom mužu da ustane.

On se lagano, poslušno zanjihla na nogama. Užasno je bio nesiguran, skoro nije znao šta čini. — Odoh, onda, Sam — promuca, zbunjeno. — Laku noć.

Ona je grizla usne u nedoumici i nesigurnosti, ali je ipak bila uporna, povede ga napolje, i sreće se sa bolnim, i oštrim naletom kiše. Kada su se vrata zatvorila za njima i on stajao, nesiguran, ne hajući za vrijeme, ona se uplaši od tog mučnog puta natrag, preko blatnjavih polja i gliba sa bespomoćnim čovjekom uz sebe. Ali odjednom, dok je oklijevala, na pamet joj pade nešto. Zašto joj to nije ranije palo napamet? Ako bi preprečila preko Tilework mosta ona bi mogla uštedjeti bar jednu milju, i dovesti ga kući i u postelju u roku od pola sata. Ona ga uze pod ruku sa novom odlučnošću. Uskočivši u pljusak, pridržavajući ona se uputi uz rijeku ka mostu.

U početku on izgleda nije primijećivao pravac, ali odjednom, kad je brzi šum vode dopro do njegovog uha, on zastade.

— Kakvim putem ovo idemo, Lisbeth? Ne možemo sada preći kod Tileworksa kada je Tweed u ovakvom stanju.

— Čuti, Alex. .. nemoj trošiti snagu na govor — ona ga umiri i pomože mu naprijed.

Došli su do mosta, uskog visećeg premošćenja, napravljenog od debelih platnica sa ogradom od čelične žice, koji se pružao na najužem mjestu rijeke, u sasvim dobrom stanju, iako se rijetko koristio pošto je ciglana kojoj je služio odavno bila zatvorena. Kada je Elizabeth zakoračila na most, tmina, zaglušujuća blizina vode, izazva neodređenu sumnju, možda slutnju. Ona zastade, i pošto nije bilo mjesta da obadvoje idu zajedno, ona pogleda unazad ka njemu, prigušenom i mokrom, obuzeta valom čudne materinske nježnosti.

— Da li se držiš za ogradu?

— Da, držim se za ogradu.

Ona je jasno vidjela da je debelo uže u njenoj velikoj šaci. Rasijana, bez daha i rastrzana ona nije mogla dalje da razmišlja. — Idi onda uz mene. — Ona se okrete i pođe naprijed.

Počeli su da prelaze preko mosta. Na pola puta njegovo stopalo se okliznu sa daske klizave od kiše. Druge neke noći to ne bi mnogo značilo. Ali danas je to bilo veoma važno jer je Tweed, narastao do ivice daski. Odjednom brza struja ispuni njegovu visoku čizmu. On se borio protiv ove snage, težine koja je savlađivala. Ali oni su ubili

snagu u njemu u Etallu. I druga noga se okliznu, obavde čizme se ispuniše vodom i otežaše kao da su pune olova.

Na njegov krik ona se uz vrisak okrenu i baci se na njega. Dok je rijeka vukla uže iz njegovog stiska, ona ga obgrli rukama; borila se bjesno, očajno da ga zadrži u besmrtnom trenutku. Zatim šum i tmine vode ih usisaše.

Francis ih je čekao čitave te noći. Ali oni nisu došli. Našli su ih idućeg jutra, zagrljene, pri niskoj plimi, u mirnoj vodi kraj pješčanog pruda.

II

Jednog četvrtka uveče u septembru četiri godine kasnije, kada je Francis Chisholm okončao svoje teško noćno hodanje iz Darrow brodogradilišta teturajući umorno ka grubom drvenom uzglavlju postelje u Glennievoj pekari, on donese veliku odluku. Teško hodajući niz brašnom posut hodnik koji je dijelio pekaru od prodavaonice — njegova mala prilika čudno stisnuta velikim hlačama, prljavog lica, ispod pamučne kape okrenute naopako — on prođe kroz sporedna vrata, stavi svoju praznu porciju na sudoperu, dok su mu tamne mlade oči gorjele od određenog cilja.

U kuhinji je Malcom Glennie zauzeo sto — prljavi stolnjak je sada, kao i uvijek, bio zatrpan suđem — otromboljene glave na laktovima nad Lockeovim Prenosom Vlasništva, zdepast, blijed mladić od sedamnaest godina, jednom rukom trljajući masnu crnu kosu i zasipajući čitavim talasima prhuti okovratnik, dok je drugom uzimao iznutrice koje mu je skuhalo majka kada se vratio iz Armstrong koledža. Kada je Francis uzeo večeru iz pećnice — pitu od dva penija i krompire stavljene tamo još u podne — i napravio mjesta za sebe, primijećujući kroz pocijepani tamni papir na staklenim vratima gospođu Glennie kako uslužuje mušteriju u trgovini, sin kuće mu dobaci mrzovoljno nezadovoljan pogled. — Zar ne možeš da ne praviš toliku larmu kada učim? Bože! Kakve ruke! Zar se nikada ne umivaš prije jela?

Šutjevši ravnodušno — u svojoj najboljoj odbrani — Francis dohvati nož i viljušku u svoje žuljevite, od zakivaca poružnjele ruke.

Pregradna vrata se otvoriše i gospođf Glennie zabrinuto uđe stržući nogama. — Jesi li pojeo, Malcome dragi? Imam najljepši pečeni puding — od svježih jaja i mlijeka — neće ni malo naškoditi tvojoj probavi.

On progunda: — Čitavog dana imao sam gastralgiju. — Progutavši obilato vazduh on ga vrati uz izraz naivne tegobe. — Čuješ li to!

— To je od učenja sine, zbog toga ti je to. — Ona požuri do štednjaka. — Ali ovo će ti zadržati snagu.. . samo probaj ... da bi meni učinio.

On je podnio da mu ona ukloni prazan tanjur i da stavi zamašnu zdjelu sa pudingom pred njega. Kada se nagnuo nad nju, ona nastavi da ga nježno promatra, uživajući u svakom zalogaju koji bi uzeo, njena zajapurena figura, u neurednom stezniku i aljkavoj, otvorenoj suknji, nagnuta ka njemu, zlobna lica sa dugim tankim nosom i uvučenim usnama ispunjenim materinskom nježnošću.

Ona sada promrmlja: — Drago mi je sine što si se večeras ranije vratio. Tvoj otac ima sastanak.

— Oho, ne! — Makom se podiže uz neprijatno iznenađenje. U crkvi Misije?

Ona odmahnu uskom glavom. — Na otvorenom. Na općinskoj tratini.

— Mi ne idemo?

Ona odgovori sa čudnom, gorkom sujetom:

— To je jedini počasni položaj koji nam je tvoj otac uopće ukazao, Malcome. Sve dok ne propadne u propovijedanju, bolje da ga koristimo.

On se vatreno pobuni. — Tebi se to možda dopada, majko. Ali za mene je užasno neprijatno da tamo stojim dok otac lupa biblijom i djeca viču: „Sveti Dane". Nije bilo tako loše dok sam bio mlađi, ali sada kada se pripremam za advokata!

— On prekide, snuždeno, kada se spoljna vrata otvoriše i njegov otac Daniel Glennie, lagano uđe u sobu.

Sveti Dan se približi stolu, odsutno odsiječe sebi komad sira, nali čašu mlijeka i još uvijek stojeći, poče da jede ovaj jednostavni obrok. Iako je skinuo svoje radno odijelo, hlače i pocijepane papuče, još uvijek je bio beznačajna i opuštena prilika u laštenim crnim hlačama i žaketu starinskog kroja, za nj suviše tijesnom i kratkom sa celuloidnom prednjicom na košulji i crnom uskom kravatom poput vrpce. I orukvice su bile također od celuloida da bi se uštedjelo pranje; one su već bile napukle; a cipele su mogle da se oprave. On je bio malo pognut. Njegov pogled, obično zbunjen, često zaneseno izgubljen, sada je bio zamišljen, blag, iza čelikom uokvirenih naočari. Dok je jeo on se pogledom zadrži nijemo promatrajući Francisa.

— Ti si izgleda umoran, sine. Jesi li večerao?

Francis klimnu glavom. Prostorija je bila svijetlija otkako je ušao pekar. Oči okrenute prema njemu bile su kao u njegove majke.

— Sada sam baš izvukao tepsiju sa kolačima od trešanja. Možeš uzeti jedan, ako želiš — tamo je na štednjaku.

Na ovu besmisleni velikodušnost, gospođa Glennie samo zašmrca; — ovakvo razbacivanje svoje imovine dovelo ga je već dva puta do bankrotstva, neuspjeha. Glava joj se naže u još većoj rezignaciji,

— Kada želiš da pođemo? Ako idemo sada zatvorit ću prodavaonicu.

On pogleda u svoj veliki srebrni sat na žutom lancu. Da, zatvori sada, majko, Gospod dolazi na prvo mjesto. A uz to — tužno — više nemamo ni mušterija.

Kada je ona spustila zastore na kolačima zagađenim od muha, on je stajao, odvojen, razmišljajući o svojoj večerašnjoj propovijedi. Zatim se pokrenu. — Hajdemo, Malcome! — i Francisu: — Vodi računa o sebi, sine. Nemoj ostati dugo.

Malcom, gundajući tiho, zatvori knjigu i uze | šešir. On snuždeno pođe napolje za svojim ocem. h Gospođa Glennie, navlačeći uske kožne rukavice, poprими izraz žrtve gotove za „sastanke“. — Nemoj zaboraviti i posuđe. — Ona uputi značajno odvratan osmijeh Francisu. — Šteta je što ne ideš sa nama!

Kada su izašli on se borio sa željom da spusti glavu na sto. Njegova ga je herojska odluka sagorjevala, pomisao na Willie Tulloch je prostrujala njegovim umornim udovima. On nagomila masno suđe u sudoperu i počeo da ga pere, brzo ? ispitujući svoj položaj, napregnuta čela, smrknut.

Zlokobno prinuđeno dobročinstvo spustilo se na njega od onoga trenutka, prije sahrane, kada je Danijel resko rekao Polly Bannon: — Ja ću uzeti Elizabethinog dečka. Mi smo njegovi jedini krvni rođaci. On mora da dođe k nama!

Ovakva žustra dobra volja ne bi ga sama po sebi uništila. Tek ona kasnija mrska scena sa gospođom Glennie, koja je dograbila malo imanje, novac iz osiguranja njegova oca i od prodaje namještaja, i odbijanje Pollvine ponude o staranju uz zastrašujuće pozivanje na zakon.

Ova posljednja gorčina je presijekla sve veze sa Bannonovima — naglo, bolno, kao da je on neposredno bio kriv za to: Polly, ozljedeni i uvrijeđeni, a ipak sa izrazom da je uradila najbolje što zna, besumnje ga je izbrisala iz svog sjećanja.

Po dolasku u pekarevo domaćinstvo, sa svim privlačnostima novoga, poslan je, s novom torbom na leđima, u Darrow Akademiju: u pratnji Malcoma; dotjerala ga je i očešljala gospođa Glennie koja je promatrala đake koji su odlazili sa vrata prodavaonice sa neodređenim izrazom prisvajanja.

Avaj! Filantropski zanos je uskoro izbli jedio, Daniel Glennie je bio svetac, nježna plemenita i izmučena duša koja je slijedila svoje vlastite putove sa pitama, i svake je subote uveče šetao svoga konjića ispregnutog iz kola kroz grad sa krupno naštampanim tekstom na sapima životinje: „Voli bližnjega svoga kao samoga sebe". Ali on je živio u svom snu na nebesima iz koga se pomaljao samo povremeno, zabrinut, oznojen, da bi se sreo sa svojim dužnicima. Radeći neštedimice, sa glavom u carstvu blagoslovljenih i nogama u koritu tijesta, on je lako zaboravio prisustvo svog unuka. Kada bi se sjetio on bi uzeo malog dječaka za ruku i odveo u zadnje dvorište sa kesom mrvica, da nahrane vrapce.

Škrta, nespretna a ipak pohlepna, promatrajući samosažaljivo postepeno propadanje svoga muža — otpuštanje raznosača, prodavačice, zatvaranje jedne peći, pa druge, postepeno opadanje na mršavu proizvodnju pita od dva penija i kolačića od jednog fardinga — gospođa Glennie uskoro pronađe da Francis predstavlja nepodnošljivu moru. Privlačnih sedamdeset funti koje je stekla zajedno sa njim ubrzo je izbledjelo, i činilo se skupo plaćenima. Već izmučena očajnom štednjom, troškovi njegovog oblačenja, hrane, školovanja postadoše stalna Golgota. Ona je ogorčeno brojala svaki njegov zalogaj. Kada je iznosio hlače ona „prepravi" neko staro zeleno Danielovo odijelo, ostatak iz mladosti njenog muža, takve čudne šare i boje da je postalo predmet podrugivanja na ulicama što je pretvorilo dječakov život u pravu bijedu. Iako je Malcomova školarina u Akademiji redovno plaćana ona je obično uspijevala da je zaboravi sve dok, uzdrhtao i blijed od poniženja pošto je javno nazvan pred razredom dužnikom i utajivačem Francis ne bi bio prinuđen da joj se obrati. Ona bi tada uzdahnula, pretvarala se da je dobila srčani napad time što bi dodirivala uvele grudi, prebrojala šilinge kao da je cijedila svoju vlastitu krv.

Iako je sve ovo podnosio sa stoičkom upornošću, osjećanje da je sam... sam ... bilo je užasno za malog dječaka. Već otupio od tuge, on je dugo usamljen šetao, pretražujući uzalud pust predio i tražeći potok u kome bi mogao pronaći neku pastrmku ispod kamena. Pomno bi promatrao sve brodove koji bi odlazili, goreći od žudnje, stavljajući kapu među zube da bi prigušio svoj očaj. Uhvaćen u nožice suprotnih uvjerenja, nije ni sam znao gdje se nalazi; njegova vedra i prijatna priroda bila je umrtvijena, lice mu je posivjelo i snuždilo se. Jedinu sreću je nalazio u večeri kada bi Malcom i gospođa Glennie odlazili od kuće, kada bi sjedio sučelice Danielu

kraj kuhinjske vatre i promatrao malog pekara kako okreće stranice Biblije, u savršenoj tišini, sa izrazom neizrecive radosti.

Danielova mirna ali nepokolebljiva odlučnost da se ne miješa sa religijom dječaka — kako bi to mogao, kada je sam propovijedao opću toleranciju! — bila je samo još jedan više, uvijek prisutni podsticaj gospođi Glennie za podbadanje. Za „Kršćanku" kao što je ona, koja je spašena, ovaj živi podsjetnik na ludost njene kćerke bio je pravo prokletstvo. To je tjeralo i susjede da govore.

Vrhunac je došao pri kraju osamnaestog mjeseca kada je Francis, sa nezahvalnom umješnošću, bio tako neodgojen da je pobijedio Malcoma u nekom takmičenju u školi za najbolji esej. To se više nije moglo izdržati. Nedjelje gundanja su slomile pekara. On se nalazio na pragu još jednog neuspjeha. Bilo je odlučeno da je Francisovo školovanje završeno. Osmjehujući se prepredeno po prvi put poslije toliko mjeseci, gospođa Glennie ga je uvjeravala da je on sada mlad čovjek, spreman da pridonese domaćinstvu, da zasuje rukave i dokaže plemenitost rada. On je otišao da radi u brodogradilištu Darrow kao šegrt za zakivanje, star dvanaest godina, uz nagradu od tri i po šilinga nedjeljno.

U sedam i četvrt je završio sa suđem. S većom živošću on se dotjera ispred komadića ogledala i izađe napolje. Bilo je još uvijek svijetlo, ali ga noćni zrak natjera na kašalj i on podiže ovratnik žaketa žureći glavnom ulicom, pored štale i Darrow vinarskog podruma, stigavši najzad do doktorove ordinacije na uglu, sa dvije ispupčene posudice i četvrtastom tablom: Dr. SUTHERLAND TULLOCH, liječnik i kirurg. Francisove usne bile su razdvojene, blago, kada je ušao.

Ordinacija je bila mračna i mirisala na aloje i slatki korijen gospinog bilja. Jednu stranu su popunjavale police sa tamno zelenim bočicama, a na kraju tri drvene stepenice vodile su do male ordinacije gdje je dr. Tulloch obavljao preglede. Iza duge tezge, zavijajući lijekove na mermernoj ploči isprskanoj crvenim voskom za pečačenje, stajao je doktorov najstariji sin, omanji punačak pjegavi dečko šesnaestih godina, sa krupnim šakama, crvenožučkaste boje i sporog šutljivog osmijeha.

On se sada osmjehnu blago i pozdravi Francisa. Zatim oba dječaka skretoše pogled, izbjegavajući jedan drugog, svaki od njih oklijevajući da pogleda u osjećanja izražena u očima drugog.

— Zakasnio sam, Willie! — Francisov pogled je uporno šetao po tezgi.

— I ja sam sam zakasnio ... a moram da isporučim ove lijekove ocu, neka je blagoslovljen. — Sada kada je Willie otpočeo sa svojim medicinskim obrazovanjem u Armstrong koledžu, Dr. Tulloch ga je, uz svečano veselje proglasio svojim pomoćnikom.

Nasta stanka. Zatim stariji dječak kriomice pogleda svog prijatelja.

— Je li si se odlučio?

Francisov pogled je još uvijek bio oboren. On snuždeno potvrdi, stisnutih usana: — Da.

— U pravu si Francise. — Odobravanje zapljusnu Willievo obično i okruglo lice. — Ja ne bih izdržao toliko dugo.

— Nisam mogao... ni... — Francis je mucao — osim što... pa... moj djed i ti. — Njegovo mršavo mlado lice, skriveno i mračno, tamno porumenje na posljednje riječi koje je izgovorio u jednom dahu.

Pocrvenjevši od suosjećanja, Willie promuća:

— Pronašao sam vlak za tebe. Ima jedan direktni koji polazi iz Alsteada svake subote u šest i trideset pet. .. tiho. Evo oca. — On prekide, opominjući ga pogledom, kada se vrata ordinacije otvoriše i Dr. Tulloch pojavi, ispraćajući svog posljednjeg pacijenta. Tada se doktor vratio ka dječacima, živahan, crnpu rast čovjek u tvidu sa sitnim šarama, guste kose i sjajnih zalizaka koji su prosto iskrili od čiste vitalnosti. Kao čovjek koji je uživao užasnu reputaciju da je izraziti slobodni mislilac u gradu, otvoreni pristalica Roberta Ingersolla i profesora Darwina, on je imao neodoljiv šarm i izgled čovjeka koji može biti koristan u sobi bolesnika. Pošto su ga upale šupljine u Francisovim obrazima uozbiljile, on izbacila užasnu šalu: — Pa, mladiću — evo ubismo još jednog! Oh, nije još mrtav! Ali će uskoro biti! A tako dobar čovjek, i ostavlja za sobom veliku porodicu!

— Dječakov osmijeh bio je suviše uvučen da bi ga zadovoljio. On namignu svojim jasnim, prkosnim okom, sjećajući se svog vlastitog mučnog djetinjstva. — Razvedri se, ti mladi sudoperu — sve će biti isto i kroz sto godina. — Prije no što je Francis i mogao da odgovori doktor se škrtu nasmija, zabaci svoj tvrdi uglasti šešir na glavu i počeo da navlači rukavice. Na putu do kola on doviknu: — Nemoj propustiti da ga dovedeš na večeru, Willi. Vruća cianvodikova kiselina služi se u devet!

Jedan sat kasnije, kada su isporučili lijekove, dva dječaka pođoše u nijemom drugarstvu ka Willievoj kući, velikoj već dotrajaloj vili koja je gledala na općinsku tratinu. Dok su razgovarali tiho o smjelom obećanju koje predstoji prekosutra, Francisovo raspoloženje se popravi. Život nije nikada izgledao tako neprijateljski u društvu Willie Tullocha. A ipak, začudo, njihovo prijateljstvo je započelo svađom. Posle škole, jednog dana, zbijajući šalu u Castle ulici sa nekih dvanaestak svojih školskih drugova, Willieov pogled je odlutao do katoličke crkve, ružne ali neupadljive, koja se nalazila kraj plinare. — Hajdemo — doviknuo je, divlje razigran. — Ja imam šest pensa. Hajdemo unutra da nam oprostí sve naše grijehe! —

1 zatim okrenuvši se ugleda Francisu u grupi. On pocrvenje od prirodnog stida. On nije mislio izgovarajući ovu glupu porugu, koja bi neprimijećeno prošla da Malcom Glennie nije dograbio i vješto je naduvao u priliku za tuču.

Podbodeni ostalima, Francis i Willie su se borili u krvavoj neodlučenoj tučnjavi na općinskom polju. Bila je to dobra tuča, bogata hrabrošću bez tužakanja, i kada ju je prekinuo mrak, iako nijedan od njih nije bio pobjednik, obojici je očigledno bilo već dovoljno. Ali gledaoci, sa surovošću mladih, odbili su da ih ostave u svađi na miru. I iduće večeri, poslije škole, protivnici su ponovo sastavljeni, naoštreni ismijehivanjem o kukavičluku i postavljeni da izubijaju već ionako izubijane glave. I ponovo, krvavi, iscrpljeni, a ipak tvrdoglavi, nijedan od njih nije pristao na pobjedu. Tako su tokom užasne nedjelje sastavljani, kao borbeni pijetlovi, da bi zadovoljavali niske instinkte svojih drugova. Neljudski konflikt, bez motiva i bez cilja pretvorio se, za svakoga od njih, u strašan san. I zatim, u subotu, sreli su se neočekivano njih dvojica, licem u lice, sami. Uslijedio je užasan trenutak, zatim se zemlja otvori, nebo istopi i oni se zagrlíše. Villie je mucao: — Ja neću da se borim s tobom, ti mi se dopadaš, čovječe! — dok je Francis, trljajući krvave oči jecao: — Willie, volim te najviše od svih u čitavom Darrowu!

Nalazili su se na pola puta preko poljane, javnom otvorenom prostoru zastrtom prljavom travom, sa dotrajalom podijumom za orkestar u sredini, zarđalim željeznim javnim zahodom na udaljenom kraju i nekoliko klupa, uglavnom bez naslona, gdje su se igrala bljedolika djeca i dokoličari pušili i glasno se svađali, kada Francis odjednom primijeti, uz naglo zatezanje kože na tijelu da moraju proći kraj skupa njegovog djeda. Na uglu koji je bio najviše udaljen od zahoda postavljen je crveni plakat sa slijedećim pozlaćenim slovima ispisanim riječima: „Mir na zemlji ljudima dobre volje". Preko puta plakata stajao je ručni harmonijum sa poljskom stoličicom na kojoj je sjedila gospođa Glennie sa izrazom žrtve, i Malcom, sumorno držeći molitvenik pored nje. Između plakata i harmonij uma, na niskom drvenom postolju, opkoljen sa nekih tridesetak ljudi, stajao je Sveti Dan.

Kada su dječaci prišli skupu Daniel je završavao svoju početnu molitvu i, gologlav, glave zabačene unazad, otpočinjao je svoju propovijed. Bila je to nježna i lijepa molitva. Ona je izražavala Danielovo goruće uvjerenje, otkrivala njegovu jednostavnu dušu. Njegova doktrina se zasnivala na bratstvu, na ljubavi prema bližnjemu i ljubavi prema Gospodu. Čovjek treba da pomaže čovjeku, donosi mir i dobru volju na zemlji. Kada bi on samo mogao povesti čovječanstvo ka tom idealu! On nije optuživao crkve već ih je samo blago prekoravao: nije bila forma ono što je suštinsko već je osnovno poniznost i milosrdnost. Da, i tolerancija! Bilo je besmisleno izgovarati ove osjećaje ukoliko ih netko i ne sprovodi.

Francis je slušao ranije svog djeda kako govori, i osjeti udar upornog suosjećanja sa ovim gledištima koja su od Svetog Dana napravila u pola grada objekat ismijehivanja. Sada, naoštren svojom divljom namjerom, srce se njegovo prepuni razumijevanjem i nježnošću, čežnjom ka svijetu oslobođenom surovosti i mržnje. I odjednom, dok je slušao, on ugleda Joe Moira, šefa njegove zakivačke skupine u brodogradilištu, kako se prikrada grupi. U pratnji Joea nalazila se banda koja se vukla oko Darrow podruma, naoružana ciglama, trulim voćem i otpacima nafte iz radionice kotlova. Moir je bio raspušten prijatan džin, koji je u pijanom stanju volio, šaleći se, da razgoni mitinge spasa i druge otvorene skupove. On dograbi vlažne otpatke i povika: — Hej! Dan! Hajde zapjevaj i zaigraj!

Francisove oči se raširiše na blijedom licu. Oni hoće da rasture sastanak! On zamisli gospođu Glennie, kako izvlači prezrelu rajčicu iz umrljane kose, Malcoma sa masnom krpom preko njegova mrska lica. Čitavo biće mu proze divlja luda radost.

Zatim ugleda Danielovo lice: još uvijek nesvijestan opasnosti, obasjan čudnom napetošću, svaka riječ se otkidala, rađala iz neutoljive iskrenosti, iz dubine njegove duše.

On pođe naprijed. Ne znajući kako, ili zašto, nađe se kraj Moira, dograbi ga za lakat, i bez daha zamoli: — Nemoj Joe! Molim te, nemoj! Mi smo prijatelji, zar ne?

— Doda vola! — Moir pogleda nadolje, pripito ljutit pogled omekša u prijateljsko prepoznavanje. — Za ime Krista, Francise! — Zatim lagano — Zaboravio sam da je on tvoj djed. — Očajna stanka. Zatim, komandirajući svojim pratiocima: — Hajdemo mladići, idemo tamo na trg i ispraznićemo se na alelujašima!

Kada su krenuli harmonijum ponovo oživje. Nitko osim Willie Tullocha nije znao zašto pljusak nije pao.

Minut kasnije, kada su ušli u njegovu kuću, on zapita, zbunjen ali ipak impresioniran: — Zašto si to učinio, Francis.

Francis odgovori nesigurno: — Ne znam... Ima nečega u onome što on govori... Dosta mi je bilo mržnje tokom ove četiri posljednje godine. Moj otac i majka se ne bi utopili da ga ljudi nisu mrzili... — on prekide, ostavljen bez riječi, posramljen.

Willie ga ćutke odvede u dnevnu sobu, koja je poslije vanjske tmine, blistala od svijetla i obilne neuredne udobnosti. Bila je to duga visoka prostorija sa kestenjastosmeđim tapetama, razbacanim okrnjelim namještajem od crvena pliša, stolicama bez točkica, razbijenim i ponovo sastavljenim j vazama, izvučenim zvoncem, gomilom tuba, naljepnica, kutija od pilula na polici iznad kamina kao i igračaka, knjiga i djece na dotrajalom, i sa mrljama tinte iskapanom Exminster tepihu. Iako je već bilo gotovo sasvim blizu devet časova nitko od porodice Tulloch nije bio u postelji. Willievih sedmoro mlađe braće i sestara, Jean, Tom, Richard — tako složene liste da je čak i njihov otac priznavao da je zaboravlja — bili su različito zabavljeni — čitanjem, pisanjem, crtanjem, šutkanjem ili večerom koja se sastojala od toplog kruha i mlijeka dok je njihova majka Agnes Tulloch, sanjalački raskošna žena sa polu spuštenom kosom i otkrivenih grudi, uzimala bebu iz kolijevke kraj ognjišta, i pošto je uklonila pelenicu koja se isparavala, mirno je sad osvježavala golo djetence na svojim mlječnim, vatrom obasjanim grudima.

Ona se osmjehnu u znak dobrodošlice, neuznemirena, i reče Francisu: — Tu ste znači, dječaci. Jean, iznesi još tanjura i kašika. Richarde ostavi Sophiju na miru. I Jean, dušo, dodaj novu pelenu za Sutherlanda sa konopca! Također pogledaj je li vri voda u čajniku za pripremu očeva punča. Sto je vrijeme danas lijepo. Dr. Tulloch kaže da ima ipak dosta prehlada. Sjedi Francis. Thomas, zar ti otac nije rekao da se kloniš od ostalih! — Doktor je uvijek unosio neki poremećaj u kuću: jednog mjeseca ospice, idućeg kozice. Sada je Thomas od šest godina bio žrtva. Ošišane glave, sav u mirisu karbola, on je sretno širio zarazu u čitavom porodičnom plemenu.

Stiješnjen na pretrpanoj škripavoj sofi pored Jean, koja je u četrnaestoj bila prava slika svoje majke, sa istom mlječnom kožom i istim mirnim osmijehom, Francis je večerao kruh i mlijeko zamirisano cimetom. Bio je još uvijek uznemiren od svog posljednjeg ispada; u grudima je osjećao ogroman kamen, u glavi su mu misli bile zbrkane. Evo još jednog problema za njegov izmučeni mozak. Zašto su ovi ljudi tako prijatni, sretni i zadovoljni? Odgojen od racionaliste bez strahopoštovanja da bi mogao poreći, ili bolje reći da ignorira postojanje njihova Gospoda, oni su bili prokleti, plamen pakla je već lizao njihove stope.

U devet i četvrt začu se na šljunku škripa točkova dvokolice. Dr. Tulloch uđe, diže se graja, on je odjednom bio centar gomile koja napada. Kada se bura smirila, doktor srdačno poljubi svoju ženu, sjede u stolicu sa čašom punča u ruci, s papučama na nogama, dok mu je beba Sutherland buljila sa koljena.

Uhvativši Francisov pogled, on podiže čašu iz koje se dizala para, i reče u prijateljskoj šali.

— Zar nisam rekao da se ovdje služi otrov! Jako piće zanosi — je li Francis?

Vidjevši da mu je otac dobrog raspoloženja, Willie je bio u iskušenju da ispriča šta se dogodilo na sastanku. Doktor se lupi po butini, osmjehnuvši se Francisu. — Lijepo od tebe, moj mali rimski Volteru. Ja se neću do posljednjeg daha složiti sa tobom u onome šta govoriš, ali ću svojim životom braniti pravo da iskažeš svoje misli! Jean, prestani da buljiš u jadnog momka. Mislio sam da želiš da budeš bolničarka! Ti ćeš me natjerati da postanem djed prije četrdesete. Eh, pa — On uzdahnu odjednom, nazdravljajući svojoj ženi. — Nikada nećemo otići u raj, ženo — ali bar imamo hrane i pića.

Kasnije, na ulaznim vratima, Willie čvrsto steže Francisovu ruku.

— Sretno... piši mi kad tamo stigneš.

Sutradan u pet izjutra, dok je još svuda vladao mrak, zasvira sirena iz brodogradilišta, razliježući se dugo i bolno, skrivenim sumornim Darrwom. Polutup od sna, Francis se izvuče iz postelje i uskoči u hlače, i otkotrlja se niz stepenice. Ledeno jutro, blijedo ali gusto tamno, dočeka ga kao udarac kada se pridružio marširajućim nijemim i drhtavim prilikama, koje su žurile pognute glave i uvučenih ramena ka ulaznim vratima Brodogradilišta.

Preko mosne vage, pored prozora u vratima, kroz vrata... stravične utvare brodova su se nejasno dizale iz skela oko njega. Kraj poludovršenog kostura nove oklopnjače skupljala se grupa Joe Moira: Joe i pomoćnik za postavljanje otklopa, držači, dva druga dječaka za zakivanje i on.

On potpali vatru od ugljena i naduva mijehove na kovačkom ognjištu. Nijemo, nevoljko, kao u snu, grupa poče da radi. Moir podiže svoj teški čekić; čekići su odzvanjali, rasli i čuli se sve jače u čitavom brodogradilištu.

Pridržavajući zakovice, usijane još od žeravice, Francis je puzao uz ljestve i brzo ih stavljao kroz rupe za željezne klinove u okvir gdje su ih čekićem poravnjavali i zatezali kaleći velike metalne ploče koje su sačinjavale trupinu broda. Rad je bio naporan: žar kraj ognjišta, studen na ljestvama. Ljude su plaćali po komadu. Tražili su brzo zakovice, brže no što su dječaci mogli da im ih dodaju. A zakovice su morale da se zagriju do određene zažarenosti. Ako ne bi bili podesni za kovanje, ljudi bi ih bacali natrag na dječake. Gore i dolje uz ljestve, do vatre i od vatre, oprljen žarom, dimom, zapaljenih očiju, bez daha, oznojen, Francis je snabdijevao postavljачe ploča tokom čitavog dana.

Poslijepodne rad je išao brže; ljudi su prestajali da vode računa, naprezali svaki nerv, nisu štedjeli svoja tijela. Posljednji sat je prošao u omamljenosti s napregnutim ušima da bi se čula sirena koja oglašava kraj.

Najzad, najzad se čula. Kakvo blagoslovljeno olakšanje! Francis je stajao miran, vlažeći ispucale usne, zaglušen prestankom svih zvukova. Na putu kući, prljav i oznojen, kroz zamor je mislio: Sutra. . . sutra. Onaj čudni sjaj se vrati u njegove oči, on ispravi ramena.

Te večeri on skide drvenu kutiju iz svog skrovišta u pećnici koja se nije koristila i promijeni svoje srebro i bakrenjake, koje je štedio s bolnom sporošću, u komad od deset šilinga. Zlatni kovani novac, stisnut duboko u džep od hlača, zagrijeva ga je. Uz čudno, uzbuđeno rumenilo on zamoli gospođu Glennie za iglu i konac. Ona se obrecnu na nj, zatim ga naglo odmjeri zamagljenim pogledom.

— Čekaj! Tamo je kalem u gornjoj fijoci — kraj onog kartona sa iglama. Možeš uzeti. — Promatrala ga je kako izlazi.

U skloništu svoje gole i jadne sobe iznad pekare on zamota novac u komad papira i uši ga čvrsto i sigurno u podstavu od kaputa. Imao je osjećanje sigurnosti kada je sišao i vratio joj konac.

Idućeg dana, u subotu, brodogradilište se zatvaralo u dvanaest. Pomisao da nikada više neće ući na ta vrata tako ga je uzbuđivala da gotovo ništa nije mogao jesti za vrijeme ručka; osjećao je da je njegov zajapureni nemir dovoljan da podstakne oštro ispitivanje gospođe Glennie. Na njegovo olakšanje ona nije ništa komentirala. Čim je ustao od stola, on se iskrade iz kuće, skliznu u East ulicu i zatim se dade u trk.

Izvan grada, on trku zamijeni žustrim korakom. Srce mu je pjevalo. To je sve bilo patetično obično: uobičajeno bjekstvo iz svih nesretnih djetinjstava. A za njega je to ipak bio put u slobodu. Kada stigne u Manchester, može naći posao u tekstilnim

fabrikama, bio je uvjeren, siguran. Za četiri sata pređe petnaest milja do željezničke stanice. Izbijalo je tačno šest časova kada je ušao u stanicu u Alsteadu.

Sjedeći ispod petrolejke, na vjetrovitoj napuštenoj platformi, otvori nožić, prereza podstavu na žak^{tu}, izvadi presavijen papir i uze odande sjajni novčić. Na platformi se pojavi nosač, neki drugi putnici i zatim se otvori i blagajna.

On zauze svoje mjesto kraj blagajne i zatraži kartu.

— Devet šilinga i šest pensa — reče činovnik stavljajući zeleni komad kartona u mašinu za bušenje.

Francis uzdahnu od olakšanja; ipak se nije prevario u cijeni karte. Gurnu novac kroz otvor.

Nasta stanka. — Kakva je ovo smicalica? Rekao sam devet šilinga i šest pensa.

— Dao sam vam deset šilinga.

— Oh, je li? Pokušaj to ponovo mladi čovječe i ja ću ti već pokazati! — Činovnik mu ogorčeno baci novac natrag.

To nije bio komad od deset šilinga već novi svijetli farding.

Ljutito i bolno ukočen, Francis ugleda voz koji ulazi, uzima svoj teret i gubi se sa zviždukom u noći. Zatim natrapa na rješenje zagonetke sumorno, nasumice razmišljajući. Šivenje — kada je parao to nisu bili njegovi nespretni bodovi već čvrst sitan šav. U trenutku je znao tko je uzeo njegov novac: gospođa Glennie.

U pola deset, ispred rudarskog gradića Sanderstona, u vlažno hladnoj izmaglici koja je zaklanjala fenjere na kolima, čovjek u dvokolici skoro da je pregazio usamljenu priliku koja je išla sredinom puta. Samo jedna osoba je mogla voziti

u ovo doba noći u ovakvom mjestu. Dr. Tulloch, zauzdavajući zastrašenu životinju, pogleda naniže kroz maglu, i prekide svoje majstorske grdnje usred riječi.

— Veliki Hipokrate! Pa to si ti. Ulazi unutra. Brzo, hoćeš li — prije no što mi kobila izvuče ruke iz ležišta. — Tulloch umota svoga putnika gunjem; nastavi put bez daljnjih pitanja; on je znao za vrijednost šutnje kod liječenja.

U pola jedanaest Francis je pio toplu supu kraj vatre u doktorovoj dnevnoj sobi, sada bez njenih stanara i tako neprirodno mirnoj da je mačka mirno spavala na sagu ispred kamina. Trenutak kasnije uđe gospođa Tulloch, sa upletenom kosom, otvorene

domaće haljine preko spavaćice. Ona je stajala sa mužem promatrajući iznurenog dječaka koji izgleda nije bio svijestan njihova prisustva, tihog šapata, obuzet čudnom apatijom. Iako je pokušavao da se osmijehne, on nije mogao to učiniti kada mu je doktor prišao, izvadiвши slušalice uz šaljiv izraz: — Kladim se u čizme da je taj tvoj kašalj samo pretvaranje. — Ali on se pokori, otkopča košulju i pusti doktora da kucne i oslušne njegove grudi.

Tullochovo turobno lice imalo je čudan izraz kada se ispravilo. Njegova zaliha viceva je začudo presušila. On pogleda u svoju ženu, zagriže pune usne i odjednom šutnu mačku.

— Dođavola! — viknu. — Mi koristimo našu djecu da gradimo ratne brodove. Iscjedujemo ih u rudnicima uglja i tekstilnim fabrikama. Mi smo kršćanska zemlja. Pa! Ponosim se što sam paganin! — On se naglo okrenu i ljutito se obrati Francisu. — Slušaj dečko, tko su ti ljudi koje si poznavao u Tvnecastlu? Šta — Bannon, eh? Narodna krčma. Hajde sada kući i u postelju ukoliko ne želiš trostruko zapaljenje pluća.

Francis pođe kući, otpor je skršen u njemu. Čitave iduće nedjelje gospođa Glennie je imala boru mučenice a Malcom novi karirani prsluk: cijena je u radnji iznosila deset šilinga.

Bila je to mučna nedjelja za Francisu. Lijeva strana ga je probadala, naročito kada bi kašljao; morao se vući na posao. Neodređeno je osjećao da njegov djed vodi bitku za njega. Ali Daniel je bio slomljen, poražen. Sve što je mali pekar mogao ponuditi, ponizno, bili su kolači od trešanja koje Francis nije mogao jesti.

U subotu poslijepodne on više nije imao snage da izađe. Ležao je gore u svojoj spavaćoj sobi i buljio u beznadnoj letargiji kroz prozor.

Odjednom se trgnuo, srce mu je čudno i nevjerojatno poskočilo. Dolje na ulici, prolazeći lagano, kao barkajedrenjak sa tri jarbola koji plovi po neobičnim i opasnim vodama, vidio se šešir, nešto vraćeno iz sjećanja, jedinstveno, nepogriješivo. Da, da i kišobran se zlatnom drškom, čvrsto zavijen, kratki kožni žaket sa opšivenim dugmadima. On uzviknu slabo, blijedim usnama: — Tetka Polly.

Vrata od radnje dolje zaškripaše. Tresući se kao šiba on otpuza dolje, i stade, drhteći, iza poluzastakljenih vrata.

Polly je stajala, vrlo uspravna, nasred prostorije, napućenih usana, pogledom pretražujući prodavaonicu kao da je sa zanimanjem pregleda. Gospođa Glennie je

ustala do pola da joj se suprotstavi. Naslanjajući se o tezgu, poluotvorenih usta, buljeći čas u jednu čas u drugu, stajao je Malcom.

Tetka Pollyin pogled se zaustavi negdje iznad pekareve žene. — Gospođa Glennie, ako se dobro sjećam!

Gospođa Glennie je izgledala najgore što može: nije se promijenila, nosila je prljavi prijepodnevni ogrtač, bluza joj je bila otvorena na vratu, neka traka visjela sa struka.

— Šta želite?

Tetka Polly izvi obrve. — Došla sam da obiđem Francisa Chisholma.

— Nije tu.

— Zaista! Onda ću čekati dok se ne vrati.

— Polly se postavi na stolicu kraj tezge odlučivši da tu ostane čitavog dana.

Nasta pauza. Lice gospođe Glennie posta prljavo crveno. Ona primijeti u stranu: — Malcome! Trči do pekare i dovedi oca.

Malcom odgovori kratko: — On je otišao prije pet minuta u misiju. Neće se vratiti do užine.

Polly skloni pogled sa tavanice, kritički ga spusti na Malcoma. Ona se osmjehnu lako kada on pocrvene, zatim, zabavljena, nastavi dalje da promatra.

Po prvi put je gospođa Glennie počela da pokazuje znake neprijatnosti. Ona ljutito izbacila: — Mi smo ovdje posleni ljudi, ne možemo da sjedimo cijelog dana. Rekla sam vam da dečko nije tu. Sasvim vjerojatno da se neće vratiti do u sitne sate — sa društvom sa kojim se druži. On je postao prava briga sa tim kasnim dolazanjem i ružnim navikama. Zar nije to tako Malcome?

Malcom snuždeno potvrdi.

— Vidite! — nastavi gospođa Glennie. — Kada bi vam samo sve ispričala vi biste se začudili. Ali to ne smeta, mi smo kršćani ovdje, i pazimo ga. Dajem vam riječ za to — on je savršeno dobro i sretan.

— Milo mi je što to čujem — Polly progovori ukočeno, učtivo prigušujući zijevanje rukavicom — jer ja sam došla da ga odvedem.

— Šta? — Iznenadena gospođa Glennie poče da pipka okovratnik bluze, dok joj je boja naizmjenično udarala i nestajala s lica.

— Imam liječničku potvrdu — izjavi tetka Polly, gotovo žvačući krupnu frazu uz zlokobni prizvuk — da je dečko pothranjen, iscrpljen i da mu prijeti pleuritis.

— To nije tačno.

Polly izvuče pismo iz mufa i značajno potapka po njemu ručkom kišobrana. — Da li umijete čitati engleski?

— To je laž, pakosna laž. On je ugojen i dobro hranjen isto kao i moj sin!

Tada nastupi prekid. Francis, prislonjen o vrata, prateći prizor samrtnom napregnutošću, isuviše se teško oslonio o slabu kvaku. Vrata se otvoriše i on upade usred prodavaonice. Šutnja.

Neprirodan mir tetka Polly se produbi. — Priđi, dečko. I prestani da drhtiš. Je li želiš da ostaneš ovdje?

— Ne, ne želim.

Polly baci opravdavajući pogled na tavanicu.

— Onda idi, spakuj svoje stvari.

— Ja nemam ništa da spakujem. — Polly ustade lagano, navuče rukavice. — Onda nema šta da nas više zadržava.

Gospođa Glennie zakorači naprijed, prebledjela od bijesa. — Ne možete tako otići od mene. Ja ću vas zakonom progoniti.

— Samo to učini, ženo moja. — Polly značajno vrati pismo u džep. — Onda ćemo možda utvrditi koliko je novca koji se dobio prodajom namještaja jedne Elizabethe utrošeno na njenog sina a koliko na vašeg.

Ponovo zavlada porazna tišina. Pekareva žena je stajala blijeda, zla i poražena, držeći se jednom rukom za grudi.

— Oh, pusti ga majko — cvilio je Malcom.

— Dobro je da ga se otresemo.

Tetka Polly, pridržavajući kišobran odmjeri ga od glave do pete. — Mladiću, ti si budala! — Ona se okreće ka gospođi Glennie. — A što se tebe tiče, ženo — gledajući pravo preko njene glave — ti si druga!

Dohvativši Francisa trijumfalno za ramena, ona ga izgura, gologlavog, iz prodavaonice.

Ovako nastaviše ka stanici, dok se je Polly rukom u rukavici držala čvrsto za njegov kaput, kao da je bio neko rijetko stvorenje koje može pobjeći svakog trenutka. Kraj stanice ona mu kupi, bez komentara, kesu Abernethy biskvita, neke bombone za kašalj i sasvim novi okrugli šešir.

Sjedeći preko puta njega u vlaku, vedra, upadljiva, uspravna, promatrajući ga kako napaja suhe biskvite suzama zahvalnosti, upao skoro sasvim u nov šešir koji mu je padao do ušiju, ona primijeti, poluzatvorenih, pronicljivih očiju:

— Oduvijek sam znala da to stvorenje nije nikakva dama, to sam mogla vidjeti na njenu licu. Napravio si užasnu gr ješku što si dozvolio da te uzme, dragi Francise. Slijedeće što ćemo uraditi jeste to — da te podšišamo!

III

Bilo je predivno za tih mraznih jutara ležati utopljen u postelji sve dok tetka Polly ne bi donijela doručak, veliki tanjir sa slaninom i jajima koja su još uvijek crvčala, vrijući crni čaj i gomilu toplog prepečenog kruha na ovalnom metalnom poslužavniku na kome je pisalo A U good's Old Ale. Ponekiput bi se budio rano, u samrtnom strahu; zatim bi dopiralo blagoslovljeno saznanje da se više ne mora plašiti sirene. Uz uzdah olakšanja on bi se samo dublje umotao u svoje debele žute gunjeve, u udobnoj spavaćoj sobi sa tapetama oslikanim grahoricom puzavicom, obojenim podom i vunanim sagom, litografijom Allgoodovog konja koji vuče teška kola za razvažanje piva na jednom zidu, i pape Gregorya na drugom i malom porcelanskom krstionicom sa svetom vodicom, sa grančicom Uskršnje palmice, zakačenom u nju ukoso kraj vrata. Bol grudi je već nestao, rijetko je kašljao, obrazi su mu se popunjavali. Novina ovog odmora djelovala je kao čudno milovanje i, iako ga je još uvijek uznemiravala neizvjesna budućnost, primao ju je sa zahvalnošću.

Današnjeg lijepog jutra, posljednjeg dana oktobra, tetka Polly sjede na ivicu postelje, terajući ga da jede. — Navali, dečko! Ovo će ti se zakačiti za rebra! — Na tanjuru je bilo tri jajeta, dobro upržena slanina, protkana mesom, on je već zaboravio da hrana može biti tako ukusna.

Dok je pridržavao ravnotežu poslužavnika na koljenima, on osjeti kod nje neobično praznično raspoloženje. I uskoro ona duboko i značajno klimnu glavom.

— Imam vijesti za tebe danas, mladi čovječe— ako to možeš podnijeti.

— Vijesti, tetka Polly?

Malo uzbuđenje da te razveseli — poslije mračnih mjeseci sa Nedom i sa mnom — Ona se suho osmijehnu ugledavši u njegovim toplim smeđim očima protest koji se odmah pojavio. — Zar ne možeš da pogodiš?

On je proučavao sa dubokim osjećajem koje je njena nepresušna nježnost probudila u njemu. Poznato uglasto lice — sa lošim tenom, duga gornja usna prekrivena maljama, pramičaste mrlje pri dnu obraza — sada je sve to bilo poznato i lijepo.

— Ne mogu da se sjetim tetka Polly.

Ona se prepusti svom kratkom škrtom smijehu, u obliku kratkog frktanja zadovoljstva zbog toga što je uspjela da u njemu probudi radoznalost.

— Šta se dogodilo s tvojom oštroumnosću, dečko? Uvjerena sam da ju je otupjelo ovoliko spavanje.

On se sretno osmijehnu. Istina je da je rutina njegovog oporavka bila do sada vrlo mirna. Ohrabren od Polly, koja se plašila za njegova pluća— ona se uvijek plašila „sušice“ koja se „pojavljivala“ u njenoj porodici — on je obično imao da ostane u postelji do deset časova. Obučen, pratio bi je prilikom kupovina, bilo je to dostojanstveno napredovanje glavnim ulicama Tvneastlea koje su, pošto je Ned uglavnom jeo samo najbolje, iziskivale dugo pregledavanje živine i mirisanje mesa. Ove ekskurzije otkrivale su mu mnogo šta. Mogao je vidjeti da je tetka Polly sretna ako je „prepoznaju“, i klanjaju joj se u najboljim radnjama. Ona bi čekala, uspravna i po strani, da njen omiljeni pomoćnik bude slobodan da bi je uslužio. Iznad svega ona je bila dama. Ta riječ joj je bila kamen temeljac, kriterijum svih njenih postupaka, čak i u haljinama koje je pravila kod krojačice tako neukusno da su ponekad izazivale prikriven kikot običnog svijeta. Na ulici je imala čitavu gradaciju poklona. Da bude prepoznata, pozdravljena od strane neke lokalne ličnosti — građevinski inspektor, sanitarni inspektor ili šef policije — pružalo joj je takvu radost koja je, iako ozbiljno prikrivena, bila veoma velika. Uspravna, sa pticom na šeširu, ona bi prošupatala Francisu: — To je bio g. Austin, direktor tramvaja... prijatelj tvog ujaka... dobar čovjek. Vrhunac uživanja bio je postignut kada je otac Gerald Fitzgerald, lijep i dostojanstven svećenik St. Dominica, pružio u prolazu svoj milostivi i pomalo s visine

osmijeh. Svakog prijedpodneva oni bi svratili i u crkvu, i klečeći, Francis bi osjećao Pollyin napeti profil, usne koje su se nijemo kretale, iznad ispucalih smjernih ruku. Poslije toga ona bi kupila nešto za njega, dobar par cipela, knjigu, kesicu anisovih bonbona. Kada bi se on bunio, često sa suzama u očima dok bi ona otvarala svoj izlizani novčanik, ona bi samo jednostavno stisla njegovu ruku i odmahнула glavom: — Tvoj ujak ne priznaje riječ „ne“. — Bila je dirljivo ponosita zbog svoje veze sa Nedom, i njene veze sa Narodnom Pivnicom.

Pivnica se nalazila u blizini pristaništa na uglu Canal i Dyke ulice sa izvanrednim pogledom na obližnje kuće, šlepove sa ugljem i novu konjsku tramvajsku stanicu. Tamno mrka zgrada sastojala se od dva sprata a Bannonovi su stanovali iznad pivnice. Svakog jutra u pola osam Maggie Magoon, čistačica, otvarala bi restoran i razgovarajući sama sa sobom otpočinjala bi da čisti. Tačno u osam časova silazio bi Ned Bannon, samo u hlačama ali izbrijan, namazane kose i posipao bi svežu strugotinu po podu iz kutije koja se nalazila iza šanka. To nije bilo nužno, već je bio dio neke vrste rituala. Zatim bi pogledao kakav je dan, uzeo bi mleko i otišao preko dvorišta da nahrani svoje lovačke pse. Imao ih je trinajest — da bi dokazao da nije sujeveran.

Uskoro bi počeli da pristižu prvi redovni posjetioci, Scantv Magoon, poskakujući do svog omiljenog mjesta u uglu, sa nekoliko pristanišnih radnika i vozača tramvaja koji bi se vraćali sa noćn®, smjene. Ovi radnici se ne bi zadržavali; tek toliko da na dušak ispiju polovinu čašice i da je zaliju sa velikom kriglom piva. Ali Scantv je bio" stalni i uvek bi milostivno gledao u Neda koji je tupo, ne primećujući to stajao iza šanka sa uokvirenim natpisom: „Gospoda se ponašaju kako treba, ostali moraju.“

Ned je bio pedesetih godina, krupan i pun, okrugla, žućkasta lica, s istaknutim očima, svečanim u miru i koje su nekako odgovarale njegovom odijelu. Nije bio ni prislan niti upadljiv u ponašanju, kvaliteti koji se obično pripisuju gostioničarima. Imao je neko svečano, mrgodno dostojanstvo. Ponosio se svojom reputacijom, svojim preduzećem. Njegove roditelje je prognala iz Irske glad, još kao dečak je doživio bedu i oskudicu, ali je uspio i pored neshvatljivih teškoća. Njegova kuća je bila „slobodna“, imao je dobre veze sa vlastima koje su izdavale dozvole, proizvođačima piva i također uticajne prijatelje. On je ustvari govorio: trgovina pićem može biti pristojna i ja to dokazujem. Mrštio se kada bi mladi pili a grubo je odbijao da usluzi pićem svaku ženu ispod četrdeset godina. U Narodnoj Pivnici nije postojalo nikakvo „porodično“ odjeljenje. Mrzeo je nered i na prvi zvuk bi nervozno lupao jednom starom cipelom — koju je u tu priliku držao pri ruci za šankom — i lupao bi sve dotle dok se nered i larma ne bi smirili. Iako je i sam dosta pio nikada ga niko nije zatekao u drugačijem stanju. Možda bi mu se samo osmeh olabavio, oči bi lutale u te retke večeri koje je on

smatrao „prilikom“ kao što je sveti Patrick, u oči Svih Svetih i Nove Godine, kao i posle trka kada bi mu neki od njegovih pasa dodao još jednu medalju na težak lanac od sata koji se pružao preko stomaka. U svakom slučaju sutradan bi izgledao snishodljivo i poslao bi Scantva da dovede oca Clansev iz crkve St. Dominica. Posle ispovesti bi se teško podigao, brišući kolena sa poda u zadnjoj sobi i tutnuo soverem u ruku mladoga svećenika za kašicu za uboge. On je zdravo poštovao svećenstvo. Od župnika oca Fitzgeralda je zazirao u pravom smislu.

Ned je važio za „dobro stojećeg“ — jeo je dobro, davao je široko i pošto nije imao povjerenja u akcije i berzu investirao je novac u „cigle i cement.“ Kako je Polly imala svoja sredstva, nasleđena od Michaela, brata koji je umro, on se nije brinuo za nju.

Iako se sporo vezivao za ljude Neda je, po njegovim vlastitim riječima Francis „opčarao“. Dopala mu se dečakova nenametljivost, čutljivost, tiho ponašanje i nema zahvalnost. Ozbiljnost na mladom licu kada bi ga neopaženo pogledao naterala bi ga da se namršti tupo i počese po glavi.

Tokom poslijepodneva Francis bi sjedio s njim u polupraznom baru, trom od hrane, dok bi se sunčevi zraci koso probijali ustajalim zrakom, slušajući sa Scantvom prijatno Nedovo pričanje. Scanty* Magoon, muž i teret vrijedne i glupe Maggie, dobio je ovakav nadimak jer ga nije bilo dovoljno, ustvari ostao je od njega samo torzo. Izgubio je noge od gangrene koju je izazvao, oštetivši krvotok, neki sumnjiv doktor. Koristeći se svojom nesrećom on se u stvari „prodao doktorima“ time što je potpisao dokument kojim će isporučiti njegovo tijelo poslije smrti na anatomske stoje. Kada je jednom prodajna cijena ugovorena i nešto poslije toga popijena, mračni oreol se spustio na krmeljivog, govorljivog, lukavog i nesretnog starog nitkova. Sada predmet općeg divljenja i zaziranja, on bi ogorčeno, pri piću, izjavljivao da je prevaren: — Nisam dobio dovoljno za svoje tijelo. Ti krvavi skalperi! Ali neće oni nikada dograbiti mene, starog Adama! Prokleti! Ja ću otići u mornare i utopiti se.

* Manjkav.

Ned bi povremeno dozvolio Francisu da natoči pivo za Scantva, djelomično iz milosrđa a djelomično da bi dopustio dečku da uživa za „mašinom“. Kada bi se ručica boje slonovače vratila ispunjavajući kriglu — a Scantv navijao: — Šešir joj natoči, dečko! — pjena je mirisala tako zanosno da bi Francis poželio da je proba. Ned bi mu dao odobrenje glavom, zatim bi se osmjehnuo grimasi lica svog nećaka. — Treba se priučiti na ukus — ozbiljno bi potvrdio. On je imao nekoliko klišeja počev od „Žene i

pivo ne idu zajedno" do „Najbolji čovjekov prijatelj je njegova vlastita novčanica od funte", koje su se zbog brojnog i dubokog izgovaranja pretvorile u prave epigrame.

Nedovi najozbiljniji, najnežniji osjećaji bili su rezervirani za Noru, kćerku Michaela Bannona. On je bio privržen svojoj nećaci koja je u trećoj godini izgubila brata od tuberkuloze, a prije dvije godine i oca zbog te iste ubilačke bolesti, tako fatalne u keltskoj rasi. Ned ju je odgojio, poslao u trinaestoj godini u St. Elizabeth, najbolju samostansku školu u Northumberlandu. Doživljavao je pravo uživanje kada je plaćao visoku školarinu. Pratio je njen napredak toplim, blagim okom. Kada bi dolazila kući za vrijeme školskih praznika, on bi postajao novim čovjekom: živahniji, više se nije mogao vidjeti sa naramenicama, stalno izmišljajući izlete i zabave i, da je ne bi nešto uvrijedio, mnogo strožiji u baru.

— Pa... — tetka Polly je prekorno gledala preko poslužavnika u Francisa. — Vidim da ću morati da ti ispričam u čemu je stvar. Na prvom mjestu tvoj ujak je odlučio da priredi večeras prijem da proslavi dan Sviju svetih... i — ona spusti pogled — iz još jednog razloga. Imat ćemo gusku, veliki kolač, suho grožđe za rakiju i naravno jabuke — tvoj ujak nabavlja specijalne na Langovoj tržnici u Gosforthu. Možda bi ti mogao otići po njih danas poslije podne. To je lijepa šetnja.

— Svakako, tetka Polly. Samo nisam sasvim siguran gdje se to nalazi.

— Netko će ti pokazati put. — Polly sračunato izvadi svoje glavno iznenađenje. — Netko, tko dolazi danas kući iz škole da provede dugački vikend sa nama.

— Nora! — on naglo uzviknu.

— Da, ona. — Ona klimnu glavom, uze poslužavnik i ustade. — Tvoj ujak je presretan što je dobila odmor. Požuri i obuci se sada kao dobar dečko. Idemo na stanicu da to majmunče sačekamo u jedanaest.

Kada je ona otišla Francis produži da leži zbunjeno gledajući pred sebe. Ovo neočekivano najavljivanje Norinog dolaska zbunilo ga je i čudno uzбудilo. Ona mu se, prirodno, oduvijek dopadala. Ali sada u prilici da je ponovo sretne, ostao je ispunjen nekim čudnim osjećajem, bojažljivosti i želje. Na svoje iznenađenje on zbunjeno utvrdi da je odjednom pocrvenio sve do samog korijena nosa. On brzo skoči i počne da se oblači.

Francis i Nora pošli su u dva sata na ekskurziju, tramvajem kroz grad do predgrađa Clermont a odande pješice poljem do Gosfortha. Nosili su veliku pletenu korpu i ljuljali je između sebe.

Četiri godine prošlo je otkako je Francis vidio Noru i glupo vezana jezika za vrijeme ručka, kada je Ned nadilazio samog sebe snažnom živahnošću, on je još uvijek bio bolno stidljiv. Sjećao je se kao djeteta. Sada je imala skoro petnaest godina i u svojoj skromnoj dugoj plavoj suknji i prsluku izgledala je sasvim odrasla, nedostižna i nedokučiva više no ikada ranije. Imala je male ruke i stopala, i malo, živo, izazivajuće lice, koje je moglo biti vrlo smjelo ili odjednom bojažljivo. Iako je bila visoka i još nespretna zbog rašćenja, bila je vitke građe i kostiju. Tamnoplave oči izgledale su vragoljasto na blijedoj koži. Iskrile su od hladnoće iznad rumenog nosića.

Povremeno, preko ručke od korpe, njegovi prsti bi dodirnuli Norine. Ovaj osjećaj bio je izuzetan: prijatno i toplo se zbunjivao. Njene ruke bile su nešto najprijatnije što je ikada u životu dodirnuo. Nije mogao govoriti, nije se usuđivao da je gleda, iako je s vremena na vrijeme osjećao da ga ona promatra i da se osmjehuje. Iako je zlatni sjaj jeseni prošao, šuma je još uvijek blistala kao svijetlocrveno ugljevlje. Francisu se boja drveća, polja i neba, nije učinila nikada življom. Boje su djelovale u njegovom uhu poput pjesme.

Ona se odjednom nasmija i zabacivši kosu počne da trči. Vezan za nju korpom trčao je uporedo kao vjetar sve dok se ona nije zaustavila, teško dišući, blistavih očiju poput mraza za ranog sunčanog jutra.

— Ne vodi o meni računa. Francis. Nekada podivljam, ne mogu da se obuzdam. Mislim da je to zato što sam izvan škole.

— Zar ti se tamo ne dopada?

— I da, i ne. Smiješno je i strogo. Da li možeš povjerovati u to? — Ona se nasmija uz poplavu smetene naivnosti. — Oni nas tjeraju da nosimo spavaćice i kada se kupamo! Reci mi, da li si ikada pomislio na mene kada si bio odsutan?

— Da — on se zbuni.

— Drago mi je... ja sam mislila na tebe. — Ona ga brzo pogleda, kao da htjede nešto da kaže, a zatim zašuti.

Stigoše do Gosforth tržnice. Geordie Lang, Nedov dobar prijatelj i vlasnik nalazio se u voćnjaku, među poluogoljelim drvećem, i spaljivao lišće. On im se prijateljski javi i pozva ih da mu priđu. Grabuljali su puckavo mrko i žuto lišće sve do velike tinjave

piramide koju je on već izgradio, dok im se miris izgorjelog lišća uvlačio u odjeću. To nije bio rad već božanstvena zabava. Zaboravili su na raniju zbunjenost, takmičili su se tko će više nagrabuljati. Kada je on nagrabio veliku gomilu Nora je nestašno pokvarila. Njihov smijeh je odzvanjao u prozračno čistom zraku. Geordie Lang se osmjehnu sa simpatijom. — To su ti žene, mladiću. Otmu tvoju gomilu i onda ti se smiju.

Najzad ih Lang pozva da pođu u drvenu šupu na dnu voćnjaka, gdje su stajale jabuke.

— Zaradili ste. Idite i poslužite se! — viknu za njima. — I isporučite moje najbolje pozdrave g. Bannonu. Recite mu da ću doći po moju kapljicu negdje tokom ove nedjelje.

Šupa je djelovala meko od blagog sutona koji se spuštao. Oni se uspeše uz ljestve do tavana gdje su se, rasprostrti po slami, izdvojeni, nalazili redovi i redovi Ribston Pippins jabuka zbog kojih je voćnjak bio čuven. Dok je Francis punio korpu, sagnut ispod niskog krova, Nora je sjedila ukrštenih nogu na slami. Ona uze jednu jabuku, obrisa je o svoj skut i poče da jede.

— Oh, baš je divna — reče. — Hoćeš li jednu, Francis?

On sjede preko puta nje, uze jabuku koju mu je pružila. Ukus je bio izvanredan. Promatrali su jedno drugo dok su jeli. Kada je njen mali zub probio kroz čilibar žute kore do prstavog bijelog mesa, niz bradu joj potekoše mali mlazevi soka. On se nije osjećao tako stidljiv na tamnom malom tavanu, već toplo i sanjivo prožet životnom radošću. Nikada mu se nije nešto tako mnogo dopalo kao ovo ovdje, u vrtu, dok je jeo jabuku koju mu je ona dala. Njihovi pogledi su se osmjehivali — često se ukrštavajući; ali ona se osmjehivala poluosmjehom, čudnim i zatvorenim, kao za sebe samu.

— Ajde, pokušaj da pojedeš i sjemenke — ona ga odjednom dirnu; zatim dodade brzo: — Ne, nemoj Francise! Sestra Margaret Mary kaže da se od njih dobijaju grčevi. Osim toga iz svake od tih sjemenki može da izraste novo jabukovo drvo. Zar to nije smiješno? Slušaj Francis ... voliš li Polly i Neda?

— Vrlo mnogo — on je pogleda. — Zar ih ti ne voliš?

— Svakako... samo kada me Polly miluje uvijek mi se kašlje... a kada me Ned mazi na svom koljenu — to mrzim.

Ona je oklijevala, i po prvi put spusti pogled.

— Oh, to nije ništa, ne bi trebalo, sestra Margaret Mary misli da sam bestidna, a ti?

On nespretno skrenu pogled, i njegovo strasno odbijanje optužbe sabra se samo u nespretno:

— Ne!

Ona se skoro stidljivo osmjehnu: — Mi smo prijatelji, Francis, i zato ću to reći i pored stare Margaret Mary. Kada postaneš čovjek šta želiš da budeš?

Iznenaden, on je razrogačeno pogleda. — Ne znam. Zašto?

Ona počne da cupka sa iznenadnom nervozom materijal haljine. — Oh, ništa... samo, pa.. ti mi se dopadaš. Uvijek si mi se dopadao. Tijekom svih ovih godina mnogo sam mislila na tebe i ne bi bilo lijepo kada bi... opet nekako nestao.

— Zašto bi nestao? — on se nasmija.

— Iznenadit ćeš se! — Njene oči, još uvijek djetinjaste bile su široko otvorene i mudre. — Ja poznajem tetka Polly... i danas sam je ponovo čula. Ona bi dala sve na svijetu da postaneš svećenik. Onda bi morao sve da napustiš, pa i mene.

— Prije no što je mogao išta odgovoriti ona živahno skoči, da bi istresla haljinu. — Hajdemo, ne budimo glupi da prosjedimo ovdje čitav dan. Glupo je dok sunce napolju sja, i zbog večerašnje zabave. — On htjede da ustane. — Ne, čekaj trenutak. Zatvori oči i možda ćeš dobiti poklon.

Prije no što je čak i mogao pomisliti da je poslušna ona žustro skoči do njega i brzo ga površno poljubi u obraz. Brzi topao dodir, osjećaj njena daha, blizina njenog malog lica sa malim smeđim madežom na jagodici, zbuniše ga. Pocrvenjevši jako, ona neočekivano skliznu niz ljestve i istrča iz šupe. On lagano pođe za njom, tamnocrven, trljajući malo vlažno mjesto na obrazu kao da je rana. Srce mu je bilo kao ludo.

Te večeri je zabava za dan Svih Svetih počela u sedam sati. Ned, sa privilegijom sultana, zatvori restoran pet minuta prije tog časa. Svi gosti, osim nekoliko privilegiranih patrona bili su učtivo zamoljeni da izađu. Gosti su se skupljali gore, u salonu, sa vitrinama ispunjenim voćem od voska, slikom Parnella* iznad plavih staklenih svijećnjaka, fotografijom Neda i Polly na Giant Causeway, uokvirenom u somotskom okviru, stara irska lagana kočija od fosilnog drveta — poklon iz Killarneva —, aspidistra**, lakirana hrastova budža na zidu ovješena o zelenu pantljiku, meki namještaj koji je puštao oblak prašine kada bi se netko na njega teško spustio. Sto

od mahagonija bio je izvučen do kraja, sa nogama kao u žene bolesne od vodene bolesti i postavljen za dvadeset osoba. Vatra rasplamsana do polovine dimnjaka oborila bi i nekog afričkog istraživača. Osjećao se miris bogato zalijevanog živinskog mesa koje se peklo. Maggie Magoon, sa kapicom na glavi i kecljom, jurila je kao luda. U prepunoj sobi nalazio se mladi pomoćnik župnika, otac Clancy, Thaddeus Gilfoyle, nekoliko susjedatrgovaca, g. Austin, direktor tramvaja, njegova žena i troje djece i naravno, Ned, Polly, Nora i Francis.

Usred galame, sa blistavom dobrodušnošću i cigarom od šest pensa, Ned je izlagao zakon svom prijatelju Gilfoyleu. Blijed, prozaičan i mlad čovjek s katarom, tridesetih godina bio je Thaddeus Gilfoyle, činovnik u plinari — koji je u svoje slobodno vrijeme skupljao stanarinu iz Nedovih kuća u ulici Varrell, i zamjenik crkvenog starješine u St. Dominicu, ozbiljan momak na koga se uvijek moglo osloniti da će dovršiti neki vanredan posao, da popuni rupu, „da pristupi" kao što se to Ned izražavao — koji nikada nije imao dvije riječi koje bi mogao suprotstaviti jednu drugoj, niti ijednu ideju koju bi mogao nazvati svojom vlastitom, i koji je nekako uspijevaio da bude tu, vrteći se na mjestu kada je potreban sumoran i siguran, klimajući glavom u znak saglasnosti, brišući nos, pipajući svoju značku bratstva, izbuljeAndrewnih ribljih očiju, ravnih stopala, svečan, siguran.

* [Političar Pamell.](#)

** [Biljka sa velikim lišćem donesena iz Kine u Englesku.](#)

— Da li ćete večeras održati govor? — zapita sada Neda, tonom koji je sugerirao da će ukoliko Ned ne bude govorio, doći do smaka svijeta.

— Ah, ne znam sada — skromno ali duboko Ned je promatrao vrh svoje cigare.

— Ah, hoćete, Nede!

— Neće to očekivati.

— Oprostite Nede, ako nisam istog mišljenja.

— Mislite da treba?

Svečano: — Ned, i treba i hoćete!

— Mislite... da bi trebalo?

— Morate Nede, i hoćete.

Očaran, Ned prevuče cigarom preko usta. — U stvari, Thad — on značajno namignu — ja imam jedno saopćenje... važno saopćenje koje želim da iznesem. Reći ću nekoliko riječi kasnije, kada me već tjeraš.

Povedeni od Polly, kao u nekoj uvertiri pred glavnim događajem, djeca počеше da se igraju igara koje se izvode pred Svisvete — prvo da hvataju suho grožđe, otimajući se o velike plave groždice, zapaljene rakijom u velikoj porcelanskoj zdjeli, zatim da potapaju zabuke sa viljuške koju bi držali u zubima i ispuštali je preko stolice u kacu u kojoj su one već plivale.

U sedam sati pojaviše se „budale”: mladi radnici iz susjedstva, zagaravljenih lica i groteskno obučeni, probijajući se krajem uz pantomimu, pjevajući za šest pensa, pa neobičnoj tradiciji uveče prije Svih Svetih. Oni su znali kako da zadovolje Neda. Pjevali su: „Dear Little Shamrock”, „Kathleen Mavourneen” i „Maggie Murphv's Home”. Dobijali bi darežljivo za to novac. Zatim zatoptaše izlazeći. — Hvala g. Bannon! Da živi Unija! Laku noć, Nede!

— Dobri momci! Svi su dobri momci! — Ned je trljao ruke, oči još uvijek vlažne od keltskih osjećaja. — Hej, Polly, želuci naših prijatelja će pomisliti da su im grla presječena.

Društvo sjede za sto, otac Clancy izgovori molitvu a Maggie Magoon je posrtala, čini se, sa najvećom guskom koja je postojala u Tynecastlu. Francis nije nikada ranije probao gusku priređenu na ovaj način — ona se topila, bogata i ukusna, na jeziku. Tijelo mu je gorjelo od dugačke šetnje po sviježem zraku i od unutrašnje čudne radosti. Povremeno bi se preko stola susreo sa Norinim pogledom, stidljivo, sa izvanrednim razumijevanjem. Iako je bio tako miran, njena veselost ga je uzbuđivala. Sva čuda koja su se ovoga dana dogodila, tajna veza koja je postojala između njih, sve je osjećao kao bol.

Kada se obrok završio Ned se lagano podiže uz opći aplauz. On zauze oratorski stav, sa palcem ispod pazuha. Bio je bezrazložno nervozan.

— Vaša prečasnosti, dame i gospodo, zahvaljujem vam svima. Ja sam čovjek od malo riječi — uzvik „Ne, ne” od Thaddeus Gilfoylea, — i kažem što mislim, a mislim ono što kažem! — Kratka pauza u kojoj je Ned vodio borbu za samopouzdanje. — Želio bih da su moji prijatelji uz mene sretni i zadovoljni — dobro društvo i dobro pivo

nijednom čovjeku još ne naudiše. — Scanty Magoon prekinu ga ulazeći na vrata, i uvukavši se unutra zajedno sa „momcima“, uspio je da ostane.

— Neka vas Bog blagoslovi g. Bannon! — mažući s batakom od guske. — Vi ste dobar čovjek! — Ned osta miran — svaki veliki čovjek ima svoje ulizice. — Kao što sam baš govorio kada je muž gospođe Magoon bacio ciglu na mene... smijeh— ... ja volim ove društvene prilike. Uvjeren sam da smo svi ponosni i sretni, svaki majčin sin ovdje— i kćerka, — što možemo pozdraviti među nama dečka, brata moje jadne žene! — Glasni aplauz i Pollyin glas: — Pokloni se Francis. — Neću se upuštati u nedavnu historiju. Neka prošlost sahranjuje svoje mrtve, velim. Ali sada kažem i govorit ću još: pogledajte ga sada, a sjetite se kakav je došao! — Aplauz i Scantvev glas u hodniku:

— Maggie, za ime Gospoda, donesi mi još guske!

— Pa, ja nisam taj koji će da puše u vlastiti rog! Pokušavam da činim dobro i za Gospoda i čovjeka i životinje. Pogledajte samo moje psiće ako mi ne vjerujete! — GiMovleov glas: — Najbolji psi u Tvnecastleu! — Duža pauza za koje je Ned izgubio nit govora. — Gdje sam stao? — Francis! — Polly ga brzo podsjeti. — Ah, da — Ned podiže glas. — Kada je Francis došao, rekao sam sam sebi. Evo dečka koji može dobro doći. Gurnuti ga iza bara, i pustiti ga da zarađuje za svoje izdržavanje? Ne, Gospoda mi — oprostite oče Clancu— nismo mi ti. Tako Polly i ja razgovaramo. Dečko je mlad, sa dečkom se loše postupalo, pred dečkom stoji budućnost, dečko je sin brata moje jadne pokojne žene. Hajde da ga pošaljemo u koledž, kažemo. To možemo zajednički podnijeti. — Ned zastade — Vaša prečasnosti, dame i gospodo, drago mi je i ponosim se što mogu objaviti da Francis idućeg mjeseca polazi u Hollywell! — Učinivši ovo ime trijumfalnim stupom u zaključku svog govora, Ned sjede, oznojen, usred općeg aplauza.

IV

Iako su se sjene brijestova dugačko pružale preko podsječenih travnjaka Hollywella, sjeverno junsko veče bilo je još uvijek svijetlo, kao u podne. Mrak će se kasno spustiti, tako blizu zori da će sjeverna svjetlost zasijati samo za kratko preko visokog blijedog neba. Dok je Francis sjedio kraj otvorenog prozora visoke male radne sobe koju je dijelio, od kako su ga izabrali u krug „filozofa“ sa Laurence Hudsonom i Anselm Mealevem, primijeti kako mu pažnja luta sa knjige, privučena, skoro s tugom i sa osjećajem prolaznosti ljepote, na divan prizor koji se pružao pred njim.

Iz visokog ugla, sa mjesta gdje sjedi, mogao je vidjeti školu, dostojanstvenu sivu, veličanstvenu zgradu, koja je 1609. sagrađena za Sir Archibald Frazera da bi ovoga

vjeka postala zakladom katoličkog koledža. Kapelica, sagrađena isto tako strogo, ležala je pod pravim uglovima, trijemom povezana sa bibliotekom, zatvarajući kvadrat historijske tratine. Pozadi kapelice nalazilo se igralište za loptanje, rukomet i futbol — na kome se još igralo, te pašnjaci kojima se probijala rijeka Stinachar, sa crnom zdepastom ostriženom Angus stokom, bukovim i hrastovim šumama, i oskоруšama, koje su gotovo skrivale konak, i tamo daleko, daleko, i blago zupčaste plave AberdeenGrampijanske planine.

Francis nesvjesno uzdahnu. Činilo mu se da se juče iskrcao u Doune, toj sjevernoj vjetrovitoj raskrsnici, novajlija, zaplašen do izbezumljenosti pred nepoznatim zbog onog prvog strašnog intervjua sa direktorom škole, ocem Hamish Mac Nabbom. On se sjećao kako se „stari Mac“, krupni mali džentlemen iz sjevernog dijela Škotske, rođak po krvi MacNabbu sa Isles, sagnuo za svojim stolom ispod šarenog ogrtača, i gledao ispod svojih gustih riđih obrva, užasno ogroman.

* Živahna igra iz Highlamda sjevernog dijela Škotske,

— Pa, dečko, šta umiješ da radiš?

— Molim, gospodine .. . ništa.

— Ništa! Zar ne znaš da igraš Highland Fling?*

— Ne, gospodine.

— Sta? Sa tako visokim prezimenom kao što je Chisholm?

— Zao mi je, gospodine.

— Hmm! Znači od tebe nema mnogo koristi, je li dečko?

— Ne, gospodine, osim gospodine... — uzdrhtalo ... možda umijem da lovim ribu.

— Možda, eh? — Suv lagan osmijeh. — Onda ćemo možda biti prijatelji. — Osmijeh se produbi.

— Plemena Chisholm i MacNabb lovili su zajedno ribu, i borili se zajedno, prije no što smo nas dvojica i postojali. Hajde, gubi se sada, prije no što te udarim.

I sada, kroz još jedno tromjesečje, on će napustiti Hollywell. Njegov pogled se ponovo spusti dolje na male grupe koje su šetale pošljunčanim terasama kraj fontane. Običaj u Sjemeništu! Pa, šta s tim? Većina će ih odavde otići u Sjemenište u San Morales u Spaniju. On primijeti svoje kolege kako zajedno šetaju: Anselma, kao obično, otvorenog u svojim osjećajima, kako nježno jednom rukom drži ruku svog pratioca, dok je drugi gestikulirao, ali umjereno, kao što je to priličilo jednom dobitniku nagrade Frazer! Iza njih, opkoljen svojom klikom, šetao je otac Tarrant — visok, crnomanjast, mršav ... žestok a ipak podrugljiv ... uobičajeno rezerviran.

Pri pogledu na mladog svećenika Francisov izraz čudno se ukruti. On je gledao nad otvorenom bilježnicom ispred sebe sa ivice prozora s prezirom, a onda poslije jednog trenutka uze pero i počeo da piše zadatak koji je dobio za kaznu. Njegov namršten i odlučan izraz nije sakrio čisti, mrki oblik njegovih obraza ili ozbiljnu jasnoću kestenjastih očiju. Sada, u osamnaestoj godini, njegovo tijelo imalo je žilavu gracioznost. Stidljivost je čudno pojačavala njegovu fizičku privlačnost, taj izgled, neiskvaren i dirljiv, koji ga je — neizbježno— tako često ponižavao.

„14. juni, 1887. Danas se dogodio jedan tako fenomenalan i uzbudljiv incident da se moram osvetiti ovom odvratnom dnevniku i ocu Tarrantu time što ću ga zapisati. Zaista ne bi trebalo da uludo utrošim ovaj sat prije večernjice — poslije toga ću biti prisiljen da sa Anselmom igram rukomet! — i trebalo bi samo da zapišem: Spasovo: Divan dan; nezaboravna avantura sa starim Macom — i da ostavim. Ali čak i naš oštri nastavnik je priznao vrlinu mog porijekla — savjesnost — kada mi je rekao poslije predavanja: — Chisholm! Predlažem da vodiš dnevnik. Ne za objavljivanje, svakako — njegova prokleta satira je izbila — već kao neku vrstu ispovijesti. Ti patiš, Chisholme, prekomjerno od neke spiritualne tvrdoglavosti. Ako bi pisao ono što ti leži najdublje u srcu... ako možeš... možda bi uspio da to smanjiš.

Ja sam, naravno, pocrvenio kao budala i moj prokleti temperament je planuo: „Mislite da ja ne radim ono što mi je naloženo, oče Tarrant?" —

On me je jedva i pogledao, ruku ututkanih u rukave njegove mantije, mršav, crn, uštinutih nozdrva i, oh, tako neizrecivo pametan. Dok je on pokušavao da priкриje je odvratnost prema meni, ja sam oštro primijećivao njegovu grubu košulju, gvozdenu disciplinu koju je sebi neštedimice nametao. On samo reče neodređeno: „Postoji i duševna neposlušnost..." i ode dalje.

Da li je sujetno misliti da se okomio na mene zato što se ne formiram prema njemu? Većina nas to čini. Otkako je došao ovamo prije dvije godine on je stvorio

pravi kult, čiji je djakon bio Anselm. Možda ne može zaboraviti onu priliku kada sam, poslije njegove nastave o „jednoj istinitoj i apostolskoj religiji“ neočekivano primijetio: „Svakako gospodine da je slučajnost vjera u kojoj je tko rođen, tako da Gospod njoj ne može pridavati neki izvanredni značaj“. U tišini užasa koja je uslijedila on je stajao stoički, ledeno hladan. „Kakav bi ti samo bio divan heretik, dragi moj Chisholme.“

Najzad, imamo bar nešto zajedničko: saglasnost da ja nikada neću osjetiti poziv.

Ja pišem smiješno pompezno za žutokljunog mladića od osamnaest godina, Možda je to ono što se zove afektacijom mog uzrasta. Ali ja se brinem ... o nekoliko stvari. Prvo, užasno sam, vjerojatno apsurdno, zabrinut zbog Tvnecastlea. Pretpostavljam da je neizbježno da netko izgubi vezu, pogotovu kada su ljetnji praznici organizirani sanio na četiri kratke ljetnje nedjelje. Ovaj kratak godišnji raspust, jedina prinudna mjera u Hollywellu, možda služi toj svrsi da zadrži čovjeka odlučnim za poziv, ali ona također i napreže maštu. Ned nikada ne piše. Njegova korespondencija u toku ove* tri godine u Hollywellu ispoljavala se samo preko neočekivanih i fantastičnih poklona u hrani: one ogromne vreće oraha na primjer iz pristaništa za prve moje zime ovdje, i prošlog proljeća sanduk banana, od kojih je tri četvrt bilo već prezrelo i izazvalo nedostojanstvenu epidemiju među „svećenstvom i svjetovnjacima“.

Ali ima nečega čudnog čak i u Nedovoj šutnji. I pisma tetka Polly me brinu sve više. Njena draga jedinstvena ogovaranja svih parohijskih događaja zamijenjena su samo mršavim popisom uglavnom metereoloških činjenica. A ova promjena u tonu nastupila je tako naglo. Nora mi, prirodno, nije pomogla. Ona je prava djevojka sa svojim dopisnicima, koje nažvrlja kao obavezu za pet minuta, jednom godišnje, na moru. Međutim, izgleda čitava vječnost od njenog posljednjeg divnog „zalaska sunca sa keja u Scarboroughu“ i moja dva pisma čak nisu uspjela ni da donesu jedan „Mjesec iznad Whitley Bay“. Draga Nora! Nikada neću zaboraviti tvoj Evin gest na tavanu sa jabukama. Zbog tebe tate) željno očekujem naredni odmor. Da li ćemo opet šetati do Gosfortha, pitam se? Promatrao sam te kako rasteš, zadržavajući dah — upoznao tvoj karakter — pod tim mislim na tvoje protivurječnosti, kako se razvijaš. Poznajem te kao čovjeka i brzog, stidljivog, smjelog, osjetljivog i vedrog, malo razmaženog laskanjem, punim nevinosti i zabave. Čak i sada, vidim tvoje drsko, oštro, malo lice, osvjetljeno iznutra, kada se prepuštaš svom izvanrednom daru mimike i „predstavljaš“ tetka Polly... ili mene — tvoje mršave ruke o boku, izazivačke plave oči, smjela, završavajući time što bi se prepuštala veseloj pakosnoj igri. Sve je kod tebe tako — ljudski i živo, i — čak i oni nastupi drskosti i čudi koji protresaju tvoje nježno tijelo i okončavaju se potresnim jecajima. I isto tako znam, i pored tvojih mana, kako je topla i impulzivna tvoja priroda, koja te primorava da potrčiš, da se naglo i postideno zarumeniš prema onome koga si uvrijedila... nesvjesno. Ležim budan

misleći o tebi, pogledu tvojih očiju, o nježnom zanosu tvoje ključne kosti iznad malih okruglih grudi...

Francis prekide ovdje i uz naglo rumenilo precrta posljednji red koji je napisao. Zatim, savjesno, nastavi:

„Drugo, ja se sebično plašim za svoju budućnost. Sada sam obrazovan — i ovdje bi se otac Tarrant složio sa mnom — iznad mog nivoa. Preostaje mi samo još jedno polugodište u Hollywellu. Da li treba da se blagodarno vratim slavinama Pivovare? Ne mogu više da budem na teretu Nedu, ili pravednije Polly, jer sam nedavno sasvim slučajno utvrdio da moju školarinu plaća ta divna žena iz svojih skromnih prihoda! Moje ambicije su tako zbrkane. Moja ljubav prema tetka Polly, velika zahvalnost ispunjava me čežnjom da joj se odužim. A njena najdraža želja jeste da doživi da se zaredim. Ponovo, u ovakvom mjestu, gdje je tri četvrtine studenata i većina prijatelja predodređena za svećenstvo, teško je izbjeći neizbježnoj zarazi osjećaja. Čovjek želi nekako da se svrsta u red. Nezavisno od Tarranta, otac MacNabb misli da bih mogao biti dobar svećenik — to mogu osjetiti u njegovim pronicljivim, prijateljskim podsticajima, njegovom skoro božanskom strpljivom čekanju. A kao direktor ovog koledža trebalo bi da baš on zna nešto o ljudskim pozivima.

Ja sam, prirodno, plah i nagao; i različiti odgojni utjecaji ostavili su mi heretički rep. Ne mogu se pretvarati da pripadam onim posvećenim mladićima — naša biblioteka vrvi od njih — koji šapuću molitve tokom čitavog djetinjstva, prave dječjačke hramove u šumicama i slatko odbijaju djevojke koje ih zadirkuju na seoskim sajmovima: „Sklonite se Therese i Annabelle, ja nisam za vas.”

A ipak, tko može opisati one trenutke koji se tako naglo javljaju: sam na sporednom putu za Doune, budeći se u mraku u tihoj sobi, zaostajući, sasvim usamljen, kada gomila vukući noge, kašlj ući* i šapćući pođe u praznu ali ipak živu crkvu. Trenuci neobične bojazni, intuicije. Ne ona sentimentalna ekstaza koja mi je i sada odvratna kao i ranije. Pitanje: zašto želim povraćati kadgod ugledam zanos na licu Ravnatelja novoobraćenika — umjesto da osjetim samo utjehu, nadu.

Zao mi je što ovako pišem — iako će to vidjeti samo moje oče. Intimne strasti na papiru izgledaju hladno. A ipak moram da iznesem ovo sigurno osjećanje pripadanja Gospodu koje me obuzima u tami, duboko uvjerenje, pod odmjerenim, uređenim, nedokučivim kretanjem univerze, da se čovjek ne pojavljuje iz ničega ili nestaje u ništavilo. A ovdje — zar to nije čudno? — osjećam utjecaj Daniel Glenniea, dragog, ludog Svetog Dana, osjećam njegov topao nezemaljski pogled na meni...

— Prokleta bilo! I Tarrant! Ja bukvalno izlijevam svoje srce. Ako sam baš takav sveti Willie zašto onda ne učinim nešto za Gospoda, napadnem ogromnu ravnodušnost, podli materijalizam u današnjem svijetu... ukratko, postanem svećenik? Pa... moram biti pošten. Mislim da je to zbog Nore. Ljepota i nježnost mog osjećaja prema njoj ispunjavaju moje srce. Vizija njenog lica, blistavog i slatkog, stoji predamnom kada se molim Bogorodici u crkvi. Draga, draga Nora. Ti si pravi razlog zašto ne želim da uzmem kartu za nebeski express za San Morales!"

On prestade da piše i upravi pogled u daljinu, sa blagom borom na čelu, ali usana razvučenih u osmijeh. Teško, a ipak, on se ponova pribra.

„Moram, moram se vratiti na današnje jutro i starog Maca. Pošto je današnji dan bez obaveza, imao sam slobodno prijepodne. Na putu da bacim pismo na poštu naišao sam na upravnika kako se vraća sa Stinchara sa pecaljkom a bez ribe. On se zaustavi, oslanjajući svoju kratku zdepastu priliku o ostve, dosta umorna crvena lica ispod riđe kose. Ja baš volim starog Maca. Mislim da i on gaji neku naklonost prema meni i možda je najjednostavnije objašnjenje da smo oboje tako uporno Škoti i još oboje volimo da pecamo ... jedino nas dvoje u školi. Kada je Lady Frazer poklonila koledžu nešto od svog vlasništva na Stincharu, Rusty je tvrdio da je rijeka njegova. Refren u Holywell Monitor je počinjao sa

Neću dozvoliti da po mom jazu

Budale haraju i gaze ...

što je sasvim tačno opisivalo njegov stav — jer je on posve lud za pecanjem. Postoji i neka priča o njemu da je usred mise u dvorcu Frazer, gde Holywell drži mise, kada je njegov dobar prijatelj, prezbiterij anac Gillie, provukao glavu kroz prozor na kapelici i prošištao od prigušenog uzbuđenja: — Prečasni! Zagrizle su kao lude u Lochaber Pool! — Misa nije nikada brže završena. Zaprepašćeni vjernici, uključujući i samu Lady vrtoglavom su brzinom blagoslovljeni; zatim tamna prilika, skoro slična mjesnoj predožbi đavola juri iz sakristije: — Jock! Jock! Na koju udicu? —

No, pogledao me je ogorčeno. — Nijedne ribe na vidiku. I to baš onda kada sam htio jednu za ugledne osobe! — Biskup i direktor engleskog seminara u San Moralesu trebalo je da toga dana dođu na ručak u Holywell.

Ja sam na to rekao: — Ima ribe u Glebe Poolu, gospodine.

— Nema ribe uopće u rijeci, čak ni mladih lososa... Bio sam tamo još prije šest.

— Ovako je velika.

— Nemoguće!

— Juče sam je tamo vidio, ispod brane, ali, prirodno, nisam se usudio da pokušam da je uhvatim.

On mi se sumorno osmjehnu ispod svojih gustih obrva. — Ti si perverzni demon, Chisholme. Ako želiš da gubiš vrijeme — imaš moje odobrenje. — On mi pruži svoj pecački štap i ode.

Otišao sam u Glebe Pool, srce mi je poskakivalo, kao što to uvijek čini kada čujem šum tekuće vode* Udica je bila Silver Doctor, savršena za veličinu i boju rijeke. Počeo sam da pecam na jazu. Lovio sam jedan sat. Losos se u ovo vrijeme jedva nalazi. Jednom sam pomislio da sam vidio kretanje tamnih peraja u sjenama na suprotnoj obali. Ali ništa nisam ulovio. Odjednom, začuh diskretan kašalj. Okrenuh se. Stari Mac, obučen u najbolje crno odijelo, sa rukavicama i svojim zvaničnim šeširom zaustavio se, na putu kojim je išao da dočeka goste na Doune stanici i da mi izrazi saučešće.

— Te velike ribe, Chisholme — reče sa sumornim pogrebnim osmijehom — one su uvijek najteže!

Dok je on još govorio posljednji put pokušah bacivši udicu na nekih trideset jardi preko jaza. Udica je pala tačno u pjenu ispod udaljene ivice brane. Idućeg trenutka sam osjetio ribu kako je zagrizla i brzo djelovao.

— Imaš je! — uzviknu Rusty. Zatim losos skoči — četiri stope u vazduh. Iako sam ja skoro pao, efekat na Rustvja bio je ogroman. Mogao sam osjetiti kako se sav ukrutio kraj mene. — Za ime Gospoda! — mrmljao je zaprepašteno. To je bio najveći losos što sam ga vidio bilo ovdje na Stincharu, ili kod oca u Tweedsideu. — Drži mu glavu gore! — Rusty iznenada povika. — Čovječe, čovječe — posluži se debljim krajem prutila!

Ja sam se trudio najbolje što mogu. Ali riba je sada bila pod kontrolom. Ona pojuri, niz rijeku, luđački. Ja za njom. A Rusty za mnom.

Stinchar u Holywellu nije kao Tweed. On teče tamnom bujicom kroz borovinu i prijevoje, bez nezamislivih skokova preko klizava šljunka i visokih grebena od škrljevca. Kroz desetak minuta stari Mac i ja bili smo već pola milje niz rijeku, u nešto gorem stanju. Ali smo još uvijek ostali uz ribu.

— Drži ga, drži ga! — Mac je već promukao od vikanja. — Ti budalo, budalo nemoj ga pustiti u tu mrtvu vodu! — Beštija je, naravno, već bila u mrtvoj vodi, uvriježena u dubokoj rupi, sa upravljačem zapletenim u gomili korijenja.

— Otpusti ga, otpusti! — Mac je skakao od uzbuđenja. — Popusti ga malo dok ja uzmem kamen.

Poduzetno, bez daha, on počeo da baca kamenje pokušavajući da krene ribu a da ne prekine udicu. Igra se nastavi beskrajno dugo. Zatim pšššš! — i riba pojuri uz cviljenje kotura. I ponovno, i ja, i Rusty.

Jedan sat kasnije po prilici, na usporenoj, širokoj ravnici preko puta sela Doune, losos najzad pokaza znakove poraza. Iscrpljen, zadihan, istrzan stotinama samrtnih i uzbuđljivih rizika, Rusty izdade posljednju komandu:

— Sada, sada! Na ovome pijesku! — krkljao je — Nemamo ostvi. Ako te odvede još dalje, onda je gotov za uvijek.

Usta su mi bila suha, teško sam gutao. Nervozno sam privukao ribu. Ona je prišla mirno, zatim učini posljednji očajan pokušaj i trgnu se. Rusty šuplje zaječa. — Lagano... lagano! Ako je sada izgubiš nikada ti neću oprostiti!

U plitkoj vodi riba je djelovala nevjerojatno. Mogao sam vidjeti izlisanu žicu kraj udice. Ako ga izgubim! — osjetih ledenu „knedlu“ ispod košulje. Nježno povukoh žicu na mali zaravnjen sprud pijeska. U apsolutnoj napregnutoj tišini Mac se saže, žabi ruku u škrge i podiže ribu, ogromno čudo, na travu.

Na zelenoj livadi divno je izgledala, riba od četrdeset funti i više, tako svi ježe uhvaćena da su se na izvijenoj kičmi još uvijek vidjele morske uši.

— Rekord, rekord! — Mac je pjevao, ponesen kao i ja valom nebeske sreće. Mi se rukovasmo i zaigrasmo fandango. — Četrdeset dvije funte, u gram skoro... zapisat ćemo u knjigu. — On me ustvari zagrli. — Čovječe, — ti si dobar, dobar ribar.

U tom trenutku, sa jedine željezničke pruge preko rijeke začu se udaljen zvižduk vlaka. Rusty zastade, pogleda zbunjeno na dim koji se dizao, kao dječji crvenobijeli signal koji se odjednom spustio preko Doune željezničke stanice. Preplavi ga sjećanje. On zaprepašteno potraži svoj sat. — Blagi Bože, Chisholme! — Ton je bio sada ton upravnika Holywella. — To je biskupov voz.

Njegova dilema bila je očigledna: imao je pet minuta da se nađe sa svojim istaknutim gostima i pet milja zaobilazna puta da bi došao do stanice, vidljive, samo dva polja dalje, preko Stinchara.

Mogao sam primijetiti kako lagano donosi odluku. — Oduzmi ribu Chisholme i neka je cijelu obare za ručak. Sada brzo pođi. I sjeti se Lotove žene i stupa soli. Ma šta radio, nemoj se osvrutati natrag!

Nisam mogao da se uzdržim. Kada sam došao do prve krivine rijeke, iza jednog žbuna, izvrnuo sam se slanom završetku. Otac Mac se već skinuo do kože i uvio odijelo u zavežljaj. Pritegnuvši čvrsto šešir na glavu sa zavežljajem podignutim u vidu biskupske palice, on zakorači go golcat u rijeku. Gacajući i plivajući on pređe na drugu stranu, upanu u svoje odijelo i dostojanstveno požuri ka vozu koji se približavao.

Ležao sam na travi, valjao se kao u nekom transu. Nije to bila slika — koja će ostati u meni zauvijek — cilindar posađen neustrašivo na dostojanstveno čelo, već moralna hrabrost koja se skrivala iza čitave eskapade. Pomislio sam: i on mora da mrzi našu pobožnu prividnu čednost koja se stresa i zgraža pred slikom ljudskog tijela i skriva ženske oblike kao da su prokletstvo.

Na šum koji je začuo izvana, Francis napravi pauzu i prestade da piše. Vrata se otvoriše. Hudson i Anselm Mealey uđu u sobu. Hudson, crnomanjast tihi mladić sjede i poče da mijenja cipele. Anselm je držao večernju poštu u ruci.

— Pismo za tebe, Francis — reče toplo.

Mealey je izrastao u lijepog rumenobijelog mladića. Obrazi su mu odražavali glatkoću savršenog zdravlja. Oči su mu bile meke i jasne, osmijeh spreman. Uvijek marljiv, vrijedan, nasmijan — on je nesumnjivo bio najpopularniji student u školi. Iako njegov rad nije nikada bio briljantan, nastavnici su ga voljeli — njegovo ime se obično nalazilo u spisku nagrađenih. Bio je dobar u igri loptom i svim manje grubim igrama. I imao je smisla za proceduru. On je vodio nekih pola tuceta klubova — počev od filatelista do filozofa. Znao je i vješto upotrebljavao takve riječi kao što su „kvorum“, „zapisnik“ i „g. predsjednik“. Kadgod bi se predlagalo neko novo društvo obavezno bi se tražilo i Anselmov savjet — i automatski bi postajao njegov predsjednik. U hvalospjevima svećeničkog života bio je lirski zanosan. Njegov jedini križ bio je ovaj jedinstveni paradoks: upravniku i nekolicini čudnih usamljenih duša bio je srdačno odvratan. Za ostale on je bio heroj i nosio je svoje uspjehe sa otvorenom, nasmijanom skromnošću.

Sada, dok je Francisu pružao pismo, on mu se osmjehnu tim toplim, razoružavajućim osmijehom. — Nadam se da imaš dobre vijesti, dragi druže.

Francis otvori pismo. Bez datuma, bilo je ispisano olovkom na nekom računu sa zaglavljem:

Dr. za Edward Bannona, Union Tavern, Corner Dyke and Canal Streetsm
Tvnecastle

Dragi Francis,

Nadam se da će te ovo zateći zdravog kao i ja što sam. Isto tako molim te izvini zbog olovke. Mi smo svi uznemireni. Žao mi je , Francis što ti moram reći da ovih praznika nećeš moći doći kući. Nitko ne može biti bolesniji ili žalosniji od mene pošto te uopće nisam vidjela od prošlog ljeta. Ali vjeruj mi nemoguće je, i mi se svi moramo prikloniti volji Božjoj. Znam da nisi taj koji ćeš „ne“ primiti za odgovor ali ovoga puta moraš

Neka mi Blagoslovljena Bogorodica bude svjedok. Ne mogu prikriti da imamo neke probleme kao što si to već morao naslutiti ali to nije ništa gdje ti možeš pomoći ili otežati.

Nije u pitanju novac ni bolest zato se nemoj brinuti. I sve će proći uz pomoć Božju i biti zaboravljeno. Ti možeš lako urediti da ostaneš preko praznika u koledžu. Ned će platiti svu razliku. Imaš knjige i prijatnu sredinu i sve. Možda ćemo moći da uredimo da dođeš za Božić, zato se nemaj sekirati. Ned je prodao svoje ptičare, ali ne zbog novca. G. Gilfoyle je prava milost za sve. Nećeš mnogo izgubiti zbog vremena, ovdje je bilo užasno vlažno. Sada, Francis, nemoj zaboraviti, u kući imamo ljude i nema mjesta zato nemoj (dva puta podvučeno) dolaziti kući. Neka si blagoslovljen dragi moj dečko i oprosti na žurbi. Voli te nježno

Polly Bannon

Francis kraj prozora pročita pismo nekoliko puta: iako je njegov smisao bio sasvim jasan, značenje je ostalo uznemirujuće i nedokučivo. Uz napet izraz lica on presavi list i stavi ga u džep.

— Nadam se nije ništa loše? — Mealev je brižno proučavao njegovo lice.

— Francis, neprijatno miran, nije prosto znao šta da mu kaže.

— Dragi moj druže, žao mi je — Anselm priđe korak bliže, stavi ruku lako, nježno, Francisu oko ramena. — Ako mogu bilo šta učiniti, za ime svega, samo mi reci. Možda — on nastavi zabrinuto — možda ti se igra večeras rukomet?

— Ne — Francis progundā. — Mislim da ne.

— Sasvim je u redu, dragi moj Francis! — Zvono za večernjicu zazvoni. — Vidim da te nešto brine. Sjetit ću te se večeras u mojim molitvama.

Za sve vrijeme mise Francis se brinuo zbog Polljrinog nerazumljivog pisma. Kada se misa završila on je odjednom osjetio potrebu da svoju nevolju iznese starom Macu. Pođe lagano uz široke stepenice.

Kada je ušao u radnu sobu on primijeti da upravnik nije sam, otac Tarrant je sjedio sa njim, iza gomile papira; i na osnovu čudne nagle tišine koju je izazvala njegova pojava Francis je imao neki čudan osjećaj da su njih dvojica razgovarali o njemu.

— Oprostite, gospodine — on baci uznemireni pogled ka starom Macu. — Nisam znao da ste zauzeti.

— U redu je, Chisholme. Sjedi.

Brza toplina njegovog glasa primora Francisu, koji se već okrenuo ka vratima, da sjedne u pletenu stolicu kraj stola. Uz lagane pokrete tupastih prstiju Rusty nastavi da puni svoju već izgrizenu lulu od bijelog vrijesa. — Pa! Sta možemo učiniti za tebe, dobri čovječe?

Francis porumenje. — Ja... ja sam mislio da ćete biti sami.

Iz nekog čudnog razloga upravnik je izbjegavao njegov preklinjući pogled. — Ne smeta ti otac Tarrant? U čemu je stvar?

Nije bilo izlaza. Ne mogavši da bez laži izmisli neki dalji izgovor Francis promuća: — Tiče se pisma koje sam dobio... od kuće. — On je imao namjeru da pokaže Pollvino pismo starom Macu, ali sada u Tarrantovom prisustvu, u tome ga je sprečavao ponos. — Iz nekih nerazumljivih razloga oni izgleda ne žele da idem kući za vrijeme raspusta.

— Oh! — Je li pogriješio: da li su ova dvojica ponova brzo izmijenjali poglede? — To mora da je veliko razočaranje.

— Jeste, gospodine. I ja se brinem. Pitao sam se... ustvari došao sam da vas pitam šta bi trebalo da učinim.

Tišina. Otac MacNabb se uvukao samo još dublje u svoj stari*ogrtač, još uvijek petljajući nešto sa lulom. On je poznavao mnoge mladiće, poznavao ih dobro; a ipak ovaj mladić koji je sada sjedio kraj njega imao je crte neke plemenitosti, ljepote i upornog poštenja koje mu je zagrijavalo srce. — Mi svi doživljavamo poneko razočaranje, Francis — Zamišljeni glas mu je zvučao tužno, i zaprepašujuće blago. — Otac Tarrant i ja smo doživjeli jedno razočaranje danas. U našem Sjemeništu u Španiji počela su penzioniranja. — On zastade. — Mi smo tamo sada postavljeni, ja kao rektor, direktor škole a otac Tarrant kao šef nastavnog programa.

Francis promuca nešto u odgovor. San Morales je bio zaista traženo unapređenje, jedan korak prije biskupske časti; ali ma kakva bila Tarrantova reakcija — Francis brzo pogleda ne bezizrazni profil — MacNabb neće to tako primiti. Suhe aragonske ravnice će biti strane čovjeku koji voli zelene šumarke i brze vode Holywella svom svojom dušom. Stari Mac se nježno osmjehnu. — Srce mi je priraslo da ostanem ovdje. Ti si se pripremio da pođeš. Šta bi rekao? Da li da se obojica složimo i primimo udarac Svevišnjeg?

Francis je pokušavao da izabere pravi izraz u svojoj smetenosti. — Samo... pošto se tako brinem ... pitao sam se da nije možda bolje da vidim u čemu je stvar i da pokušam da nešto pomognem?

— Ja pitam samo ako moram — otac MacNabb brzo odgovori. — Šta bi vi rekli oče Tarrant?

U sjeni, mladi nastavnik se promeškolji. — Nevolje se najbolje rješavaju, prema mom iskustvu, ako se ostave na miru bez miješanja sa strane.

Izgledalo je da ne preostaje ništa više da se kaže. Upravnik upali svjetiljku na stolu koja, iako je obasjala mračnu sobu, izgleda da je okončala razgovor. Francis ustade. Iako se obratio obojici, oklijevajući, iz srca, on je ustvari govorio samo starom Macu:

— Ne mogu reći koliko mi je žao što odlazite u Španiju. Škola... ja... meni ćete nedostajati.

— Možda ćemo te vidjeti tamo? — U glasu se osjeti nada, tiha nježnost.

Francis nije odgovorio. Dok je tu stajao, neodlučan, ne znajući šta da kaže, razdiran konfliktnim teškoćama, njegov oboreni pogled iznenada pade na pismo koje je stajalo otvoreno na stolu. Pismo mu nije toliko — nečitljivo na toj udaljenosti —

privuklo pažnju već svijetlo plavo zaglavlje na pismu. On brzo skrete pogled. Ali ne prije no što je pročitao: Prezbiterijska St. Dominic, Tynecastle.

On uzdrhta. Nešto nije u redu kod kuće. Sada je bio siguran. Na licu mu se ništa nije vidjelo, ostalo je nepomično. Nijedan od dva nastavnika nije primijetio njegovo otkriće. Ali kada je pošao ka vratima on je znao, i pored svih suprotnih nagovaranja, da mu preostaje samo jedan izlaz.

V

Vlak je stigao u dva sata tog sparnog junskog popodneva. Noseći svoju torbu Francis je brzo išao od stanice, dok mu je srce sve brže udaralo što se više približavao poznatom dijelu grada.

Ispred pivnice je vladao čudan neki mir. Sa namjerom da iznenadi tetku Polly on lagano potrča uz sporedne stepenice i uđe u kuću. I ovdje je takođe vladao mir i čudan neki polumrak poslije usijanih prašnjavih pločnika; nikoga nije bilo u hodniku, u kuhinji, ničega osim bučnog otkucavanja sata. On uđe u dnevnu sobu.

Ned je sjedio za stolom, sa oba lakta na crvenom grubom suknenom prekrivaču, buljeći neprestano u suprotni prazni zid. Ne samo stav, već i promjena na gore na samom čovjeku, izvuče od Francisova prigušeni krik. Ned je izgubio bar dvadeset kilograma u težini, odjeća je visjela na njemu, njegovo okruglo blistavo lice postalo je turobno i sivo.

— Ned! — Francis ispruži ruku.

Pauza i zatim¹ se Ned tromo okrenu, prepoznavanje se lagano probijalo kroz njegov nataloženi jad.

— To si ti Francis — Osmijeh mu je bio opčinjen, neodređen. — Nemam pojma da te očekuju.

— U stvari ne, Nede. — Francis pokuša da se osmjehne uza svu zabrinutost. — Ali onog trenutka kada su počeli školski praznici jednostavno nisam više mogao da sačekam. Gdje je tetka Polly?

— Otišla je... da... Polly je otišla na nekoliko dana u Whitley Bay.

— Kada će se vratiti?

— Vjerojatno ... sutra.

— A gdje je Nora?

— Nora! — Nedov glas je bio tup. — I ona je otišla sa tetka Polly.

— Tako. — Francis osjeti olakšanje. — Zato nije odgovorila na moj telegram. Ali Nede... ti... ti si dobro, nadam se?

— Dobro sam, Francise. Nešto malo utučen možda... ali ovakvima kao što sam ja to ne može mnogo naškoditi. — Grudi mu se odjednom groteskno podigoše. Francis sa užasom primijeti da mu se suze slijevaju niz duguljasto lice. — Idi sada i uzmi nešto da pojedesh. Ima svega u kuhinjskom ormaru. Thad će ti inače dati sve što hoćeš. On je dolje za šankom. On nam je svima bio od velike pomoći. Thad, da. — Nedov pogled zadrhta i zatim se ponovno vrati na suprotni zid.

Kao u snu Francis se okrenu i ostavi torbu u svojoj maloj sobi. Kada je prolazio hodnikom vrata Norine sobe su bila otvorena: uredna bijela prisnost ga natjera da naglo zbunjen skrene pogled. On požuri dolje.

Salon je bio prazan, čak i Scantya više nije bilo, njegov prazni ugao je djelovao, nevjerojatno, kao otvor napravljen u debelu zidu. Ali iza šanka, zasukanih rukava košulje, vješto brišući čaše, nalazio se Thaddeus Gilfoyle.

Thad prekide tiho zviždanje kada se Francis pojavio. Malo iznenađen, tek za trenutak je mogao zaželjeti dobrodošlicu svojom mlitavom i vlažnom rukom.

— Gle, gle! — uzviknu. — Evo melema za bolne oči.

Gilfovleov vlasnički izraz bio je odvratan. Ali Francis, sada sasvim uznemiren, uspije da pokaže prividnu ravnodušnost. On reče površno: — Iznenađen sam što vas vidim ovdje, Thad! Sta se dogodilo s plinarom?

— Napustio sam posao — odgovori Thad pribrano.

— Zašto?

— Da bih bio ovdje. Stalno. — On dohvati čašu i pogleda je profesionalno, dunu meko na niu i poče da je svijetla. — Kada su me zamolili da dođem ... ja nisam mogao učiniti ništa druso!

Francis osjeti kako mu se nervi nepodnošljivo zatežu. — Za ime neba, u čemu je stvar, Gilfoyle?

— Gospodine Gilfoyle, ako dozvoljavaš, Francise! — Thad uvi lukavo jezik preko ovog prijekora. — Nedovo srce je slomljeno što ne mogu da zauzmem svoje mjesto. On nije više isti čovjek, "Francis. Ne vjerujem da će ikada više biti isti.

— Sta mu se dogodilo? Govoriš kao da je on lud!

— Bio je Francis, bio je... — Gilfoyle zaječa — ali sada je došao sebi, jadnik. — Motreći oprezno, on zaustavi Francisove ljutite upadice, razvlačeći: — No, nemoj tako sa mnom. Ja sam taj koji čini dobro. Pitaj oca Fitzgeralda ako meni ne vjeruješ. Ja znam da ti se nikada nisam mnogo dopadao. Primijetio sam za školskih praznika kako si mi se sve više rugao što si postajao stariji. Ja imam prema tebi najbolje namjere, Francis. Mi treba zajednički da povučemo ... naročito sada.

— A zašto naročito sada? — Francis zaškripa zubima.

— Oh, da, da... ti to ne možeš znati... svakako — Thad se zasmijulji smjerno. — Najava je tek po prvi put istaknuta prošle nedjelje. Vidiš, Francis, ja i Nora ćemo se vjenčati!

Tetka Polly i Nora vratile su se kasno iduće večeri. Francis, bolestan od strepnje, ne ulijevajući da probije kroz neprobojno čuvanje tajne, očekivao je njihov dolazak u bolnom nestrpljenju. On je odmah pokušao da sazna od Polly o čemu sa zapravo radi.

Ali Polly poslije prvog iznenađenja, uzvika prepoznavanja — Francis, rekla sam ti da ne dolaziš — pobjegla je gore sa Norom, ušiju zatvorenih na sva njegova navaljivanja, ponavljajući stalno isto — Nora nije dobro.. . ona je bolesna, kažem ti... bježi mi sa puta... moram da se nađem kraj nje.

Odbačen, on se razočarano pope u svoju sobu, sleđen od sve veće slutnje ove nepoznate brige. Nora, pošto ga je jedva i pogledala, otišla je pravo u postelju. I još čitav sat je čuo Polly, kako se žuri sa poslužavnicima i termoforima, preklinjući Noru tiho, proganjajući je svojom uznemirenom pažnjom. Nora, mršava kao prut i blijeda, imala je izgled bolesnika. Polly, iscrpljena i izmučena, još nebrižljivija u odijevanju, stekla je neke nove pokrete — brzo pritiskanje šakom o čelo. Kasno te noći, iz njene susjedne sobe, čuo je kako šapuće molitve. Iskidan zbog ove zagonetke, Francis se ugrize za usnu, nemirno se okrećući u postelji.

Iduće jutro osvanu čisto. On ustade i, po navici, pođe na ranu jutarnju misu. Kada se vratio zateče Noru kako sjedi ispred stepenica u zadnjem dvorištu i grije se na ostrvcetu sunca, dok su joj kraj nogu pilići pijukali i skakutali. Ona se ne pokrenu da ga propusti, već kada je stajao tu neko vrijeme, ona zamišljeno podiže glavu.

- A to je sveti čovjek... je si li već izašao, da spaseš svoju dušu?
- On pocrvenje pri ovakvu tonu glasa, tako neočekivanom i tako tiho ogorčenom.
- Da li je njegova prečasnost Fitzgerald služio misu?
- Ne. Pomoćnik župnika.
- Glupi vo u štali! Ah, pa, on je bar bezopasan.

Ona spusti glavu, zagleda se u piliće i podboči tanku bradu još tanjim zglavkom ruke. Iako je uvijek bila sitna, bio je iznenađen kad je primijetio ovu gotovo dječju krhkost koja je tako loše pristajala sumornoj zrelosti u očima i novoj sivoj haljini, ženstvenoj i skupoj, koja ju je kruto ukrašavala. Srce mu se zagrija, grudi ispuniše usijanim, nepodnošljivim bolom. Njen jad čupao mu je dušu. On je oklijevao, pogleda skrenuta u stranu. Glas mu je bio tih.

- Je li si doručkovala?

Ona potvrdi. — Polly mi je sve gurnula niz grlo. Bože! Kada bi me samo ostavila na miru! — Šta radiš danas?

- Ništa.

On ponovo zastade, svi njegovi osjećaji prema njoj probijali su se kroz strah u pogledu, a zatim izbacili: — Zašto ne bismo pošli u šetnju, Nora? Kao ranije. Tako je divan dan!

Ona se ne pokrenu. A ipak blijedi odjek živosti izgleda da se probio kroz upale, zasjenčene obraze.

- Mrzi me — reče teško. — Umorna sam!
- Oh, hajde, Nora... molim te. Sumorna pauza. — U redu.

Srce mu ponovo bolno udari. On požuri u kuhinju i isječe, nervozno žureći, nekoliko sendvičai kolač, nespretno ih zavi u paket. Od Polly nije bilo ni traga i sada je, zaista, želio da je izbjegne. Kroz deset minuta Nora i on već su sjedili u crvenom tramvaju koji je tandrkao kroz grad. Kroz jedan sat već su išli jedno kraj drugog, šutke, prema Gosforth bregovima.

On se zapita šta ga je nagnalo na ovaj poznati put. Propupala priroda je danas bila divna; ali baš ova ljepota bila je treperavo nepodnošljiva. Kada su stigli do Langovog

voćnjaka, sada svog pjenastog od cvijeta, on pokuša da probije gvozdenu tišinu koja se ispriječila među njima.

— Slušaj, Nora! Hajde da prošetamo ovako unaokolo. I da porazgovaramo sa Langom.

Ona pogleda jednom u voćnjak, drveće koje je stajalo raspoređeno i kruto, kao šahovske figure oko šupe. Zatim reče ogorčeno, grubo: — Neću. Mrzim to mjesto!

On nije odgovorio. Neodređeno je znao da njena ogorčenost nije upućena njemu.

U jedan sat stigli su do vrha brežuljka Gosforth. Vidio je da je umorna i, ne konsultujući je, on zastade ispod jedne visoke bukve, da bi ručali. Dan je bio neobično topao i čist. U daljini, ispod njih, presijavajući se zlatasto, pružao se grad, sa kupolama i kulama, izdaleka, neizrecivo lijep.

Ona je jedva i taknula sendviče koje je ponio; sjetivši se Pollvine napadne tiranije on nije navaljivao. Hlad je bio prijatan. Iznad njih mlado zeleno lelujavo lišće tiho je pravilo šare preko mahovine, prekrivene suhim žirovima na kojima su sjedili. Osjećao se miris drvnog soka; grleni poziv drozda začu se iznad njih sa visoke grane.

Nekoliko trenutaka kasnije ona se osloni o deblo drveta, zabaci glavu i zatvori oči.

Njena relaksacija je izgledala nekako kao najveća nagrada koju mu je mogla dati. On ju je promatrao sa dubljom navalom nježnosti, probuđene do neslućenog saosjećaja lukom njenog vrata, tako tankim i nezaštićenim. Nježnost koja je u njemu naglo narasla učini da osjeti neki čudan zaštitnički osjećaj. Kada joj je glava spala malo sa drveta on se jedva usuđivao da je dodirne. A ipak, pomislivši da ja zaspala, on instinktivno pruži ruku da bi je pridržao. Već idućeg trenutka ona se oslobodi, udari ga nekoliko puta po licu i grudima pesnicama, histerično i bez daha.

— Ostavi me na miru! Svirepi! Životinjo!

— Nora, Nora! Šta je?

Zadihana, ona se povuče, drhtava, iskrivljena lica. — Nemoj više pokušati da me tako uhvatiš. Svi ste vi isti. Svi od reda!

— Nora! — On je molio očajan. — Za ime božje... daj da se objasnimo.

— Sta?

— Sve ... zašto si ovakva ... zašto se udaješ za Gilfovelea.

— A zašto da se ne udam za njega? — ona mu dobaci pitanje, u gorkoj odbrani.

Usne su mu bile suhe, jedva je mogao da govori. — Ali Nora, on je tako jadno stvorenje... on nije za tebe.

— On je isto toliko dobar kao i bilo tko drugi. Zar ti nisam rekla da ste vi svi jednaki? Bar ću ga držati na mjestu.

Zaprepašten, on je zurio u nju blijeda i uvrijeđena lica. I nešto u njegovim očima punim nevjerice tako je surovo presjeklo, da ona odvrati još surovije.

— Možda misliš da bi trebalo da se udam za tebe ... pomoćnik za oltarom svijetlih očiju ... nedopečeni svećenik! — Usne su joj podrhtavale od gorke poruge. — Dozvoli da ti kažem ovo. Mislim da si prava šala... licemjerno ruglo. Hajde, izvrni svoje svete oči. Ne znaš kako si samo smiješan ... ti sveti pater noster. Pa, da si i posljednji čovjek na svijetu ne bih... — ona se zagrcnu i strese snažno, pokuša bolno, bez uspjeha, da potisne suze nadlanicom i onda jecajući baci glavu na njegove grudi. — Oh, Francis, Francis, dragi oprosti mi! Ti znaš da sam te uvijek voljela. Ubi me ako želiš ... svejedno mi je.

Dok ju je on smirivao, nespretno, milujući joj čelo, osjeti da treperi i drhti isto koliko i ona. Snažni jecaji se postupno smiriše. Bila je kao ranjena ptica u njegovim rukama. Ležala je, iscrpljena i opuštena, lica skrivenog u njegov kaput. Zatim se lagano uspravi. Skrećući pogled izvadi maramicu, istrlja opušteno lice umrljano suzama, popravi šešir i onda reče, iscrpljenim neodređenim glasom: — Bolje da pođemo kući.

— Pogledaj me, Nora?

Ali ona nije htjela i samo primijeti istim onim čudnim jednoličnim glasom. — Reci šta imaš.

— Hoću, Nora. — Njegova mladalačka silina ga savlada. — Neću više ovo da trpim! Ja vidim da se iza svega ovoga nešto krije. Ali ja ću doći do suštine. Ti se nećeš udati za onu budalu Gilfovea. Ja te volim, Nora. Ja ću biti uz tebe.

Tužna tišina.

— Dragi Francise — reče ona uz čudno šupalj osmijeh. — Ti činiš da se osjećam kao da sam živjela milijun godina. — I ustajući, ona se saže i poljubi ga, isto kao što ga je jednom ranije poljubila, u obraz. Kada su se spustili niz brijeg, drozd je prestao sa svojim pjevanjem na visokom drvetu.

Te večeri, odlučan, Francis se uputi ka naselju kraj doka, gdje su stanovali Magoonovi. On pronađe prognanog Scantva samog, pošto je Maggie još uvijek negdje radila, kako čuči kraj male vatre u jednosobnom stanu „u nizu“, sumorno pokrećući čunak za vunene krpice pri svijetlu lojane svijeće. Kada je prepoznao svog posjetioca u zamućenom oku prognanika ukaza se sigurna radost, iskra koja se pojača kada je Francis pokazao malu bocu sa pićem koju je ranije krišom uzeo iz bara. Brzo, Scantv okrenu okrnjenu šalicu od fajansa i svečano nazdravi svom dobročinitelju.

— Ah, to je ono pravo! — promrmlja preko izlisanog rukava. — Davola sam okusio otkako je onaj škrtac Gilfoyle preuzeo šank..

Francis privuče drvenu stolicu bez naslona. On je govorio s mračnim žarom, i tamnim podočnjacima ispod očiju.

— Scanty! Sta se dogodilo u pivnici — sa Norom, Polly, Nedom? Tamo sam već tri dana i nisam nimalo mudriji. Moraš mi reći!

Panika preplavi Scantvevo lice. On je gledao od Francisa do boce — od boce do Francisa.

— Ah! Kako bih ja to mogao znati?

— Ti znaš! To mogu da ti vidim na licu.

— Zar ti Ned nije ništa rekao? Ned! On je kao gluhonijem ovih dana!

— Jadni stari Ned! — Scantv zaječa, prekriži se i nali još viskija. — Neka nas Bog spase! Tko bi ikad to i slutio. Uvjeran sam da u svakome od nas ima rđavoga. — Uz naglo promuklo naglašavanje: — Ne mogu ti reći, Francis, sramota je sjećati se toga, ne vodi dobrom.

— Bit će dobro, Scante — Francis je navaljivao. — Ako znam o čemu se radi, nešto mogu učiniti.

— Misliš, Gilfove... — Nakrivljene glave, Scantv razmisli o tome, zatim lagano klimnu glavu. On nali još malo da bi se potkrijepio, njegovo opustošeno lice odjednom posta trijezno, glas prigušen: — Reći ću ti, Francis, ako se zakuneš da nećeš govoriti ni riječi. Istina je ... Neka nam se Bog smiluje... da je Nora rodila bebu.

Tišina: dovoljno duga da bi Scantv nadio još pića. Francis zapita: — Kada?

— Prije šest nedjelja. Otišla je dolje u Whitley Bay. Ona žena tamo čuva dijete ... kćerku ... Nora ne mož": da je smisli.

Sleđen, krut, Francis se borio sa burom u grudima. On se savlada da zapita: — Znači Gilfoyle je otac?

— Ta bezvrijedna riba bez petlje! — Mržnja savlada Scantyevu opreznost. — Ne, ne, on je onaj koji je prišao, kako on to milostivo naziva, da bi malome dao ime, i da se ubaci u pivnicu i u posao, taj nitkov! Otac Fitzgerald stoji iza njega, Francis. Sve se lijepo uklapa kao slika, kako su to samo izveli. Ugovor o braku u ladici, nitko nije ništa mudriji i kćerka koju će kasnije dovesti ovdje, poslije nekog dužeg odmora. Neka me Gospod zgromi, ako ovo neće prevrnuti čak i želudac svinje!

Obruč, neizdrživo stezanje, opasa Francisovo srce. On se borio da sačuva glas da mu se ne slomi:

— Nikada nisam znao da Nora nekoga voli? Scantv ... je li znaš tko je bio ... mislim ... otac njenog djeteta?

— Gospoda mi ne znam! — Krv jurnu u Scantvevo čelo dok je lupao po daskama poda žestoko odbijajući ovo. — Ne znam ništa o tome. Kako bi i znao ovako jadan? A i Ned ne zna, to je božja istina! Ned je uvijek sa mnom dobro postupao, dobar velikodušan čovjek, osim ponekad, kada bi Polly bila odsutna, i kada bi ga uhvatilo piće. Ne, ne, Francis, primi to, nema uopće nade da se pronade taj čovjek!

Ponovo tišina, ledena, produžena. Od uzdržanih suza zamagliše se Francisove oči. Bilo mu je užasno mučno. Najzad, uz veliki napor, on ustade.

— Hvala ti, Scantv, što si mi rekao.

On napusti sobu, pođe pijano niz gole stepenice. Čelo, dlanovi šaka, sve je bilo obliveno hladnim znojem. Jedna slika ga je proganjala, mučila: uredna skladnost Norine spavaće sobe, bijela, nepomućena. Nije osjećao mržnju, samo sažaljenje koje ga je razdiralo, užasno grčenje duše. Napolju, u prljavom dvorištu, on se osloni, iznenada savladan, o jedini stup i povрати svu svoju dušu u jarak.

Bilo mu je sada hladno, ali je bio odlučniji u svojim namjerama. On se odlučno uputi u pravcu St. Dominica.

Domaćica u St. Dominicu primi ga sa onom bešumnom diskrecijom koja je bila tipična za Prezbiteriju. Za trenutak ona ponovo uplovi u poluosvijetljeni hol, gdje ga je ostavila, i po prvi put se blago osmjehnu. — Sretni ste, Francis. Njegova prečasnost je slobodna da vas primi.

Otac Gerald Fitzgerald, sa burmuticom u ruci, ustade kada je Francis ušao, njegov stav mješavina srdačnosti i pitanja, njegova fina, lijepa prilika odgovarala je francuskom namještaju, antičkom klecalu za molitvu, izabranim reprodukcijama italijanskih naivnih majstora na zidovima i vazi ljiljana na pisaćem stolu, koji su širili opojni miris ovom ukusnom sobom.

— Pa, mladi čovječe, mislio sam da si na sjeveru? Sjedi! Kako su svi moji dobri prijatelji u Holywellu? — Kada je zastao da bi ušmrknuo burmut, njegov pogled pade na kravatu koledža koju je Francis nosio, uz nježno odobravanje. — I ja sam bio tamov znaš, prije no što sam otišao u Sveti grad ... divno prijatno mjesto. Dragi stari MacNabb. I otac Tarrant. On je bio moj drug iz razreda u engleskom koledžu u Rimu. To je odličan čovjek koji obećava! Pa, Francise, — on zastade, a njegov oštar pogled osta prevučen uglađenošću dvorjanina. — Šta mogu da učinim za tebe?

Bolno rasijan, brzo dišući, Francis je držao oboren pogled. — Došao sam do vas zbog Nore.

Ova promucana primjedba poremeti vedrinu prostorije, manirirane lakoće.

— A šta je sa Norom, molim?

— Njena udaja za Gilfovea... Ona ne želi da to učini... ona je nesretna ... izgleda to sve tako glupo i nepravедno ... tako nepotrebna i užasna stvar.

— A šta znaš o toj užasnoj stvari?

— Pa... sve... da ona nije kriva.

Nasta stanka. Na Fitzgeraldovom lijepom licu pokaza se dosada, ali je ipak gledao u rastresenog mladog čovjeka sa nekom vrstom dostojanstvenog sažaljenja.

— Moj dragi mladi čovječe, ako se zarediš, kao što se nadam da hoćeš, i stekneš polovinu iskustva koje ja, na nesreću imam, razumijet ćeš da izvjesni društveni poremećaji iziskuju podjednako specifične lijekove. Ti si skrhan ovom... — on se vrati na frazu naginjući glavu — užasnom stvari. Ja nisam, ja sam to čak i očekivao. Ja poznajem i osjećam odvratnost prema trgovini viskijem zbog djelovanja koje ima na surovi mentalitet budala od kojih se sastoji ova crkvena općina. Ti i ja možemo sjesti i tiho uživati u našoj Lachryma Christi, kao džentlmeni. Ali ne i g. Edward Bannon. Dosta! Ja ne iznosim nikakve tvrdnje. Ja samo kažem, imamo problem, nažalost ne usamljen za nas koji provodimo sumorne časove u ispovjedaonici. — Fitzgerald zastade da bi ponovo ušmrknuo, uz dostojanstven pokret. — Šta s tim da radimo? Pa

reći ću ti. Prvo, ozakoniti i krstiti porod. Drugo, udati majku ako možemo za pristojnog čovjeka koji hoće da je uzme. Moramo zakonski sve urediti, sve. Iz zbrke napraviti dobar katolički dom. Utkati opuštene krajeve u našu zdravu društvenu potku. Vjeruj mi, Nora Bannon je veoma sretna što je dobila Gilfovea. On nije tako bistar, ali je pouzdan. Kroz nekoliko godina vidjet ćeš je na misi sa mužem i porodicom ... savršeno sretnu.

— Ne, ne — Prekid je uslijedio sa stisnutih Francisovih usana. — Ona nikad neće biti sretna — ona je slomljena i nesretna.

Fitzgeraldova glava se podiže nešto više. — Je li sreća krajnji cilj našeg zemaljskog života?

— Ona će učiniti nešto očajno. Ne možete vi obuzdati Noru. Poznajem je bolje od vas.

— Ti izgleda da je intimno poznaješ. — Fitzgerald se osmjehnu uz suhu učtivost. — Nadam se da ti nemaš nekog fizičkog interesa za damu.

Tamno crveni pečat se zapali na Francisovim blijedim obrazima. On promuća: — Meni se Nora veoma dopada. Ali iako je volim — to nije ništa što bi učinilo vaše ispovijedi još dosadnijim. Molim vas — glas mu je izražavao tihi, očajnu molbu. — Nemojte je prisiljavati na ovaj brak. Ona nije stvorena od obične gline ... ona je vedra slatka duša. Ne možete joj baciti dijete na grudi I muža u naručje — jer — u svojoj nevinosti, ona je bila ...

Zacnut do živca, Fitzgerald baci burmuticu na sto.

— Ne držite mi propovijedi, gospodine!

— Oprostite. Vidite da ne znam šta govorim. Pokušavam da vas zamolim da iskoristite vaš utjecaj — Francis prikupi svu svoju razbijenu snagu za poslednji napor: — Dajte joj bar malo više vremena.

— Dosta, Francis!

Parohijski svećenik, isuviše gospodar sebe i drugih, da bi zadugo izgubio raspoloženje ili pribranost, naglo usta sa stolice i pogleda na svoj pljosnati zlatni sat. — Imam sastanak bratstva u osam. Moraš me ispričati. — Kada je Francis ustao on ga prekorno potapša po ramenu. — Dragi moj dečko, ti si vrlo nezreo. Mogu li reći čak i malo nesmotren? Ali hvala Gospodu što imaš staru majku u Svetoj Crkvi. Nemoj lupati glavom o zidove, Francis. Oni su izdržali generacije i generacije — protiv

mного jačih baterija no što su tvoje. Ali eto — ja znam da si ti dobar mladić. Dođi da porazgovaramo o Holywellu poslije vjenčanja. A u međuvremenu — radi malog pokajanja zbog tvoje nepristojnosti hoćeš li izgovoriti Salve Regina za tu svrhu?

Pauza. Bilo je besmisleno, sasvim besmisleno. — Da, oče.

Noćni zrak bio je oštar i hladan. Poražen, skrhan bespomoćnošću svoje mladosti, Francis se odvuče iz Prezbiteri je. Njegovi koraci su tupo odjekivali popločanom stazom. Kada je prošao pored stepenica kapele, crkvenjak je zatvarao sporedna vrata. Kada se izgubila i posljednja pukotina svijetla, Francis je stajao, gologlav u mraku, pogleda uprta na najviši dio glavne lađe koji je djelovao poput priviđenja. On izbacila u krajnjem očajanju: — Oh, Gospode! Učini ono što je najbolje za sve nas.

Što se dan vjenčanja više približavao, iscrpljujući Francisu opasnom, besanom groznicom, atmosfera u pivnici izgledalo je kao da se tupo sređuje, kao u ustajaloj bari. Nora je bila mirna, Polly se neodređeno uzdala u nešto; i iako je Ned još uvijek čamio u samoći, smušeni užas u njegovim očima se smanjio. Ceremonija će, svakako, biti sasvim privatna. Ali nikakva ograničenja nisu potrebna za pripremu spremlade, miraz, do u detalje uređeni medeni mjesec u Killarnevu. Kuća je bila zatrpana haljinama i bogatim materijalima. Polly, preklinjući za još jednu „probu“, uz usta puna čioda, vrtjela se između čitavih bala tkanina i platna, u nekoj blagotvornoj magli.

Gilfoyle, lukavo primjećujući sve, pušeći najbolje cigare Pivnice povremeno bi održavao sastanke, po financijskim pitanjima sa Nedom. Postojao je već ugovor o ortakluku potpisan po propisu, i mnogo se govorilo o zidanju i o tome kako da se smjesti novo domaćinstvo. Već su se mnogobrojni Thadovi siromašni rođaci vrtjeli po kući, udvorni ali ipak jasno stavljajući do znanja svoja prava. Njegova udata sestra, gospođa Neily i njena kćerka Charlotte bile su možda najgore.

Nora nije imala mnogo šta da kaže. Jednom, susrevši Francisu u hodniku, ona zastade.

— Ti znaš ... je li?

Srce mu je pucalo, ali se nije usuđivao da je pogleda u oči. — Da, znam.

Nasta nepodnošljiva pauza. On nije mogao više obuzdavati mučenje u svojim grudima. Nevezano izbacila, a dječake suze mu navriješe u oči: — Nora... Ne možemo dozvoliti da se ovo dogodi. Kada bi samo znala šta sam osjećao za tebe... mogao bih te čuvati — raditi za tebe. Nora... dozvoli da te odvedem.

Ona ga je promatrala sa onom čudnom i sažaljivom nježnošću. — Kuda bi onda otišli?

— Bilo kuda — govorio je ludo, obrazi su mu bili vlažni i sjajni.

" Ona ne odgovori. Bez riječi stisnu njegovu ruku i zatim produži brzo dalje, da bi probala haljinu.

Na dan prije vjenčanja, ona se malo uzbuđi, i izgubi nešto od svoje mermerne ledene smirenosti. Odjednom, za vrijeme onih šalica čaja koje joj je ometala Polly, ona izjavi: — Željela bih da danas pođem do Whitley Baya.

Zaprepašćena Polly ponovi: — Whitley Bay? — i zatim dodade uznemireno: — Ja ću poći sa tobom.

— Nema potrebe. — Nora zastade, nježno miješajući čaj. — Ali, svakako, ako želiš ...

— Zaista želim, draga moja.

Uvjerena bezbrižnim Norinim ponašanjem — kao da se akord one stare nestašne veselosti ponovo javio, kao udaljena muzika u njenom biću Polly primi ovaj izlet bez zabrinutosti. Ona je imala blagodarnu, smušenu predstavu da se Nora „vraća sebi". Kada je završila čaj ona je još govorila o lijepom jezeru Killarney na kome je jednom bila kao djevojčica. Veslači na čamcima bili su izvanredno zabavni.

Dvije žene obučene za izlet, pođoše poslije ručka na stanicu. Kada je zaokretala za ugao Nora pogleda ka prozoru gdje je stajao Francis. Izgledalo je kao da oklijeva za sekund, osmjehnu se ozbiljno i mahnu rukom. Zatim je nestala.

Vijest o nesretnom slučaju doprla je do ovoga kraja grada još i prije no što su doveli kući tetka Polly, u nesvjesti, kolima. Senzacija je upečatljivo djelovala na grad. Javno mnjenje nije nikada moglo biti tako uzbuđeno običnom glupošću da se mlada žena sapplela na platformi i pala pod voz u pokretu. Stvar je dobijala u izvanrednom značaju što se desila prije vjenčanja. Kraj pristaništa žene su istrčavale iz vrata, skupljale se u grupama, ogrnute šalovima, držeći ruke na bokovima. Krivica za tragediju najzad je pripisana žrtvinim novim cipelama. Postojalo je ogromno saosjećanje prema Thaddeusu Gilfovueu, prema porodici i prema svim mladim ženama koje treba da se vjenčaju i moraju da putuju vozom. Govorilo se o javnoj sahrani — sa muzikom bratstva — za unakažene ostatke.

Kasno te noći, ni on sam ne zna kako, Francis se našao u crkvi St. Dominica. Bila je sasvim pusta. Treperenje fitilja u zvonari privuklo je njegov izmučeni pogled, slabo signalno svijetlo. Klečeći, ukrućen i blijed, osjećao se u zagrljaju nemilosrdne najave njegove sudbine. Nikada ranije nije spoznao takav očaj, napuštenost. Nije mogao plakati. Usne, hladne i nemoćne, nisu mogle izgovarati molitvu. Ali u izmučenom sjećanju vinu se prinudna bolna misao. Prvo njegovi roditelji; i sada Nora. Nije više mogao da prelazi preko takvih oporuka odozgo. Otići će ... mora otići... ocu MacNabbu... u San Morales. Prepustit će se sasvim Gospodu. Mora postati svećenik.

VI

Za vrijeme Uskrsa, 1892. godine, dogodio se jedan događaj u engleskom sjemeništu u San Moralesu koji je ispunio čitavo mjesto zaprepašćenim Zagorom. Jedan od studenata u subđakonatu naprosto je sasvim nestao za puna četiri dana.

Prirodno, sjemenište je doživjelo i druge pobune za pedeset godina od svog osnivanja u ovim visoravnima Aragona. Studenti bi se bunili i to bi trajalo jedan sat ili slično, skrivali se u posada* izvan zidova, remetili na brzinu savjesti i probavu dugačkim cigarros i lokalnim aguardiente. Jednom ili dvaput bilo je potrebno da se neki posrćući nepokornik izvuče iz prljavih gradskih soba u Via Amorosa. Ali ovo — da student izađe kroz otvorene vratnice usred bijela dana, i da pola tjedna kasnije po još svjetlijem danu kroz ista vrata došepesa ponova, prljav, neobrijan, raščupan, sa svim znacima užasne iscrpljenosti i zatim da se bez ikakva drugog izgovora osim „Bio sam u šetnji!“ — baci na postelju i prespava dvadeset i četiri sata, bila je prava apostazija.

* Krčma, hotel

Svi su se složili da će Chisholm nesumnjivo biti istjeran.

Odmah je formiran Komitet za ispitivanje. On se prema slučaju, u svim ozbiljnim disciplinskim prekršajima, sastojao od direktora škole rektora, administratora, direktora novoobraćenika i šefa sjemeništara. Nakon prethodne diskusije, sud je otpočeo svojim radom, u teološkom atriju, dan poslije povratka bjegunca.

Napolju je puhao solano. Zrele crne masline padale su sa drveća sa uskim lišćem i pucale pod suncem. Miris narančinog cvijeta dopirao je iz luga iznad bolnice. Spečena zemlja pucala je od toplote. Kada je Francis ušao u bijelu prostoriju sa visokim stupovima, uglačanim, praznim klupama, hladnim i tamnim, izgledao je mirno. Crna mantija od alpaka isticala je njegovu mršavost. Kosa, postrizena tonzura, zatezala je kosti lica, pojačavala tamne oči i njegovu mračnu pribranu rezervisanost. Neki čudan mir vladao je njegovim rukama.

Ispred njega, na platformi određenoj za protagoniste u diskusijama, nalazila su se četiri stola koja su već zauzeli otac Tarrant, monsijor Mac Nabb, otac Gomez i đakon Mealeu. Osjećajući mješavinu nezadovoljstva i brige u udruženom pogledu koji je bio na nj uperen, Francis obori glavu, dok je Gomez, direktor novoobraćenika, brzo čitao optužbu.

Nasta tišina. Zatim otac Tarrant progovori.

— Kakvo objašnjenje imaš?

I pored mira koji ga je okruživao, Francis odjednom poče da crveni. I dalje je zadržao pognutu glavu. vu.

— Otišao sam u šetnju! — Rječi su zvučale glupo.

— To je dovoljno očigledno. Mi svi koristimo naše noge bilo da su naše namjere dobre ili rdave. Pored očiglednog grijeha što si napustio sjemenište bez dozvole, da li su tvoje namjere bile rdave?

— Ne.

— Je li si se za vrijeme svog odsustva odavao alkoholnim pićima?

— Ne.

— Je li si posjetio borbu bikova, sajam, kazino?

— Ne.

— Je li si općio sa ženama lošeg glasa?

— Ne.

— Pa šta si onda činio?

Ponovo tišina i onda promucani, nerazgovijetni odgovor. — Rekao sam vam. Vi to nećete razumjeti... Ja sam... ja sam pošao da se šetam!

Otac Tarrant se lako osmjehnu. — Je li želiš da povjerujemo da si proveo čitava četiri dana neprestano hodajući poljima?

— Da ... praktički.

— Dokle si stigao najzad?

— Ja sam... došao do Cosse!

— Cosse! Ali to je udaljeno pedeset milja!

— Da, pretpostavljam.

— Je li si išao nekim određenim ciljem?

— Ne.

Otac Tarrant ugrize svoju tanku usnu. Nije mogao da podnese otpor. Odjednom je naglo osjetio luđačku želju za mučenjem, španjolskom čizmom, točkom. Ne treba se čuditi što se u srednjem vijeku pribjegavalo ovakvim instrumentima! Okolnosti su ih nekad sasvim opravdavale.

— Ja mislim da ti lažeš, Chisholme.

— Zašto bih... vas lagao.

Prigušen uzvik se začu od đakona Mealeu. Njegovo prisustvo ovdje bilo je čisto formalno. Kao glavni učenik zadužen za disciplinu on je sjedio tu samo kao simbol, kao nula možda, koja je predstavljala studente. A ipak, on nije mogao obuzdati svoju iskrenu molbu.

— Molim te, Francis! Radi svih studenata ... radi svih nas koji te volimo... ja... ja te preklinjem da priznaš.

Kako je Francis šutio i dalje, otac Gomez, mladi španjolski šef novoobraćenika naže glavu i prošapta Tarrantu: — Nisam imao nikakvih dokaza ... nikakvih uopće iz grada. Ali možemo pisati svećeniku grada Cosse.

Tarrant brzo pogleda na lijepo lice Španjolca.

— Da. To je svakako dobra ideja.

U međuvremenu upravnik se koristio prednošću ovog zatišja. Stariji, usporeniji no u Holywellu, on se nagnu naprijed. Govorio je lagano i blago.

— Ti Francis svakako moraš shvatiti da je, u ovim okolnostima, takvo opće objašnjenje jedva dovoljno. Uostalom, vrlo je ozbiljna stvar igrati se pobunjenika — ne samo zbog kršenja pravila u sjemeništu i neposlušnosti, već i zbog motiva koji te je na to naveo. Reci mi! Zar nisi ovdje sretan?

— Jesam, sretan sam.

— Dobro! I nemaš nekog drugog razloga da se kolebaš u svom pozivu?

— Ne! Želim više no ikad da učinim nešto dobro na ovom svijetu.

— To me mnogo raduje. Ti ne želiš da te udaljimo?

— Ne!

— Pa, onda nam reci svojim vlastitim riječima — kako si upao u ovu neobičnu avanturu.

Na ovo tiho hrabrenje Francis podiže glavu. On učini ogroman napor, udaljena pogleda, uznemirena izraza.

— Ja... ja sam bio u kapeli. Ali nisam se mogao moliti, nisam se nekako mogao srediti. Bio sam uznemiren. Solano je duvao — topli vjetar me je nekako činio još uznemirenijim, rutina u sjemeništu se nekako odjednom učinila beznačajnom i mučnom. Odjednom sam ugledao put ispred vrata, bijeli i mekan od prašine. Nisam se mogao svladati. Našao sam se na putu, hodajući. Hodao sam čitave noći, milje i milje. Hodao sam...

— Čitavog idućeg dana — otac Tarrant upade sa ovim satiričnim prekidom. — I idućeg.

— Da, to sam učinio.

— Nikada u svom životu nisam čuo takve gluposti! To je uvrijeđa za inteligenciju ovog komiteta.

Direktor se, uz namrštenu odlučnost, odjednom uspravi u stolici.

— Predlažem da privremeno prekinemo. — Dok su druga dva svećenika iznenađeno gledala u njega, on reče odlučno Francisu: — Možeš za sada ići. Ako ćemo misliti da je to potrebno, ponovo ćemo te pozvati.

Francis napusti sobu u mrtvoj tišini. Tek tada se upravnik obrati ostalima. On objavi hladno:

— Uvjeravam vas da zastrašivanje neće ništa učiniti. Moramo ići oprezno. U ovome ima nešto više, no što se može vjerovati.

Uvrijeđen zbog miješanja otac Tarrant se nemirno vrtio.

— To je vrhunac nepokornosti jedne karijere.

— Ne, nije uopće — rektor će premišljajući.

— On je bio spreman i uporan otkako je ovamo došao. U izvještajima o njemu nema ničeg lošeg, oče Gomez?

Gomez je okretao stranice na stolu ispred sebe.

— Ne — govorio je lagano čitajući iz izvještaja. — Nekoliko praktičnih šala. Prošle godine je zapalio engleske novine kada ih je otac Despard čitao u zajedničkoj sobi. Kada su ga upitali zašto... on se nasmiješio i odgovorio: „Đavo nalazi posla dokonim rukama!"

— Ništa za to — rektor progovori oštro. — Mi svi znamo da otac Despard prigrabi svake novine koje dođu u ovo sjemenište.

— Zatim — nastavi Gomez — kada je bio delegiran da čita naglas u blagovaonici, on je krišom unio i zamijenio život sv. Petra iz Alcantare sa raspravom pod naslovom „Kada je Eva ukrala šećer", koji je — sve dok nije bio prekinut — izazvao nedoličnu živost.

— Bezopasni nestašluk.

— Ponovo... — Gomez okrete drugu stranu. — U komičnoj povorci koju su studenti organizirali a koja je predstavljala sakramente — kao što se možda sjećate, jedan je bio obučen kao beba predstavljajući krštenje, a dva druga kao Brak i tako dalje — sve je to bilo urađeno sa dozvolom, prirodno. Ali — Gomez sumnjičavao pogleda u Tarranta — na leđima lješa koji je nošen na posljednje pomazanje Chisholm je zakačio karticu:

Odve leži otac Tarrant,

Sa radošću sam njegov jamac

Ako ikad ...

— Dovoljno je to — otac Tarrant upade oštro. — Imamo ozbiljnije stvari no te besmislene pamflete?

Rektor potvrdi klimajući glavom. — Besmisleno, da. Ali nije maliciozno. Ja volim mladog čovjeka koji može izvući neku radost od života. Ne možemo ignorirati činjenicu da je Chisholm neobičan karakter — veoma neobičan. On ima veliku dubinu i žar. On je osjetljiv, sklon nastupima melankolije. On to skriva iza tih nastupa živosti. Vidite, on je borac, on nikada neće popustiti. On je čudna mješavina dječje jednostavnosti i logične neposrednosti. I iznad svega, on je savršeni individualista!

— Individualizam je prilično opasan kvalitet za teologa — upade Tarrant oštro i jetko. — On nam je dao i reformaciju.

— A reformacija nam je dala katoličku crkvu koja se bolje ponaša — rektor se osmjehnu blago na tavanicu. — Ali mi se udaljujemo od stvari. Ja ne poričem da je učinjen krupan prekršaj discipline. On se mora kazniti. Ali s kaznom se ne smije preuraniti. Ja ne mogu da istjeram studenta Chisholmovih kvaliteta a da prethodno čvrsto nisam uvjeren da on zaslužuje isključenje. Stoga, sačekajmo nekoliko dana. — On ustade, nedužno. — Uvjeren sam da se svi slažete.

Kada su tri svećenika napuštala platformu, Gomez i Tarrant pođoše zajedno.

Iduća dva dana nad nesrećnim Francisom nadvijala se zlosutna presuda. On nije bio ograničen. Na njegove studije nije stavljena nikakva očigledna zabrana. Ali gdje god bi krenuo — u biblioteku, blagovaonicu ili opću sobu — neprirodna tišina obuzela bi njegove drugove i brzo bi bila popraćena pretjeranom nemarnošću koja nije mogla nikoga prevariti. Saznanje da je predmet svih razgovora davalo mu je neki izraz krivca. Njegov drug iz Holywella, Hudson, u subđakonatu, progonio ga je nježnim pažnjama i zabrinuta lica. Anselm Mealev vodio je drugu stranu koja se očigledno osjećala ogorčenom. Za vrijeme odmora oni su se dogovarali i zatim približili usamljenoj prilici. Mealev je bio govornik.

— Ne želimo da te udarimo kada si već na nogama, Francis. Ali ovo se tiče svih nas. To je ljaga na svim studentima. Mi smatramo da bi bilo mnogo plemenitije i ljudskije kada bi otvoreno i iskreno priznao.

— Priznao šta?

Mealev sleže ramenima. Zavlada šutnja. Šta bi više mogao učiniti? Kada se okrenuo ostalima on reče:

— Mi smo odlučili da očitamo novenu za tebe. Ja se osjećam gore od ostalih. Nadao sam se da si moj najbolji prijatelj.

Francisu je bilo teško da održava prividno normalno ponašanje. Pošao bi da seta vrtom sjemeništa, zatim bi zastao, oštro, sjetivši se da je šetnja bila njegova propast. Vrzmao bi se unaokolo, svijestan da je za Tarranta i ostale profesore prestao da postoji. Na predavanjima utvrdi da nesluša. Nadao se pozivu rektora, ali on nije uslijedio.

Njegovo osjećanje lične napregnutosti pojača se. Nije uspio da razumije sama sebe. Bio je besmislena zagonetka. Razmišljao je sumorno o opravdanosti onih koji su predviđali da on nije za poziv. Gajio je lude ideje da pođe kao svetovnjak u neku opasnu i udaljenu misiju. Počeo je da proganja crkvu — ali potajno. Iznad svega postojala je potreba da se sa nekim licem pojavi pred svojim malim svijetom.

Trećeg dana izjutra, u srijedu, otac Gomez primio je pismo. Zaprepašten, ali duboko zahvalan, pošto se njegova dosjetljivost potvrdila, on otrča s njim u kancelariju Administratora. Čekao je dok je otac Tarrant čitao pismo, kao pametan pas koji čeka svoju nagradu, neku ljubaznu riječ ili kost.

Mi Amigo,

U odgovor na vaše poštovano pismo od Svete Trojice, duboko žalim što vas moram izvijestiti da je raspitivanje objelodanilo činjenicu da je sjemeništarač, takvog stasa, visine i boje kao što vi to opisujete, primijećen u Gossi na dan 14 aprila. On je primijećen kada je ulazio u kuću određene Rose Oyarzabal kasno uveče i kako je napušta rano idućeg jutra. Žena o kojoj je riječ živi sama, poznatog je karaktera, i nije se pojavljivala pred oltarom sedam godina.

čast mi je ostati, dragi oče,

Vaš vjerni brat po Isusu Kristu,

Salvador Bolas

Cossa

Gomez promuća: — Zar ne mislite da je to bila dobra strategija?

— Da, da! — Namršten kao pred oluju Tarrant odgurnu Španjolca. Noseći pismo u ruci kao nešto bludno i obsceno, on uđe u rektorovu sobu na kraju hodnika. Ali rektor je služio misu. On će biti zauzet još pola časa.

Otac Tarrant nije mogao čekati. Prođe preko dvorišta kao vihor i bez kucanja upade u Francisovu sobu. Bila je prazna.

On zastade, sjetivši se da je i Francis sigurno na misi, boreći se sa svojim bijesom kao što se neukrotivi konj bori sa djemom. Sjede dolje, naglo prisilivši sebe da čeka, njegova mračna mršava prilika bila je ispunjena munjama.

Ćelija je bila više ogoljena od drugih, sastojala se samo od postelje, sanduka, stola i stolice na kojoj je on sjedio. Na sanduku je stajala požutjela fotografija uglaste koščate žene u užasnom šeširu kako drži za ruku djevojčicu obučenu u bijelo: Vole te tetka Polly i Nora.

Tarrant savlada prezir. Ali mu se usne izviše kada primijeti jedinu sliku na okrečenom bijelom zidu, mala kopija Sikstinske Madone — Čedne Bogorodice.

Odjednom na stolu on ugleda otvorenu bilježnicudnevnik. Ponovo se uznemiri, kao nervozni konj, nozdrve mu se raširiše a u očima ukaza tamno crveni oganj. Za trenutak je sjedio, boreći se sa svojim skrupulama, onda ustade i lagano priđe bilježnici. On je bio džentlmen. Bilo je nespojivo preturati kao vulgarna sobarica po ličnim stvarima. Ali to je bila njegova dužnost. Tko može pretpostaviti kakve druge razvratnosti sadrži ovaj zapis? Uz nemilosrdnu ozbiljnost na licu, on dohvati napisanu stranicu.

„... da li je to sveti Anthonv govorio „o pogriješno procjenjenom, tvrdoglavom i perversnom ponašanju? Moram se tješiti u svom najdubljem očaju koji sam doživjeo, samo sa tom jednom mišlju! Ako me udalje odavde moj život će biti slomljen. Ja sam bijedan izopačen karakter, ja ne mogu da mislim pravo kao ostali, ja ne mogu da se obučim da idem sa ostalima. Ali čitavom svojom dušom želim strasno da radim za

Gospoda. U domu našeg Oca postoje mnoge zgrade! Tu je bilo mjesta i za takve različite karaktere kao što je Jovana Orleanska i... pa, blagoslovljeni Benedict Labre koji je čak dozvolio da uši plaze njegovim tijelom. Svakako da tu ima mjesta i za mene!

Pitaju me da im objasnim. Kako netko može objasniti ništa — ili ono što je tako očigledno da je sramno? Francis de Sales je govorio: „Prije ću dozvoliti da me pretvore

u prah no da prekršim pravilo." Ali kada sam izašao iz sjemeništa ja nisam mislio na pravila, ili na njihovo kršenje. Neki nagoni su nesvjesni.

Pomaže mi to što ovo stavljam na papir; to daje mojoj pogriješci neki prividan smisao.

Nedjeljama sam već loše spavao, preturao se tokom ovih toplih noći u groznici i nemiru. Možda je za mene ovdje teže no za ostale — sudeći bar po obimnoj literaturi po ovom pitanju, gdje se koraci ka svećenstvu predstavljaju kao slatke neuznemirene radosti, koje se gomilaju jedna preko druge. Kada bi samo naši svjetovnjaci znali kako se čovjek samo mora boriti!

Moja najveća teškoća ovdje je bilo osjećanje zatvorenosti, fizičke neaktivnosti — kako ću ja samo biti loš mistik! — uvijek prijemljiv za odjeke, zalutale akorde koji dopiru iz vanjskog svijeta. Tada bih shvatio da imam dvadesettri godine, da još ništa nisam učinio da pomognem i jednoj živoj duši, i obuzela bi me nemirna groznica.

Pisma Willie Tullocha pružaju — po riječima oca Gomeza — vrlo opasan stimulus. Sada kada je Willie kvalificirani liječnik i njegova sestra Jean kvalificirana medicinska sestra, oboje rade u Tvnecastle u upravi za siromašne i doživljuju mnoge uzbudljive, mada i ušljive avanture u siromašnom kraju, osjećam da bih i ja morao biti napolju, da se borim.

Svakako da ću i ja, jednog dana... ali moram biti strpljiv. Međutim, moje sadašnje uznemirenje izgleda da je bilo pojačano vijestima od Neda I Pollv. Bio sam sretan kada sam čuo da žele da se isele iz pivovare i da uzmu Judy, dijete, da živi sa njima u malom stanu koji je Polly iznajmila u Clermontu, na periferiji grada. Ali Ned je bio bolestan, Judy nemirna, a Gilfoyle — ostavljen da vodi narodnu pivnicu — kao poslovni partner koji najmanje može zadovoljiti. Ned je, u stvari, sasvim razbijen, odbija da izlazi, nikoga ne viđa. Onaj jedan impuls slijepe gluposti bez razmišljanja izgleda da ga je dokrajčio. Podliji čovjek bi to preživio. Životni put nekada zahtijeva ogromnu vjeru. Draga Nora! Ona nježna plitkoća skrivala je hiljadu putova misli i osjećanja. Kada nam je otac Tarrant zadao onaj praktični razgovor — agendo contra — on je vrlo istinito rekao: „Sa nekim iskušenjima se ne može boriti — čovjek mora prestati da misli i mora pobjeći od njih!" Moj izlet u Cossu mora da je bio jedno od takvih bjekstava.

U početku, iako sam brzo hodao, nisam imao namjeru da idem daleko prošavši vrata sjemeništa. Ali olakšanje, osjećanje bfekestva od samoga sebe koje je predstavljalo snažan napor, gonilo me sve dalje. Božanstveno sam se znojio, kao seljak na polju — onaj slani znoj što teče i što izgleda da čisti od ljudske nečistoće.

Misli mi se razvedriše, srce poče da mi pjeva. Poželio sam da idem i idem dok ne padnem!

Išao sam čitavog dana bez hrane ili pića. Prešao sam ogromnu razdaljinu, jer kada se veče približilo mogao sam osjetiti miris mora. I kada su se zvijezde pojavile na blijedom nebu, prešao sam preko brda i ugledao Cossu pred sobom. Selo, sklonjeno u malom zaljevu koje je more jedva zapljuskivalo, sa akacijama u cvijetu duž jedine ulice, imalo je neku skoro nadprirodnu ljepotu. Bio sam mrtav umoran. Na peti mi se pojavio ogroman mjehur. Ali kada sam se spustio sa brijega, selo me je dočekalo svojim tihim životnim bilom.

Na malom trgu mještani su uživali u hladnom zraku, prožetom mirisom cvijeća akacije, suton je bio još gušći od fenjera na maloj krčmi gdje su se kraj otvorenih vrata nalazile dvije klupe od borovine. Ispred klupi u mekoj prašini neki stariji ljudi kuglali su se drvenim loptama. Iz zaljeva je dopirao kreket žaba. Djeca su se smijala i trčala. Bilo je sve tako jednostavno i lijepo. Iako sam tek sada shvatio da nemam ni pezeta u džepu, sjeo sam na jednu od klupa ispred vrata. Kako je bilo prijatno odmoriti se. Bio sam već tup od umora. Odjednom, u mirnoj tami ispod drveća, probi se zvuk Katalonskih gajdi. Ne glasno — tiho, prilagođeno noći. Ako netko nije čuo ove zvuke, ili prodirne, mile domaće melodije, ne može u potpunosti shvatiti svu radost ovog trenutka. Bio sam očaran. Pretpostavljam, kao Skot, da mi u krvi struji ritam gajdi. Sjedio sam kao opijen muzikom, tamom, ljepotom noći, i krajnjom iscrpljenošću.

Odlučio sam da prenoćim na obali. Ali sada, kada sam pomislio tamo da krenem, sa mora dopre izmaglica. Kao tajanstvena tama spustila se na selo. Kroz pet minuta trg je bio ugušen kovitljajućom parom, sa drveća je kapalo i svi su odlazili kući. Stoga sam zaključio, bez oduševljenja, da ću morati da odem do mjesnog svećenika da se „predam" i zatražim postelju, kad mi se neka žena koja je sjedila na drugoj klupi odjednom obrati. Već sam neko vrijeme osjećao kako me promatra sa onim izrazom pomiješanog sažaljenja i prezira koji i sam pogled na redovnike izgleda da izaziva u kršćanskim zemljama. Sada, kao da je pročitala moje misli, ona reče: „Ljudi su ovdje škrti. Neće vas primiti."

Imala je oko trideset godina, neupadljivo obučena u crno, blijeda lica, tamnih očiju i malo puni je figure. Ona nastavi ravnodušno:

— U mojoj kući ima postelja, ako želite da prespavate.

— Nemam novaca da platim za prenoćište. Ona se prezrivo nasmija. — Možete mi platiti vašim molitvama.

Sada je već počela da pada kiša. Zatvorili su fondu. Oboje smo sjedili na vlažnim klupama ispod drveća akacije na napuštenom trgu. Absurdnost svega ovoga izgleda da joj je pala u oči. Ona ustade.

— Ja idem kući. Ako niste ljudi prihvatit ćete moje gostoprimstvo.

Moja tanka mantija bila je skroz vlažna. Počeo sam da se tresem. Pomislio sam da joj mogu poslati novac koji sam imao u mojoj sobi, po povratku u sjemenište. Ustao sam i pošao za njom niz uzanu ulicu.

Njena kuća nalazila se na pola puta. Sišli smo preko dvije stepenice u kuhinju. Kada je zapalila svjetiljku, zbacila je crni šal, pristavila lonac sa čokoladom na vatru i izvadila sveži kruh iz štednjaka. Prostrla je crveni kockasti stolnjak. Topla čokolada i vruć kruh dobro su zamirisali u maloj čistoj sobi.

Kada je nalila čokoladu u debele šalice ona me pogleda preko stola. — Bolje da sada očitajte molitvu. To će popraviti ukus! — Iako se u glasu osjećala sigurnost ironije, ja sam ipak očitao molitvu. Zatim smo počeli da jedemo i pijemo. Ukusu nije bilo potrebno nikakvo poboljšanje.

Ona me je stalno promatrala. Nekada mora da je bila vrlo lijepa žena, ali ostaci njene ljepote činili su njeno maslinasto lice sa crnim očima tvrda izgleda. Male uši bile su priljubljene uz glavu i probijene teškim zlatnim krugovima. Ruke su joj bile pune kao ruke Rubensove Madone.

— Pa, mali oče, sr tni ste što ste ovdje. Ne volim svećenike. U Barceloni kada prolazim kraj njih ja se otvoreno smijem.

Nisam mogao a da se ne osmijehnem. — Ne iznenađuje me to. To je prva stvar koju naučimo — da nam se smiju. Najbolji čovjek koga sam ikada poznavao propovijedao je na otvorenom. Čitav grad mu se smijao. Oni su mu nadjenuli i ime, iz poruge, sveti Daniel. Vidite, danas ljudi tako malo sumnjaju da je svatko tko vjeruje u Boga hipokrita ili budala!

Ona lagano ispi gutljaj čokolade, promatrajući me preko šalice. — Vi niste budala. Recite mi, je li vam se dopadam?

—. Mislim da ste šarmanтни i ljubazni.

— U prirodi mi je da budem ljubazna. Imala sam tužan život. Moj otac je bio plemić iz Kastilje koga je razvlastila madridska vlada. Moj muž je komandirao

velikim brodom u mornarici. Nastradao je na moru. Ja sam sama glumica — živim sada ovdje mirno dok ne povrate imanje mog oca. Vi, svakako, znate da ja lažem.

— Savršeno.

Ona nije ovo primila kao šalu, kao što sam se nadao. Pocrvenjela je malo. — Isuviše ste pametni. Ali ja znam zašto ste vi ovdje, dragi moj mali svećenički bjegunce: svi ste vi isti. — Ona pređe preko svog gnjeva i počne da se ruga: — Vi se odričete Majke Crkve radi Majke Eve.

Bio sam zbunjen, zatim mi sinu šta je mislila. Bilo je to tako apsurdno da sam poželio da se nasmijem. Ali je bilo također i neprijatno — pretpostavio sam da ću morati da odem. Završio sam s jelom, kruhom i čokoladom. Ustao sam i uzeo šešir. — Mnogo vam hvala na večeri. Bila je odlična.

Njen izraz se promijenio, svu zlobu kao da zbrisa iznenađenje. — Vi ste hipokrita, znači. — Ona zagriže durljivo donju usnu. Kada sam prišao vratima ona odjednom reče: — Nemojte ići!

Tišina. Zatim prkosno reče:

— Nemojte me tako gledati. Ja imam prava da radim šta mi je volja. Trebalo bi da me vidite subotom uveče, kako sjedim u Cavi u Barceloni — više zabave no što ćete je vi ikada imati u svom jadnom malom životu. Idite gore i spavajte.

Pauza. Njen stav je izgledao sada razumniji; a napolju sam mogao čuti kišu. Oklijevao sam, zatim krenuo ka uskim stepenicama. Stopala su mi bila otekla i pekla me. Mora da sam užasno šepao, jer ona odjednom uzviknu, hladno: — Šta je sa vašom dragocjenom nogom?

— Ništa ... samo mjehuri.

Ona me je promatrala onim čudnim nedokučivim očima.

— Oprat ću ih.

I pored svih mojih protesta ona me natjera da sjednem. Kada je napunila lavor sa toplom vodom, ona kleknu i skide mi cipele. Čarapa mi je bila priljubljena uz golo meso. Ona je otkrivi vodom i skide. Njena neočekivana ljubaznost me ' zbunila. Ona mi oprala noge i stavi na njih neku mast. Zatim ustade.

— Sada bi trebalo da bude bolje. Vaše čarape će biti izjutra spremne.

— Kako vam mogu zahvaliti?

Ona reče neočekivano i čudnim tupim glasom: — Šta čovjek čini sa životom kao što je moj! — prije no što sam. mogao i odgovoriti ona dograbi krčag desnom rukom. — Nemojte mi držati predike ili ću vam razbiti ovo o glavu. Vaša postelja se nalazi na drugom odmorištu na stepenicama. Laku noć. ;

Ona se okrete vatri. Pođoh gore, nađoh malu sobu ispod krova. Spavao sam kao omamljen.

Kada sam idućeg jutra sišao dolje ona je hodala po kuhinji i pripremala kavu. Dala mi je doručak. Kada sam se opraštao, pokušao sam da izrazim svoju zahvalnost. Ali ona me presjekla. Osmjehnula mi se svojim tužnim, sebi svojstve . nim osmijehom. — Suvviše ste bezazleni da bi bili svećenik. Doživjet ćete veliki neuspjeh.

Pošao sam natrag za San Morales. Šepao sam i plašio se prijema. Bojao sam se. Išao sam polako."

Otac Tarrant ostade dugo nepomičan kraj prozora, zatim tiho vrati dnevnik na sto, sjetivši se izdaleka da je on bio taj koji je prvi rekao Francisu da ga piše. Metodično iscijepa pismo španjolskog svećenika na komadiće. Izraz na njegovu licu bio je izvanredan. Po prvi put nije bio hladan, bez one gvozdene sumorne ozbiljnosti koja je svakoj crti davala pečat nemilosrdnog samomučenja. Postalo je to mlado lice, preplavljeno velikodušnošću i zamišljenošću. Stisnutom pesnicom u kojoj je još uvijek držao komadiće pisma, lagano, skoro nesvjesno, on udari u grudi tri puta. Zatim se okrenu i izađe iz sobe.

Kada je silazio niz široke stepenice solidna glava Anselma Melaeva pojavljivala se oko spiralne balustrade. Primijetivši oca Tarranta, uzorni sjemeništarać usudi se da zastane. On se prekomjerno divio Administratoru. Nebesku radost mu je pričinjaćalo kada bi ga ovaj primijetio. On se usudi skromno:

— Oprostite, gospodine. Mi smo svi veoma zabrinuti. Pitam, da niste možda dobili neke vijesti ... u vezi Chisholma?

— Kakve vijesti?

— Pa... o njegovom odlasku,

Tarrant je promatrao ovo stvorenje sa nekom dalekom odvratnošću. — Chisholm ne odlazi — Zatim dodade naglo i žestoko: — Ti budalo!

Te večeri je Francis sjedio u svojoj sobi, omamljen i u nevjerici zbog čuda, neshvatljivog oslobođenja kada mu jedan od slugu nijemo predade paketić. U njemu se nalazila divna figura Bogorodice iz Montserrata isklesana u slonovoj kosti, malo remekdjelo španjolske umjetnosti petnaestog vijeka. Nikakva poruka nije propratila ovu izvanrednu stvar. Nijedna riječ objašnjenja. Odjednom, uz nezadrživu divlju misao, Francis se sjeti da ju je vidio iznad klekala za molitve u sobi oca Tarranta.

Rektor je bio taj koji je, susrevši Francisa krajem nedjelje, stavio prst na ove upadljive protivurječnosti. — Čini mi se, mladi gospodine, da ste se veoma lako izvukli, pomoću zlokobnog štita svetosti. U mojim mlađim danima igranje pobunjenika — „padanje“ kako smo mi to zvali — bio je kažnjiv prestup. — On upravi na Francisa svoj pronicljiv i iskričav pogled. — Za kaznu možete mi napisati esej — dvije hiljade riječi — o „Vrlinama hodanja“.

U malom svijetu kao što je sjemenište i sami zidovi imaju uši i ključaonice demonsku vidljivost. Priča o Francisovoj eskapadi postupno je izlazila na svijetlo, popunjavala se, dio po dio. Ona je rasla i prerastala u prenošenju od usana do uha. Izbrušena do kraja, kao gotov dragulj, izgledalo je da će se prenositi s koljena na koljeno — kao klasika u historiji sjemeništa. Kada je otac Gomez dobio i posljednje detalje, on je u potpunosti sve napisao svećeniku u Cossi. Otac Bolas je bio veoma impresioniran. On je odgovorio, na pet stranica pisma od kojih možda samo posljednji paragraf zaslužuje da bude citiran:

„Prirodno kulminacija događaja bila bi konverzija te žene, Rose Ovarzabal. Kako bi to bilo divno da je došla k meni, i plakala na koljenima, u istinitom kajanju! Ali avaj! Ona se udružila sa još jednom madam i otvorila bordel u Barceloni, koji, žao mi je da javim, izgleda da cvijeta.“

DIO III:

KAPELAN BEZ USPJEHA

|

Kiša je neprestano lila rano uveče te januarske subote kada je Francis stigao u Shaleslev, sporednom prugom, nekih četrdesetak milja od Tynecastle. Ali ništa nije moglo prigušiti revnost i žar njegova duha. Kada je vlak nestao u magli, on je stajao iščekujući na vlažnoj otvorenoj platformi, živo kružeći pogledom sivom prazninom.

Nitko nije došao da ga sačeka. Neustrašiv, on dohvati svoju torbu i pođe glavnom ulicom ovog rudarskog sela. Neće biti teško pronaći crkvu Spasitelja.

Bilo je to njegovo prvo mjesto, njegova prva služba u podžupi. Jedva je mogao tome povjerovati. Srce mu je pjevalo ... najzad, najzad, tek zaređen, imao je prilike da se upusti u bitku i bori za ljudske duše.

Iako je bio unaprijed opomenut, Francis nije nikada ranije vidio nešto ružnije od ovoga što ga je sad okruživalo. Shaleslev se sastojao od dugih sivih nizova kuća i jeftinih jadnih trgovina, presječenih pustim komadima zemljišta, gomilama šljake — koja se pušila na kiši — rupe sa smećem, nekoliko krčmi i kapela, a svime je dominirala visoka crna kula Renshaw ugljenokopa. Ali on samom sebi veselo reče da njega interesu ju ljudi, a ne mjesto.

Katolička crkva nalazila se na istočnoj strani sela, u susjedstvu rudnika, uklapajući se u opći prizor. Bilo je to veliko zdanje od crvenih cigli sa gotskim prozorima od obojena stakla, tamno crvenima od rđe, željeznim krovom i presječenim zardalim tornjem. Škola se nalazila s jedne strane; ispred prezbiteri je proteglo se zemljište prepuno korova koje je bilo s druge strane opasano oštećenom ogradom.

Uz duboko, uzbuđeno disanje, Francis se približi maloj, trošnoj zgradi i povuče za zvono. Poslije dužeg čekanja, kada je baš htio da zazvoni ponovo, vrata otvori punija žena u kecelji na plave pruge. Promotrivši ga, ona klimnu glavom.

— A to ste vi, oče! Velečasni vas očekuje. Tamo! — ona pokaza dobroćudno na vrata salona. — Kakvo je ovo vrijeme. Idem da pristavim suhu ribu.

Francis sigurno uđe u sobu. Za stolom prekrivenim bijelim stolnjakom i postavljenim za objed, već je sjedio zdepast svećenik pedesetih godina koji prestade nervozno da lupa nožem da bi pozdravio svog novog kapelana.

— Najzad ste ovdje. Uđite.

Francis pruži ruku. — Otac Kezer, pretpostavljam?

— Tačno. A koga ste očekivali? Kralja Williama iz Orangea? Pa, došli ste tačno na večeru. Nadam se! — Zavalivši se unazad on doviknu u susjednu kuhinju: — Gospođice Caffertv! Da li ćete ostati tamo čitave noći? — Zatim Francisu: — Sjedite i prestanite da izgledate kao izgubljeni akord. Nadam se da igrate karte ... Volim da uveče ponekad odigram pokoju partiju.

Francis sjede za sto i uskoro gospođica Caffertv požuri sa velikom prekrivenom zdjelom sušenih riba i jaja. Kada se otac Kezer poslužio s dva jaja i dvije ribe ona postavi još jedan tanjur za Francisu. Zatim otac Kezer dodade zdjelu, punih usta.

— Hajde sanu, služite se. Nemojte se ustezati. Morat ćete ovdje dosta raditi, zato bolje jedite.

On je sam brzo jeo, njegove snažne vilice i spretne ruke prekrivene crnim dlačicama nisu mirovale. Bio je jak, zdepast, okrugle podšišane glave i stisnutih usana. Nos mu je bio pljosnat, s širokim nozdrvama iz kojih su rasla dva tamna čuperka, obojena burmutom. On je davao utisak snage, autoriteta. Svaki pokret bio je remekdjelo nesvjesnog isticanja. Kada je prepolovio jaje i skliznuo jednu polovinu u usta, njegove male oči promatrale su, oblikovao je svoje mišljenje o Francisu, kao mesar koji odmjerava vrijednost junca.

— Ne izgledate mnogo snažni. Šta, ispod jedanaest stona?* Ja ne znam na šta mislite da se svedete vi kapelani! Moj posljednji bio je klecajući napor! Trebalo bi da se zove buha** — a ne Lee — nije imao hrabrosti. To je to kontinentalno lalala koje te upropaštava. U moje vrijeme — pa, svi koji su izašli iz Mavnootha sa mnom bili su ljudi.

— Mislim da ćete naći da sam zdrav duševno i tjelesno — Francis se osmjehnu.

— Uskoro ćemo vidjeti — otac Kezer progundā. — Pođite unutra i kada završite saslušajte ispovijesti. Ja ću doći kasnije. Neće ih večeras biti mnogo . . . pošto je vlažno. Daj im neki izgovor! Oni su lijeni do srži — divno moje stado!

Gore, u svojoj sobi tankih zidova, masivno namještenoj sa teškim krevetom i ogromnim ormarom iz doba Viktorije, Francis opru ruke i lice na okrnjenom umivaoniku. Zatim požuri dolje, u crkvu. Utisak koji je stekao o oću Kezeru nije bio povoljan, ali je sam sebi rekao da mora biti pošten: prve ocjene su tako često nepravedne. Sjedio je dugo u hladnoj ispovjedaonici — još uvijek označenoj imenom njegovog prethodnika Fr. LEE — slušajući udaranje kiše o metalni krov. Najzad izađe i prošetala praznom crkvom. Bio je to deprimirajući prizor — gola kao štala i ne baš naročito čista. Neki nesretni pokušaj je učinjen da se išara glavni dio lađe poput mermera tamno zelenom bojom. Statua sv. Josipa izgubila je ruku i nespretno je popravljena. Stajalište križa bilo je tužno namackano. Na oltaru neko uprljano cvijeće od papira u vazama od mjedi koje su već potamnjele i djelovale poput rugla. Ali ovi mali nedostaci samo su omogućavali da prilika koja mu se pruža bude veća. Tabernakul je bio također tu. Francis kleknu ispred njega, uz uzbuđeno goruće udaranje bila, ponovo zavjetujući svoj život.

* Ston, mjera za težinu.

* * Igra riječi flealee.

Naviknut na kulturnu atmosferu San Moralesa, te stanice koja je bila učenjacima i propovjednicima, ljudima dobra odgoja i značaja, na pola puta između Londona, Madrida i Rima, Francisu je nekoliko slijedećih dana vrlo teško palo. Otac Kezer nije bio lak čovjek. Po prirodi plahovit i sklon mrzovolji, godine, iskustvo i neuspjeh da zadobije osjećaje svojih vjernika učinili su da postane tvrd kao kamen.

Jednom je imao izvanrednu parohiju i Eastcliffe, primorskom mjestu. Pokazao se tako neprijatnim da su svi značajniji ljudi u gradu podnijeli peticiju biskupu da ga premjesti. Incident, u početku gorko prebacivan, vremenom se pretvorio u čin lične žrtve. On bi sa osjećajem primijetio: — Od svoje dobre volje sam se spustio sa prijestolja na stoličicu za noge. .. ali, ah!... to su bila vremena.

Gospođica Caffertv, njegova kuharica i ujedno domaćica jedina je stajala uz njega. Ona je sa njim bila već godinama. Razumijevala ga je, bila je od njegove vrste, mogla je da primi njegove grdnje i isto tako srdačno da mu uzvрати. "Oboje su poštovali jedno drugo. Kada bi odlazio na svoj godišnji šestonedjeljni odmor u Harrogate, uvijek bi joj dozvoljavao da pođe kući na odmor.

U ličnim navikama patio je od šture ugladenosti. Toptao bi po svojoj sobi, otvarao i lupao jednim vratima od kupatila. Krhka kuća odjekivala je od njegova vjetra.

Nesvjesno, on je sveo svoju religiju na formulu — bez ikakve koncepcije ili nekog unutrašnjeg značenja, bez sadržine, bez ikakve elastičnosti u pogledima. „Učini ovo ili neka si proklet" bilo je utisnuto u njegovu srcu. Postojale su neke stvari koje je trebalo učiniti riječima, vodom, uljem i solju. Bez njih pakao je bio spreman, zažaren i razjapljen. On je bio duboko pun predrasuda, glasno je izražavao svoje gnušanje prema ostalim uvjerenjima u selu — stav koji nije mnogo doprinjeo da zadobije prijatelje.

Čak i u njegovim vezama sa svojom vlastitom pastvom nije bilo mira. Ovo je bila siromašna parohija sa velikim crkvenim dugom, pa je i pored ogromne štednje često očajnički morao da navlači da bi sastavio kraj s krajem. On je imao pravo da to iznese pred svoje ljude. Ali njegova prirodna jarost bila je loša zamjena za taktičnost. U

svojim propovijedima, stojeći čvrsto na nogama, glave borbeno isturene naprijed, on je šibao prorijeđene redove svoje pastve zbog njihove nebrige.

— Šta mislite kako da plaćam stanarinu i takse i osiguranje? I da održavam crkveni krov nad vašim glavama? Vi to ne dajete meni, sve to dajete Svemogućem Gospodu. Sad, slušajte me, svi vi, muškarci i žene. Hoću da vidim srebro u tanjuru, a ne vaše bijedne bakrenjake. Najveći dio vas muškaraca radi ovdje, zahvaljujući velikodušnosti Sir George Renshawa. Nema izgovora! A što se tiče žena u parohiji — ako bi stavile više na tanjur za prinos no na svoja pleća odgovaralo bi im bolje. — On bi tako i dalje grmio i zatim bi sam uzeo da skuplja prinos prekorno gledajući na svakoga od svojih parohijana kada bi mu pod nos poturio tanjur.

Njegovi zahtjevi zavadili su ga sa parohijanima što je dovelo do osvetoljubivosti. Sto ih je više grdio tim su oni manje davali. Bijesan, on je smišljao planove, počeo da dijeli male žute kuverte. Kada bi ostavili prazne. kuverte za sobom, on bi obilazio crkvu poslije mise, skupljao đubre i bijesno gundao: — Tako oni postupaju sa Svevišnjim Gospodom!

Na ovom sumornom finansijskom nebu sijalo je jedno svijetlo sunce.

Sir George Renshaw, vlasnik Shaleslev ugljenokopa, kao i još petnaest ugljenokopa u pokrajini, bio je jedini čovjek sa ogromnim prihodima i katolik, ali i okorjeli filantrop. Iako je njegovo sjedište, Renshaw Hali, bilo udaljeno sedamdeset milja, na drugoj strani grofovije, Crkva Spasitelja je nekako imala svoje mjesto na njegovoj listi. Svakog Božića, sa najvećom tačnošću, ček od sto gine ja stizao bi do paroha. — Gineja! Pazite! — Otac Kezer je podvlačio tu riječ. Ne samo bijednih funti. Ah! To je gospodin za vas! — On je vidio Sir Georgea samo dvaput na nekim javnim skupovima u Tvnecastlu prije mnogo godina, ali je govorio o njemu sa poštovanjem i strahom. On se nekako prikriveno plašio da bi, i bez njegove neke greške, magnat mogao da prestane sa svojim prilogom.

Krajem prvog mjeseca provedena u Shalesleyu, blizina oca Kezera počeo da se odražava na Francisu. Stalno je bio na ivici. Njegov duševni život se zamračio, njegovo osjećanje vrijednosti se pomutilo. Hvatao je sam sebe kako sa sve većim neprijateljstvom promatra oca Kezera. Zatim bi se pribrao uz unutrašnje jecanje i nastojao divlje da sluša, da bude ponizan.

Njegov parohijski posao bio je očajno težak, naročito za ovog zimskog vremena. Tri puta nedjeljno morao je ići biciklom u Broughton i Glenburn, dva udaljena jedna zaseoka da bi odslužio misu, saslušao ispovijesti i održao čas iz katekizma u mjesnom općinskom domu. Neodazivanje vjernika uvećalo je njegove teškoće. I sama

djeca bila su letargična, vukla su se. Bilo je mnogo bijede, bolne oskudice od koje se para srce; čitava parohija izgledala je potopljena u apatiju, bljutava i ustajala. Strasno je uvjeravao sama sebe da se neće prepustiti svakodnevnim poslovima. Svjestan svoje nespretnosti i neefikasnosti, imao je plamenu želju da dopre do tih jadnih srdaca, da im pomogne i da ih oživi. On će zapaliti iskru, raspaliti ugašeni pepeo do života, pa bilo to i posljednje što će učiniti.

Ono što je otežavalo bila je činjenica da je paroh, prepreden i oprezan izgleda naslućivao, sa nekim sumornim humorom, teškoće na koje nailazi njegov kapelan, i da očekuje prilagođavanje idealizma drugog na njegove vlastite praktične razumne postavke. Jednom kada se Francis vratio, umoran i moker, pošto je vozio bicikl nekih deset milja po vjetru i kiši da bi obišao zabačenog bolesnika u Broughtonu, otac Kezer sažme svoje mišljenje u jednu jedinu porugu: — Predavanje oreola nije ono što ste očekivali — je li? — I zatim dodaje dobroćudno: — Nitkovići.

Francis pocrvenje ljuti to: — Krist je umro za nitkoviće.

Duboko uzbuđen Francis počne da muči sama sebe. Prilikom objeda jeo je malo, često samo šalicu čaja i malo prepečena kruha. Često, kada bi se noću probudio usred noći, mučen zlim slutnjama, iskrao bi se dolje u crkvu. Mračna i tiha, kupajući se u blijedoj mjesečini, gola zgrada gubila je svoju neprijatnu sirovost. On bi se bacao na koljena, molio silovitom žestinom za hrabrost, kojom bi prigrlio sve teškoće ovog početka. Najzad, dok je gledao u ranjenu figuru na križu, strpljivu, nježnu, paćeničku, mir ispuni njegovu dušu.

Jedne noći, nešto poslije ponoći, pošto je posjetio crkvu i lagano se na vrhovima prstiju vraćao gore, on zateče oca Kezera kako ga čeka. U spavaćici i kaputu, sa svijećom u ruci, župnik je postavio svoje debele kosmate noge na gornje odmorište stepenica, i ljutito mu zapriječio put,

— Sta misliš, šta to radiš?

— Idem u svoju sobu. — Gdje si bio?

— U crkvi.

U ovo doba noći!

— A zašto da ne? — Francis se osmjehnu na silu — Da ne mislite da bih možda mogao probuditi Gospoda?

— Ne, ali možeš mene probuditi. — Otac Kezer izgubi strpljenje. — To neću da trpim. Nikada još u životu nisam čuo takvu glupost. Ja vodim parohiju, a ne vjerski red. Možeš se moliti koliko hoćeš preko dana, ali dok si pod mojom komandom noću ima da spavaš.

Francis potisnu ljutiti odgovor sa jezika. On šutke uđe u svoju sobu. Mora se savladati, napraviti veliki napor da se saglasi sa svojim starijim, ako hoće da učini bilo kakvo dobro u parohiji. On pokušava da se koncentrira na dobre strane oca KeAndrewzera: na njegovoj iskrenosti i hrabrosti, njegovu čudnom humoru, nepokolebljivoj čednosti.

Nekoliko dana kasnije, izabравši trenutak za koji je mislio da je pogodan, on se diplomatski obrati starijem svećeniku.

— Pitao sam se, oče.. . nalazimo se u tako razbacanom kraju, tako izvan puta, bez nekih pravih mjesta za zabavu ... da li ne bismo mogli da osnujemo klub za mlade u parohiji.

— Aha! — Otac Kezer bio je u svom šaljivom raspoloženju. — Znači, mladiću, ideš za popularnošću!

— Blagi Bože, ne! — Francis preuze isti srdačan ton, toliko je odlučno želio odbraniti svoj stav. — Ne želim da izvlačim nikakve pretpostavke. Ali klub bi mogao okupiti mlade sa ulica — i starije iz krčmi. Razviti ih fizički i društveno. — On se osmjehnu. — Nožda čak i natjerati ih da pozele doći u crkvu.

— Ho, ho! — Otac Kezer prasnu u smijeh. — Dobro je što si mlad. Vjerujem da si gori od Leea. Pa, počni ako želiš. Ali sve što ćeš dobiti od ovih ništarija bit će korpa poput ove što ovdje visi.

— Hvala vam, hvala. Samo sam želio vašu dozvolu.

Uz dirljivu revnost Francis odmah počeo da sprovodi svoj plan. Donald Kyle, direktor Renshaw rudnika bio je Skot i siguran katolik koji je pokazivao znakove dobre volje. Druga dva funkcionera u jami, Morrison, kontrolor mjerenja i Creeden, glavni miner, bili su također članovi crkve. Preko direktora Francis je dobio dozvolu da koristi salu za prvu pomoć u rudniku tri puta nedjeljno. Uz pomoć druge dvojice on krenu da razvija zanimanje za predloženi klub. I uz svoj novac, imao je manje od dvije funte, i umro bi prije no što bi zatražio pomoć od parohije. Ali je pisao Willie Tullochu — čiji posao ga je dovodio u vezu sa Tvnecastle centrima za odmor — i zamolio da pošalje neke stare i odbačene fiskulturne sprave.

Premišljajući kako bi najbolje mogao da krene sa ovim poduhvatom, odluči da ništa bolje ne može privući mlade ljude no igranka. U sobi se nalazio klavir, a Creede je bio vješt violinista. On istaknu oglas na vratima Crvenog Križa, i kada je došao četvrtak on utroši svoj kapital na bife — kolače, voće i limunade.

Uspjeh večeri, poslije krutog početka, nadilazio je i njegova najpretjeranija očekivanja; toliko ih je došlo da su uspjeli da naprave osam kadrila. Najveći broj mladića je bio bez cipela, igrali su u svojim rudarskim čizmama. Između igara sjedili bi na klupama sa strane prostorije, crvenih lica i sretni, dok bi djevojke odlazile do bifea i donosile im osvježanje. Kada su igrali valcer oni su svi pjevali riječi refrena. Mala grupa kopača koja se vraćala sa svoje smjene skupila se na ulazu, a plinska svjetiljka obasjavala je njihove bijele zube koji su se isticali naspram prljavih lica. Pri kraju oni se pridružiše pjevanju i jedan ili dvojica među njima uvukoše se unutra i ukradoše po igru. Bilo je to veselo veče.

Dok je stajao kraj vrata i njihovi pozdravi mu odzvanjali u ušima, Francis je mislio uz navalu drhtave radosti: — Oživjeli su, počeli su. Blagi Bože, počeo sam.

Ključevi kraljevstva

Idućeg jutra otac Kezer uđe na doručak jarosno.

— Sta ovo čujem? Odlična prevara. Pravi kraljevski primjer. Trebalo bi da se stidiš.

Francis ga iznenađeno pogleda. — Šta za ime svijeta mislite?

— Znaš šta mislim! Ta paklena gužva koju si sinoć napravio.

— Vi ste mi dali dozvolu — prije nedjelju dana.

Otac Kezer riknu: — Ja nisam dao dozvolu da se počne skupna igra u dvoje na samom pragu moje crkve. Imao sam već dovoljno muke da sačuvam moje mlade djevojke i bez tog uvođenja tvojih neskromnih pipkanja i poskakivanja!

— Čitavo veče bilo je savršeno nevino.

— Nevino! Kao i Gospod iznad nas! — Otac Kezer bio je tamno crven od ljutine. — Zar ne znaš čemu vodi takva vrsta razuzdanosti — ti jadni glupane — privijanje i stezanje tijela i nogu? To pobuđuje rđave želje u mislima tog mladog svijeta. To dovodi do pohote, bluda i tjelesne požude.

Francis je bio vrlo blijed, oči su mu gorjele od ogorčenosti.

— Zar ne brkate požudu sa seksom?

— Sveti Josipe! Kakva je razlika?

— Isto tolika kao između bolesti i zdravlja. Ruke oca Kezera učiniše grčevit pokret.

— O čemu to, u ime nečastivog sotone, govoriš?

Potisnuta gorčina skupljana tokom posljednja dva mjeseca izbi iz Francisa poput burna talasa, — Ne možete obuzdavati prirodu. Ako to činite ona će se preokrenuti protiv vas i iskidati vas. Savršeno je prirodno i dobro da se mladi ljudi i žene miješaju, da zajedno igraju. To je prirodni uvod u traženje, udvaranje i brak. Ne možete držati seks pod prljavim prekrivačem kao truo smrdljivi leš. To je ono što izaziva lukavi smijeh, radoznanu porugu. Moramo naučiti da odgajamo

1 preobrazimo seks, a ne da ga prigušimo kao da je guja. Ako pokušate to pretrpjet ćete neuspjeh, pored toga što ćete napraviti nešto prljavo iz onoga što je čisto i lijepo!

Užasna tišina. Vene na vratu oca Kezera se napregoše, postadoše purpurne. — Ti klevetničko štene! Ja neću dozvoliti da se moj mladi svijet pari na tvojim igrankama!

— Onda ćete ih natjerati da se pare — kako vi to nazivate — po mračnim vrtovima i poljima.

— Lažeš — otac Kezer promuća. — Ja ću sačuvati djevojaštvo ove parohije neoskvrnjeno. Znam šta radim.

— Besumnje — odgovori gorko Francis. — Ali ostaje činjenica da statistike pokazuju da je stopa vanbračnosti u Shaleslev najviša u biskupiji.

Za trenutak je izgledalo kao da će paroh dobiti nastup padavice. Ruke su mu se grčile, skupljale i rastavljale, kao da traži nešto što bi pridavio. Ljuljajući se malo na nogama, on podiže prst i uperi ga na Francisa.

— Statistike će pokazati i nešto drugo. I to, da kluba neće biti u okviru od pet milja od ove tačke gdje ja sada stojim. Tvoj divni plan je gotov, razbijen, završio! Ja to kažem! I u ovom slučaju moja riječ je posljednja! — On se baci za sto i počeo bijesno da doručkuje.

Francis brzo završi i pođe gore u svoju sobu, blijed i potresen. Kroz prašnjava okna mogao je vidjeti sobu za prvu pomoć, sa sandukom boksaerskih rukavica i indijanskim palicama koje su juče stigle od Tullocha, sada bez ikakve svrhe, zabranjene. Ne mogu

više da nastavim da se pokoravam, Gospod ne može zahtijevati takvu pokornost, moram se boriti, boriti, na nivou oca Kezera, boriti ne za mene, već za ovu jednu, razbijenu parohiju. Bio je preplavljen ljubavlju, nejasnom čežnjom da pomogne ovim jadnim ljudima, kao prvo svoje zaduženje od Gospoda.

U toku slijedećih nekoliko dana, dok je obavljao svakodnevne poslove u parohiji, grozničavo je tražio neki način da skine zabranu sa svog kluba. Nekako je klub postao simbol emancipacije parohije. Ali što je više razmišljao o tome, tim je više položaj oca Kezera izgledao nepokolebljiv.

Izvlačeći svoje vlastite zaključke iz Francisovog mira, stari svećenik pokaza neskriveno zadovoljstvo. On je bio taj koji će ih pripitomiti, natjerati ovu mladu štenad da slušaju. Biskup mora da zna kako je dobar kada mu šalje toliko njih, jednog za drugim. Njegov sumorni osmijeh razvuče se šire.

Odjednom Francis dobi ideju. Pala mu je napamet sa iznenađujućom silinom, možda su male šanse, a ipak možda će i uspjeti. Njegovo blijedo lice lako se zarumeni, skoro je uzviknuo na glas. Uz veliki napor, on se smiri. Pomisli: — Moram pokušati, moram pokušati... kada se završi posjeta tetka Polly.

On je uredio da tetka Polly i Judy dođu u Shalesley na odmor tokom posljednje nedjelje mjeseca juna. Shaleslev, istini za ljubav, nije bio zdravo mjesto. Ali je bio na visini, zrak je bio dobar. Svježe zelenilo proljeća obuklo je sivilo prolaznom ljepotom. A Francis je naročito želio pružiti Polly odmor koji je toliko zasluživala.

Zima je bila teška za nju, fizički i finansijski. Thaddeus Gilfoyle je prema njenim vlastitim riječima „upropašćivao“ pivnicu, pio više no što je prodavao, propuštao da pokaže priznanice, pokušavao da preuzme ostatke posla u svoje ruke. Nedova hronična bolest uzela je vrlo čudan obrt, već dvanaest mjeseci ima otkako su mu se oduzele noge, i sasvim je izvan posla. Vezan samo za pokretnu stolicu, on je u poslednje vrijeme postao neodgovoran i nerazuman. Imao je besmislene halucinacije, govorio je sladunjavom čankoliscu Thaddeusu o svom parobrodu, privatnoj pivovari u Dublinu. Jednoga dana je pobjegao od njega i uz pratnju Scantya — groteskni prizor — odgurao kolica do trgovina u Clermontu i poručio sebi dva tuceta šešira. Dr. Tulloch, koji je došao na Francisov zahtjev, izjavio je da Nedovo stanje nije kap, već tumor mozga. On je također sad našao bolničara koji će zamijeniti Polly.

Francis bi mnogo više volio da Judy i tetka Polly budu u gostinskoj sobi u prezbiteriji — zaista, jedan od njegovih snova bio je da ima svoju vlastitu parohiju

gdje bi Polly bila domaćica, a Judy posebna briga. Ali stav oca Kezera bio je takav da bi molba za gostoprimstvo bila sasvim neumjesna. Francis je zato našao udoban smještaj za njih kod gospođe Morrison. Tako 21. juna stigoše tetka Polly i Judy.

Dočekavši ih na stanici, odjednom osjeti snažan bol u srcu. Polly, kruta hrabra figura izašla je iz vlaka vodeći za ruku, kao što je ranije vodila Noru, malo, crnopurasto dijete sjajne kose.

— Polly, draga Polly — govorio je kao za sebe. Izmijenila se nešto, bila možda malo otrcanija, mršavi obrazi još upaliji. Imala je onaj isti kratki kaput, rukavice i šešir. Ona nikada nije potrošila ni pensa za sebe, uvijek na druge. Prvo je vodila brigu o Nori i njemu, zatim o Nedu a sada o Judy. Bila je tako krajnje nesebična. Grudi mu se ispuniše. On priđe i zagrlji je.

— Polly, tako sam sretan što te vidim... ti si... vječna.

— Oh, dragi — ona je preturala po torbici tražeći maramicu. — Ovdje je tako vjetrovito. Nešto mi je upalo u oko.

On nju i Judy uze pod ruku i otprati ih do njihovih soba.

Učinio je najviše što je mogao da bi bile sretne. Uveče bi dugo šetao sa Polly. Njen ponos koji je osjećala prema njemu, prema onome što je postao, bio je dirljiv. Ona je lako govorila o svojim problemima.

Ali je priznala jedan strah — Judy je bila problem.

Dijete, sada staro deset godina, išlo je u dnevnu školu u Clermontu i bilo čudna mješavina. Naizgled, ona je davala utisak dirljive iskrenosti, ali ispod toga bila je sumnjičava i povučena. Sakupljala je svakojake sitnice i čuda u svojoj spavaćoj sobi i tresla bi se od bijesa ako bi joj netko to poremetio. Patila je od ludih oduševljenja koja bi se brzo gasila. U drugim raspoloženjima bila je stidljiva i nesigurna. Nije mogla podnijeti da prizna griješku, i okretno i govorljivo bi pobjegla od istine samo da je sakrije. Nagovještaj da laže izazivao bi pravu poplavu ogorčenih suza.

Znajući za to Francis je nastojao da na svaki mogući način zadobije njeno povjerenje. Često ju je vodio u prezbiteriju gdje se ona, uz savršenu nehajnost mladih, odomaćila, često ulazeći u sobu oca Kezera, penjući se na njegovu sof, prebirući njegove lule i utege za papir. To je bilo neprijatno, ali pošto se paroh nije žalio, Francis nije ograničavao dijete.

Posljednjeg dana njihova kratkog odmora, kada je tetka Polly otišla u posljednju šetnju i Judy se najzad skrasila sa slikovnicom u uglu Francisove sobe, netko zakuca na vrata. Bila je to gospođica Cafferty. Ona se obrati Francisu.

— Prečasni želi odmah da vas vidi.

Francisove obrve se izviše na ovaj neočekivani zahtjev. U riječima domaćice bilo je nečega zlokobnog. On lagano ustade.

Otac Kezer ga je čekao u svojoj sobi. Po prvi put tokom nedjelje on pogleda direktno u Francisu.

— To dijete je lopov.

Francis nije ništa rekao. Ali odjednom osjeti prazninu u želucu.

— Imao sam povjerenja prema njoj. Dozvolio sam joj da se igra ovdje. Mislio sam da je slatka mala iako ... — Kezer prekide Ijutito.

— Sta je uzela? — Francis zapita. Usne su mu bile krute.

— Sta lopovi obično uzimaju? — Otac Kezer se okrete do police iznad kamina, gdje se nalazio red malih stupova, svaki sastavljen od dvanaest pensa, umotanih u bijeli papir njegovim pažljivim rukama. On dohvati jedan: — Ona je ukrala od priloga. To je gore od krađe. To je simonija. Pogledajte ovo.

Francis pogleda paketić. Bio je otvoren i ponovo nespretno uvijen na vrhu. Nedostajalo je tri pensa.

— Zašto mislite da je to učinila Judy?

— Nisam lud — resko odvrati otac Kezer. — Nedostajali su mi pensi čitave nedjelje. Svaki bakrenjak u ovim paketima je označen.

Bez riječi Francis pođe ka svojoj sobi. Svećenik pođe za njim.

— Judy. Pokaži mi tvoj novčanik.

Judy je izgledala kao da ju je neko udario. Ali ona se brzo pribra. Osmjehnu se nevino.

— Ostavila sam ga kod gospođe Morrison.

— Ne, evo ga ovdje — Francis se saže i dohvati novčanik iz vanjskog džepa njene haljine. To je bila nova mala torbica na vezivanje koju joj je tetka Polly dala prije odmora. Francis je otvori teška srca. Unutra su se nalazila tri pensa. Svaki od njih imao je na poledini križić.

Mrki pogled oca Kezera bio je i ljutit i trijumfalan. — Sta sam vam rekao? Ah! Ti zlobno deriš, kradeš od Boga! — On pogleda bijesno u Francisa. — Trebalo bi je za ovo kazniti. Da je ona pod mojom odgovornošću, odveo bih je pravo dolje u policiju.

— Ne, ne — Judy brižnu u plač. — Zaista sam mislila da vratim, zaista.

Francis je bio vrlo blijed. Ova situacija mu je bila užasna. On prikupi hrabrost svom snagom.

— Vrlo dobro — reče tiho. — Otići ćemo u policiju i optužiti je odmah kod narednika Hamiltona.

Judy, nažalost, pretvori se u histeriju. Otac Kezer, iznenađen, samo procijedi: — Želio bih da razgovaram s vama.

Francis dograbi šešir i uze Judy za ruku.

— Hajde Judy. Moraš biti hrabra. Idemo kod narednika Hamiltona da mu kažemo da te otac Kezer optužuje što si ukrala tri pensa.

Dok je Francis vodio dijete ka vratima, po~ metenost, zatim izrazit strah ukaza se u očima oca Kezera. Pustio je da mu jezik istrči. Narednik Hamilton, iz Orange, nije bio njegov prijatelj; često su se ranije ogorčeno svađali. A sada... ova sitna optužba... on zamisli kako će ga čitavo selo ismjejavati. Zato odjednom progunda:

— Ne morate ići!

Francis je izgledao kao da nije čuo.

— Stojte! — Otac Kezer povika. On suzbi svoj bijes i promuca: — Pa... pa zaboravićemo to. Razgovarajte sa njom sami.

On izađe iz sobe ključajući od bijesa.

Kada su se tetka Polly i Judy vratile u Tynecastle, Francis je promijenio mišljenje: želio je da objasni, da izrazi svoju žalost zbog Judyine sitne krađe. Ali otac Kezer ga naprosto sledi. Osjećaj da je morao jednom ustuknuti još je više ogorčio starca. Pored

toga on je uskoro morao poći na odmor. Želio je prije toga da kapelana dovede na mjesto.

Ignorirao je Francisa stisnutih usta i mrzovoljom. Uredio je sa gospođicom Cafferty da sam objeđuje prije no što bi mlađi svećenik bio poslužen. U nedjelju prije njegova odlaska održao je snažnu propovjed, u kojoj je svaka riječ bila upućena Francisu, o sedmoj zapovijedi: „Ne ukradi“.

Ova propovijed natjera Francisa da se odluči. Odmah poslije službe on ode direktno kući kod Donalda Kyle, pozva upravnika u stranu i poče s njim razgovarati sa suzdržanom žestinom. Postepeno svjetlost obasja Kyleovo lice, možda nešto sumnjičavo, ali puno nade, zainteresirano.

On promuća najzad: — Sumnjam da ćemo uspjeti! Ali sam uz vas. — Dva čovjeka se rukovaše.

U ponedjeljak izjutra otac Kezer pođe za Harrogate gdje će, tokom narednih šest nedjelja piti samo ljekovitu vodu. Te večeri gospođica Cafferty pođe do svog rodnog Rosslarea. A u utorak rano Francis se nađe sa Donald Kyleom na zakazanom sastanku, na stanici. Kyle je nosio torbu sa papirima i sjajnu novu brošuru koju je nedavno izdao veliki suparnički kombinat uglja u Nottinghamu. Obukao je najbolje odijelo i imao je nešto manje odlučan izraz od Francisa. Pošli su vlakom u jedanaest iz Shalesley.

Dugačak dan lagano je prolazio i oni se nisu vratili sve do kasno uveče. Išli su zajedno ulicom, nijemo; svaki je gledao pravo pred sebe. Francis je izgledao umoran, njegov izraz nije ništa otkrivao. Bilo je možda značajno što se upravnik uglja osmjehnuo sumorno svečano kada mu je poželio laku noć.

Iduća četiri dana prošla su normalno. Onda, bez ikakve opomene, otpoče period čudne aktivnosti.

Aktivnost je izgleda bila skoncentrirana na rudnik, što nije neprirodno, pošto je rudnik bio centar u ovome kraju. Francis je tamo provodio dosta vremena između parohijskih obaveza, konsultirajući se sa Donald Kyleom, proučavajući planove arhitekata, nadzirajući brigade ljudi na radu. Bilo je začuđujuće kako je nova zgrada brzo rasla. Kroz dvije nedjelje ona se već uzdigla iznad susjedne prostorije za prvu pomoć, kroz mjesec dana građevina je završena. Zatim su došli stolari i gipseri. Udarci čekića su djelovali kao melem na Francisove uši. On je mirisao strugotinu svježeg drveta. Povremeno bi uradio nešto zajedno sa radnicima. Oni su ga voljeli. Naslijedio je od svog oca ljubav da uradi nešto svojim rukama.

Sam u prezbiteriji, osim neprimjetnih dnevnih posjeta gospođe Morrison, njegove privremene domaćice, slobodan od gundanja svog pretpostavljenog, njegova revnost nije znala granice, čisti bijeli sjaj prožeo ga je čitava. Osjećao je da se približava ljudima, da razbija sumnjičavost, da postepeno ulazi u njihov sumoran život, da donosi u skrivene oči nagli, zbunjeni sjaj. Bio je to prekrasan osjećaj, miješanje cilja i onog što je postignuto, kao da se, zagrlivši bijedu i jad oko sebe, približuje kroz tugu i nježnost pragu nevidljiva Gospoda.

Pet dana prije povratka oca Kezera Francis sjede i napisa pismo. Ono je glasilo:

Shalesley, 15 septembar 1897

Poštovani Sir George,

Novi rekreacioni centar koji ste vi tako velikodušno darovali Shalesley sada je praktičn, o gotov. On bi trebalo da se pokaže izvanrednim uspjehom ne samo za vaše radnike u rudniku i njihove porodice, već i za svakoga drugog u ovom razbijenom, industrijskom naselju, bez obzira na klase ili uvjerenja. Već je formiran nepristrasan komitet i napravljen nacrt nastavnog plana na osnovu onoga o čemu smo govorili. Iz kopije koju prilazem vidjet ćete kako je naš zimski program opsežan: boks i časovi mačevanja štapovima, fiskultura, nastava prve pomoći i igranka jednom nedjeljno, svakog četvrtka. Kada razmišljam o vašoj darežljivosti koja nije znala za dvoumljenje, sa kojom ste dočekali plašljiv i možda neopravdan zahtjev, g. Kylea i mene, osjećam se sasvim poraženim. Bilo koja riječ zahvalnosti koju bih upotrebio bila bi neznatno neadekvatna. Pravu zahvalnost naći ćete u sreći koju ćete donijeti radnom narodu Shalesleya i u dobru koje će nesumnjivo uslijediti zbog povećane društvene sloge.

Predlažemo da organiziramo svečano otvaranje na dan 21 septembra. Ukoliko biste se složili da nam učinite čast vašim prisustvom, naša zahvalnost bila bi potpuna. Budite uvjereni,

Najiskrenije vaš

FRANCIS CHISHOLM kapelan crkve Spasitelja

On baci pismo uz čudno zategnuti osmijeh. Riječi su mu išle od srca i bile iskrene. Ali su mu koljena klecala.

U podne devetnaestog, jedan dan poslije povratka njegove domaćice, otac Kezer se ponovo pojavi. Ojačan slanim vodama, pucao je od energije — po njegovim vlastitim riječima: prosto su ga prsti svrbjeli da uzme uzde u svoje ruke. Natapajući prezbiteriju ponovo svojim glasnim, crnim, kosmatim prisustvom, uz glasne pozdrave

gospođici Cafferty, traženjem dobre hrane, on je pregledao poštu. Zatim žurno uđe na ručak, trljajući ruke. Na tanjuru je ležao kuverat. On ga žurno otvori, izvuče štampanu kartu.

— Sta je ovo?

Francis ovlaži suhe usne, prikupi svu hrabrost. — Izgleda da je to neki poziv na svečano otvaranje novog Shaleslev atletskog i rekreacionog kluba. I ja sam ga dobio.

— Rekreacionog kluba. Sta se nas to tiče!

— Držeći ga na udaljenosti ruke, on je sav crven gledao u karton, — Sta je to?

— Vrlo lijep novi centar. Možete ga vidjeti sa našeg prozora. — Francis dodade uz laki drhtaj:

— Poklon Sir George Renshawa.

— Sir George... — Kezer prekide, zaprepašćen, zatim odjuri do prozora. Buljio je kroz prozor, dugo, na značajne srazmjere nove zgrade. Zatim se vrati, sjede i lagano poče ručati. Njegov apetit jedva da je bio dorastao čovjeku koji je baš očistio svoja jetra. Bacao je stalno poglede na Francisa iz svojih malih, oborenih očiju. Njegova šutnja zagadi čitavu sobu.

Najzad Francis progovori — nespretno, uz napregnutu jednostavnost. — Morate se odlučiti, oče. Vi ste zabranili igranje i zajedničku zabavu. S druge strane, ako naši ljudi ne budu sarađivali i budu izbjegavali klub, i uzdržavali se od igranki, Sir George će biti smrtno uvrijeđen. — Francis je gledao u tanjur. — I on dolazi lično, u četvrtak, na otvaranje.

Otac Kezer nije mogao više da jede. Debeo i sočan komad bifteka na njegovu tanjuru tačno je mogao biti sudopera. On naglo ustade, zgužva pozivnicu u svojoj dlakavoj šaki, snažno, užasno silovito. — Mi nećemo ići na sotonsko otvaranje! Nećemo. Čuješ li me? Jednom i za uvijek, rekao sam! — On izlete iz sobe.

U četvrtak uveče, svježe izbrijan, u čistom rublju i najboljem crnom odijelu, sa užasnim kompromisom vedrine i sumornosti na licu, otac Kezer kočoperno pođe na ceremoniju. Francis je išao za njim.

Novi centar bio je topao od svjetlosti i uzbuđenja, pun do posljednjeg mjesta radnicima iz ove zajednice. Na uzdignutoj platformi sjedio je jedan broj mjesnih istaknutih ličnosti, Donald Kyle i njegova žena, liječnik rudnika, učitelj i dva druga

svećenika. Kada su Francis i otac Kezer zauzeli svoja mjesta začu se dugo klicanje, a onda nekoliko zviždaljki i glasan smijeh. Vilice oca Kezera samo se sumorno stisnuše.

Šum kola koja su pristizala pojača iščekivanje i minut kasnije, uz opće ovacije, na platformi se pojavi Sir George. On je bio čovjek srednjeg rasta šezdesetih godina sa sjajnom celom oivičenom sjedom kosom. I brkovi su mu bili sjedi, a obrazi svijetle boje. Imao je onu upadljivu svježju ružičastobijelu boju koju stiču plavokose osobe u poznijim godinama. Izgledalo je protuprirodno da netko tako umjeren u odjeći i ponašanju može imati tako ogromnu moć.

On je prijatno slušao dok se odvijala ceremonija, izdržao dobrodošlicu koju mu je uputio g. Kyle, zatim i sam rekao nekoliko riječi. On zaključi prijateljski.

— Želio bih pošteno da kažem da je prvi prijedlog za ovaj značajan plan direktno potekao iz vizije i širine oca Francis Chisholma.

Aplauz je bio zaglušujući i Francis pocrvenje, preklinjući očima sa kajanjem upućenim svome pretpostavljenom.

Otac Kezer automatski podiže ruke, bešumno ih spoji dva puta uz osmijeh mučne žrtve. Kasnije, kada je počela improvizirana igranka, promatrao je kako se Sir George vrti kroz salu sa mladom Nancy Kyle. Zatim je nestao u noći. Muzika violinista ga isprati.

Kada se Francis kasno vratio, on zateče paroha kako sjedi u salonu, bez vatre, sa rukama na koljenima.

Otac Kezer je izgledao čudno tup. Iz njega je nestala sva želja za borbom. On je za poslednjih deset godina slomio više kapelana nego što je to učinio Henry VIII sa ženama. A sada ga je jedan kapelan izbacio. On reče bezbojno:

— Morat ću da vas prijavim biskupu! Francis osjeti kako mu srce skoči. Ali nije ni trepnuo. Bez obzira šta se njemu dogodilo, autoritet oca Kezera je poljuljan. Stariji svećenik, nastavi tupo: — Možda će vam promijena bolje odgovarati. Neka biskup odluči. Dekanu Fitzgeraldu je potreban još jedan kapelan u Tynecastleu... tvoj prijatelj Mealey je tamo, zar ne?

Francis je šutio. On nije želio da ode iz ove sad tek probuđene parohije. Ali, ako čak i bude primoran da to učini, bit će lakše njegovu nasljedniku. Klub će i dalje postojati. To je bio početak. Doći će i do drugih promijena. Nije osjećao nikakav lični trijumf, već samo tihu, skoro vizionarsku nadu. I reče tihim glasom: — Žao mi je, ako

sam vas uzbudio, oče. Vjerujte mi, ja sam samo pokušavao da pomognem... našim ništarijama.

Pogledi dvojice svećenika se ukrstiše. Otac Kezer prvi obori oči.

II

Jednog petka pred kraj posta u blagovaonicu prezbiterije sv. Dominica Francis i otac Slukas već su sjedili za skromnim podnevnim objedom, koji se sastojao od kuhanog bakalara i druge sušene ribe i prepečenog kruha bez maslaca koji se služio iz srebrnog Viktorijanskog posuđa i lijepih plavih porculanskih Worcester zdjela, kada se otac Mealey vrati iz posjete nekom bolesniku. Sudeći po njegovu uzdržanom ponašanju, ravnodušnom posluživanju hranom, Francis je odmah osjetio da Anselm nešto nosi u sebi. Dekan Fitzgerald je u ovo doba objedovao na spratu i tri mlađa svećenika bila su sama. Ali otac Mealey, žvaćući bez apetita, blijedo rumene kože, šutio je sve do kraja objeda. Tek kada je Litvanac istresao mrvice iz brade, ustao, poklonio se i otišao, napetost popusti. On odahnu od dugo potiskivanog uzdaha.

— Francis! Želeo bih da podeš sa mnom danas poslijepodne. Nemaš nikakvih drugih obaveza?

— Ne.. . slobodan sam do četiri sata.

— Onda moraš poći. Želio bih da kao moj prijatelj, moj kolega, budeš prvi... — On zastade, nije hteo ništa više da kaže i digne veo teške tajne sa svojih riječi.

Već dvije godine Francis je bio drugi kapelan u sv. Dominicu gdje je Gerald Fitzgerald, sada dekan Fitzgerald, još uvijek ostao, sa Anselmom kao svojim starijim pomoćnikom i Slukasom, ocem iz Litvanije, kao nužnim teretom zbog mnogih dose-ljenika koji su stalno dolazili iz Poljske u Tynecastle.

Promjena iz neotesanog Shalesleva i dolazak u ovu poznatu gradsku parohiju, gdje su se mise održavale tačno po satu i crkva se održavala elegantno savršenom, ostavila je čudni pečat na Francisu. On je bio sretan što može biti blizu tetka Polly, voditi računa o Nedu i Judy, sretati se sa Tullochovima, Williem i njegovom sestrom jednom ili dvaput nedeljno. Našao je čudnu utjehu i osjećaj neopisive podrške u nedavnom unapređenju monsinjora MacNabba iz San Moralesa za biskupa ove biskupije. A ipak, ovaj novi izraz zrelosti, nove bore oko njegovih sigurnih očiju, mršavost, nijemo su ukazivali na to da promjena nije bila laka.

Dekan Fitzgerald, prefinjen i istančan, ponoseći se time da je džentlmen, stajao je na suprotnom polu od oca Kezera. A ipak, mada je pokušavao da bude nepristrasan, dekan nije bio lišen nekih oholih predrasuda. Iako je toplo podržavao Anselma, sadanjeg svog glavnog miljenika — i otvoreno ignorirao oca Slukasa — čiji oskudni engleski jezik i maniri za stolom, servijeta zakačena ispod brade prilikom svakog objeda, uz čudnu sklonost da nosi tvrd pusten šešir uz mantiju, ostavljao ga je daleko iza ograde — prema svom drugom kapelanu pokazivao je čudnu opreznost. Francis je uskoro shvatio da njegovo skromno porijeklo, veze sa Narodnom pivovarom, i zaista, čitava nedopustiva tragedija Bannona mora biti hendikep preko kojeg on ne može lako prijeći.

A i on je tako loše Dočeo! Umoran od plitkih, jednoličnih i suhoparnih propovijedi, papagajski izrečenih skoro napamet, u određene nedjelje u godini, Francis je pokušao, uskoro poslije svog dolaska, da održi jednostavnu propovijed, svjež i originalnu, iz vlastite glave, na temu integracije ličnosti. Avaj, dekan Fitzgerald je oštro osudio ovu opasnu novinu. Iduće nedjelje, na njegov zahtjev, Anselm se popeo na propovjedaonici i dao odmah antidot: izvanredni primjer govorništva o Morskoj Zvijezdi u kojoj su jeleni teško disali od žeđi i jedrenjaci sigurno prelazili preko pješčana spruda; završavajući dramatično raširenih ruku, lijepim gestom moleći Ljubav, uz opomenu: „Priđite"! Sve žene iz parohije bile su u suzama a kasnije, kada je Anselm sa uživanjem doručkovao ovčje karmenadle, dekan mu namjerno čestita. — To! — Otac Mealey je bio rječit. Slušao sam našeg pokojnog biskupa kako je održao praktično istu takvu propovijed prije dvadeset godina.

Možda su ova dva protivurječna govora i utvrdila njihove putove: tokom nekoliko mjeseci Francis je mogao snuždeno da uporedi njegov nezapažen rezultat sa Anselmovim izvanrednim uspjehom. Otac Mealey je postao ličnost u parohiji, uvijek vedar, čak veseo, sa spremnim osmijehom i utješnim tapšanjem za svakoga u nevolji. On je radio vrijedno i veoma revno, uvijek noseći malu knjižicu prepunu dogovorenih sastanaka u džepu od prsluka, nikada ne odbijajući pozive da govori na nekom sastanku ili da održi govor poslije večere. On je uređivao i list St. Dominica: male novine sa mnogo vijesti i čak humorom. Izlazio je mnogo i iako se nije moglo reći da je snob, išao je na čaj u sve najbolje kuće. Kadgod bi neki istaknuti svećenik došao da održi propovijed u gradu, Anselm bi bio taj koji bi ga dočekivao i sjedio kraj njega s divljenjem. Kasnije bi poslao pismo, savršeno sastavljeno, izražavajući duhovnu korist koju je imao od ovog susreta. On je ovakvom iskrenošću stekao mnoge utjecajne prijatelje.

Prirodno da su postojale i granice njegova radnog kapaciteta. Iako je sa oduševljenjem prihvatio mjesto sekretara novog Biskupskog centra za strane misije u

Tvnecastle — projektu priraslom za srce biskupu — i nesebično radeći da zadovolji Njegovu Milost, bio je prinuđen da sa žaljenjem odbije i prenese na Francisa rukovođenje Klubom za mlade radnike u Shand ulici.

Okolina Shand ulice bila je najgora u gradu, fea visokim zgradama i kućama za iznajmljivanje, mreža zapuštenih sirotinjskih kuća i ovaj kraj, sasvim isrpavno, počeli su da smatraju za Francisov dio grada. Ovdje, iako su rezultati koje je postizavao izgledali beznačajni i besmisleni, on je nalazio mnogo posla. Morao je prvo da se obuči da gleda jad i bijedu u oči, da promatra bez uzmicanja tugu i sramotu, vječnu ironiju bijede. To nije bila zajednica svetaca već zajednica grijешnika koji su u njemu budili takvu tugu da se ponekad nalazio na ivici suza.

— Nećeš valjda reći da imaš običaj da malo spavaš — reče prekorno Anselm.

Francis se trže iz svog sanjarenja i nađe da ga otac Mealev čeka sa šeširom i štapom u ruci kraj stola. On se osmjehnu i ustade pomirljivo.

Napolju svježe i lijepo poslijepodne, sa živahnim vjetroćem. Anselm je hodao svojim živim koracima, čist, pošten i zdrav, pozdravljajući srdaćno svoje parohijane. Njegova popularnost u St. Dominicu nije ga pokvarila. Za mnoge koji su mu se divili njegova je najljepša osobina bila naćin na koji je odbijao svoje zasluge.

Uskoro Francis primijeti da idu ka novom predgrađu koje je nedavno bilo dodato parohiji. Iza granice gradile su se nove zgrade na padinama parka nekog starog imanja. Radnici su vrvjeli sa kolicima za žbuku. Francis podsvjesno primijeti veliku bijelu tablu: Vlasništvo Hollis, obratiti se Malcom Glennie, advokatu. Ali je Anselm i dalje išao preko brijega, pored zelenih polja i zatim niz pošumljenu stazu na lijevo. Ovo je bio prijatan seoski kraj tako blizu gradskih dimnjaka. Otac Mealev se odjednom zaustavi uzbuđen poput lovaćkog psa.

— Je li znaš gdje se nalazimo, Francis? Je li si ćuo za ovo mjesto?

— Svakako.

Francis je ćesto prolazio ovuda: malo udubljenje u stijenama prekrivenim lišajem, zaklonjeno žutilovkom i uokvireno bukovim šibij em bakarne boje. To je bilo nadaleko najljepše mjesto. Ćesto se pitao zašto se zove „Izvor", a ponekad zaista i „Marijin izvor". Korito je bilo suho već nekih pedeset godina.

— Pogledaj! — Zgrabivši njegovu ruku otac Mealey ga povede naprijed. Iz suhih stijena isticala je kristalno bistra voda. Nasta ćudna tišina i onda, sagnuvši se stisnutih ruku, Mealev uze gutljaj ovog gotovo svetog pića.

— Probaj, Francis. Trebalo bi da budemo zahvalni za privilegiju što smo među prvima.

Francis se saže i proba. Voda je bila slatka i hladna. On se osmjehnu: — Ukusna je.

Mealev ga je promatrao s mudrom blagošću, s nekim pokroviteljskim izrazom. — Dragi moj druže, mogao bih nazvati božanskim ukusom.

— Je li već dugo teče?

— Počelo je juče poslijepodne pri zalasku sunca.

Francis se nasmija. — Zaista, Anselm, ti si danas kao delfijsko proročište — pun nekih znakova i znamenja. Hajde, ispričaj mi sve. Tko ti je ispričao za ovo?

Otac Mealev odmahnu glavom. — Ne mogu . . . za sada.

— Ali ti si probudio tako užasnu radoznalost.

Zadovoljan, Anselm se osmjehnu. Zatim njegov izraz ponovo poprimi nešto svečano. — Ne mogu još uvijek dići veo sa tajne, Francis. Moram se obratiti dekanu Fitzgeraldu. On je taj koji mora da se ovim pozabavi. U međuvremenu, nadam se da ti... znam da ćeš poštovati moje povjerenje.

Francis je poznavao svoga druga sasvim dobro i prestade da navaljuje.

Po povratku u Tvnecastle Francis se rastade od svoga kolege i ode u ulicu Glanville da posjeti bolesnika. Jedan od članova njegova kluba, dječak Owen Warren dobio je udarac u nogu igrajući nogomet prije nekoliko nedjelja. Mladić je bio siromašan i pothranjen i nije vodio računa o povrijedi. Kada su pozvali liječnika iz patronažne službe za siromašne ozlijeda se pretvorila u vrlo ružan čir na potkoljenici.

Ova stvar je veoma uzбудila Francisu — tim prije što je Dr. Tulloch veoma sumnjao u prognozu. Te večeri, pokušavajući da utješi Owena i njegovu zabrinutu majku, čudna i nerazumljiva šetnja tog poslijepodneva je sasvim nestala iz njegova sjećanja.

Međutim, idućeg jutra, glavni i prijeteći glasovi koji su dopirali iz sobe dekana Geralda Fitzgeralda ponovo mu je vratiše u sjećanje.

Post je bio velika kazna za dekana. On je bio pošten čovjek i postio je. Ali post nije odgovarao njegovu punom elegantnom tijelu, dobro naučenom na stimulus bogatih i

hranljivih sokova. Bolno izmučen u zdravlju i raspoloženju, on se zatvarao u sama sebe, šetao prezbitერიlom ne prepoznavajući nikoga zamračenim očima, svake večeri je upisivao po još jedan kružić u kalendar.

Iako je otac Mealev imao tako visoko mjesto u Fitzgeraldovim naklonostima, bila je potrebna znatna sposobnost da mu se netko obrati u ovo vrijeme i Francis začu nagovarajući i preklinjući Anselmov glas kako se prelijeva preko razdražljiva i oštra dekanova glasa. Na kraju je mekši glas trijumfovao — kao kapljice vode, pomisli Francis, koje izdube granit samo svojom upornošću.

Sat kasnije, nimalo milostivo, dekan izađe iz svoje sobe. Otac Mealev ga je čekao u hodniku. Oni zajedno pođoše kolima u pravcu centra grada. Bili su odsutni tri časa. Vratili su se u vrijeme ručka i po prviput dekan prekrši svoje pravilo. On sjede za sto kapelana. Iako nije htio ništa da jede, on poruči veliku šalicu francuske kave, njegov jedini luksuz u pustinji samoodricanja. Sjedeći postrance, prekrštenih nogu, lijepa elegantna figura, sipajući crnu i mirišljivu tekućinu, on je širio toplinu, skoro drugarstvo, iako se oslobodio sama sebe zbog nekog unutrašnjeg, uzbudljivog

oduševljenja. I reče zamišljeno Francisu i poljskom svećeniku — bilo je značajno što, je svojim prijateljskim pogledom obuhvatio i Slukasa:

— Pa, možemo zahvaliti ocu Mealev za njegovu upornost... uprkos mojoj jakoj nevjerici. Prirodno, moja je dužnost da sačuvam krajnju skeptičnost prema izvjesnim... fenomenima. Ali nikada nisam vidio, nikada nisam vjerovao da ću vidjeti takvu manifestaciju u mojoj vlastitoj parohiji ... — on zastade i, uzimajući šalicu sa kavom učini širok pokret odricanja upućen starijem kapelanu. — Neka to bude vaša privilegija, da im . ispričate.

Ona blijeda uzbuđena boja i dalje je stajala na obrazima oca Mealev. On se nakašlja i poče, spremno i sa žarom, kao da ovaj događaj iziskuje njegovu naj formalni ju rječitost:

— Jedna od naših župljanki, mlada žena, koja je već duže vremena bila boležljiva, pošla je u šetnju u ponedjeljak. Datum, budući da iznad svega želimo u svemu biti precizni, bio je petnaesti mart, a vrijeme pola četiri poslije podne. Razlog ove njene šetnje nije bio samo dokolica — ova djevojka je pobožna i vjerna duša koja voli skitati ili besmisleno tumarati. Ona je šetala prema instrukcijama svog liječnika — da bi izašla na svjež zrak — a liječnik je Dr. William Brine iz 42 Boyle Crescent, koga svi poznajemo kao besprijekornog, čak najvećeg poštenja. Pa! — Otac Mealev uze gutljaj vode i nastavi: — Kad se vraćala iz šetnje, šapatom izgovarajući molitvu, ona je slučajno prošla kraj mjesta koja znamo kao Marijin izvor. Bio je sumrak, posljednji

zraci sunca u posljednjem su čistom sjaju obasjavali ovaj divan pejzaž. Mlada djevojka je zastala da bi ga promatrala i divila mu se, kad odjednom na njeno čuđenje i iznenađenje ugleda pred sobom ženu u bijeloj odjeći i plavom ogrtaču sa dijademom od zvijezda na čelu. Vođena svetim instinktom naša katolička djevojka odmah je pala na koljena. Žena se osmjehnula i sa beskrajnom nježnošću rekla: „Dijete moje, iako si bolesna, ti si izabrana!" Zatim, okrećući se, još uvijek obraćajući se zapanjenoj djevojci koja ju je ipak razumijela, ona reče: „Zar nije žalosno što je ovaj izvor koji nosi moje ime presušio? Upamti! Za tebe i tebi slične nešto će se sada dogoditi." Uz posljednji divan osmijeh ona je nestala. U tom trenutku mlaz izvanredne vode potekao je iz gole stijene.

Kad je otac Mealev završio, zavlada tišina.

Onda dekan nastavi: — Kao što sam rekao, naš prilaz ovoj osjetljivoj stvari učinjen je u najiskrenijoj nevjerici. Mi ne očekujemo da bi čuda rasla na svakom žbunu ogrozda. Poznato je da su mlade djevojke sklone romantici. A izviranje vode moglo je biti samo čista koincidencija. Međutim — njegov se ton oboji većom zahvalnošću — ja sam sa ocem Mealeyem i dr. Brine baš sada završio ispitivanje djevojke. Kao što možete i zamisliti ovo svečano iskustvo veoma ju je potreslo. Ona je odmah legla u postelju i tamo se nalazi od tog trenutka. — Njegov glas se uspori i nastavi značajno: — Iako je ona sretna, normalna i fizički dobro uhranjena, za ovih pet dana nije dodirnula ni hrane ni pića. — On ovoj činjenici dade odgovarajuću pauzu šutnje. — Staviše... štaviše, kažem, ona pokazuje jasno, nepogrešivo i neopozivo blagoslovljene rane! — Zatim nastavi trijumfalno: — Iako je suviše rano da se bilo što kaže dok se ne prikupe svi dokazi, snažno predosjećam, gotovo sam uvjeren da nas je Svevišnji udostojio privilegije da budemo svjedoci čuda u našoj parohiji koje se može uporediti, ili možda biti i veće od onih koja su našoj religiji dali novootkriveni Groto u Dibyu i još starija historijski potvrđena svetinja u Lurdu.

Bilo je nemoguće ostati miran pred ovim plemenitim govorom.

— Tko je ta djevojka? — zapita Francis.

— To je Charlotte Neily!

Francis pogleda u dekana. Otvori usta i zatvori ih ponovo. Šutnja ostade značajna.

Vidućih nekoliko dana izazva sve veće uzbuđenje u prezbiteriji. Nitko nije mogao biti bolje opremljen da rukovodi ovakvom krizom no dekan Gerald Fitzgerald. Čovjek iskrene vjere, bio je isto tako mudar i u svjetskim poslovima. Dugo i teško stečeno

iskustvo u lokalnoj školskoj upravi i urbanističkim savjetima oboružalo ga je sigurnim prilazom svjetovnim stvarima. Nije bilo dozvoljeno da bi promakla ikakva vijest o ovom događaju, ni šapat čak, pa i u prostorijama parohije. Dekan je sve držao u svojoj ruci. On će dići ruku tek onda, kad bude bio za to spreman.

Ovaj incident, tako čudotvorno neočekivan, bio je za njega dah novog života. Za mnogih godina nije osjećao takvo unutrašnje zadovoljstvo: i duhovno i materijalno. On je bio čudna mješavina pobožnosti i ambicija. Njegove izvanredne kvalitete duha i tijela, čini se, automatski su ga predodredile za unapređenje u crkvenom položaju. On je strasno čeznuo za tim unapređenjem, možda, isto toliko koliko je čeznuo i za unapređenjem same Svete Crkve. Kao pažljiv student savremene historije on je volio često da se u sebi upoređuje sa Newmanom. Zaslužio je podjednako značenje. A ipak je ostao na miru u St. Dominicu. Jedino unapređenje koje su mu dali, kao nagradu za dvadeset značajnih godina, bilo je ovo bijedno unapređenje u rang dekana, rijetka titula u katoličkoj crkvi ali takva da ga je često dovodila do neprijatnosti na putu izvan grada, jer su ga zamjenjivali sa anglikanskim svećenicima, što ga je veoma duboko vrijeđalo.

Možda je shvaćao da nije omiljen iako mu se dive. Svakim danom je postajao sve nezadovoljnijim čovjekom. On je zapadao u rezignaciju. A ipak, kada bi spustio glavu i rekao: „Oh, Gospode, neka bude volja tvoja!“, duboko ispod ove poniznosti gorjela je misao: „Sada bi već bio red da mi dadu mozzettu“.*

* [Dostojanstveni svećenički ogrtač sa kukuljicom.](#)

Sada se sve izmijenilo. Neka ga zadrže samo u St. Dominicu. On će od St. Dominica napraviti svetinju svjetla. Lourdes je bio njegov primjer i, bliži u vremenu i prostoru, nedavni slučaj u Diby u Midlandsu, gdje je pronalazak čudotvorne špilje, sa mnogim provjerenim slučajevima izlječenja, pretvorio sumorno naselje u napredan gradić i podigao, istovremeno, nepoznatog ali domišljatog svećenika parohije na nivo ličnosti nacionalnog značaja.

Dekan utonu u divnu viziju novog grada, sa ogromnom bazilikom, svečanim triduumom,* a sebe je vidio ustoličena u krutoj odjeći... zatim se naglo trže i pregleda nacрте ugovora. Njegov prvi korak bio je da pošalje kaluđericu dominikanskog reda, sestru Terezu, pouzdanu i diskretnu u kuću Charlotte Neily. Ohrabren njenim izvještajima on se obratio vlastima.

Bilo je sretno što je Marywell i svo okolno zemljište ležalo na imanju stare i bogate porodice Hollis. Iako sam nije bio katolik, kapetan Hollis se oženio katolikinjom, sestrom Sir George Renshawa. On je bio prijateljski i dobronamjerno raspoložen. On i

njegov advokat, Malcom Glennie, zatvarali su se nekoliko dana sa dekanom i dugo konferirali uz seri i biskvite. Pravičan i prijateljski sporazum najzad je izrađen. Dekan nije imao ličnog interesa za novac. On ga je prezrivo smatrao tolikim i tolikim nečistim talogom. Ali stvari koje se mogu dobiti za novac bile su važne i trebalo je osigurati budućnost svijetlog projekta. Jedino budala ne bi shvatila da će se vrijednost zemljišta popeti do neba.

Posljednjeg dana pregovora Francis naleti na Glenniea u hodniku na spratu. Iskreno rečeno bio je iznenađen što Malcom rukovodi HoUisovim poslovima. Ali advokat, kada je primljen u udruženje, lukavo je kupio sebi mjesto u jednoj staroj dobroj firmi sa novcem svoje žene i tako tiho uspio da se dograbi prvoklasne prakse.

* [Trodnevne pripremne molitve za praznike i svečanosti.](#)

— Pa, Malcome! — Francis ispruži ruku. — Drago mi je što te ponovo vidim.

Glennie se rukova sa namještenom srdačnošću.

— Ali sam iznenađen — Francis se osmjehnu

— što te nalazim u kući rimske crkve!

Advokat se na silu osmjehnu. On progunda:

— Ja sam liberalan čovjek, Francise... a pored toga sam primoran da jurim za penijima.

Šutnja. Francis je često mislio da uspostavi ponovo vezu sa Glennievima. Ali vijest o Danielovoj smrti spriječila ga je — a isto tako i slučajan susret sa gospođom Glennie u Tvnecastleu kada ga je ona primijetila iz ugla oka pošto je prešao ulicu da je pozdravi, i sklonila se kao da je ugledala samog satanu.

On reče: — Bilo mi je vrlo žao kada sam čuo vijest o smrti tvoga oca.

— Da, da. Prirodno, nedostaje nam mnogo. Ali starac je bio takav neuspjeh.

— Nije veliki neuspjeh otići u raj — Francis se šalio.

— Pa, da, pretpostavljam da je tamo. — Glennie je neodređeno vrtio značku na lancu sata. On je već zašao u rane srednje godine, trome figure, ramena i trbuh su mu visjeli, razrijeđena kosa bila je zaljepljena u pramenovima preko čelave lubanje.

Ali pogled, iako blijedo neodređen i zaobilazeći, bio je oštar kao svrdlo. Kada je pošao ka stepenicama, on dobaci neodređen poziv.

— Svрати do nas kada budeš imao vremena. Ja sam oženjen, znaš — dvoje u porodici — ali majka još uvijek živi sa nama.

Malcom Glennie je imao i svoj poseban interes u blaženoj viziji Charlotte Neily. Još od svoje rane mladosti on je strpljivo tražio mogućnosti da stekne bogatstvo. Naslijedio je od majke ogromnu pohlepnost i nešto od njene prepredenosti. On je namirisao novac u ovom smiješnom rimokatoličkom planu. Baš jedinstvenost slučaja uvjerila ga je u postojeće mogućnosti. Ovdje je ležala njegova prilika, ljuljajući se poput zrela voća. Nikada se neće ponovo ukazati, nikada u toku života.

Radeći neiskreno za svog klijenta, Malcom se sjetio nečega što bi svako drugi zaboravio. Potajno, i uz prilično ulaganje, on je izvršio geološki pregled zemljišta. Tada je bio siguran u ono što je već sumnjao. Voda je dopirala na imanje isključivo preko gornjeg pojasa ledine, iznad, i dalje od imanja.

Malcom nije bio bogat. Još ne. Ali skupivši svu svoju ušteđevinu, uz pomoć hipoteke na svoju kuću i posao, imao je dovoljno da kupi pravo opcije na ovo zemljište u trajanju od tri mjeseca.

On je znao što arteška bušotina može učiniti. Ali bušilica neće nikada početi rad. Ali posao će se izbušiti kasnije, uz prijetnju ove bušilice, koji će od Malcom Glennie učiniti posjednika.

U međuvremenu voda je još uvijek tekla bistra i ukusna. Charlotte Neily je još uvijek održavala svoj zanos i stigmatu, još uvijek živjela bez hrane. A Francis se još uvijek molio, sumorno, da bude obdaren vjerom.

Samo kad bi mogao vjerovati kao Anselm koji, je bez borbe, slijepo, s osmijehom primao sve od Adamova rebra do manje vjerojatnih detalja Johanovog boravka u kitu! On je vjerovao, on vjeruje, da... ali ne u plitke stvari, samo u dubinu... samo uz napornu ljubav, s tim što je nos držao zaboden do zemlje u sirotinjskoj četvrti, kada bi istresao uši iz odijela u praznu kadu... nikad, nikada lako... osim kada bi sjedio sa bolesnim, kljastim i onima sa ispaćenim, pepeljastosivim izgledom. Surovost ovog iskušenja, nepravda, razdirala je njegove živce, gušeći u njemu radost molitve.

Uznemiravala ga je sama djevojka. Nesumnjivo da je on imao neke predrasude: ali on nije mogao prijeći preko činjenice da je Charlottina majka sestra Thaddeusa Gilfovea. A njen otac je bio neodređen i površan karakter, pobožan ali lijen, koji se iskrađao iz svoje male radionice sa svijećama svakoga dana da bi palio svijeće kraj

malog oltara za uspjeh svog zapuštenog posla. Charlotte je razvijala svu naklonost svoga oca prema crkvi. Ali Francis je zabrinuto sumnjao da su je privlačile sporedne stvari, miris tamjana i voska, da je tama ispovjedaonice djelovala kao predigra na njene nerve. On nije poricao njenu neporočnu dobrotu, redovnost sa kojom je obavljala svoje dužnosti. Uz to, međutim, ona se samo površno prala a imala je i neki zadah iz usta.

Iduće subote Francis je išao ulicom Glanville, osjećajući se izvanredno deprimiranim i ugleda dr. Tullocha kako izlazi iz broja 143, kuće Owen Warrena. On ga pozva, doktor se okrenu, zaustavi i zatim pođe ukorak sa svojim prijateljem.

Willie se kroz godine raširio, ali se inače malo izmijenio. Spor, uporan i mudar, lojalan prema svojim prijateljima, a nepokolebljiv prema svojim neprijateljima, on se u zrelim godinama odlikovao poštenjem svog oca, ali nije imao njegov šarm i izgled. Njegov pljosnat nos bio je crven i pun, ukrašen pri vrhu gužvom neukrotivih dlaka. Imao je izgled mučaljive pristojnosti. Njegova medicinska karijera nije bila briljantna, ali je bio temeljan i uživao je u svom poslu. Sasvim je prezirao sve ortodoksne ambicije. Iako je povremeno govorio o „upoznavanju svijeta“ i traženju avantura u udaljenim romantičnim zemljama, ostao je na svom mjestu liječnika za siromašne — koje nije iziskivalo mrske laži kraj postelje bolesnika već mu je uglavnom pružilo mogućnosti da kaže što misli — usidren svakidašnjom jednoličnošću, svojom praktičnom sposobnošću da živi od dana do dana. Pored toga nije nikada mogao uštedjeti novac. Njegova plaća nije bila velika; a mnogo od toga trošilo se na viski.

Uvijek nepažljiv u odijevanju, jutros se nije ni obrijao. A njegove duboko usađene oči bile su sumorne, izraz neobično potišten; kao da je danas nešto zamjerao čitavom svijetu. On naglasi kratko da je dečku Warrenu gore. Bio je da uzme komadić tkiva radi patološkog ispitivanja.

Oni produžiše ulicom, vezani jednim od onih svojih čudnih šutnji. Odjednom, uz neobjašnjiv nagon, Francis mu ispriča o Charlotte Neily.

Tullochovo lice se nije izmijenilo, on je vukao noge i dalje ruku stisnutih u pesnice u džepu od kaputa, podignutog okovratnika, oborene glave.

— Da — reče najzad. — Rekla mi je jedna ptičica.

— Što misliš o tome? — Zašto mene pitaš?

— Ti si bar pošten.

Tulloch čudno pogleda u Francisu. Za nekoga tako skromnog, tako svi jasnog svojih duhovnih ograničenja, doktorovo odbijanje božjeg mita bilo je čudno uvjerljivo. — Religija nije moja oblast, naslijedio sam veoma zadovoljavajući ateizam... koji je potvrdila i anatomska sala. Ali ako hoćeš iskreno — riječima mog oca, ja zadržavam svoje sumnje. Vidiš! Zašto je ne bismo pogledali? Nisam daleko od te kuće. Hajdemo zajedno.

— Zar te to neće dovesti u nezgodni! situaciju sa dr. Brineom?

— Ne. Ja to mogu srediti sutra sa Saltvem. U kontaktima sa mojim kolegama uvijek se isplati da se prvo stvar učini, a kasnije da uslijedi izvinjenje. — On se značajno osmjehnu Francisu. — Ukoliko se ti ne plašiš hijerarhije?

Francis pocrvenje, ali obuzda svoj odgovor. On reče trenutak kasnije: — Da, bojim se, ali otići ćemo.

Pokazalo se vrlo lakim da se uđe. Gospođa Neily, iscrpljena noćnim dežuranjem spavala je. Neily, po prvi put, bio je na poslu. Sestra Tereza, oniska, mirna i prijatna, otvorila je vrata. Pošto je došla iz udaljenog kraja Tvnecastle, ona nije poznavala Tullocha, ali je poznavala i odmah prepoznala Francisu. Ona ih primi u uglačanu, čistu sobu gdje je Charlotte ležala na besprijeckorno čistini jastucima, izmivena i obučena u bijelu spavaćicu, dok je mesingano uzglavlje postelje blistalo. Sestra Tereza se naže nad djevojku, nemalo ponosna nad svojim besprijeckornim radom.

— Charlotte, dušo. Otac Chisholm je došao da te obiđe. I doveo doktora koji je veliki prijatelj dr. Brinea.

Charlotte Neily se osmjehnu. Osmijeh je bio svijestan, neodređeno trom, ali ipak ispunjen čudnim zanosom. On obasja blijedo, već svijetlo nepomično lice na jastuku. Sve je bilo duboko uzbudljivo. Francis osjeti treptaj iskrenog kajanja. Nesumnjivo da je nešto postojalo ovdje, u ovoj mirnoj bijeloj sobi, izvan granica prirodnog iskustva.

— Nemaš ništa protiv da te pregledam, Charlotte? — Tulloch se obrati blago.

Na njegov glas, osmijeh se zadrža. Ona se nije pokretala. Ona je zauzeta položaj nekoga koga promatraju, tko zna da ga promatraju, a ipak je neuznemiren, prilično zanesen takvim promatranjem; svjesnost o unutrašnjoj moći, ublaženju, sanjalačka i uzvišena svijest o uslužnosti i poštovanju koje je izazivala kod promatrača. Njeni bljedijedi kapci zatreptaše. Glas joj je bio neuznemiren, udaljen.

— A zašto bih imala protiv, doktore? Samo sam sretna. Nisam vrijedna da budem izabrana za Božjeg posrednika... ali pošto sam izabrana samo se mogu pokoriti sa radošću.

Ona dozvoli Tullochu da je pregleda.

— Ne jedete ništa, Chorlotte?

— Ne, doktore.

<

— Nemaš apetita?

— Nikada ne mislim na hranu. Izgleda da me održava samo unutrašnja Božja milost.

Sestra Tereza reče tiho: — Mogu vas uvjeriti da nije stavila ni zalogaj u usta otkako sam ja došla u kuću.

Tišina u tihoj bijeloj sobi. Dr. Tulloch se uspravi, odgurnu nepokornu kosu sa čela. Reče jednostavno;

— Hvala Charlotte. Hvala vani sestra Terezo. Veoma sam zahvalan na vašoj ljubaznosti. — On pođe ka malim vratima.

Kada se Francis uputio za doktorom sjena prelete preko Charlottinog lica.

— Zar nećete i vi da pogledate, oče? Vidite ... moje ruke! Noge su mi isto takve.

Ona pruži obadvije ruke, nježno, kao na žrtvu. Na oba blijeda dlana nepogriješivo vidjeli su se krvavi znaci čavala.

Ispred kuće dr. Tulloch je i dalje zadržao svoj rezerviran stav. On je držao stisnute usne sve do kraja ulice. Zatim na mjestu gdje su im se putevi razilazili, on brzo reče: — Pretpostavljam da želiš da čuješ moje mišljenje. Evo ga. Granični slučaj — ili nešto preko toga: manijakodepresivna psihoza u egzaltiranoj fazi. Svakako histerično krvarenje. Ako se sačuva od duševne bolnice sigurno će biti proglašena svetiteljkom! — Njegova pribranost, savršeno ponašanje ga napustiše. Riječi su ga gušile. — Dodavola! Kada pomislim na nju, dotjeranu, smijuljeći se svetiteljski, kao anemični anđeo u vreći od brašna — i malog Owen Warrena, u prljavoj tavanskoj sobi sa gorim bolom no vaša paklena vatra u njegovoj gangrenoznoj nozi i kome prijeti zloćudni sarkom, mogu samo da eksplodiram. Razmišljaj malo o tome kada budeš čitao svoje molitve. Vjerojatno sad ideš da ih izgovaraš. Pa, ja idem kući nešto da popijem. — On brzo ode prije no što je Francis mogao išta da odgovori.

Iste te večeri kada se Francis vratio iz mraka očekivao ga je hitan poziv, ispisan na tablici koja je visjela u holu prezbitarije. Uz predosjećaj nesreće, on pođe gore u radnu sobu. Dekan je cijepao svoju ljutinu i sag kratkim izbezumljenim koracima.

— Oče Chisholm! Ja sam iznenađen i ogorčen. Zaista, očekivao sam od vas nešto bolje od ovoga. Pomisliti samo da ćete sa ulice dovesti — jednog ateistu doktora — ogorčen sam duboko!

— Žao mi je — Francis teško odgovori. — Pa, pa, on je eto moj prijatelj.

— To je samo po sebi dostojno prijekora. Nalazim veoma nepriličnim da se jedan od mojih kapelana druži sa čovjekom kao što je dr. Tulloch.

— Pa, mi smo zajedno odrasli.

— To nije izgovor. Ozlojeđen sam i razočaran. Potpuno sam i opravdano ljut. Od samog početka vaš stav prema ovom velikom događaju bio je hladan i bez naklonosti. Rekao bih da ste ljubomorni što je čast ovog otkrića pripala starijem kapelanu. Ili možda postoji neki dublji motiv u vašem izrazitom antagonizmu?

Osjećaj nesreće obuze Francisa. On je osjećao da je dekan u pravu. Promuca:

— Veoma mi je žao. Ja nisam nelojalan. To je posljednje na svijetu što bih želio. Ali priznajem da nisam bio sasvim uvjeren. Zato sam bio uznemiren. I zato sam poveo danas Tullocha. Tako sam sumnjao ...

— Sumnjali? Je li hoćete da poreknete čudo u Lourdes?

— Ne, ne. Ono je izvan sumnje. Provjereno od strane liječnika svih uvjerenja.

— Zašto nam onda odričete mogućnost da stvorimo još jedan spomenik vjere — ovdje — među nama? — Dekanovo lice se smrači. — Ukoliko zapostavljate spiritualni značaj, poštujujte bar fizički. — On se iskezi: — Je li zaista duboko vjerujete da mlada djevojka može da živi devet dana bez hrane i pića — i ostane dobro i savršeno uhranjena — ukoliko ne prima neka druga sredstva za život?

— Kakva sredstva?

— Duhovna. — Dekan je bjesnio. — Zar nije sveta Catherine iz Siene primala duhovno tajanstveno piće koje je zamjenjivalo svu zemaljsku hranu? Takva nepodnošljiva sumnja! Zar se možete čuditi što sam se naljutio?

Nastade nagla teška pauza. Dekan preblijede,

pribrala se. Nagnu se nad sto, preturi neke papire, ne gledajući u Francisa. Zatim reče obuzdavajući se:

— To nije prvi put da se vi protivite i smetate. Vi stičete vrlo lošu reputaciju u biskupiji. Možete ići.

Francis izađe iz sobe uz užasan osjećaj svojih nedostataka. Imao je želju koja ga je čitavog obuzela da svoje nevolje odmah iznese biskupu MacNabbu. Ali ju je potisnuo. Stari Mac više nije bio na dometu ruke. On je bio suviše zauzet svojim novim visokim poslom da bi se mogao zauzeti brigama jednog nesretnog kapelana.

Idućeg dana, u nedjelju, na velikoj misi u jedanaest sati, dekan Fitzgerald otkri novost u najljepšoj propovijedi koju je ikad dosad održao.

Senzacija je bila trenutna i ogromna. Čitava župa je stajala ispred crkve i razgovarala prigušeno, ne želeći da se rasturi kućama. Formirala se i pošla spontana povorka, pod voćstvom oca Mealeya ka Marywellu. Poslijepodne gomile su se skupljale ispred kuće Neilyevih. Grupa mladih žena iz bratstva, kojima je Gharlotte pripadala, klečala je na ulici i izgovarala molitve.

Uveče je dekan pristao na intervju sa veoma radoznalom štampom. On se držao dostojanstveno i uzdržano. Već poštovan u gradu, cijenjen kao rodoljubiv svećenik, učinio je vrlo povoljan utisak. Slijedećeg jutra novine su mu velikodušno posvetile dosta mjesta. Nalazio se na prvoj stranici Tribune, a objavljen je hvalospjev na dva stupca i u Globe. „Drugi Digby“ tvrdio je Northumberland Herald. A Yorkshire Echo „Čudotvorno vrelo donosi nadu hiljadama“. „Weekly High Anglican“ se izvlačio: „Čekamo dalje dokaze“. Ali londonski „Times“ bio je divan sa naučnim člankom svog teološkog dopisnika koji je iznio historiju izvora sve od Aidana i Saint Ehtelwulfa. Dekan je bio zajapuren od zadovoljstva. Otac Mealey nije mogao da doručku je, a Malcom Glennie je bio izvan sebe od radosti.

Osam dana kasnije Francis je uveče posjetio Polly u njenom malom stanu u Clermontu, u sjevernom dijelu grada. Bio je umoran i očajno deprimiran poslije dugog dana posjeta koje je učinio po prljavim stanovima u svom okrugu. To poslijepodne dobio je pisamce od Dr. Tullocha koji je šturo potpisivao umrlicu mladog Warrena. Utvrđeno je da ima zloćudni sarkom noge. Nije bilo nikakve nade za dečka; on je umirao i neće možda živjeti duže od mjesec dana.

U Clermontu, Polly je bila nepokolebljivo ista. Ned je možda bio nešto dosadniji no inače. Sklupčan u svojim pokretnim kolicima, gunj em obavijenih koljena, govorio je mnogo i dosta ludo. Neka vrsta naknade je najzad izvučena iz Gilfove na ime

ostataka Nedovog interesa u Narodnoj Pivnici. Bijedna suma. Ali Ned se hvalio kao da je to bogatstvo. Kao posljedica njegove bolesti jezik mu je izgleda bio suviše veliki za usta, i on je bio nesretno nerazumljiv.

Judy je već spavala kada je Francis stigao i, iako Polly nije ništa rekla, u njenom ponašanju nešto je nagovještavalo da dijete ponovo nije bilo dobro i da je ranije poslano u postelju. Ova misao ga oneraspoloži još više.

Kada je izašao iz stana izbijalo je jedanaest sati. Posljednji tramvaj za Tynecastle je već otišao. Tromo pješakeći, opuštenih ramena pred ovim posljednjim nevoljama, on uđe u ulicu Glanville. Kada je prolazio preko puta kuće Neilyevih on primijeti da je dvostruki prozor Charlottine sobe u parteru još uvijek osvijetljen. Tamo je primijetio kretanje, neodređene sjene na žutom zastoru.

Val kajanja ga obuže. Pod pritiskom osjećaja da je bio tvrdoglav imao je naglu želju da vidi Neilyeve i da stvar popravi. Zelja za iskupljenjem bila je snažna kada je prešao ulicu i uspeo se uz tri stepenice. On podiže ruku da bi zakucao, predomisli se i okrenu starinsku kvaku na vratima. On je stekao ovu naviku, običnu za svećenike i liječnike koji nenajavljeni posjećuju bolesnike.

Iz spavaće sobe, u koju se ulazilo iz malog hodnika, padao je širok kosi snop svjetla. On zakuca nježno na lintel od vrata i uđe u sobu. Zatim zastade, skamenjen.

Charlotte, sjedeći oslonjena u krevetu, sa ovalnim poslužavnikom pred sobom natovarenim, pilećim grudima i pudingom, kljukala je sebe hranom. Gospođa Neily, ogrnuta izbljedjelom plavom domaćom haljinom, brižno nagnuta, bešumno je ispijala pivo.

Majka je bila ta koja je prva primijetila Francisa. Ukočena, ona pusti njišteći krik užasa. Rukom pođe ka grlu, ispusti čašu i prosu pivo po postelji.

Charlotte podiže pogled sa poslužavnika. Njene blijede oči se raširiše. Ona je buljila u majku, otvorenih usta, i onda poče da jeca. Ona se spusti u krevet, zaklanjajući lice. Poslužavnik pade na pod. Nitko nije ništa govorio. Grlo gospođe Neily se grčevito skupljalo. Ona pokuša, glupo i nespretno da sakrije bocu u haljinu. Najzad procijedi: — Moram nekako da joj održavam snagu. . . sve što je uzela... je samo pivo za bolesnike!

Njen izraz uplašene krivice otkri sve. Smučilo mu se. Osjetio se osramoćenim i poniženim. Teško je nalazio riječi.

— Pretpostavljam da ste joj davali hranu svake večeri... pošto bi sestra otišla, misleći da spava?

— Ne oče! Neka mi Gospod bude svjedok! — Ona učini posljednji očajni pokušaj da porekne, zatim se slomi i izgubi sasvim glavu. — Pa što ako jesam? Nisam mogla dozvoliti da moje jadno dijete gladije, ni za koga. Ali dragi sveti Joseph... nikada joj ne bi dopustila da to učini da sam znala da će to toliko da prestavlja. .. gomile ljudi... i novine ... sretna sam da se to završi ... nemojte ... nemojte biti oštri s nama, oče.

On reče tiho: — Ja vam neću suditi gospođu Neily.

Ona zaplaka.

On je strpljivo čekao da se njeni jecaji smire, sjedeći u stolici kraj vrata, gledajući u šešir u rukama. Ludost onoga što je učinila, ludost, u tom trenutku, čitavog ljudskog života vga je preplašila. Kad su se obadvije smirile on reče: — Ispričajte mi šta je bilo.

I tako priča izađe na vidjelo, uglavnom ju je ispričala Charlotte.

Ona je čitala tako jednu lijepu knjigu, iz crkvene biblioteke o blagoslovljenoj Bernadette. Jednog dana kada je prolazila pored Marywella, a to je njena omiljena šetnja, primijetila je da voda teče. Smiješno, pomislila je. Ovakav sticaj prilika pao joj je u oči — između vode, Bernadette i nje. Bio je to pravi šok. Ona je već nekako i sama povjerovala da je vidjela Blagoslovljenu Bogorodicu. Kada je došla kući, sve je bila sigurnija što je više mislila o tome. To ju je sasvim uzбудilo. Bila je blijeda i drhtala, i morala je leći i poslala je po oca Mealev. A prije no što je i sama znala, ona mu je ispričala čitavu priču.

Čitave te noći ležala je kao u ekstazi, tijelo joj se činilo tako krutim, tvrdim poput daske. Idućeg jutra, kada se probudila tragovi rana bili su tamo. Ona se je uvijek lako ozlijeđivala ali ovo je bilo drukčije.

Pa, to ju je uvjerilo. Čitavog tog dana, kada bi joj prinosili hranu, ona ju je odbijala i odbacivala. Bila je isuviše sretna, suviše uzbuđena da bi jela. Pored toga mnogi svetitelji su živjeli bez hrane. Ta ideja se također srodila sa njom. Kada su otac Mealev i dekan čuli da živi samo od milosti Božje — a možda i jeste — to je bio predivan osjećaj. Pažnja koju je imala, sve, kao da je nevjesta. Ali prirodno, malo poslije osjetila je užasnu glad. Ona nije mogla da razočara oca Mealev i dekana; kako su je samo pazili, naročito otac Mealev. Ona je ispričala sve samo majci. I stvari su otišle tako daleko da joj je njena majka morala pomoći. Ona je uvijek onda objedovala dobro, ili čak i dvaput, svake noći

Ali onda, oh, stvari su otišle još i dalje. — U početku, kao što sam vam rekla, oče, sve je bilo divno. Najljepše je bilo to što su mi se djevojke iz bratstva molile ispod prozora! — Ali kada su počele novine pisati, i sve to, ona se zaista uplašila. Tako bi željela da to nikada nije uradila. Sestra Teresu bilo je mnogo teže prevariti. Znaci na njenim rukama su bledjeli, i umjesto da bude raspoložena i uzbuđena ona je gubila raspoloženje, bila deprimirana ...

Novi talas jecanja završi ovo žalosno otkriće — neukusno kao nepismeno škrabanje po zidovima. A ipak tragično obilježeno nekako sa idiotijom čitavog čovječanstva.

Majka upade:

— Nećete reći o nama dekanu Fitzgeraldu, Oče?

Francis se nije mogao više ljutiti, bio je samo tužan i čudno milosrdan. Da samo ta jadna stvar nije otišla tako daleko. On uzdahnu.

— Ja mu neću reći, gospođo Neily. Neću reći ni riječi. Ali... — on zastade — bojim se da ćete vi morati.

U njenim očima ukaza se užas. — Ne, ne ... milosti... ne, oče.

On počeo tiho da joj objašnjava zašto moraju priznati, kako se plan koji je dekan zamislio ne može izgraditi na laži, naročito tako providnoj. On ih utješi mislju da će se čudo od devet dana brzo smiriti i zaboraviti.

Ostavio ih je jedan sat kasnije, nešto umirene, i sa vjernim obećanjem da će izvršiti njegov savjet. Ali koračajući u pravcu kuće dok su pustim ulicama bolno odjekivali koraci, srce ga je boljelo zbog dekana Geralda Fitzgeralda.

Prošao je i idući dan. Najveći dio vremena bio je u posjetama i nije vidio dekana. Ali čudna praznina, neka vrsta pritajene živosti izgledalo je da kruži prezbiter i j om. On je bio vrlo osjetljiv na atmosferu. Ovo je jasno osjetio.

U jedanaest sati idućeg prijepodneva, Malcom Glennie upade u njegovu sobu.

— Francis! Moraš mi pomoći. On neće dalje s nama. Za ime Gospoda, dođi i razgovaraj s njim.

Glennie je bio bolno razočaran. Bio je blijed, usne su mu se pokretale, u očima izbezumijenost. Mucao je:

— Ne znam šta ga je obuzelo. Mora da je izvan sebe. To je tako divan plan. Toliko će donijeti koristi...

— Ja nemam nikakva utjecaja nad njim.

— Ali imaš — on misli sve naljepše o tebi. A ti si svećenik. Duguješ to tvojim župljanima. To će biti dobro za katolike...

— To te jedva može interesirati Malcome.

— Ali interesira me — Glennie je blebetao. — Ja sam sam liberalan čovjek. Ja se divim katolicima. To je divna religija. Ja često želim, oh, za ime Gospoda, Francis ući brzo, prije no što bude suviše kasno.

— Zao mi je Malcome. To ja razočaranje za sve nas. — On se okrenu ka prozoru.

Na ovo Gleninie izgubi svu vlast nad sobom. On dogradi Francisa za ruku. Cvilio je bijesno:

— Nemoj me odbiti Francis. Ti sve duguješ nama. Kupio sam komad zemljišta, svu sam ušteđevinu stavio na to, to će biti bezvrijedno ako ovaj plan propadne. Nemoj da moja jadna porodica propadne. Moja jadna stara majka! Pomisli samo kako te je ona njegovala, Francis. Molim, molim te nagovori ga. Ja ću učiniti sve na svijetu. Ja ću se čak pokrstiti u katolika!

Francis je i dalje gledao kroz prozor, rukom držeći zastore pogleda uprtog u zabat crkve, na kome je stajao križ od kamena. Sumorna misao prođe mu mozgom. Šta neće sve ljudi učiniti za novac? Sve. Čak i prodati svoju vječnu dušu.

Glennie se najzad iscrpio. Uvjeren, najzad, da se ništa ne može izvući od Francisa, on se borio da povрати ostatke svog dostojanstva. Njegovo ponašanje se izmijeni.

— Znači, nećeš da mi pomogneš. Pa, zapamtiti ću to. — Pođe ka vratima. — Vratiti ću ti to. Pa neka to bude i posljednje što ću učiniti.

On zastade na izlazu, blijeda lica iskrivljena od zlobe. — Trebalo je da znam da ćeš ugristi ruku koja te hranila. Šta se može drugo i očekivati od gomile prljavih papista!

On zalupi vrata za sobom.

Praznina se i dalje osjećala u prezbiteriji: onaj vakum u kome ljudi gube svoje čiste obrise, postaju nestvarni, prolazni. Sluge su se kretale na prstima, kao da je to kuća smrti. Litvanski svećenik je imao izraz čistog straha. Otac Mealey je hodao oborena

pogleda. On je bio duboko ozlijeđen. Ali je šutio, što je kod nekoga koji je inače bio tako riječit, bila posebna sreća. Kada je govorio, govorio je o drugim stvarima. On se strasno trudio da skrene pažnju na drugo pomoću svog rada u kancelariji za strane misije.

Duže od jedne nedjelje poslije Glennievog ispada Francis nije imao prilike sresti Fitzgeralda. Zatim, jednog jutra, kada je ušao u sakristiju on zateče dekana kako se svlači. Pomoćnici na oltaru su otišli; njih dvoje bili su sami.

Makakvo bilo njegovo lično poniženje, dekanova kontrola nad ovom nesrećom bila je temeljna i do kraja. Zaista, u njegovim rukama to je i prestala da bude nesreća. Kapetan Hollis je dobrovoljno iscijepao sve ugovore. Za Neillva je pronađen posao u nekom udaljenom gradu; prvi korak bio je da se porodica diskretno povuče. Bučno pisanje u štampi je taktično umirivano. I zatim u nedjelju, dekan se popeo ponovo na propovjedaonicu. Obraćajući se tihoj pasti, on je govorio o slijedećem: — O, vi sa malo vjere!

Tiho, ali mirne snage, razvijao je svoju tezu: kakve je potrebe imala Crkva za naknadnim čudima? Zar se ona nije u potpunosti opravdala, čudotvorno? Njeni temelji su sazidani duboko, četverobridno na čudima Kristovim. Bilo je prijatno, nesumnjivo uzbudljivo, doživjeti manifestaciju kao što je Marywell. Oni su svi, uključujući i njega, bili time zaneseni. Ali poslije treznijeg razmišljanja, zašto toliko galame samo zbog jednog cvijeta, kada se pravi cvijet nebeski rascvjetava ovde u crkvi, pred njihovim očima? Zar su oni bili tako slabi, tako malodušni u svojoj vjeri, da su im bili potrebni i dalji materijalni dokazi? Zar su zaboravili na svečane riječi: „Neka su blagoslovljeni oni koji nisu vidjeli a povjerovali su?" To je bilo izvanredno remek djelo govornništva. On je nadilazio čak i trijumf doživljen prošle nedjelje. Gerald Fitzgerald, još uvijek dekan, jedini je znao koliko ga je stajao.

U početku, u sakristiji, dekan je izgleda i dalje zadržao svoju nesavitljivu rezervu. Ali kada se spremio da krene, sa crnim kaputom ogrnutim preko ramena, on se naglo okrenu. U jasnom svijetlu sakristije, Francis je bio preneražen ugledavši duboke bore na lijepom licu, iscrpljenost u punim, sivim očima.

— Nije samo jedna laž, oče, već gomila laži. Pa! Božja volja! — On zastade. — Ti si dobar čovjek, Chisholme. Šteta je samo što ti i ja nikako ne pristajemo. — On izađe, uspravljeno iz sakristije.

Do kraja Uskrsa ovaj događaj je skoro sasvim bio zaboravljen. Uredna bijela ograda koja je postavljena oko izvora u prvom dekanovom oduševljenju stajala je još uvijek tu; ali su mala ulazna vrata ostala otvorena, ljuljajući se, dosta patetično, na lakom

proljetnom zraku. Nekoliko dobrih duša bi tu povremeno dolazilo i molilo se, i krstili bi se ovom iskričavom, stalno izvirućom vodom.

Francis, obuzet navalom posla, radovao se svom zaboravu. Tamna mrlja ovoga iskustva lagano je nestajala. Ono što je ostalo bilo je samo blijeda odvratnost negdje duboko u svijesti, koju bi brzo potiskivao i koju će uskoro sasvim sahraniti. Njegova ideja o novom igralištu za dječake i mlade ljude iz parohije dobila je već opipljiv oblik. Ponuđeno mu je da upotrebi komad zemljišta u parku kraj mjesne opštine. Dekan Fitzgerald je dao svoju saglasnost. On se sada utopio u gomilu kataloga sportskih rekvizita.

Pred Spasovo dobio je hitan poziv da posjeti Owen Warrena. Lice mu se naoblači. On odmah ustade, a katalog o kriketu pade mu sa koljena. Iako je već tokom mnogih nedjelja očekivao ovaj poziv, plašio ga se. On brzo pođe ka crkvi, i sa posljednjom pričesti kod sebe, požuri kroz gradsku gužvu ka ulici Glanville.

Izraz na njegovu licu bio je odlučan i tužan kada je ugledao dr. Tullocha kako nemirno seta ispred kuće Warrenovih. Tulloch je bio isto tako vezan za Owena. Izgledao je duboko uznemiren kada je ugledao Francisa kako se približava.

— Je li je najzad došlo? — zapita Francis.

— Jeste, došlo je! — I zatim: — Juče se glavna arterija začepila. Nije bilo nikakve svrhe, čak ni amputacija ne bi pomogla.

— Da li sam zakasnio?

— Ne. — Tullochovo ponašanje odavalo je neku potisnutu ljutinu. On grubo odgurnu ramenom Francisa i pođe mimo njega. — Ja sam bio triput kod dečka dok si se ti tu šetao. Hajde uđi, dođavola... ako hoćeš uopće da uđeš.

Francis pođe za njim uz stepenice. Gospođa Warren otvori vrata. To je bila sitna žena pedesetih godina, iscrpljena nedjeljama neizvjesnosti i jednostavno obučena u sivo. On primjeti da joj je lice vlažno od suze. Stisnu joj saosećajno ruku.

— Tako mi je žao gospođo Warren. Ona se smijala, slabo, gušeći se.

— Uđite u sobu, oče!

Francis je bio zaprepašćen. Mislio je da je bol trenutno poremetio njen um. Uđe u sobu.

Owen je ležao na krevetskom prekrivaču. Njegovi donji udovi bili su neuvijeni, goli. Bili su dosta tanki, i pokazivali pustoš bolesti. Ali su obadvije noge bile zdrave, bez ijedne mrlje.

Zaprepašćen Francis je promatrao dr Tullocha kako podiže desnu nogu i prelazi rukom čvrsto preko zdrave, prave kože koja je do juče bila samo trula zloćudna masa. Ne našavši odgovor u izazivačkim očima doktora on se okrenu omamljeno gospođi Warren i primijeti da su njene suze, suze radosnice. Ona slijepo potvrdi glavom, kroz suze.

— Umotala sam ga toplo u stara kolica jutros prije no što je i živa duša ustala. Nismo htjeli da se predamo, Owney i ja. On je uvijek vjerovao. . . samo kada bi mogao otići do izvora.. . Molili smo se i umočili nogu u vodu ... Kada smo se vratili ... Owney je sam skinuo zavoj!

Mir u sobi bio je apsolutan. Owen je bio prvi koji ga je razbio.

— Ne zaboravite da me upišete za novi krikettim, oče.

Na ulici, napolju, Willie Tulloch je tvrdoglavo gledao u svog prijatelja.

— Mora da postoji neko naučno objašnjenje izvan dometa našeg sadašnjeg znanja. Ogromna želja za ozdravljenjem — psihološka regeneracija ćelija. — On zastade, dok mu je krupna ruka podrhtavala na Francisovoj: — Oh, Bože! Ako samo postoji Gospod! Daj da držimo naša glupava usta o ovome zatvorena!

Te noći Francis nije mogao da se odmara. Buljio je besanim očima u tminu iznad svoje glave. Čudo vjere. Da, i vjera sama je čudo. Vode Jordana, Lourdes, ili Marywell, nisu ništa značile. Svaka prljava bara bi odgovarala, ako bi bila samo ogledalo Gospodova lika.

Za trenutak seizmograf u njegovu mozgu blijedo registrova šok: iskricu saznanja o nepojmljivosti Gospoda. On... se grozničavo molio, Oh, dragi Gospode, mi čak i ne znamo ni početak. Mi smo svi kao maleni mravi u ponoru bez dna, prekriveni milijunima slojeva vatte, pokušavajući. .. pokušavajući da sagledamo nebo. O, Gospode ... dragi Bože, daj mi poniznosti... i vjere!

Tri mjeseca kasnije stigao je poziv od Biskupa. Francis ga je već neko vrijeme očekivao, ali ipak njegov stvarni dolazak ga malo uznemiri. Teška kiša počela je

padati kad je pošao uz brdo ka palači; pretrčavši preostali dio puta, uspio je izbjeći a da se nije promoćio do kože. Bez daha, mokar i isprskan blatom, on osjeti da je njegov dolazak nedostojanstven. Strepnje se tupo pojačашe dok je sjedio, podrhtavajući u prijemnom salonu, promatrajući prljave cipele, koje su tako odudarale od crvena tepiha.

Najzad se pojavi biskupov sekretar, povede ga niskim mermernim stepenicama i nijemo pokaza na tamna vrata od mahagonija. Francis zakuca i uđe.

Njegova Milost, biskup, sjedio je za svojim stolom i nije radio već se odmarao, obraza oslonjena o ruku, a lakta o naslon kožne fotelje. Blijedo svijetlo, koje se probijalo ukoso kroz somotske draperije na visokom prozoru pojačavalo je ljubičastu boju njegove četverouglaste kape ali mu je ostavljalo lice u sjeni.

Francis nesigurno zastade, zbunjen pasivnom figurom, pitajući se je li ovo zaista njegov stari prijatelj iz Holywella i San Moralesa. Nikakav šum nije se čuo osim tihog izbijanja Buhi sata na kaminu. Zatim ozbiljan glas reče:

— Pa, oče, je li imate da prijavite neko čudo večeras? I usput, prije no što zaboravim, kako sada napreduju igranke?

Francis osjeti kako mu se steže u grlu, mogao je uzviknuti od olakšanja. Njegova Milost nastavi da ispituje priliku koja se ukočila na širokom, sagu. — Moram priznati da je pravo olakšanje za moje stare oči da vidim svećenika koji tako očigledno ne napreduje. Obično dolaze ovdje i izgledaju kao uspjeti vlasnici pogrebnih zavoda. Imaš užasno odijelo... i strašne cipele! — On lagano ustade i priđe Francisu. — Dragi moj dečko, očaran sam što te vidim. Ali užasno si mršav. — On mu stavi ruku na rame. — I za ime svega, užasno mokar, također!

— Uхватила me kiša, Vaša Milosti.

— Sta? Nemaš kišobrana! Hajde, priđi vatri. Moramo naći nešto toplo. — Ostavivši Francisu on pođe do malog pisaćeg stola i izvadi bocu i dvije čaše za liker. — Ja se još uvijek nisam, sasvim navikao na moje novo dostojanstvo. Trebalo bi da pozvonim i naredim da donesu neka od onih divnih plemenitih vina koje piju biskupi, o kojima čitamo. Ovo je obični Glenlivet, ali je dobro piće za dva Škota. — On pruži Francisu malu čašu lijepog pića, promatrajući kako je ispija i zatim ispi i svoju. Sjede sa druge strane kamina. — Govoreći o dostojanstvu, nemoj izgledati tako zaplašen. Ja sam sada nakićen, priznajem. Ali ispod toga je ista ona nespretna anatomija koju si vidio kako šljapka preko Stinchara!

Francis pocrvenje. — Da, Vaša Milosti. Pauza. A onda Njegova Milost reče, direktno i tiho: — Mislim da si dosta loše prolazio otkako si otišao iz San Moralesa.

Francis odgovori tiho: — Mislim da je bio to sve veliki neuspjeh.

— Odista?

— Da, osjećao sam da će doći do ovoga... ovog disciplinskog intervjua. Ja znam da u posljednje vrijeme nisam baš zadovoljavao dekana Fitzgeralda.

— Samo Svevišnjeg Gospoda, a?

— Ne, ne. Zaista se stidim i nisam zadovoljan sobom. To je moja nepopraviva buntovnička priroda. —Stanka.

— Tvoj vrhunski grijeh je što si propustio da prisustvuješ banketu u čast gradskog vijećnika Shanda.. . koji je sada baš udijelio veličanstven prilog od petstotina funti u fond za izgradnju novog oltara. Može li tome biti razlog što ti se ne dopada dobri vijećnik — koji je, kako mi je rečeno, nešto manje pobožan u svojim odnosima sa stanarima u njegovim sirotinjskim kućicama u ulici Shand?

— Pa... — Francis zastade smeteno. — Ne znam. Pogriješio sam što nisam otišao. Dekan Fitzgerald nam je naročito skrenuo pažnju da moramo prisustvovati... on je pridavao tome veliki značaj. Ali nešto drugo je iskrsnulo ...

— Oh? — Biskup je čekao.

— Pozvali su me da obišeni nekoga to poslijepodne. — Francis je govorio oklijevajući. — Možda se sjećate .. . Edvard Bannon... iako se sada ne može prepoznati u bolesti, paraliziran, trabunjajući, karikatura čovjeka koga je Gospod stvorio. Kada je došlo vrijeme da pođem, on me je dograbio za ruku, preklinjao me da ga ne napustim. Nisam se mogao oduprijeti... ili obuzdati strašno bolesno sažaljenje za ovog ... grotesknog, umirućeg prognanika. Zaspao je mrmljajući — John otac, John sin, John sveti duh — dok mu se pljuvačka slijevala niz sivu neobrijanu bradu, držeći moju ruku... Ostao sam sa njim do izjutra.

Duga pauza. — Nije čudo da je dekan bio uvrijeđen što si pretpostavio grešnika svecu.

Francis obori glavu. — Kivan sam na sebe. Pokušavam stalno da činim bolje. Čudno je, kada sam bio dječak bio sam uvjeren da su svećenici svi bez razlike dobri...

— A sada otkrivaš kako smo samo užasno ljudski. Da, nije sveto što me tvoja „buntovnička priroda“ ispunjava radošću, ali nalazim da je to divan antidot monotonij pobožnosti kojoj sam podvrgnut. Ti si zalutala mačka Francis, koja nailazi kočopereći se prolazom kada svi umiru od zijevanja na dosadnoj propovijedi. To nije loša metafora — jer ti pripadaš crkvi čak iako se ne držiš onoga što svi nalaze da je utvrđeno pravilo. Ja ne laskam samom sebi, kada kažem da sam možda jedini svećenik u ovoj biskupiji koji te zaista shvaća. Sreća je što sam ti ja sada biskup.

— To znam, Vaša Milosti.

— Za mene, — nastavi Njegova Milost — ti nisi neuspjeh već ogroman uspjeh. Trebalo bi da se malo razvedriš, zato ću preuzeti rizik da ti malo napunim glavu. Ti si radoznao i nježan. Ti ne praviš razliku između mišljenja i sumnje. Ti nisi jedan od onih naših svećeničkih kitničara koji moraju sve zašiti u uredno male paketiće — koji su prikladni da se dijele. A najljepša stvar na tebi, moj dragi dečko, je to što ti nemaš onu drsku sigurnost koja dolazi iz dogme već iz vjere.

Nasta ćutnja. Francis osjeti kako mu se srce topi prema starom čovjeku. Držao je oči oborene. Tihi glas nastavi:

— Svakako, ukoliko nešto ne učinimo ozlijedit ćeš se. Ako nastavimo da se borimo bit će isuviše krvavih glava, uključujući i tvoju! Oh, znam — ti se ne plašiš. Ali ja se bojim. Isuviše si dragocjen da bi te bacili za hranu lavovima. Zato imam nešto da ti predložim.

Francis brzo podiže glavu, susrete se sa mudrim i nježnim pogledom Njegove Preuzvišenosti. Biskup se osmjehnu.

— Nemoj misliti da bih postupao s tobom kao sa drugom ako ne bih želeo da učiniš nešto za mene!

— Stagod to bilo ... — Francis se spotače o rječi.

Nasta duga pauza. Biskupovo lice se ozbiljno ocrtavalo. — To je krupna stvar koju tražim... velika promjena koju predlažem... ako je suviše mnogo... moraš mi reći. Ali mislim da će to baš biti pravi život za tebe. — Ponovo pauza. — Naše društvo misija u inostranstvu je najzad dobilo obećanje da će se u Kini osnovati vikarijat. Kada sve formalnosti budu gotove, i kada se budeš pripremio, bi li pošao tamo kao naš prvi neprincipijelni avanturista?

Francis osta nepomičan, tup od iznenađenja. Izgledalo je kao da se zidovi ruše oko njega. Zahtjev je bio tako neočekivan, tako ogroman, da mu je zastao dah. Otići od

kuće, od svojih prijatelja, i poći u veliki nepoznati prostor... nije mogao zamisliti. Ali lagano, tajanstveno, čudna živost ispuni njegovo biće. On odgovori sa oklijevanjem: — Da ... otići ću.

Stari Mac se naže i uze Francisovu ruku u svoju. Oči su mu bile vlažne a pogled uprt u njega. — Mislilo sam da hoćeš, dragi dečko. I uvjeren sam da ćeš mi služiti na čast. Ali, pazi, tamo se ne mogu loviti pastrve!

DIO 4

KINA

|

Početkom 1902, naherena džunka sporo se probijala beskrajnim žutim tokom rijeke TaHwang u provinciji Chekkow, na nekih hiljadu milja u unutrašnjosti od Tientsina, noseći na pramcu pomalo neobičnu ukrasnu figuru u obliku katoličkog svećenika srednjeg rasta koji je imao suknene papuče izrađene od traka i ostarjeli tropski šešir. Raskoračenih nogu preko jarbola na pramcu broda i brevijarom na jednom koljenu, Francis je za trenutak prekinuo verbalnu borbu s kineskim jezikom, u kome je svaki slog izgledao za njegovo iscrpljeno grlo kao da ima isto toliko infleksija koliko i hromatska skala, odmarajući pogled na pejzažu mrke i zlatožute boje kraj kojega su prolazili. Zamoren, poslije desete noći provedene u jami od tri stopa u podpalublju — koja je predstavljala njegovu kabinu, on se u potrazi za daškom zraka, progurao naprijed do pramca kroz gomilu saputnika: radnika sa farmi, pletača korpi i košara iz Sensianga, lopova i ribara, vojnika i trgovaca koji su se svi uputili u Paitan, čučajući rame uz rame, pušeći, pričajući i vodeći računa o svojim posudama za kuhanje između sanduka sa patkama i svinjama i mreža u kojima se nalazila

1 po neka usamljena ali jogunasta koza.

Iako se Francis zakleo da neće biti gadljiv ipak zvuči, prizori i mirisi na ovom posljednjem, mada beskonačno dugom, dijelu puta, ozbiljno su ga zamorili. On je zahvaljivao Gospodu i svetom Andrewu što će večeras, ukoliko ne dođe do nekog daljeg zakašnjenja, najzad stići u Paitan.

Još i sada nije mogao vjerovati da je on dio ovog novog fantastičnog svijeta, tako udaljenog i stranog, tako nevjerojatno drugačijeg od svega što je dosad upoznao ili mislio da poznaje. Osjećao se kao da je njegov život naglo polomljen, groteskno, daleko od svog prirodnog puta. Zadrža uzdah. Drugi su živjeli po uhodanoj i normalnoj šabloni. On je bio čudak, izrod, mali iskrivljeni čovjek.

Bilo je teško oprostiti se od svijeta kod kuće. Ned je milosrdno umro prije tri mjeseca, blagoslovljen kraj tog čudnog i žalosnog epiloga njegova života. Ali Polly... nadao se, molio se da bi mogao vidjeti Polly i u budućnosti. Utjehu je pružala činjenica da je Judy primljena za stenodaktilografinju u općinu u Tynecastlu — službu koja joj je pružala sigurnost i dobre šanse za unapređenje.

Kao da želi da se ponovo okrijepi on izvuče iz svog unutrašnjeg džepa posljednje pismo u vezi svog naimenovanja. Ono je bilo od oca Mealeya, sada oslobođenog dužnosti u parohiji u svetom Dominicu kako bi se mogao posvetiti samo Upravi za misije u inostranstvu.

Upućeno njemu na univerzitet u Liverpoolu gdje je posljednjih dvanaest mjeseci kovao znanje jezika, pismo je glasilo: „Moj dragi Francise,

Presretan sam što mogu biti prenosilac dobrih vijesti! Sada smo primili vijest da je Paitan, u vikarijatu u Chekkow, koju nam je, kao što znaš, poklonila misija u decembru, sada ratifikovala Kongregacija za propagandu. Večeras je odlučeno na našem sastanku, održanom u Upravi za strane misije u Tynecastlu, da ništa više ne bi trebalo stajati na putu tvom odlasku. Najzad, najzad sam u stanju da te pošaljem na tvoju divnu misiju na Orijent.

Koliko sam mogao utvrditi Paitan je izvanredno mjesto, u unutrašnjosti, ali na prijatnoj rijeci, napredan grad koji se specijalizira u proizvodnji košarica, sa obiljem povrća, mesa, živine i tropskog voća. Ali ono što je izvanredno važno, blagoslovljena je činjenica da je sama misija iako malo udaljena i za posljednjih dvanaest mjeseci nažalost bez svećenika, u izvanredno dobrom stanju. Zao mi je što nema fotografija ali te mogu uvjeriti da je raspored vrlo zadovoljavajući i da se sastoji od kapele, svećeničke kuće i ograđenog prostora. (Kako izvanredno uzbudljivo zvuči ta riječ „Ograđeni prostor"! Sjećaš li se kada samo se kao dječaci igrali Indijanaca? Oprosti mi na mom entuzijazmu!)

Ali la creme de la creme leži u našim potvrđenim statistikama. U prilogu ćeš naći godišnji izvještaj posljednjeg vikara oca Lawlera koji se prije godinu dana vratio u San Francisco. Ne predlažem ti da ovo analiziraš, budući da ćeš ti svakako to pregledati i detaljno prožvakati u sitne časove. Ipak mogu podvući slijedeće cifre: iako je

osnovana tek prije tri godine, misija u Paitanu može se pohvaliti sa četiri stotine pričesnika i s oko hiljadu krštenja, od kojih je trećina bila in articulo mortis. Zar to nije zahvalno, Francis? Primjer kako draga stara božja milost može imati snažna upliva čak i na poganska srca među zvonima poganskih hramova.

Dragi moj druže, radujem se što je ova nagrada tvoja. I ne sumnjam da ćeš tvojim radom na terenu znatno povećati berbu. Očekujem tvoj prvi izvještaj. Mislim da si najzad našao svoj meAndrewtier, i da će male ekscentričnosti jezika i čudi koje su te mučile u prošlosti, prestati da budu dio tvog svakodnevnog života. Poniznost Francise, to je životna struja Gospodovih Svetaca. Molim se za tebe svake večeri.

Pisat ću ti kasnije. U međuvremenu nemoj zapostaviti svoju opremu. Nabavi dobre jake mantije. Kratke gaće su najbolje i ja ti savjetujem da uzmeš pojas oko tijela. Idi kod Hansona i Sina; to su poštjeni ljudi; i rođaci organista u katedrali.

Možda je vjerovatno da ću te vidjeti ranije no što ti misliš. Moje novo mjesto možda će od mene napraviti pravog globtrotera. Zar ne bi bilo divno da se nađemo u hladovitom ograđenom prostoru u Paitantu?

Ponovo primi moja čestitanja i puno dobrih želja.

Ostajem, tvoj vjerni brat u Isusu Kristu,

Anselm Mealey

Sekretar Uprave za misije u inostranstvu

Biskupija u Tynecastlu"

Pred zalazak sunca, povišena uzbuna u džunAndrewki najavi da predstoji cilj. Kada je brodić skrenuo iz krivine u veliki zaljev prljave vode, okružen lakim kineskim barkicama, Francis je željno promatrao nisko izgrađeni grad. Izgledao je kao velika niska košnica, brujeći od šuma i žutih svjetlosti, sa nizom stanova od trske i blata na obali i njihovim okupljenim splavovima i čunovima, oivičen u daljini planinama, ružičasto i biserno prozirnim.

Nadao se da će mu misija možda poslati barku, ali jedini privatni mali čamac došao je po gospodina Chia, trgovca i bogatog stanovnika Paitana koji se sada po prvi put pojavio iz dubine džunke, nijem i obučen u saten.

Ova ličnost imala je oko trideset i pet godina, ali se tako držao da se činio starijim, sa mekom zlatastom kožom i kosom tako crnom da se činila vlažnom. On je stajao sa

lijenom ravnodušnošću dok se redar vrtio oko njega. Iako njegove trepavice nisu zatreptale nijednog trenutka u pravcu svećenika, Francis je bio čudno uvjeren da ga on detaljno promatra.

Zbog zauzetosti blagajnika, prošlo je neko vrijeme prije no što je novi misionar mogao obezbjediti prolaz za sebe i svoj lakirani metalni kovčeg. Kada je sišao na mali čamac, grčevito je držao svoj veliki svileni suncobran, divna stvar prekrivena kockastim tartanom Chisholma koji mu je biskup MacNabb poklonio na rastanku.

Njegovo uzbuđenje se pojača kada, u blizini obale, ugleda veliku gomilu ljudi na stepenicama. Je li to bio doček njegovih župljana? Kako bi to bila divna ideja za kraj njegova duga, duga puta! Srce poče skoro bolno da mu udara od sretnog iščekivanja. Ali avaj, kada se iskrcao on primjeti da se prevario. Nitko ga nije pozdravio. On se morao sam probijati, kroz ravnodušnu gomilu koja je zurila u njega.

Međutim, na kraju stepenica, zastade. Ispred njega, osmjehujući se sretno, obučeni u uredno plavo i noseći kao simbol svoga uvjerenja svijetlo obojenu sliku Svete Porodice, stajali su Kinez i žena. Kada je on zastao, ove dvije male prilike mu priđoše, sa sve većim osmjehom, presretni što ga vide, klanjajući se i krsteći se žustro.

Otpočese predstavljanja — lakše no što je on očekivao. On toplo zapita:

— Tko ste vi?

— Mi smo Hosannah i Philomena Wang — vaši omiljeni katekisti, oče.

— Iz misije?

— Da, da, otac Lawler je ovdje napravio izvanrednu misiju, oče.

— Hoćete li me odvesti do misije?

— Svakako, hajdemo. Ali možda bi otac želio da nam učini čast i prvo svrati u naše skromno prebivalište?

— Hvala. Jedva čekam da dođem do misije.

— Svakako. Idemo u misiju. Imamo ovdje nosače i nosiljku za oca.

— Vi ste vrlo ljubazni, ali ja bih više volio da hodam.

Još uvijek se osmijehujući, iako manje priAndrewmijetno, Hosannah se okrenu i brzim, nerazumljivim recima koje su donekle ličile na objašnjenje, otpusti nosiljku i niz nosača. Ostadoše samo dva kulija: jedan uze kovčeg na rame, a drugi suncobran i tako grupa pođe pješke.

Francisu je bilo prijatno da protegne noge, zgrčene od ograničenog prostora u džunki, čak i po mučnim i prljavim ulicama. Topla struja zagrija mu krv. Usred ove tuđine mogao je osjetiti bilo čovječanstva. I ovdje ima srca koje treba zadobiti, duša koje treba spasiti!

On primijeti da jedan od Wanga zastaje i obraća mu se.

— Ovdje se nalazi izvanredan stan, u ulici Netmakers ... samo pet taela mjesečno... gdje bi otac možda želio da provede noć.

Francis ga iznenađeno pogleda. — Ne, ne Hosannah. Prema misiji!

Stanka. Philomena se nakašlja. Francis shvati da oni stoje u mjestu. Hosannah se učtivo osmjehnu.

— Evo, oče, ovo je misija.

U početku nije sasvim razumio.

Pred njim, na obali rijeke, nalazilo se jutro napuštene zemlje, ispečene od sunca, sa vododerinama od kiše, okruženo ugaženim prostorom od glinene zemlje. Na jednom kraju nalazili su se ostaci kapele od blata, bez krova, sa jednim srušenim zidom, dok su drugi bili već srušeni. Kraj toga ležala je uvučena gomila krša koja je nekada možda predstavljala kuću. Tamo je rastao visoki paperjasti korov. Ostala je samo bijedna školjka, između ruševina, sa nakrivljenim ali još uvijek stojećim krovom od slame — štala.

Francis je stajao čitava tri minuta kao u stuporu, zatim se lagano obrati Wangovima koji su stajali odmah uz njega i promatrali ga, uredni, nedokučivi, slični sijamskim blizancima.

— Zašto se ovo desilo?

— To je bila divna misija, oče. Mnogo je koštala. I mi smo pomogli i napravili mnoge finanAndrewsijske ugovore da se ona izgradi. Ali avaj, dobri otac Lawler ju je postavio blizu rijeke. A Sotona je poslao mnogo zle kiše.

— Pa gdje su onda ljudi iz bratstva?

— To su sve zli ljudi koji ne vjeruju u Gospoda sa Nebesa. — Oboje su sada govorili brže, pomažući jedno drugom, gestikulirajući. — Otac mora znati koliko sve zavisi od njegovih katiketa. Avaj! Otkako je dobri otac Lawler otišao, mi nismo dobij ali našu zakonsku stipendiju od petnaest taela svakog mjeseca. Bilo je nemoguće da se ovi rđavi ljudi tad obučavaju pravilno.

Skršen i pust, otac Chisholm skrenu pogled. Ovo je bila njegova misija, ovo dvoje njegovih jedinih župljana. Sjećanje na pismo u njegovu džepu izazva naglo uzbuđenje. On stisnu ruke u pesnicu razmišljajući ukočeno.

Wangovi su još uvijek nešto tečno govorili, pokušavajući da ga nagovore da se vrati u grad. Uz napor on se oslobodi njihovih salijetanja, njihova neiskrena prisustva. Najzad, olakšanje, bar da bude sam.

Odlučno, on unese svoj kovčeg u štalu. Nekada je štala bila dobra čak i za Krista. Promatrajući unaokolo on primijeti da je na zemljanom podu ostalo nešto slame. Iako nije imao ni hrane ni vode, barem je imao postelju. Otpakova svoje gunjeve i poče da dotjeruje mesto za stanovanje, kolikogod je to bilo moguće. Odjednom začu gong. On istrča napolje iz štale. Preko srušene ograde, ispred najbližeg hrama koji je krasio obližnji brijeg, stajao je stariji budistički svećenik u debelim čarapama i prošivenoj žutoj odori, udarajući u metalnu ploču za kratka nezapažena sumraka, i to s odmjerenom dosadom. Dva svećenika — Bude i Krista — promotriše nijemo jedan drugoga; zatim se stariji čovjek okrenu, bezizražajno, pope stepenicama i nestade.

Noć se spusti brzinom udarca. Francis kleče u tami svog pustog ograđenog zemljišta i podiže oči ka blijedom sazviježđu. Molio se grozničavo, sa strašnom snagom: — Dragi Bože, želiš da počnem ni od čega. To je odgovor na moju sujetu, moju tvrdoglavu ljudsku aroganciju. I bolje je tako! Radit ću, borit ću se za tebe. Nikada te neću napustiti... nikada... nikada!

Nazad u štali, pokušavajući da se odmori^{ok} je prodirni zvižduk u šum insekata koji su letjeli razbijajući zaparu koja je visjela u zraku, bio je prinuđen da se osmjehne. Nije se osjećao junakom, već užasnom budalom. Sveta Teresa uspoređivala je život sa jednom noći u hotelu. Ovaj u koji su njega poslali nije bio Ritz!

Jutro najzad stiže. On ustade. Uzevši kalež iz kutije od kedrovine napravi oltar od kovčega i odsluži misu, klečeći na podu štale. Osjećao se osvještenim, sretnim i snažnim. Dolazak Hosannah Wang nije uspio da ga smete.

— Trebalo bi da otac meni prepusti služenje mise. To je uračunato u našu plaću. I... je li da pronađemo sobu u ulici Netmakers?

Francis je razmišljao. Iako je tvrdoglavo odlučio da živi ovdje dok se situacija ne raščisti, ipak je bilo tačno da mora pronaći bolji centar za svoje službe. On reče: — Hajdemo sada tamo.

Ulice su već bile prepune. Psi su im se motali između nogu, svinje rile tražeći đubre po jarAndrewkovima. Djeca su ih pratila, rugala se i dovikivala. Prosjaci su naricali dosadnih ispruženih šaka. Neki starac je iznosio svoju robu na ulici Fenjera, pljuAndrewnuvši mrzovoljno na noge stranog đavola. Ispred sudnice stajao je putujući brijač i zveckao škarama. Bilo je mnogo siromašnih, sakatih a nekih slijepih od velikih boginja koji su se probijali uz lupanje duga bambusova štapa i čudne piskave zviždaljke.

Wang ga odavde do sobe na spratu, nespretno podijeljene papirom i bambusom, ali dovoljno velike za službe koje će ovdje održavati. Od svoje male zalihe novca on isplati trgovcu, koji se zvao Hung, jednomjesečnu stanarinu i počeo da vadi raspelo i tkaninu za oltar. Nedostatak svećeničkih odijela i stvari za oltar ga je uzbuđivalo. Bilo mu je rečeno da može očekivati u „cvjetajućoj“ misiji potpunu opremu i zato je samo malo donio sobom.

Ali njegov svjećnjak i steg su sada bareni bili postavljeni.

Wang je pošao prije njega dolje u trgovinu i kada se okrenuo da siđe on primjeti Hunga kako mu daje dva srebrna taela koja mu je pružao uz poklon. Iako je još odmah naslutio vrijednost nasljedstva oca Lawlera, Francis osjeti kako mu krv vri. Napolju, na ulici, Francis se tiho obrati Wangu.

— Žao mi je Hosannah, ali ja ne mogu plaćati vašu stipendiju od petnaest taela mjesečno.

— Otac Lawler je mogao da je plaća. Zašto otac ne može?

— Ja sam siromašan Hosannah. Isto kao i moj Gospodar.

— Koliko bi otac platio?

— Ništa, Hosannah! Čak i ja nemam nikakve plaće. Dobri Gospod sa Nebesa će nas nagraditi!

Wangov osmijeh se nije pokolebao. — Možda će Hosannah i Philomena biti prinuđeni da odu tamo gdje će ih znati da cijene. U Sensiangu metodisti plaćaju šesnaest talea za visoko cjenjene katekiste. Ali nesumnjivo da će se dobri otac predomisliti. U Paitanu ima dosta neprijateljskih osjećanja. Narod smatra da su Feng shua — zakoni Vjetra i Reda — uništeni ako se pojavi misionar.

Čekao je na svećenikov odgovor. Ali Francis nije govorio. Nasta napregnuta pauza. Zatim se Wang učtivo pokloni i ode.

Francisa prožme hladnoća dok je promatrao kako ovaj nestaje. Da li je dobro učinio što je odstranio prijateljski raspoložene Wangove? Odgovor je bio da Wangovi nisu bili njegovi prijatelji, već podle ulizice koji su vjerovali u hrišćanAndrewskog Boga zbog krišćanskog novca. A ipak... sada je otsječen njegov jedini kontakt sa zajednicom. On osjeti naglu, zastrašujuću samoću.

Tokom dana ova užasna samoća se pojača, udvostručena sa kljenutom nemoći. Lawler, njegov prethodnik, gradio je na pijesku. Nespretn, naivan, i sa velikim sredstvima on je jurio, izdavao novac i uzimao imena, krštavajući bez razlike, stičući niz „rižinih kršćana“, pišući dugačke izvještaje, nesvjesna žrtva stotinu prevara, vedar, bombastičan, slavno trijumfalan. On čak nije taknuo površinu. Od njegova rada nije ništa ostalo osim možda — u službenim krugovima grada — zaostao prezir prema takvoj žalosnoj stranačkoj ludosti. Pored male sume koju je odvojio za život i novčanice od pet funti koju mu je Polly tutnula u ruku prilikom odlaska, Francis nije imao nikakva drugog novca. Njega su također opomenuli da je izlišno tražiti dotacije od novog društva kod kuće. Pošto mu se smučio Lawlerov primjer, uživao je u svom siromaštvu. Zaklinjao se, uz grozničavu žestinu, da neće kupovati svoje vjernike. Ono što se ima učiniti učinit će uz Božju pomoć i svojim vlastitim rukama.

A ipak, dosad nije ništa učinio. Objesio je znak ispred svoje privremene kapele; nikakve razlike: nitko se nije pojavio da bi čuo njegovu misu. Wangovi su proširili glas da je bez sredstava i da ništa nema da pruži osim gorkih riječi.

Pokušao je sa sastankom na otvorenom, ispred suda. Smijali su mu se i zatim ga ignorirali. Neuspjeh ga je ponižavao. Kineski perač rublja koji je propovijedao konfučijanizam na kineskoengleAndrewskom jeziku imao bi više uspjeha. Divlje se borio protiv tog podmuklog demona, unutrašnjeg šapata o svojoj vlastitoj nesposobnosti.

Molio se i molio očajno. Žarko je vjerovao u efikasnost molitve. — Oh, Gospode, ti si mi pomagao u prošlosti. Pomozi mi i sada u tvoje ime, molim.

Patio je od bijesnih nastupa, koji su trajali satima. Zašto su njega poslali, uz očita uvjeravanja o uspjehu u ovu stranu rupčagu? Zadatak je bio izvan moći svakog čovjeka, i samog Gospoda! Odvojen od svih komunikacija, zakopan u unutrašnjosti, gdje se najbliži misionar, otac Thibodeau u Sensiangu, nalazio na četiri stotine milja udaljen, ovo mjesto bilo je posve neodrživo.

Podsticano od Wangovih, neprijateljstvo naroda prema njemu se povećavalo. Već je bio navikao na ismjehtavanja djece. Ali sada, kada bi prolazio gradom, gomila mladih kuli ja bi mu dobacivala uvrijede. Kada bi se zaustavio jedan član bandi bi mu se približio i obavio svoje fiziološke potrebe u blizini. Jedne noći, kada se vraćao u štalu, kamen je poletio iz mraka i udario ga u čelo.

Sva Francisova borbenost se uzburka. Kada je previo razbijenu glavu, njegova vlastita rana pruži mu novu divlju ideju, natjera ga da zastane, krut i odlučan. Da... mora... mora se približiti ljudima... a ovo... bez obzira kako je primitivno. ... ovaj novi pokušaj bi mu mogao pomoći.

Idućeg jutra, za još dva talea mjesečno on iznajmi zadnju sobu na donjem spratu trgovine od Hunga, i otvori ljekarnu. On nije bio stručnjak — Gospod je to znao. Ali je imao potvrdu o prvoj pomoći, a njegovo dugo poznanstvo sa doktorom Tullochom dalo mu je zdrave osnove iz higijene.

U početku se nitko nije usudio da mu priđe; on se preznojavao od očajanja. Ali postupno, privučeni radoznalošću, jedan ili dvoje su ušli. U gradu je uvijek vladala bolest i načini liječenja domaćih liječnika bili su surovi. On je imao malo uspjeha. Ništa nije tražio u novcu ili odanosti. Postepeno je njegova klijentela rasla. Hitno je pisao dr Tullochu, priložio PollyAndrewinih pet funti i tražio da mu pošalje zalihe zavoja, masti i običnih lijekova. Iako mu je kapelica bila prazna ljekarna je često bila prepuna.

Noću je luđački razmišljao u ruševinama misije. Nikada neće moći ništa ponovo saizdati na toj podlokanoj zemlji. I gledao je preko puta u ludoj želji, na prijatan brijeg Blistavog Zelenog Nefrita gde se iznad rasturenih hramova pružala divna padina, skrivena kedrovima. Kako bi to bilo divno sklonište za spomenik Gospodu.

Vlasnik ovog zemljišta, sudac po imenu Pao, član one zatvorene, međusobnim bračnim vezama povezane zajednice trgovaca i sudaca koji su držali u rukama poslove i vlast u gradu, rijetko se kad mogao vidjeti. Ali skoro svako poslije podne, njegov rođak, visoki dostojanstveni mandarin četrdesetih godina, koji je upravljao

imanjem za gospodina Paoa dolazio je da obiđe i isplati radnike koji su radili na vađenju gline u kedrovom gaju.

Iscrpljen nedjeljama usamljenosti, očajan i proganjan Francis je nesumnjivo bio malo poludio. Nije ništa imao; nije bio ništa. A ipak jednoga dana, naprečac, on zaustavi visokog mandarina kada je prelazio ulicom ka svojoj nosiljci. On nije razumijevao svu neprikladnost ovakva direktna obraćanja. U stvari on je vrlo malo znao šta čini; gladovao je i bio ošamućen od groznice.

— Često sam se divio onom lijepom imanju kojim tako mudro rukovodite.

Sasvim iznenađen rođak gospodina Paoa je rezervirano promatrao ovu onisku priliku stranca gorućih očiju i sa prljavim zavojem na čelu. Ledenom učtivošću je podnio i dalje uporno mučenje sintakse od strane svećenika, kratko pokudio sebe, svoju porodicu, svoje bijedno imanje, rekao nešto o vremenu, žetvi i teškoćama koje je grad imao prošle godine u otkupljivanju od bandita WaiChua; zatim namjerno otvorio vrata nosiljke. Kada je Francis, omamljeno ponovo pokušao da se vrati na razgovor o zemlji na Zelenom Nefritu on se hladno nasmijao.

— Imanje Zelenog Nefrita je biser bez cijene i iznosi više od šezdeset mua. . . šume, vode, pašnjaci ... pored bogatog i izvanrednog rudnika gline za pravljenje ćerpiča, keramike i cigli. G. Pao ne želi da ga proda. Pored toga njemu je za to imanje nuđeno . . . petnaest hiljada srebrnih dolara.

Na ovu cijenu, deset puta veću od njegovih najvećih, najfantastičnijih procjena Francisu zadrhtaše koljena. Uhvati ga groznica i on se odjednom osjeti slabim i nemoćnim, posramljenim zbog apsurdnosti situacije u koju su ga doveli njegovi snovi. Glava mu je pucala i on zahvali rođaku g. Pao, promuća smeteno izvinjenje.

Primjetivši razočaranu tugu svećenika, mršavi, sredovječni kulturni Kinez dozvoli sebi da se za trenutak spusti niže iz okvira svoje pažljive povučenosti.

— Zašto je ShangFoo došao ovdje? Zar nema loših ljudi koje treba popraviti u njegovoj zemlji? Mi nismo zli ljudi. Mi imamo našu religiju. Naši bogovi su stariji od njegovih. Drugi ShangFoo je napravio mnoge kršćane time što je sipao vodu iz male bočice na ljude koji su umirali i pjevao: „Ja.. . ja". Isto tako zato što je davao hranu i odjeću onima koji bi pjevali bilo šta samo da im je koža pokrivena i želuci da su puni. Da li ShangFoo želi to isto da učini?

Francis ga je šutke promatrao. Njegovo mršavo lice bilo je blijedo, duboki podočnjaci ispod oka. On reče tiho: — Je li vi mislite da ja to želim?

Nasta čudna pauza. Odjednom rođak g. Pao obori oči.

— Oprostite — reče najzad tiho. — Nisam razumio. Vi ste dobar čovjek. — Neodređeno prijateljstvo oboji njegovo lice. — Žao mi je što zemlja mog rođaka nije slobodna. Možda vam mogu pomoći na neki drugi način?

Rođak g. Pao je čekao sa novom učtivošću, kao da bi želio da popravi stvari. Francis malo razmisli i zatim teško upita: — Recite mi, pošto smo sada iskreni... zar ovdje nema pravih kršćana?

Rođak g. Pao odgovori lagano. — Možda. Ali ja ih ne bih tražio u Paitanu. — On zastade. — Čuo sam, međutim, za neko selo u planinama Kwang. — On napravi neodređeni pokret ka udaljenim vrhovima. — Tamo postoji kršćansko selo

već mnogo godina... ali to je daleko, mnogo mnogo lija odavde.

Iskra svijetla se pojavi u sumorno istrošenom Francisovom umu.

— To me veoma interesira. Je li biste mogli da mi date dalje informacije?

Drugi odmahnu glavom sa žaljenjem. — To je malo mjesto gore na ravnicama, skoro nepoznato. Moj rođak je čuo za to samo preko svoje trgovine ovčjim kožama.

Francisova želja mu dade smjelosti. — Je li biste mogli da ga pitate? Je li biste mogli da dobijete pravac... možda mapu?

Rođak g. Pao je razmišljao, zatim ozbiljno klimnu glavom. — Trebalo bi da to bude moguće. Zapitat ću g. Pao. Pored toga vodit ću računa da ga izvjestim da ste razgovarali sa mnom na najAndrewčasniji mogući način.

On se pokloni i ode.

Sumanuto obuzet ovom sasvim neočekivanom nadom, Francis se vrati na svoje razoreno zemljište gdje je uz pomoć nekoliko gunjeva, mješine i posuda kupljenih u gradu uredio svoj primitivni logor. Dok je sebi pripremao jednostavan obrok od riže, ruke su mu podrhtavale, kao od straha. Kršćansko selo! Mora ga pronaći — po svaku cijenu. To je bio prvi osjećaj voćstva, božanske inspiracije za ovih sumornih, besplodnih mjeseci.

Razmišljajući napregnuto u sumraku uznemiri ga promuklo gakanje vrana, koje su se otimale i razdirale neku strvinu kraj obale. On najzad pođe tamo da ih otjera. I tamo, dok su velike ružne ptice lupale krilima i kriještale na njega, on primijeti da je njihov plijen tijelo novorođenog ženskog djeteta.

Stresavši se on dohvati unakaženo dječje tijelo iz rijeke, primijeti da je ugušeno, bačeno i utopljeno. On umota maleno tijelo u platno i zakopa ga u ugao svog ograđenog zemljišta. Dok se molio mislio je: da, i pored svih mojih sumnji, ovde ima potrebe za mnom, u ovoj čudnoj zemlji.

II

Dvije nedjelje kasnije, kada je rano proljeće već nabujalo on je bio spreman. Naslikavši objavu o privremenom zatvaranju svojih prostorija u ulici Netmaker, on natovari nekoliko gunjeva i hranu na leđa, uze svoj suncobran i pođe žustrim korakom.

Mapa koju mu je dao rođak g. Pao bila je divno napravljena sa zmajevima koji su sukljali vjetar u uglovima i mnoštvom topografskih detalja sve do planina. Iza toga je bila površina sa malim crtežima životinja umjesto imena mjesta. Ali na osnovu njihova razgovora i svog vlastitog smisla za orijentaciju Francis je imao u glavi približnu predstavu svog puta. On upravi lice ka Kwang Gapu.

Dva dana ga je put vodio prijatnim predjelima, zelenovlažna rižina polja ustupala su mjesto šumama omorike gdje su opale iglice stvarale meki sag za njegove noge. Odmah ispod Kwangsa prešao je preko sklonjene doline u plamenu od divljih rododendrona a zatim, tog istog bajnog popodneva preko proplanka sa rascvjetalim kajsijama čiji miris je djelovao na njegove nozdrve kao miris pjenušava vina. Zatim je počeo da se penje uz strmine klanca.

Sa svakim korakom uz uzani kameni put postojalo je sve hladnije. Uveče bi se zgrčio ispod zaklona stijena, slušao zvižduk vjetra i grmljavinu snježnih voda u klancu. Preko dana, hladna za Andrewslepljujuća bjelina vrhova mu je zasjenjivala oči. Prozračan leden vjetar bolno je osjećao u plućima.

Petoga dana prešao je preko grebena, zaleđenih divljih stijena i spustio se sa druge strane. Prolaz ga je vodio do širokog platoa ispod linije snijega, zelena od rastinja, pretapajući se meko u okrugle brežuljke. To su bili pašnjaci o kojima je govorio rođak gospodina Pao.

Dosada su same planine određivale njegov krivudavi pravac. Sada se morao osloniti na Providenje, kompas i zdrav škotski smisao za orijentaciju. On pođe direktno ka zapadu. Zemlja je bila ista kao visoravni kod njegove kuće. Nailazio je na velika stada koza koja su mirno pasla i planinske ovce koje bi se divlje razbježale kada bi im se približio. On primijeti u prolazu gazelu koja odmah iščeznu. Iz

pramenja trave na sivosmeđoj močvari hiljade patki iz gnijezda bi izlijetalo uz krik, zamračujući nebo. Pošto mu je već ponestaAndrewjalo hrane on sa zahvalnošću napuni torbu toplim jajima.

Bila je to neutrta ravnica bez ijednog drveta; poče očajavati da neće naići na selo. Ali rano izjutra, devetog dana, kada je već mislio da će uskoro morati da se vrati, ugleda pastirsku kolibu, prvi znak stanovnika otkako je napustio južne padine. Požuri radosno k njoj. Vrata su bila zapečaćena blatom, nikoga nije bilo unutra. Ali kada se okrenuo, očiju prepunih razočarenja, ugleda dječaka kako se približava preko brijega idući sa svojim stadom.

Mladi pastir je imao oko sedamnaest godina, mali rastom i žilav, kao i njegovo stado, sa vedrim i inteligentnim licem prekriven sada izrazom čuđenja i osmijehom. Nosio je kratke hlače od kože i vuneni ogrtač. Oko vrata je nosio mali bronAndrewzani Yuan križ, istanjen od starosti, i grubo nacrtan simbol golubice. Otac Chisholm nijemo spusti pogled sa dječakova lica na prorez košulje gdje se nalazio antički križ. Najzad mu se glas vrati i on ga pozdravi i zapita da nije iz sela Liu.

Dječak se osmjehnu: — Ja sam iz krišćanskog sela. Ja sam LiuTa. Moj otac je svećenik u selu— dodade on, da se ne bi pomislilo da se hvališe:

— Jedan od seoskih svećenika!

Ponovo tišina. Otac Chisholm pomisli da je bolje da dalje ne ispituje dječaka. Samo reče: — Ja sam došao iz daleka i takođe sam svećenik. Bio bih veoma zahvalan ako bi me poveo tvojoj kući.

Selo je ležalo u valovitoj dolini nekih pet lija prema zapadu, skupina nekih tridesetak kuća, zbijenih u ovom perivoju visoravni, opkoljeno malim poljima pšenice ograđenim kamenim zidovima. Upadljivo, na centralnom brežuljku, iza čudne konične humke od kamena zaklonjene ginko drvetom, stajala je mala kamena crkva.

Kada je ušao u selo svi stanovnici su se odmah okupili oko njega, muškarci, žene, djeca i psi, gurajući se radoznalo i uzbuđeno ga dočekujući, vukući za rukave, dodirujući njegove cipele, zagledajući suncobran uz uzvike divljenja dok je Ta nešto brzo objašnjavao na dijalektu koji nije mogao razumjeti. U toj grupi nalazilo se možda šezdeset osoba, primitivnih i zdravih sa naivnim, prijateljskim očima i crtama lica koja su nosila tragove njihove zajedničke porodice. Uskoro, uz posjednički osmijeh, Ta dovede svog oca LiuChi, oniskog i zdepastog čovjeka pedesetih godina sa malom sivom bradom, jednostavna i dostojanstvena u nastupu.

Govoreći polako da bi ga mogao razumjeti LiuChi reče: — Pozdravljamo vas s radošću, oče. Dođite u moju kuću i odmorite se malo prije molitve.

On ga povede ka najvećoj kući, izgrađenoj na kamenom temelju do crkve i uvede oca Chisholma uz gradsku učtivost u nisku, hladnu sobu. Na kraju sobe stajao je klavir od mahagonija i portugalski starinski sat. Iznenaden, izgubljen od čuđenja Francis pogleda na sat. Na bronzanom brojčaniku bilo je utisnuto: Lisabon 1632.

Nije imao vremena za duže ispitivanje i LiuChi mu se ponovo obrati: — Je li vi želite oče, da održite misu? Ili ja?

Kao u snu otac Chisholm klimnu glavom. Nešto u njemu odgovori: — Vi... molim vas! — Polako i oprezno je tapkao sav smeten. Znao je da ne smije grubo razbiti govorom ovu tajanstvenost. Mora prodrijeti pažljivo, strpljivo u nju, svojim očima.

Pola sata kasnije svi su se našli u crkvi. Iako je ona bila mala, sagrađena sa ukusom u stilu koji je pokazivao mavarski utjecaj u periodu Renesanse. Tri jednostavne izvanredno izrezane arkade. Vrata i prozori bili su poduprti ravnim pilasterima, Na zidovima, još nedovršeni, mozaik.

Sjedio je u prvom redu sa pažljivim bratstvom. Svaki od njih je ceremonijalno oprao ruke prije ulaska. Većina ljudi i nekoliko žena nosili su na glavama kape za molitvu. Odjednom, kada je udarilo nijemo zvono LiuChi približi se oltaru, noseći izbljednuto žutu albu i uz pomoć dva mlađa čovjeka. Okrenuvši se, on se zvanično pokloni ocu Chisholmu i vjernima. Zatim otpoče službu.

Otac Chisholm je promatrao, klečeći uspravno, opčaran, kao čovjek koji prati lagano izvođenje sna. Sada je primjetio da je ceremonija čudno preživjela samo dirljivi trag mise. LiuChi svakako da nije znao latinski, jer se molio na kineskom. Prvo je bio na redu Confiteor, zatim Credo. Kada se popeo uz oltar i otvorio misnu knjigu od pergamenta na drvenom naslonu, Francis jasno začu dio evanđelja svečano izgovorenog na domaćem jeziku. Izvorni prijevod... on brzo uzdahnu od strahopoštovanja.

Čitavo bratstvo je prilazilo da primi pričest. Čak i djeca na grudima prinošena su oltaru. LiuChi siđe, noseći kalež sa vinom od riže. Ovlaživši kažiprst on je svakome stavljao kapljicu na usne.

Prije no što bi napustili crkvu, vjernici su se skupljali oko statue Spasitelja, stavljajući zapaljene prutiće za kađenje na veliki svijećnjak ispred nogu. Zatim bi svaka osoba triput kleknula i pobožno se povukla.

Otac Chisholm je ostao iza njih, ovlaženih očiju, srce mu se lomilo od ove dječje jednostavne pobožnosti — iste pobožnosti, iste jednostavnosti koju je tako često vidao u seljačkoj Španiji. Svakako da ova ceremonija nije vrijedela — on se blago osmjehnu, zamišljajući užas oca Tarranta pri ovom prizoru — ali je bio uvjeren da se ona ipak dopada Svevišnjem Gospodu.

LiuChi je čekao napolju da bi ga odveo do kuće. Tamo ga je čekao objed. Pregladnjeli otac Chisholm u punoj mjeri opravda jelo pripremljeno od planinske ovce — male ukusne kuglice koje su plivale u šupi od kupusa — i čudnog jela sa rižom i divljim medom. Nikada u svom životu nije jeo tako ukusno slatko jelo.

Kad su završili on oprezno počeo da ispituje LiuChia. Prije bi pregrizao jezik no da ga uvrijedi. Prijatan starac je odgovarao sa puno povjerenja. Njegova uvjerenja bila su kršćanska, sasvim dječja i čudno pomiješana sa tradicijama Taotea. Možda, pomisli otac Chisholm, sa unutrašnjim osmijehom, i na vrh noža nestorij anizma ...

Chi objasni da je vjera prenošena od oca na sina tokom mnogih generacija. Selo nije bilo tako dramatično izdvojeno od svijeta. Ali je bilo dovoljno udaljeno i tako malo, tako povezano svojim porodičnim životom, da su ga stranci rijetko uznemiravali. Oni su svi bili jedna velika porodica. Živjeli su pastoralno i samostalno. Imali su žita i ovaca u obilju čak i za najteža vremena: sira koji su čuvali u koži ovčjeg želuca, i dvije vrste maslaca, crveni i crni, oba pravljena od graha koji su zvali Chiang. Za odjeću su koristili domaću čevljanu vunu, ovčje kože radi toplote. Isto tako pravili su specijalni pergament od kože koji se veoma cijenio u Peking. Na visoravnima bilo je mnogo divljih poni ja. Rijetko, neki član porodice otišao bi tamo sa tovarom pergamenta.

U malom plemenu nalazila su se tri oca svećenika, a svaki je bio izabran na ovo počasno mjesto još u djetinjstvu. Za izvjesne religiozne obrede plaća se nagrada u riši. Oni su imali specijalnu ljubav prema Svetoj Trojici — Trojstvu. Koliko se sjeća nikad nisu vidjeli zaređenog svećenika.

Otac Chisholm slušao je veoma pažljivo i sada postavi pitanje koje mu je stalno bilo u glavi.

— Niste mi rekli kako je to sve prvo počelo!

LiuChi pogleda svog gosta odmjeravajući ga još jednom. Zatim uz blagi osmijeh on ustade i pođe u obližnju sobu. Kad se vratio nosio je ispod ruke zavežljaj umotan u kožu. On ga nijemo predade, promatrajući oca Chisholma dok ga je otvarao i zatim kada primijeti zanesenost svećenika on se tiho povuče.

Ovo je bio dnevnik oca Ribiero, napisan na portugalskom, potamnjelo, sa mrljama i iscijepan ali uglavnom čitljiv. Na osnovu svog znanja španjolskog Francis je mogao lagano da ga dešifrira. Ogromno interesiranje za dokument učini napor ništavnim. Ali ga je držalo prikovanim. On osta nepomičan, osim laganih pokreta rukom pri okretanju teških stranica s vremena na vrijeme. Vrijeme se vrati unazad tri stotine godina: stari zaustavljeni sat počeo odmjereno da otkucava.

Manoel Ribiero bio je misionar u Lisabonu a došao je u Peking 1625. godine. Francis je jasno mogao sebi zamisliti Portugalca: mladi čovjek od dvadeset devet godina, mršav, maslinaste puti, živ, tamne oči, sjajne ali ponizne. Mladi misionar bio je sretan u Pekingu zbog prijateljstva sa ocem Adam Schallom, velikim njemačkim jezuitom, misionarom, dvorjaninom, astronomom, pouzdanim prijateljem i izvanrednim osnivačem kanona kod cara TchounTchina. Tokom nekoliko godina otac Ribiero dijelio je malo od slave ovog zaista izvanrednog čovjeka koji se kretao netaknuto mnogim intrigama nebeskog carstva, šireći kršćansku vjeru, čak i u carskom haremu, onemogućavajući mržnju svojim tačnim predviđanjima kometa i eklipsa, praveći novi kalendar, stičući prijateljstvo i sjajne titule za sebe i sve svoje potomke.

Zatim je Portugalac tražio da ga pošalju u daleku misiju na kraljevski dvor u Tatarsku. Adem Schall je udovoljio ovom njegovom zahtjevu. Opremljen je i dobro naoružan bogat karavan. Pošao je iz Pekinga na dan Uzašašća Blažene Djevice Marije 1629.

Ali karavan nije uspio da stigne do tatarskog kraljevskog dvora. Presrela ga je najezda barbara na sjevernim padinama planina Kwang, brojni branioци bacili su oružje i pobjegli. Dragocjeni karavan je opljačkan. Otac Ribiero je uspio pobjeći, teško ranjen strijelama od kremenja, samo sa svojim ličnim stvarima i minimumom svećeničke opreme. Mrak ga je zatekao na snijegu, pomislio je da je došao posljednji čas i ponudio se, krvareći Gospodu. Ali hladnoća je smrzla njegove rane. Dovukao se idućeg dana do pastirske kolibe, gdje je ležao šest meseci ni živ ni mrtav. U međuvremenu autentičan izvještaj stigao je u Peking i govorio da je otac Ribiero masakriran. Nikakva ekspedicija nije poslana da bi za njim tragala.

Kada je Portugalac odlučio da može ostati u životu, pravio je planove da se vrati Adamu Schallu. Ali vrijeme je prolazilo i on je još uvijek ostajao ovdje. Na ovim

prostranim pašnjacima stekao je novo osjećanje vrijednosti, novu naviku razmišljanja. Pored toga on se sada nalazio tri hiljade lija od Pekinga, na ogromnoj razdaljini čak i za njegov smion duh. Lagano se odlučio. Skupio je šaku pastira u jedno malo naselje. Tu je sagradio crkvu. Postao je prijatelj i pastor — ne kralja Tatarske već ovog skromnog malog stada.

Uz čudan uzdah Francis spusti dnevnik. Pri slabom svjetlu je sjedio i mislio, razmišljao, i razumio mnoge stvari. Zatim ustade i ode do velike humke od kamena kraj crkve. Klečeći, molio se kraj groba oca Ribiera.

Ostao je u selu Liu nedjelju dana. Lagano, na način da nikoga ne uvrijedi, predložio je ratifikaciju svih krštenja i brakova. On je služio službu. Lagano je rekao nešto tu, nešto tamo, predlagao ispravku nekih navika. Dugo vremena će biti potrebno da se selo dovede u sklad sa uskogrudom ortodoksnošću: mjeseci i mjeseci — ne, godine. Ali šta to znači? Bio je zadovoljan da to polako ide. Ova mala zajednica bila je čista i zdrava kao dobra jabuka.

Govorio im je o mnogim stvarima. Uveče bi raspalili vatru ispred kuće LiuChia, i kada bi posjedali oko nje, on bi sjeo na prag i razgovarao sa nijemim, vatrom osvjetljenim krugom. Iznad svega željeli su da slušaju o prisustvu njihove religije u velikom vanjskom svijetu. On nije opisivao nikakvih sitnih razlika. Oduševljavalo ih je kada bi govorio o crkvama u Evropi, ogromnim katedralama, hiljadama vjernika koji se skupljaju u crkvi sv. Petra, o velikim kraljevima i prinčevima, državicima i plemićima, koji svi kleče pred nebeskim Gospodom, istim Gospodom koga i oni slave ovdje, i njihovim gospodarom, njihovim prijateljem. Ovo osjećanje jedinstva, o kojem su dosad samo neodređeno slutili, činilo ih je radosno ponosnim.

Kada bi napeta lica, treperava od svjetla i sjenka, gledala u njega u sretnom čuđenju, osjećao je oca Ribiera kako se osmjehuje kraj njega, pomalo, sumorno, ali nije bio s njim nezadovoljan. U tim trenucima imao je strašnu želju da odbaci Paitan i da se sasvim posveti ovim jednostavnim ljudima. Kako bi mogao biti sretan ovde! Kako bi samo sa ljubavlju pazio i dotjerivao ovaj dragulj koji je tako neočekivano našao u divljini! Ali ne, selo je bilo suviše malo, suviše udaljeno. Nikada ga ne bi mogao učiniti centrom istinitog misionarskog rada. On odlučno odbaci takvo iskušenje od sebe.

Dječak Ta postao je njegov stalni pratilac. Sada ga više nije zvao Ta već Joseph, jer je to bilo ime koje je mladić tražio na svom uslovnom krštenju. Ohrabren novim imenom, on je zamolio za dozvolu da služi na misi oca Chisholma; i iako, prirodno, nije znao ni trunke latinski, svećenik je pristao uz osmijeh. Uveče pred svoj odlazak otac Chisholm je sjedio na kućnom pragu kad se pojavio Joseph, sa čijeg je lica

nestalo uobičajene vedrine, ožalošćen, prije svih na ovo posljednje predavanje. Promatrajući dečka osjeti žalost, a zatim mu pade napamet sretna misao:

— Joseph! Je li bi ti bilo drago da podeš sa mnom, ako to dozvoli tvoj otac? Ima mnogo stvari u kojima bi mogao da mi pomogneš.

Dječak poskoči uz uzvik radosti, baci se pred svećenika i poljubi mu ruku.

— Gospodaru, ja sam samo čekao da me to upitate. Moj otac je voljan. Ja ću vas služiti svim svojim srcem.

— Bit će i teških putova, Joseph.

— Preći ćemo ih zajedno, gospodaru.

Otac Chisholm podiže mladića. Bio je dirnut i sretan. Znao je da je učinio mudru stvar.

Idućeg jutra završene su pripreme za njegov odlazak.

Izriban i sa osmijehom Joseph je stajao sa zavežljajima, pored dva čupava planinska poni ja koje je u zoru uhvatio. Mala grupa mlađih dječaka stajala je oko njega, on je već zastrašivao svoje drugove čudima iz svijeta. U crkvi je otac Chisholm završavao molitvu zahvalnicu. Kada je ustao LicChi ga pozva u svetište nalik na kriptu. Iz kedrovog sanduka izvuče izvezenu svećeničku haljinu, izvanrednu stvar, krutu od zlata. Na mjestima se saten već izlizao ali je odjeća bila netaknuta, upotrebljiva i neocjenjive vrijednosti. Starac se osmjehnu na izraz Francisova lica.

— Je li vam se dopada ova bijedna stvar? —• Divna je.

— Uzmite je. Vaša je!

Nikakvi protesti nisu mogli spriječiti LiuChia da ne učini ovaj prekrasni poklon. Odora je savijena, umotana u čisto laleno platno, i stavljena na Josephov tovar.

Najzad se Francis morao oprostiti od sviju. On ih je blagoslovio, uvjerio ih ponovo da će se vratiti kroz šest mjeseci. Bit će lakše idući put, na konjima, i sa Josephom koji će mu služiti kao vodič. Zatim njih dvoje odoše, zajedno, sa ponijima jedan uz drugog, penjući se uz visoravan. Pogledi maloga sela pratili su ih toplo.

Sa Josephom kraj sebe, otac Chisholm pođe dobrim tempom. Vjera mu se vratila, okrijepio se odlično. U grudima mu je kucala nova nada.

Prošlo je i ljeto poslije njihova povratka u Paitan. A sada se na zemlju spustilo hladno godišnje doba. Uz Josephovu pomoć uredio je štalu, popravio pukotine novim blatom i kaolinom. Dva drvena ležaja podupirala su sada najslabiji zid i gvozdeni ravni mangal od koga su napravili ognjište na zemljanom podu. Joseph, čiji je apetit bio zdrav već je skupio interesantnu zbirku posuđa za kuhanje. Dječaka, sada manje anđeoska lika, vremenom je upoznavao sve bolje; volio je da ćereta, da ga hvale i mogao je ponekad biti svojeglav, sa nevinom osobinom da potajno digne zrele dinje sa pijace na putu.

Francis je još uvijek bio odlučan da ne napušta svoje bijedno sklonište dok ne bude sasvim siguran u dalji svoj put. Postepeno se javilo nekoliko stidljivih duša u njegovu kapelu u ulici Netmaker, od kojih je prva bila jedna stara žena, u ritama i posramljena, koja je skriveno povlačila kronicu ispod jutanog ogrtača, sa izgledom kao da će je jedna jedina riječ otjerati. On se uzdržavao, pretvarao da je ne vidi. Idućeg jutra se vratila sa kćerkom.

Bijedna šaka njegovih sljedbenika nije ga obeshrabrila. Njegova odlučnost da se ne ulaguje ili kupuje svoje vjernike bila je prekaljena, kao odličan čelik.

Ljekarna mu je napredovala. Očigledno da su žaljenjem primili njegovo odsustvo iz male ambulante. Po povratku zatekao je gomilu neodređena izgleda koja ga je čekala ispred Hungove radnje. Uz praksu, njegovo procjenjivanje bolesti i vještina liječenja se usavršiše. Dolazili su mu ljudi razna zdravstvena stanja: bilo je tu bolesti kože, grčeva i kašljeva, enterita, užasnih gnojenja očiju i ušiju; a najveći dio bolesti bio je rezultat prljavštine i pretrpanosti. Začuđujuće je bilo što čistoća i jednostavni gorki tonikum mogu učiniti. Zrnce hipermangana vrijedilo je toliko da bi se moglo mjeriti težinom u zlatu.

Kada su njegove oskudne zalihe gotovo nestale, došao je odgovor na njegovu molbu upućenu dr Tullochu — velika kutija sa gazom, vatom, jodom i antisepticima, ricinus i klorodin, sa naškrabanim receptom, izgužvanim na dnu.

„Vaša Milosti: mislio sam da sam ja taj koji treba da doktorise u tropima! A gde je vaša di ploma? Nije važno — liječi što možeš a ubi ono što ne možeš. Ovdje ti šaljem malu vrećicu sa trikovima da ti se nađe pri ruci.”

Unutra je bio lijepo zapakovan sandučić za prvu pomoć sa lancetom, makazama i forcepsom. Postskriptum: „radi tvoje informacije: prijavit ću te liječničkom udruženju, Papi i Chunglungsoo.”

Francis se osmjehnu na ovu nepopravivu šaljivost. Ali „knedla“ zahvalnosti stajala mu je u grlu. Uz ovu stimulaciju i njegovim naporom i utješnim prisustvom Josepha, osjećao je novo i uzbudljivo oduševljenje. Nikada nije više radio, niti bolje spavao u svom životu.

Ali jedne noći u novembru san mu je bio lak i uznemiren i on se naglo probudi poslije ponoći. Bilo je užasno hladno. U tihoj tami mogao je čuti Josephovo duboko i mirno disanje. Ležao je za trenutak, pokušavajući da razmišljanjem ukloni ovu neodređenu tugu. Ali nije mogao. Ustade pažljivo da ne bi probudio usnulog dječaka i izađe iz štale u ograđeni prostor. Ledena noć ga probode; zrak je bio oštar od hladnoće, svaki dah ga je bolno presijecao. Nije bilo zvijezdi, ali iz sleđena snijega odbijala se čudna i svijetla bjelina. Tišina kao da se prostirala na stotine milja. Zastrašujuće.

Odjednom, kroz tu tišinu učini mu se da čuje tihi i nesiguran plač. Znao je da se prevario, slušao je i više ništa nije čuo. Ali kada se okrenuo da ponovo uđe u štalu, glas se ponovi, kao slabo cvilenje ptice koja umire. Stajao je neodlučno, zatim lagano pođe preko sniježne kore ka zvuku.

Izvan zemljišta, nekih pedesetak koraka niz stazu, saplete se o krutu mračnu sjenu: ispruženu ženu, lica zagnjurenja u snijeg, sasvim sleđenu. Bila je sasvim mrtva, ali ispod nje, u odjeći oko grudi on ugleda slabe pokrete djeteta.

Saže se i podiže maleno stvorenje, hladno kao riba, ali meko. Srce mu je udaralo kao ludo. On otrči nazad, klizajući se, skoro padajući do štale i pozva glasno Josepha.

Kada su raspalili mangan sa svježim drvetom, bacajući i svjetlost i toplotu, svećenik i njegov pomoćnik nagnuše se nad dijete. Ono nije moglo biti starije od dvanaest mjeseci. Oči su mu bile tanine i divlje, u nevjerici prema toplini vatre. S vremena na vrijeme ono bi ječalo.

— Gladno je — reče Joseph mudrim glasom. Zagrijaše malo mlijeka i nališe ga u bočicu sa oltara. Otac Chisholm zatim iscijepa komad čistog platna i uvuče ga kao fitilj u usko grlo bočice. Dijete je sisalo pohlepno. Kroz pet minuta mlijeka je nestalo i dijete zaspalo. Svećenik ga umota u gunj sa svoje postelje.

Bio je duboko uzbuđen. Neobičnost njegova predosjećaja, jednostavnog dolaska ovog malog stvorenja u štalu, iz hladne praznine, bio je kao znak Gospodnji. Na tijelu majke nije bilo ničega da bi se objasnilo ko bi ona mogla biti, ali njene crte lica, iscrpljene teškoćama i bijedom, imale su tanke, lijepe tatarske oblike. Grupa nomada

je ovuda prošla dan ranije: možda ju je hladnoća savladala i zaostala je da umre. Tražio je u sebi ime za dijete. Danas je bio praznik svete Anne. Da, dat će joj ime Anna.

— Sutra ćemo, Joseph, naći ženu koja će voditi računa o ovom daru s neba.

Joseph sliježe ramenima. — Gospodaru, ne možete dati nikome žensko dijete.

— Ja neću otuđiti dijete — reče otac Chisholm strogo.

On je imao određen i jasan cilj. Ova beba, poslana mu od Gospoda, bit će njegovo prvo nahoće, da, temelj njegovog dječjeg doma... taj san koji je gajio još od svog dolaska u Paitan. Bit će mu potrebna pomoć, svakako, sestre će morati da dođu jednog dana — sve je to ipak bilo daleko. Ali, sjedeći na zemljanom podu, kraj tamnocrvenog žara, gledajući u usnulo dijete, on je osjećao da je to znamen sa nebesa i da će on na kraju, uspjeti.

Joseph je bio taj, glavni prenosilac vijesti, koji je prvi ispričao ocu Chisholmu da je sin gospodina Chia bolestan. Hladno godišnje doba počelo je kasno, planine Kwang su još bile duboko prekrivene snijegom; a vedri Joseph je puhao na svoje promrzle prste dok je brbljao poslije mise, pomažući svećeniku da odloži svoju odoru. — Tja! Moja ruka je isto toliko neupotrebiva sada kao i malog ChiaYu.

ChiaYu je ogrebao na nešto palac, nitko nije znao na šta; ali kao posljedica toga, njegovih pet prstiju je poremećeno, a tjelesni sokovi su počeli da se penju, tekući samo ka jednoj ruci[^] naduvajući je, tako da je dječakovo tijelo gorjelo i iscrpljivalo se. Tri najbolja liječnika iz grada su ga liječili i najskuplji lijekovi su primijenjeni. Sada je poslan kurir u Sensiang za elixir vitae — neprocjenjiv ekstrakt iz očiju žaba koji se mogao dobiti samo u periodu Zmajeve mjeseca.

— On će ozdraviti — zaključio je Joseph, pokazujući svoje bijele zube u vedrom osmijehu. — Ovaj „hao kao" uvijek uspjeva .. .to je važno za gospodina Chia, pošto mu je Yu jedina.

Četiri dana kasnije, u isto doba, dvije zatvorene nosiljke, od kojih je jedna bila prazna, zaustaviše se ispred vrata kapelice u ulici Netmakers, i trenutak kasnije visoka prilika rođaka gospodina Pao, umotana u postavljenu tuniku, ozbiljno se nađe ispred oca Chisholma. On se izvini za njegov neprilični dolazak. Zamoli svećenika da pođe sa njim do kuće gospodina Chia.

Zaprepašćen obuhvatnošću ovoga poziva, Francis je oklijevao. Uska veza, preko poslova i ženidbenih veza postojala je između Paovih i porodice Chia, obadvije su bile

veoma utjecajne porodice. Otkako se vratio iz sela Liu dosta je često sretao mršavog, rezerviranog i prijatno ciničnog rođaka g. Pao, koji je također bio i prvi rođak gospodina Chia. Imao je isto tako i nekih dokaza o tome da ga visoki mandarin poštuje. Ali ova iznenadna posjeta, ovo pokroviteljstvo je bilo drukčije. Kada se šutke okrenuo da uzme svoj šešir i kaput on osjeti nagli, prazan strah.

Kuća Chiovih bila je tiha, verande ograđene rešetkama puste, a jezero s ribama prekriveno krhkim slojem leda. Koraci su im tiho i ozbiljno odzvanjali popločanim, pustim dvorištima. Dva jasminova drveta, zavijena jutom, ljuljala su se kao usnuli džinovi pored crvenozlatnog ulaza. Iz ženskog dijela kuće, preko terasa, čuo se prigušeni plač.

U bolesničkoj sobi bilo je mračno. ChiaYu ležao je na zagrijanom kangu* i promatrala su ga tri liječnika sa bradama i u dugim punim odorama sjedeći na svježim asurama od rogoza. S vremena na vrijeme jedan od liječnika nagao bi se naprijed i stavljao komadić drvenog uglja ispod kanga u obliku kutije. U uglu sobe taoistički svećenik u crnoj odori mrmljao je, istjerujući duhove uz pratnju flauta iza pregrade od bambusa.

* Kang — neka vrste platforme od cigli podignute u uglu sobe za spavanje. Zimi, zagrejava se vatrom ispod nje.

Yu je bio lijepo dijete od šest godina, svijetlo žućkaste boje i crnih gloginjastih očiju, odgojen u najstriktnijim tradicijama poštovanja roditelja, idoliziran, a ipak nerazmažen. Sada, izmučen okrutnom groznicom i užasnim novim osjećajem bola, ispružio se na leđima, kosti su mu probijale kroz kožu, suhe usne se uvijale, a pogled uprt nepomično u tavanicu. Njegova desna ruka, olovnoplavičaste boje, naduvana i bezoblična, bila je obložena oblogom od blata izmiješanog sa malim štampanim komadićima papira.

Kada je ušao rođak g. Pao sa ocem Chisholmom, zavlada kamena tišina; zatim taoistički svećenik nastavi sa mrmljanjem, dok tri liječnika, još stroži je nepomična, nastaviše svoje bdenje kraj kanga.

Nagnut nad djetetom u nesvijesti, sa rukom na gorućem čelu otac Chisholm je znao što predstavlja to prozirno i hladno povlačenje. Njegove sadašnje muke neće biti ništa u poređenju sa proganjanjem koje će sigurno uslijediti zbog neuspješne intervencije. Ali teška bolest dječaka i ovo pogubno tretiranje uzburkaše mu krv. On

poče, brzo ali nježno, da skida sa inficirane ruke hao kao, taj prljavi zavoj na koji je tako često nailazio u svojoj maloj ljekarni.

Najzad je ruka bila slobodna, oprana u mlakoj vodi. Ona je skoro plivala, pravi mjehur raspadanja, sa sjajnom zelenkastom kožom. Iako mu je srce luđački lupalo Francis sigurno nastavi, izvuče iz svog džepa malu kožnu kutiju koju mu je Tulloch poslao, i iz kutije samo lancetu. Znao je da je neiskusna. Isto tako je znao da ako ne napravi zarez u ruci djeteta, koje je već moribundno, da će ono umrijeti. Osjećao je poglede iz očiju koje ga nisu promatrale, osjećao užasnu strepnju, sve veću sumnju koja je obuzimala rođaka g. Pao dok je nepomično stajao iza njega. Usrdno se pomoli svetom Andreju. Pripremi se da zasječe, zasječe duboko i dugo.

Veliki mlaz gnojave tvari probi se kroz ranu, tekući i pjeneći se u zemljanu posudu ispod nje. Miris je bio užasan, gadan. U čitavom svom životu Francis nije tako zahvalno uživao. Dok je pritiskao, objema rukama sa obje strane rane, pomažući isticanje gnoja, i primijećujući da se ruka smanjuje na polovinu, obuze ga veliko olakšanje, do iscrpljenosti.

Kada se, najzad, uspravio, pošto je zatvorio ranu čistim vlažnim lanenim povezom, on začu samog sebe kako mrmlja, glupo, na engleskom: — Mislim da će sada proći, uz malo sreće! — To je bila čuvena fraza starog dr. Tullocha: ona je iskazivala napregnutost nerava. A ipak na izlasku on je pokušavao da održi vedri ravnodušan stav, izjavivši savršeno nijemom rođaku g. Pao koji ga je otpratio do nosiljke: — Dajte mu hranljivu supu kada se probudi. I ne više hao kao. Doći ću sutra.

Idućeg dana mali Yu je bio mnogo bolje. Groznice je već skoro nestalo, prirodno je spavao i popio nekoliko šalica pileće supe. Bez čuda sjajne lancete on bi skoro sigurno bio mrtav.

— Nastavite da ga hranite — otac Chisholm se iskreno osmjehnu kada je odlazio. — Doći ću sutra ponovo.

— Hvala vam. — Rođak g. Pao se nakašlja. — Nije potrebno. — Nasta neprijatna pauza. — Mi smo duboko zahvalni. Gospodin Chia je bio bolestan od tuge. Sada kada je njegovom sinu bolje i on se oporavlja. Uskoro će moći da se pojavi u javnosti! — Mandarin se pokloni, s rukama diskretno zaturenim u rukavima, i nestade.

Otac Chisholm pođe niz ulicu — ljutito je odbio nosiljku — boreći se sa mračnim i sumornim ogorčenjem. Ovo je bila zahvalnost! Biti izbačen, bez riječi i to onda kada je spasao život djeteta, po cijeni, možda, svog vlastitog . . . Od početka do kraja nije mogao vidjeti tog bijednog g. Chia, koji se, čak i na džunki, onoga dana kada je

došao, nije .udostojio da ga pogleda. On zgrči pesnice, boreći' se sa svojim poznatim demonom: — O, Gospode, dozvoli da budem miran! — Nemoj dozvoliti da me ponovo obuzme ovaj prokleti grijeh ljutnje. Bit ću mek i strpljiv u srcu. Daj mi poniznosti, dragi Gospode. Uostalom, bila je Tvoja milosrdna volja, Tvoje božansko providenje, koje je spasio malog dječaka. Neka bude volja tvoja, dragi Gospode. Vidiš, ja sam se pomorio. Ali, o Gospode! — uz naglu žestinu: — Moraš priznati da je bilo proketo nezahvalno, ipak!

U toku nekoliko idućih dana Francis je strogo izbjegavao četvrt grada gdje je stanovao trgovac. Pozlijeden bio je ne samo ponos. Slušao je nijemo dok mu je Joseph brbljao o izvanrednom oporavku malog Yu, o darovima koje dijeli g. Chia mudrim liječnicima, o prilogu za hram Laotze, zato što je istjerao demona koji je uznemiravao njegovog voljenog sina. — Zar to nije zaista čudno, dragi oče, koliko se mnogo njih koristilo plemenitom velikodušnošću mandarina?

— Zaista čudno — reče suho otac Chisholm ne trepnuvši.

Nedjelju dana kasnije, u trenutku kada je htio da zatvori svoju ljekarnu, poslije mirnog i nekorisnog popodneva, on iznenada primijeti, preko boce hipermangana koju je miješao, diskretnu priliku g. Chia.

On se ljutito trgnu, ali ne reče ništa. Trgovac je nosio svoje najljepše odijelo; crnu bogatu odoru od satena sa žutim kaputom, izvezenim kadifenim čizmama a u jednoj je stajala ceremonijalna lepeza, sa ravnom satenskom kapicom, i zvaničnim i dostojanstvenim izrazom na licu. Njegovi suviše dugi nokti bili su zaštićeni zlatnim uvlakama. Imao je kulturni i inteligentan izraz, njegovo ponašanje odavalo je savršeni odgoj. Na licu mu se vidjela diskretna melanholija.

— Došao sam — reče.

— Zaista! — Francisov glas nije ohrabrivao. On nastavi da miješa sa staklenom šipkom plavičasti rastvor.

— Imao sam mnogo šta što je trebalo svršiti, mnogo poslova koje sam sređivao. Ali sada — uz rezignirani poklon — ovo me.

— Zašto? — kratko reče Francis.

Lice g. Chia pokaza blago iznenađenje. — Prirodno ... da postanem kršćanin. Nas ta trenutak mrtve tišine — trenutak koji bi, tradicionalno, trebalo da označi vrhunac ovih i teških neplodnih mjeseci, uzbudljivi prvi plodovi misionarskog uspjeha, evo,

vrhovni poganin, koji priklanja glavu na pokrštenje. Ali na licu oca j Chisholma bilo je malo oduševljenja. Grizao je ,ljutito usnu a zatim lagano reče: — Da li vjerujete? *

— Ne! — tužno odvrati.

— Je li ste spremni na instrukcije?

— Nemam vremena za instrukcije, — blagi poklon. — Ja samo žudim da postanem kršćanin.

— Žudite? Mislite, želite?

G. Chia se osmjehnu prisiljeno. — Zar nije očigledna moja želja da ispovijedam vašu vjeru?

— Ne, nije očigledna. I vi nemate ni najmanju želju da ispovijedate moju vjeru. Zašto to činite? — Boja na svećenikovom licu posta jača.

— Da vam platim — g. Chia reče jednostavno. — Vi ste učinili najveće dobro za mene. Ja moram učiniti najveće dobro za vas.

Otac Chisholm se ljutito pokrenu. Pošto je iskušenje bilo tako primamljivo, a pošto je tako želeo da popusti a nije mogao svome temperamentu, on planu: — Ne, to nije dobro. Rđavo je. Vi niti imate namjere niti vjerujete. Ako vas prihvatim to bi bila prevara Gospoda. Ništa mi ne i dugujete. Idite sada molim vas!

— U početku g. Chia nije mogao povjerovati svojim ušima. — Mislite da me odbacujete?

— Da, učtivo rečeno — progundā otac Chisholm.

Promjena u trgovca bila je anđeoska. Oči mu zablistaše, ovlažiše se, njegova melanholija ga napusti kao oblak. Morao je s mukom da se savlađuje; ali, iako je izgledalo kao da želi da skoči u zrak, on se ipak obuzdavao. Formalno, on napravi kowtow* tri puta. Uspije da ovlada svojim glasom.

— Veoma žalim što me ne možete prihvatiti. Ja sam, prirodno, sasvim bezvrijedan. Ipak, možda na neki drugi način ... — on prekide, ponovo tri puta napravi poklon idući unazad i izađe.

Te večeri, kada je otac Chisholm sjedio kraj ognjišta i to tako ozbiljno da ga Joseph stidljivo pogleda nekoliko puta, kuhajući ukusne riječne školjke na riži, napolju se odjednom začu pucanje žabica. Šest sluga g. Chia su ih palili, ceremonijalno, na ulici

ispred kuće. Zatim pristupi rođak g. Paoa, pokloni se i pruži ocu Chisholmu zamotuljak umotan u skrletni papir.

— G. Chia moli da mu učinite čast prihvatanjem ovog bezvrijednog poklona — prava na imanje Blistavog Zelenog Nefrita sa svom zemljom i pravima na vode i rudnike grimizne gline. Imanje je vaše, bez ograničenja, zauvijek. G. Chia vas dalje moli da prihvatite pomoć dvadeset njegovih radnika dok bilo kakva zgrada koju želite da sagradite ne bude gotova u potpunosti.

Francis je bio tako zaprepašćen da nije mogao progovoriti ni riječi. Promatrao je figuru rođaka g. Pao i g. Chia kako se udaljuje, sa čudno mirnom napetošću. Zatim luđački pogleda u papire i uzviknu radosno: — Joseph! Joseph!

Joseph brzo priđe, plašeći se da mu se desila još neka nesreća. Ali izraz njegova gospodara ga razuvjeri. Zajedno pođoše na brijeg Blistavog Zelenog Nefrita i tamo, stojeći na mjesečini ispod visokih kedrova, glasno zapjevaše Magnificat.

Francis je ostao gologlav, sa vizijom onoga šta će stvoriti na ovoj plemenitoj zemlji. Molio se sa žarom i njegova molba je uslišena.

Joseph, ogladnio od oštra vjetra, čekao je ne tužeći se, tražeći svoju vlastitu viziju na zanesenu licu svećenika, sretan što je pokazao prisustvo duha da skine sa vatre posudu sa rižom.

* Kowtow = duboki, ponizni kineski poklan.

IV

Osamnaest mjeseci kasnije, maja mjeseca, kada su se sve provincije u Chekkow kupale u suncu u onom kratkom periodu savršenstva između zimskog snijega i ljetnje sparine, otac Chisholm pređe preko popločanog dvorišta svoje nove misije sv. Andreje.

Nikada možda nije bio obuzet takvim osjećanjem tihog zadovoljstva. Kristalni zrak, kroz koji je letio oblak bijelih golubova, bio je sladak i iskričav. Kada je stigao do zelenog banjan drveta koje je, po njegovom crtežu bacalo hlad u prednje dvorište misije, on pogleda preko ramena, pogledom punim ponosa i djelimično iskrivljenim čuđenjem, kao da još uvijek strepi da će ova fata morgana nestati preko noći.

Ali ona je stajala ovdje, sjajna i divna: vitka crkva sa kedrovima na straži kraj nje, njegova kuća, sa živim oknima u dijagonalnim okvirima, sa malom učionicom kraj

nje, prijatnom ljekarnom sa ulazom kroz vanjski zid, i još jedna zgrada zaklonjena listovima papaje i katalpe koji su sklanjali njegov novo posađeni vrt. On uzdahnu, sa osmijehom, blagoslovi! ovaj uči čudo plodnog rudnika gline koji je pružio, putem mnogih miješanja i eksperimentalnog pečenja, cigle divne meke ružičaste boje, tako da je njegova misija bila prava simfonija žutocrvene boje. On je blagoslovljao, zaista, i svako slijedeće čudo: neviđenu ljubaznost g. Chia; vješto strpljenje njegovih radnika; nepodmitljivost — skoro savršenu, njegovog snažnog predradnika, čak i vrijeme, nedavni briljantni period, koje je pridonijelo da njegova ceremonija otvaranja održana prošle nedelje, i na kojoj su učtivo prisustvovalе porodice Chia i Pao, bude veoma uspješna.

Da bi mogao da pogleda u praznu učionicu, on pođe dugim putem naokolo; gledajući, kao đak, kroz prozor nove slike na bijelo okrečenom zidu, na sjajne klupe koje je, kao i tablu, on sam napravio. Saznanje da je njegov ručni rad u toj sobi, toplo mu je zagrijevalo srce. Ali sjećanje na zadatak koji je imao na umu, odvede ga do kraja vrta gdje se, kraj donjih vrata, a pored njegove lične radionice, nalazila mala peč za pečenje cigli.

Sretno, on zbaci svoju staru mantiju i u umazanim radničkim hlačama, sa košuljom kratkih rukava i naramenicama, uze drvenu lopatu i počе da miješa glinu.

Sutra će stići tri sestre. Kuća za njih bila je spremna — hladovita, sa zastorima, već je mirisala na vosak. Ali njegova posljednja sujeta, povučena lođa u kojoj se mogu odmarati i razmišljati, nije bila još sasvim gotova i trebalo je još jedan naramak cigli iz njegove specijalne peći. Dok je oblikovao lapor u mislima je oblikovao daljnju budućnost.

Ništa nije bilo sada značajnije od dolaska ovih kaluđerica. On je vidio to još od samog početka i radio je i molio se za to, i slao pismo za pismom ocu Mealev i čak Biskupu, dok je misija lagano rasla pred njegovim očima. Preobraćanje odraslih Kineza osećao je, bio je posao za arkandele. Rasa, nepismenost, težnja starijoj vjeri — sve su to bile velike preprijeke koje bi se mogle pošteno srušiti i uz saznanje da Svevišnji mrzi da se od njega stalno zahtijeva da za svaki pojedinačni slučaj izvede po neki trik. Zaista, kada je dobio „u licu" sa ovom lijepom, novom crkvom, sve veći broj pokajničkih duša dolazio je na mise. Imao je već šezdesetak osoba u bratstvu. Kada su se njihove pobožne kadence pele pevajući kirije eleison, glasovi su zvučali kao da ih ima mnogo više.

Ipak, njegova vizija se usmjerila, vedro, na djecu. Ovdje su djeca bukvalno davana dvoje za novčić. Glad, teško siromaštvo i Konfučijanizam koji je ovjekovećavao maskulino, od ženske djece je napravio barem, robu bez prođe. On će začas imati

školu punu djece, koju će hraniti i njegovati Sestre, ovde u misiji, koja će tjerati svoje obručeve, oživjeti smijehom ovo mjesto, naučiti da pišu i naučiti ih katekizmu. Budućnost je pripadala djeci: i djeca ... njegova djeca ... pripadat će Gospodu!

On se osmjehnu samos vi jesno na ove misli dok je stavljao kalupe u peć. Nije se mogao nazvati, precizno rečeno, čovjekom koji voli žensko društvo. A ipak je čeznuo, tokom ovih dugih mjeseci, usred ove strane rase, za prijatnim društvom svoga kova. Majka MariaVeronica, iako Bavarka po porijeklu provela je posljednjih pet godina u Bon Secours u Londonu. A druge dvije sestre koje dovodi, Francuskinja sestra Clotilda i sestra Martha, Belgijanka imale su isto takvo iskustvo u Liveroolu. One će mu donijeti, pošto dolaze direktno iz Engleske, barem prijatni dah doma.

Sa strepnjom — jer se veoma trudio — on ponovo prelista sve pripreme za njihov dolazak slijedećeg dana: nekoliko žabica u najboljem kineskom stilu, ali ne mnogo da ne bi uplašilo dame, na pristaništu gdje će ih dočekati tri najbolje nosiljke u Paitanu. Caj će se služiti odmah po dolasku u misiju. Kratak odmor i poslije molitva zahvalnica — nadao se da će im se dopasti cvijeće — i onda, specijalna večera.

On se skoro nasmija kad je pomno u sebi ponovo nabrojao jelovnik te večeri. Pa... brzo će spasti na dvopek, jadtice! Njegov vlastiti apetit bio je užasno slab. Za vrijeme građenja misije on se održavao apstraktno samo na riži i graševini od graha stojeći na skelama, ili pregledajući planove sa predradnikom g. Chia. Ali sada je poslao Josepha da potraži u gradu mango, chowchow i, najveću delikatesu, svježju droplju iz Shonsee sa Sjevera.

Odjednom, kroza razmišljanje, do njega dopriješe koraci. On podiže glavu. Kada se okrenuo, vratnice se otvoriše. Na znak njihovog vodiča, iscijepanog kulija sa obale, pojaviše se tri sestre. Bile su prljave od puta, sa neodređenim ustezanjem u nesigurnim pogledima. Oklijevale su, zatim umorno pošle vrtnom stazom. Prva, stara oko četrdeset godina, bila je i lijepa i dostojanstvena. Osjećalo se visoko porijeklo u lijepim crtama lica i širokim tamno plavim očima. Blijeda od umora, pokretana nekom unutrašnjom vatrom, ona je išla snažno naprijed. Ne gledajući u Francisa, ona mu se obrati korektnim kineskim.

— Molim vas odvedite nas odmah do Oca misije.

Užasno izbačen iz kolosjeka zbog njihove očigledne neprijatnosti, on odgovori na istom jeziku.

— Očekivali su vas tek sutra.

— Zar treba da se vratimo na onaj užasni brod? — ona se strese od ogorčenja. — Molim vas odvedite nas odmah kod vašeg gospodara.

On reče lagano, na engleskom: — Ja sam otac Chisholm.

Njene oči koje su pretraživale zgrade misije, sa nevjericom se usmeriše na njegovu priliku u košulju sa kratkim rukavima. Ona je gledala sa sve većim iznenađenjem na njegovo radničko odijelo, prljave ruke i uprljane čizme, na blato preko obraza. On progunda sa neprijatnošću: — Veoma žalim . . . užasno mi je neprijatno što niste dočekani.

Za trenutak njeno ogorčenje ovlada njome. — Čovjek je mogao pretpostaviti da će nekako biti dočekan poslije šest hiljada milja!

— Ali vidite... u pismu se sasvim određeno...

Ona ga prekide uz obuzdavajući pokret:

— Možda nam možete pokazati naše sobe. Moje drugarice — uz ponosito negiranje svog vlastitog umora — sasvim su iscrpljene.

On je želio da učini posljednji pokušaj objašnjenja, ali ga spriječi pogled na druge dvije sestre, širokih i zaplašenih očiju. On pođe naprijed u bolnoj tišini ka njihovoj kući. Ovdje zastade:

— Nadam se da će vam biti udobno. Poslat ću sada po vaš prtljag. Možda... možda ćete željeti da sa mnom danas večerate.

— Hvala. Nemoguće je — ton glasa bio je hladan. Ponovo njene oči, suzbijajući ponosne suze, dotakoše se njegove nedopuštene odjeće. — Ali ako bi nam mogli odvojiti malo mlijeka i voća... sutra ćemo biti spremne za posao.

Potišten i ojađen, on se lagano vrati u svoju kuću, okupa i promijeni odijelo. Među svojim papirima pronade i pažljivo pregleda pismo iz Tientsina. Datum koji je dan bio je 19. mart, koji je, kao što je rekao, padao sutra. On iscijepa pismo na sitne komadiće. Pomisli na onu finu, ludu droplju. Porumjene. Dolje ga je čekao Joseph, vedar, ruku punih kopovina.

— Joseph! Oduzi odmah voće koje si kupio sestrama u kuću. Sve ostalo podijeli siromašnima.

— Ali gospodaru ... — zaprepašten na ovaj ton komande, na svećenikov izraz lica, Joseph se ukruti; zatim sa splasnutim tonom promuća: — Da, gospodaru.

Francis pođe ka crkvi, stisnutih usana kao da su zapečaćene nekim neočekivanim bolom.

Idućeg jutra tri sestre su došle na misu. I on se žurio, nesvjesno, kroz molitvu, nadajući se da će ga majka MariaVeronica čekati napolju. Ona nije bila tamo. Niti je došla po instrukcije u njegovu kuću. Jedan sat kasnije zateče je kako piše u učionici. Ona tiho ustade.

— Molim vas sjedite, časna Majko.

— Hvala — govorila je prijatno. A ipak je nastavila da stoji sa perom u ruci i papirom ispred sebe na stolu. — Čekala sam na moje đake.

— Danas poslijepodne imat ćete ih dvadesetak. Već sam ih izdvajao tokom mnogo nedjelja.

— On je pokušavao da mu ton bude lak i prijatan.

— Izgledaju prijatna, inteligentna mala bića.

Ona se ozbiljno osmjehnu. — Učinit ćemo za njih sve što možemo.

— Onda, imamo i ljekarnu. Nadam se da mi možete tu pomoći. Ja i sam vrlo malo znam, ali je začuđujuće koliko se mnogo može ovdje učiniti i sa malim.

— Ako mi kažete raspored ja ću biti tamo.

Kratka stanka. Kroz njenu tihu učtivost on osjeti duboku rezervu. Njegov pogled, oboren, nespretno bludeći osvijetli se odjednom kada ugleda malu uramljenu fotografiju koju je već stavila na sto.

— Kako je to divan prizor! — govorio je nasumice, pokušavajući da razbije bezličnu barijeru među njima.

— Da, divan je. — Njen teški pogled proprati njegov do lijepe stare kuće, bijele i ukrašene tornjićima naspram tamnog zida borova na planini, sa terasama i vrtovima koji su se spuštali ka jezeru. — To je dvorac Anheim.

— Cuo sam ranije to ime. Ono je historijsko, svakako. Da li je blizu vaše kuće?

Ona ga po prvi put pogleda pravo u lice. Izraz na njemu bio je sasvim bezbojan. — Sasvim blizu — odgovori.

Ovaj njen ton sasvim okonča temu. Izgledalo je kao da čeka da on progovori i kada on to ne učini, ona reče dosta brzo:

— Sestre i ja... mi smo sasvim iskrene u našoj želji da radimo za uspjeh misije. Treba samo da pomenete vaše želje i one će biti izvršene. Istovremeno — njen glas se lako ohladi, — Nadam se da ćete nam pružiti izvjesnu slobodu akcije.

On ju je čudno gledao. — Šta mislite?

— Vi znate da je naš red djelimično kontemplativan. Željele bismo da budemo što je moguće više same. — Ona je gledala pravo ispred sebe. — Da same objedujemo... da vodimo naše odvojeno domaćinstvo.

On pocrvenje. — Nikada nisam ni mislio drukčije. Vaša mala kuća je vaš manastir.

— Onda mi dozvoljavate da ja vodim sve naše poslove.

Značenje ovoga mu je bilo sasvim jasno. Ono pade kao uteg na njegovo srce. On se osmjehnu, neočekivano, dosta tužno.

— Svakako. Samo budite pažljivi sa novcem. Mi smo vrlo siromašni,

— Moj red je takođe odgovoran i za naše izdržavanje.

On nije mogao a da ne postavi pitanje: — Je li vaš red teži ka svetoj neimaštini?

— Da — odgovori ona brzo — ali ne i tvrdičluku.

Pauza. Ostali su stojeći jedno kraj drugog. Ona je naglo prekinula, zadržavajući dah, prsti su joj stezali pero. Njegovo lice je gorjelo; osjećao je čudan otpor da je pogleda.

— Poslat ću Josepha sa rasporedom časova u ljekarni... i misa. Doviđenja, Sestro.

Kada je on otišao ona sjede lagano za sto, pogleda još uvijek uprtog naprijed, nedokučiva ponosita izraza. Zatim se jedna suza odvoji i tajno otkotrlja niz obraz. Njena najgora predviđanja su se ostvarila. Strasno, ona umoči pero u tintarnicu i nastavi svoje pismo.

„ ... Dogodilo se već, kao što sam se plašila moj dragi, dragi brate i ja sam ponovo zgrešila u mom strašnom. . . mom neizbrisivom Hohenlohe ponosu. A ipak tko me može okriviti? On je sada bio ovdje, opran od zemlje i donekle izbrijan — mogla sam primijetiti tragove i posjekotine od brijanja na bradi — i naoružan tako glupim

autoritetom. Odmah sam vidjela, još juče, kako je sitan građanin. Jutros je prevazišao sama sebe. Je li ste znali, dragi grofe, da je Anaheim historijski? Skoro sam se nasrne jala kada je naišao pogledom na fotografiju. Sjećaš li se one koju sam slikala iz kućice za čamac onoga dana kada smo jedrili sa majkom na jezeru — ona je svuda sa mnom — moje jedino privremeno blago. On je ustvari rekao: „Kojom ste turnejom išli sa Cookom da ga vidite?“ Željela sam da odgovorim: „Tamo sam rođena.“ Moj ponos me je obuzdao. A ipak da sam to učinila on bi vjerojatno i dalje gledao u svoje čizme, još uvijek umazane blatom, tamo gde ih nije očistio i promučao: „Oh, zaista, Naš blagoslovljeni Gospod je rođen u štali.“ Vidiš, ima nečega u njemu što odmah upada u oči. Da li se sjećaš gospodina Spinnera, našeg prvog tutora... bili smo tako okrutni prema njemu... i kako bi on naglo pogledao sa onim uvrijeđenim, ali poniznim obuzdavanjem? Njegove oči su iste. Vjerojatno mu je otac bio drvosječa kao i otac gospodina Spinnera i vjerojatno se i on također borio, nesiguran, sa pasjom poniznošću. Ali, dragi Ernst, ja se plašim budućnosti, zatvorena ovdje na ovoj čudnoj i izoliranoj tački koja u svakom pogledu pogoršava situaciju. Opasnost da se spuste urođeni standardi, da se popusti nekoj duševnoj intimnosti sa sobom koju čovjek instinktivno prezire. Ta odvratna familijarna vedrina! Moram naglasiti Marthi i Clotildi — koja je bila toliko bolesna za sve vrijeme od Liverpoola. Odlučila sam da budem prijatna i da radim do iscrpljenosti. Ali samo uz savršenu odvojenost, i apsolutnu rezervu, ja ću...”

Ona prekide ovdje, gledajući ponovo, udaljena i uznemirena, kroz prozor.

Otac Chisholm je uskoro primijetio da druge dvije sestre čine sve da bi ga izbjegle.

Clotilde nije imala još trideset, ravnih grudi i nježna, beskrvnih usnica i nervozna osmjeha. Bila je vrlo pobožna i kada se molila, glave nagnute na jednu stranu, suze bi joj tekle iz blijedo zelenih očiju. Martha je bila drukčija osoba: preko četrdeset, krupna i snažna, seljački tip, crnpurasta i sa mrežom bora oko očiju. Živa i direktna, malo grublja u ponašanju, izgledala je kao da će se odmah snaći u kuhinji ili na imanju.

Kada bi ih slučajno sreo u vrtu, sestra iz Belgije bi samo brzo napravila poklon dok bi Clotildino blijedo lice nervozno porumenjelo, osmjehnula se i odlepršala dalje. Znao je da je predmet njihovih šaputanja. Često je želio da ih zaustavi: — Ne plašite se mene. Glupo smo počeli. Ali ja sam mnogo bolji čovjek no što izgledam.

Savlađivao se. Nije imao uopće razloga da se tuži. Svoj posao obavljale su besprijeckorno, sa preciznim savršenstvom i ciljem. Novi prekrivač na oltaru, izvanredno uškrobljen, pojavio se u sakristiji; i izvezena misna odjeća koja je sigurno

uzela dane i dane strpljiva rada. Zavoji i gaze, uvijeni, isječeni po veličini, ispunjavali su ormar u ambulanti.

Djeca su došla i bila udobno smještena u velikoj spavaćoj sobi u prizemlju kuće za sestre. I sada je i učionica oživjela od sitnih glasova, ili sa pjevajućim ritmom mnogo ponavljanih lekcija. On bi stajao napolju, otvorena molitvenika, skriven zbunjeni i slušao. Toliko mu je predstavljala ova mala škola, sa radošću je očekivao njeno otvaranje. Sada je vrlo rijetko ulazio unutra; i nikada bez osjećaja da smeta. Povlačio se u sebe, prihvativši situaciju uz sumornu logiku. Bilo je vrlo jednostavno. Majka MariaVeronica bila je dobra žena, tačna, revnosna i požrtvovna na poslu. A ipak je od prve stekla prirodnu averziju prema njemu. Takve stvari ne mogu se prebroditi. Ipak, on nije bio neki neodoljiv karakter, bio je u pravu kada je procijenio da on nije čovjek za društvo dama. To je ipak bilo tužno razočaranje.

Rad u ljekarni ih je ipak zaticao zajedno, tri puta nedeljno po četiri sata poslijepodne MariaVeronica bi radila kraj njega. Mogao je vidjeti da je zainteresirana čak tako duboko ponekad, da bi zaboravila na svoju averziju. Iako su malo govorili, on je u takvim, prilikama imao čudni osjećaj drugarstva sa njom.

Jednoga dana, mjesec dana po njenom dolasku, kada je završio sa previjanjem ozbiljnog prišta na prstu, ona spontano uzviknu: — Mogli biste biti kirurg.

On porumjene: — Uvijek sam volio da nešto radim rukama.

— Zato što ste spretni sa njima.

Bio je glupo zadovoljan. Njeno ponašanje bilo je prijatelj skije no ikad ranije. Pri završetku rada, kada je sklanjao svoje jednostavne lijekove ona ga upitno pogleda: — Željela sam da vas pitam.. . sestra Clotilda je imala u posljednje vrijeme toliko posla, pripremajući hranu za djecu sa Marthom u kuhinji. Ona nije snažna i bojim se da je ovo isuviše za nju. Ako nemate ništa protiv ja bih željela da nađem neku pomoć.

— Svakako. — On se odmah složi, još sretniji što je tražila njegovu dozvolu. — Hoćete li da vam nađem slugu?

— Ne, hvala. Već imam u vidu jedan bračni par.

Idućeg jutra kada je prelazio preko dvorišta on primijeti na balkonu manastira kako provjetrava i čisti asure, nesumnjive figure Hosannah i Philomene Wang. On zastade, lice mu se smrači i zatim odmah pođe ka kući Sestara.

Zateče MariaVeronicu u sobi za rublje kako prebrojava posteljno rublje. On joj se žurno obrati: — Žalim što vas uznemiravam. Ali, ove nove sluge — bojim se da nećete biti zadovoljni sa njima.

Ona se lagano okrete od ormara, sa naglim nezadovoljstvom na licu. — Svakako da ja to mogu najbolje procjeni ti?

— Ne želim da mislite da se miješam. Ali moram vas opomenuti da oni uopće nisu pouzdani.

Usne joj se izviše: — Je li je to vaše kršćansko milosrđe?

On prebljede. Stavila ga je u užasan položaj. Ali on nastavi odlučno: — Prinuđen sa da budem praktičan. Mislim na misiju. I na vas.

— Molim vas da se ne uznemirujete zbog mene — osmijeh joj je bio leden. — Sasvim sam u stanju da o sebi vodim računa.

— Kažem vam da su ovi Wangovi zaista rđav par.

Ona mu odgovori posebno naglašujući: — Znam da su zaista loše prošli. Ispričali su mi.

On planu. — Savjetujem vam da ih se oslobodite.

— Neću ih se osloboditi! — Glas joj je bio hladan kao čelik. Uvijek je sumnjala u njega, a sada je sigurna. Zato što je juče popustila u svojoj opreznosti, za trenutak u ljekarni, odmah je dojurio da se miješa, da pokaže svoj autoritet, pod ovim bezvrednim izgovorom. Nikada, nikada više neće sebi dopustiti slabost pred njim. — Već ste se složili da vam ja ne polažem račune za upravljanje ove kuće. Moram vas zamoliti da održite svoju riječ.

Šutio je. Ništa nije mogao reći. Želio je da joj pomogne. Ali je strašno pogriješio. Kada se okrenuo znao je da njihovi odnosi, za koje je mislio da se poboljšavaju, sada stoje gore no ikad ranije.

Ova situacija počela je ozbiljno da ga pogađa. Bilo je teško da zadrži isti izraz kada su Wangovi prolazili kraj njega sa izrazom nijemog trijumfa, mnogo puta preko dana. Jednog jutra, krajem jula mjeseca, Joseph mu je donio doručak — voće i čaj sa natečenim zglavkovima i snishodljivim izrazom — djelimično trijumfalnim, djelimično pokornim.

— Oprostite gospodaru. Morao sam da izbijem onog nitkova Wanga.

Otac Chisholm se uspravi, ozbiljno ga pogleda: — A zašto, Joseph?

Joseph obori glavu. — On govori mnoge nedostojne riječi o nama. Da je Časna Majka velika dama a da smo mi obična prašina.

— Mi smo svi prašina, Joseph. — Osmijeh svećenikov bio je blag.

— On kaže i teže riječi od toga.

— Mi možemo izdržati teške riječi.

— I više no riječi, gospodaru. On se nadima izvan mjere. I sve vrijeme on izvlači i krade od domaćinstva sestara.

To je bilo sasvim tačno. Zbog njegova otpora, Časna Majka bila je sasvim popustljiva prema Rangovima. Hosannah je sada bio majordomus u kući Sestara dok bi Philomena odlazila svakoga dana sa kotaricom o ruci u nabavku kao da je vlasnica. Krajem svakog mjeseca, kada bi Martha plaćala račune sa smotuljkom novčanica koje bi joj davala Časna Majka, slatki bračni par otišao bi u grad, u najboljim odijelima da bi pokupili zastrašujuće visoke provizije od trgovaca. To je bila gola pljačka, prokletstvo za Francisovu škotsku škrtost.

Gledajući u Josepha on samo ozbiljno reče: — Nadam se da nisi mnogo ozlijedio Wanga.

— Avaj! Bojim se da sam ga dosta ozlijedio, gospodaru.

— Ljutim se na tebe Josephe. Za kaznu ćeš sutra dobiti slobodno. I ono novo odijelo koje si tražio od mene.

To poslijepodne, u ljekarni, MariaVeronica prekrši svoje pravilo da šuti. Prije no što su pacijenti počeli da ulaze ona se obrati Francisu:

— Odlučili ste da ponovo mučite jadnog Wanga?

On odgovori oštro: — Sasvim suprotno. On muči vas.

— Ne shvaćam vas.

— On vas pljačka. Taj čovjek je rođeni lopov a vi ga ohrabrujete.

Ona bijesno ugrize usnu. — Ne vjerujem vam. Ja sam navikla da imam povjerenja u moju poslugu.

— U redu onda, vidjet ćemo. — On šutke prijeđe preko stvari.

Idućih nekoliko nedjelja njegovo nijemo lice pokazivalo je dublje bore napora. Bilo je užasno živjeti u bliskoj zajednici sa osobom koja gaji odvratnost, prezir prema njemu — i biti odgovoran za duhovno blagostanje takve osobe. Ispovjesti MariaVeronice, koje nisu ništa sadržavale bile su za njega pravo mučenje. I, kako je naslućivao, podjednako mučenje za nju. Kada bi stavljao svetu vodicu na njene usne dok bi ona nježnim dugim prstima pridržavala oltarski pokrov svakoga jutra u mirnu i blijedu zoru, njeno podignuto blijedo lice, sa drhtavim kapcima išaranim venama, izgledalo je kao da ga isto prezire. On je počeo loše da spava i da noću seta po vrtu. Dosad se njihovo neslaganje ograničavalo samo na njeno upravljanje. Usiljen, povučeni! no ikad ranije, čekao je samo na trenutak kada će morati da sprovede svoju volju.

U jesen se takva prilika ukazala, sasvim jednostavno, zbog njenog neiskustva. A ipak, on nije mogao da prijeđe preko toga. On sa uzdahom pođe do kuće Sestara.

— Časna Majko... — uz neprijatnost on primjeti da drhti. Stajao je pred njom, sa očima uprtim u svoje slavne cipele. — Vi ovih nekoliko posljednjih poslijepodneva odlazite u grad sa sestrom Clotildom?

Ona ga pogleda iznenađeno. — Da, to je tačno. Pauza.

Na oprezu, ona upita ironično: — Je li ste radoznali da znate šta smo radile?

— Znam već — govorio je što može blaže. — Odlazili ste da posjetite bolesne siromahe u gradu. Čak kod Manchu mosta. To je za pohvalu. Ali, bojim se, da se sa tim mora prestati.

— Mogu li zapitati zašto? — pokušavala je da odgovori njenoj blagosti ali ne sasvim uspješno.

— Pa, ja ne bih želio da vam to kažem. Njene lijepe nozdrve se zategoš. — Ako mi zabranjujete moja djela milosrđa ... imam pravo ... insistiram da saznam.

— Joseph mi je rekao da u gradu ima bandita. WaiChu je počeo ponovo da napada. Njegovi vojnici su opasni.

Ona se odmah nasmija ponosito, prezrivo.

— Ja se ne plašim. Muškarci iz moje porodice uvijek su bili vojnici.

— To je vrlo zanimljivo. — Gledao je direktno u nju. — Ali vi niste muškarac, niti sestra Clotilda. A Waičhouvi vojnici nisu konjički oficiri u glaze rukavicama na koje se nepogriješivo može naići u najboljim bavarskim porodicama.

Nikada ranije nije upotrebio sa njom taj ton. Ona pocrvenje a zatim prebljedi. Njene crte lica, čitava figura kao da se zgrčila. — Vaš stav je prost i kukavički. Zaboravljate da sam se ja predala Gospodu. Došla sam ovdje spremna na sve — bolest, nesreće, propast, ako je potrebno smrt — ali ne da slušam jeftine prljave senzacije.

Njegov pogled se i dalje zadržao na njoj, tako da ju je pekao, kao upereni snop svjetla. On reče bezuslovno: — Onda ćemo prestati da budemo senzacionalni. Bit će, kao što tvrdite, beznačajno ako vas zarobe ili odnesu. Ali postoji i jači razlog zašto morate ograničiti vaše milosrdne promenade. Položaj žene u Kini je sasvim drukčiji od onoga na koji ste vi navikli. U Kini su žene strogo isključene iz društva već vjekovima. Vi činite veliki prekršaj time, što otvoreno šetate ulicama. Sa vjerske tačke gledišta to djeluje veoma štetno na rad misije. Iz toga razloga vam zabranjujem, apsolutno da bez pratnje odlazite u Paitan bez moje dozvole.

Ona pocrvenje, kao da ju je ošamario. Nasta grobna tišina. Ona nije imala šta da kaže.

U trenutku, kada je htio da pođe začuše se žurni koraci u hodniku i sestra Martha upade u sobu. Njeno uzbuđenje je bilo tako veliko da nije primijetila Francisa, poluskrivena sjenom od vrata. Niti je naslutila svu napetost ove situacije. Njen pogled, uzbuđen, ispod nabrane marame tražio je Maria—Veronicu. Kršeći ruke ona je naricala:

— Pobjegli su... sve su uzeli. . . devedeset dolara koje ste mi juče dali da platim račune... srebro... čak i raspelo od slonove kosti sestre Clotilde ... nestali su, nestali...

— Tko je nestao? — riječi se pojaviše uz ogroman napor sa krutih usnica Maria—Veronice.

—Wangovi, prirodno ... niski, prljavi lopovi. Uvijek sam znala da su ništaci i hipokrite.

Francis se nije usuđivao da pogleda u Časnu Majku. Stajala je nepomično. On osjeti čudno sažaljenje prema njoj. Zatim nespretno izađe iz sobe.

Kada se otac Chisholm vratio u svoju kuću primijeti maglovito i zabrinuto obuzet svojim mislima gospodina Chia i njegovog sina kako stoje kraj ribnjaka i promatraju šarana, nenametljivo čekajući. Obadvije prilike bile su toplo obučene zbog hladnoće — danas je bila „šestkaputna hladnoća" — dječakova ruka u očevoj ruci, i spori suton, prikradajući se iz sjena banjan drveta, kao da je oklijevao da ih obgrli i izbriše ovu lijepu sliku.

Njih dvojica bili su česti gosti u misiji i savršeno odomaćeni; oni se osmjehnuše kada otac Chisholm požuri ka njima i pozdraviše ga uz učtivu formalnost. Ali g. Chia, odjednom, odbi svećenikov poziv da uđu u kuću.

— Došli smo umjesto toga da vas zamolimo da dođete u našu kuću. Da, večeras, odlazimo u naše planinsko sklonište. Bio bih izvanredno sretan kada biste mogli poći s nama.

Francis je stajao iznenađeno. — Ali sada ulazimo u zimu!

— Tačno je, prijatelju moj, da smo se ja i moja bijedna porodica dosad povlačili u našu usamljenu vilu na Kwangu samo za vrijeme najvećih ljetnjih vrućina. — G. Chia zastade. — Sada uvodimo nešto novo što može biti još prijatnije. Pripremili smo mnogo metara drva i zalihe hrane. Zar ne mislite, oče, da bi bilo korisno malo razmišljati između onih vrhova prekrivenih snijegom?

Pokušavajući da shvati ove zaobilazne riječi uz namršteno čelo, otac Chisholm brzo i upitno pogleda trgovca.

— Je li će WaiChu opljačkati grad? Ramena gospodina Chia blago osudiše ovo direktno pitanje ali se izraz na njegovom licu ne promijenio. — Naprotiv, ja sam platio Waiu priličan danak i dobro ga opremio. Nadam se da će ostati dugo u Paitanu.

Tišina. Obrve oca Chisholma se skupiše, savršeno zbunjeno.

— Međutim, dragi moj prijatelju, postoje druge stvari koje povremeno natjeraju mudre ljude da potraže samoću. Ja vas molim da pođete.

Svećenik lagano odmahnu glavom. — Žao mi je gospodine Chia — imam isuviše posla oko misije ... kako bih mogao ostaviti ovo lijepo mjesto koje ste mi tako velikodušno poklonili?

Gospodin Chia se osmjehnu prijatno. — Ovdje je trenutno vrlo zdravo. Ako se predomislite nemojte propustiti da mi javite. Hajdemo Yu . . . kola će sada biti već natovarena. Pruži ruku svetom ocu na engleski način.

Otac Chisholm se rukova sa malim umotanim dječakom. Zatim ih obadvoje blagoslovi. Izraz uzdržanog žaljenja na licu gospodoina Chia ga uznemiri. Srce mu je bilo čudno teško dok ih je promatrao kako odlaze.

Iduća dva dana prošla su u čudnoj atmosferi napetosti. Sestre je malo viđao. Vrijeme se pogoršalo. Velika jata ptica mogla su se vidjeti kako lete na jug. Nebo se naoblačilo i pritiskivalo poput olova sva živa bića. Međutim, osim iznenadnog povremenog vjetera, — snijega nije bilo. Čak je i vedri Joseph počeo da pokazuje neobične znake tuge, dolazeći kod svećenika i izražavajući svoju želju da pođe kući.

— Već je prošlo dugo vremena otkako nisam vidio svoje roditelje. Red je da ih posjetim.

Na pitanja, on bi samo neodređeno odmahivao rukom, gundajući da se u Paitanu šire vijesti o zlima koja stižu sa Sjevera, Istoka, Zapada.

— Sačekaj dok dođu ti zli dusi, Josephe, prije no što pobjegneš — otac Chisholm je pokušavao da podigne moral svoga slugu. I svoj vlastiti.

Idućeg jutra, poslije rane mise, on pođe u grad, odlučivši da sam potraži vijesti. Ulice su bile prepune ljudi, bilo života u gradu kucalo je naizgled neuznemireno, ali je neka tišina obavijala veće kuće za stanovanje a i mnoge radnje bile su zatvorene. U ulici Netmakers, on pronađe Hunga kako zakucava daskama svoje prozore uz neprimjetnu žurbu.

— Ne vrijedi poricati, ShangFoo! — Stari trgovac zastade da bi pogledao oca zlosretno preko malih kristalnih naočari. — Bolest... teška bolest sa kašljem koju nazivaju Crna Smrt. Već je šest provincija pogođeno. Ljudi bježe sa vetrom. Prvi su stigli prošle noći u Paitan. A jedna žena je umrla na Manchu kapiji. Mudar čovjek zna šta to predskazuje. Aj, aj, kada nailazi glad mi odlazimo a kada je kuga, opet odlazimo. Život nije lak kada bogovi pokazuju svoj gnjev.

Otac Chisholm pope se na brežuljak u misiju sa sjenom na licu. Činilo se kao da već osjeća bolest u zraku.

Odjednom zastade. Ispred zida misije, a direktno na njegovu putu ležala su tri mrtva štakora. Sudeći po izrazu svećenika, ovo hladno trojstvo sadržavalo je težak predznak. On se neočekivano strese, pomislivši na svoju djecu. Pođe sam po kerozin,

poli uginule pacove, zapali ih promatrajući tiho sagorevanje. Zatim žurno uze ostatke škarama i zakopa ih.

Stajao je razmišljajući duboko. Nalazio se pet stotina milja udaljen od najbliže telegrafske stanice. Poslati kurira u Sensiang sa činom, čak i s najbržim ponijem, potrajalo bi bar šest dana. A ipak mora po svaku cijenu uspostaviti neki kontakt sa spoljnim svijetom.

Odjednom mu se ozari lice. On pronađe Josepha i povede ga za ruku u svoju sobu. Lice mu je bilo ozbiljno kada se obratio dječaku.

— Joseph! Šaljem te na misiju od prvorazrednog značaja. Uzet ćeš novu barku gospodina Chia. Reci čuvaru da imaš moje odobrenje i odobrenje gosopodina Chia. Čak ti naređujem da ukradeš barku ako je to potrebno. Je li si shvatio?

— Da, oče — Josephove oči bljesnuše. — To neće biti grijeh.

— Kad uzmeš barku najvećom brzinom pođi u Sensiang. Tamo ćeš otići do oca Thibodeau u misiji. Ako nije tamo, otiđi u kancelariju American Oil kompanije. Nađi nekoga od vlasti. Reci mu da se kuga spustila na nas, da su nam odmah potrebni lijekovi, zalihe i liječnici. Zatim otiđi u telegrafsku kompaniju i pošalji ove dvije poruke koje sam napisao. Vidiš ... ponesi ove papire ... prvi u vikarijat u Pekingu, a drugi u Opću bolnicu u Nankingu. Ovdje je novac. Nemoj me iznevjeriti Joseph. Sad odlazi... odlazi i neka dobri Gospod bude s tobom!

On se osjeti nešto bolje jedan čas kasnije kada je mladić pošao niz brijeg sa plavim zavežljajem koji mu je udarao o pleća, i sa inteligentnim crtama lica skupljenim u tvrdokornu odlučnost. Da bi bolje mogao vidjeti odlazak barke, svećenik požuri na zvonaru. Ali ovdje, dok se propinjao uz zabat, oči mu se smračiše. Na prostranoj rav-nici pred sobom ugleda dva tanka pokretna stroja životinja i posrćućih ljudi, umanjenih razdaljinom podjednako na veličinu mrava — dvije pokretne struje, jedna koja se približavala a druga koja je odlazila iz grada.

Nije mogao čekati; ali silazeći on odmah pođe u školu. U hodniku sestra Martha klečala je ribajući drveni pod. On zastade.

— Gdje se nalazi Časna Majka?

Ona podiže vlažnu ruku da bi ispravila maramu. — U učionici — dodade piskavim, saučesničkim šapatom: — I u poslednje vrijeme veoma uznemirena.

On pođe u učionicu, koja se na njegov ulazak, odmah ušutka. Redovi svijetlih dječjih lica bolno ga pogodiše. Brzo, brzo, on suzbi nepodnošljiv strah.

MariaVeronica mu se okrete sa blijedim licem koje se nije moglo odgonetnuti. On joj se približi i obrati joj se poluglasno.

— Postoje znaci epidemije u gradu. Bojim se da to može biti kuga. Ako je tako, vrlo je važno da budemo spremni. — On zastade dok je ona šutjela i nastavi dalje: — Pod svaku cijenu moramo pokušati da sačuvamo djecu od bolesti. To znači da ćemo izolirati školu i kuću sestara. Odmah ću urediti da se podigne neka ograda. Djeca i tri sestre treba da ostanu unutra, dok bi jedna sestra bila stalno dežurna na ulazu. — On ponovo zastade, primoravajući se da bude miran. — Zar ne mislite da bi to bilo mudro?

Ona ga pogleda direktno, hladno i neuznemireno: — Apsolutno mudro.

— Je li postoje još neki detalji o kojima bi mogli da razgovaramo?

Ona gorko odgovori: — Već ste me upoznali sa principom odvajanja.

On ne obrati pažnju na ovo. — Znate li kako se zaraza prenosi?

— Da.

Šutnja. On pođe ka vratima, snužden zbog njena tvrdoglava odbijanja pomirenja. — Ako Gospod pošalje ovu veliku nevolju moramo raditi zajedno i teško. Pokušajmo da zaboravimo na naše lične odnose.

— Njih je najbolje zaboraviti — ona je govorila svojim najhladnijim tonom, površno popuštajući a ipak nadmena ispod toga svojim visokim porijeklom, puna prezira.

On izađe iz učionice. Mora se diviti njenoj hrabrosti. Novost koju joj je prenio užasnula bi svaku drugu ženu. On pomisli da će im biti potrebna sva njihova hrabrost prije no što prođe mjesec.

Uvjeren da je potrebno požuriti, on ponovo pređe preko dvorišta i posla vrtlara da dovede predradnika g. Chia i šest ljudi koji su ranije radili na crkvi. Odmah poslije njihova dolaska, on ih postavi da grade debelu ogradu od gline po liniji koju je označio. Osušene stabljike kukuruza služile su kao odlična barikada. Dok je ona rasla pod njegovim brižnim pogledom, opasujući školu i manastir, on je kopao uzani jarak pri osnovi.

Ovo se može napuniti dezinfektantom ako se ukaže potreba.

Rad se nastavio preko čitavog dana i završen je tek kasno uveče. Čak i kad su ljudi otišli nije se mogao smiriti, strepnja je sve više rasla. On odnese najveći dio zaliha u ograđeni dio, noseći vreće krumpira i brašna na ramenima, buter, slaninu, kondenzirano mlijeko i sve konzerve iz misije. Isto tako prebaci svoje male zalihe lijekova. Tek onda osjeti malo olakšanje. Pogleda na sat: tri sata izjutra. Nije vrijedilo otići u postelju. Pođe u crkvu i tamo provede sate do zore u molitvi. Kada se razdanilo, pre no što je misija oživjela on pođe da potraži glavnog sudskog činovnika. Na Manchu kapiji izbjeglice iz zaraženih pokrajina neometano su kuljale u grad. Velike grupe smjestile su se pod vedrim nebom u zaklonu Velikog zida. Dok je prolazio kraj nijemih prilika, skrupčanih ispod pokrivača, polusmrznutih od ledenog vjetra, slušao je razdirući kašalj. Srce mu pođe ka ovim jadnim iscrpljenim stvorenjima, od kojih su mnogi već bolesni, ponizno trpjeli, patili bez nade; i goruća, nagla želja da im pomogne preplavi mu dušu. Jedan stariji čovjek ležao je mrtav i nag, bez odjeće koja mu više nije potrebna. Nabirao je svoje bezubo lice okrenuto put neba.

Gonjen sažaljenjem, Francis stiže do sudskog činovnika. Ali ovdje ga je očekivalo iznenađenje. Rođak g. Pao je bio otišao. Čitava porodica Pao je otišla, spuštene zakloni dočekaše ga kao oči koje ne vide.

On kratko i bolno uzdahnu i pođe ljutito dvorištima. Hodnici su bili napušteni, velike prostorije grobnice koje su odjekivale od praznine. Nije mogao nikoga vidjeti osim nekoliko činovnika koji su se kriomice motali tamoamo. Od jednog među njima saznao je da je glavni sudac pozvan na pogreb nekog udaljenog rođaka u Tchientin, osam stotina lija na jug. Izmučenom svećeniku bilo je jasno da su svi funkcioneri suda, osim najnižih bili „pozvani“ negdje iz Paitana. Civilna uprava grada prestala je da postoji.

Bore između Francisovih očiju usekoše se još dublje, nalik na tešku ranu. Pred njim je preostao samo još jedan put. A znao je da će biti beskoristan. Ipak, on se okrenu i brzo pođe ka kantonmanu.

Uz bandita WaiChua koji je bio opsolutni gospodar proovincije okrutno izmamljujući dobrovoljne poklone, položaj redovnih vojnih snaga bio je čisto akademski. One bi se rasturale ili naviknuto nestajale pri periodičnim upadima bandita u grad. Kada je Francis stigao do kasarni, bijedna šaka vojnika se vrtjela, upadljivo bez oružja u prljavosivim pamučnim tunikama.

Oni ga zaustaviše na ulazu. Ali ništa više nije moglo da se suprostavi vatri koja ga je proždirala. On se probi do neke prostorije, gdje se mladi poručnik u čistoj i

elegantnoj uniformi odmarao kraj prozora podijeljenog na kvadratiće isječenim papirom, i zamišljeno čačkao bijele zube prutićem vrbe.

Poručnik Shon i svećenik se pogledaše, mladi dendi uz učivu opreznost a njegov posjetilac sa mračnom i beznadnom revnošću svoje misije.

— Gradu prijeti velika bolest — Francis se borio da mu glas zvuči namjerno odmjereno. — Tražim nekoga tko ima hrabrosti i vlasti da se bori sa ovom ozbiljnom opasnošću.

Shon nastavi da nezainteresirano promatra svećenika. — General WaiChu ima monopol vlasti. A on sutra odlazi za Touenlai.

— To će olakšati stvari za one koji ostaju. Molim vas da mi pomognete.

Shon naivno sleže ramenima. — Ništa mi ne bi pružilo veće zadovoljstvo no da radim sa ShangFoo, bez ikakve nagrade, za korist napaćenog čovječanstva. Ali ja imam jedva pedeset vojnika. I nikakvih zaliha.

— Ja sam poslao u Sensiang po zalihe. — Francis je sada govorio brže. — Uskoro će stići.

Ali u međuvremenu moramo učiniti sve što možemo da stavimo izbjeglice u karantinu i da spriječimo da se zaraza raširi po gradu.

— Već se je raširila — Shon odgovori hladno. — U ulici korpara ima više od šezdeset slučajeva. Mnogi su mrtvi. Ostali umiru.

Užasni osjećaj prijeko nužde zateže sve nerve svećenika, izazva navalu protesta, vatreno odbijanje poraza. On zakorači naprijed.

— Ja ću pomoći tim ljudima. Ako se vi ne pridružite, ja ću poći sam. Ali sam sasvim uvjeren da ćete se pridružiti.

Po prvi put je poručniku bilo neprijatno. Bio je to smijeli mladić, pored svog ležernog izgleda, sa idejama o svom vlastitom unapređenju i s osećajem lične nezavisnosti koja ga je navela da odbaci cijenu koju mu je ponudio WaiChu zato što je bila nečasno mala. Bez i najmanjeg interesiranja za sudbinu svojih sugrađana, on se lijenjo odlučivao da li da se pridruži nekolicini svojih preostalih ljudi u Ulici Ukradenih Časova. Sada je bio neprijatno uznemiren i nevoljno impresioniran. Kao čovjek koji to radi bez svoje volje on ustade, baci prutić i lagano zakopča revolver.

— Ovo ne puca dobro. Ali kao simbol utvrđuje nepokolebivu poslušnost mojih najodanijih sljedbenika.

Oni izadoše zajedno na hladnosivi dan.

Iz Ulice Ukradenih Časova pokupiše nekih tridesetak vojnika i odmarširao u prenaseljene kuničnjake korparske četvrti kraj rijeke. Ovdje je zaraza, već uzela maha sa instinktom muhe sa đubrišta. Naselje kraj rijeke, nizovi rupa od ljepenke, prislonjene jedna uz drugu uz visoki nasip od blata, raspadale su se od prljavštine, gamadi i bolesti. Francis odmah procijeni da će se, ukoliko se odmah ne preduzmu mjere, zaraza proširiti prenapučenim krajem kao razbješnjeli požar.

On se obrati poručniku kada su izlazili, presavijena tijela iz posljednje rupe u nizu:

— Moramo naći neko mjesto da smjestimo bolesne.

Shon razmisli. Zabavljao se više no što je očekivao. Ovaj strani svećenik je pokazao mnogo više „lica“ prilazeći sasvim blizu bolesnih osoba. On se veoma divio „licu“.

— Rekvirirat ćemo kuću „yu shiha“ — carskog bilježnika. — Već mnogo mjeseci Shon je bio u žestokoj svađi sa ovim funkcionerom zato što ga je lišavao njegovog udijela u taksi na so. — Uvjeran sam da će dom mog odsutnog prijatelja biti prijatna bolnica.

Odmah su pošli do stana bilježnika. To je bila velika i bogato namještena zgrada, smještena u najboljem dijelu grada. Shon je ušao tako što je razbio vrata. Dok je Francis ostao sa dvanaestak ljudi da obavi pripreme za prijem bolesnika, on je otišao sa preostalim dijelom. Uskoro su počeli da pristižu prvi slučajevi na nosilima i da ih postavljaju u redovima na prostirke prostrte po podu.

Te noći, kada se Francis peo uz brijeg ka misiji, umoran od napora svog dugačkog dana, on začu odozgo daleku neprestanu muziku smrti, povike divlje razuzdanosti i usamljene pucnjeve. Iza njega, raspuštene trupe WaiChua pljačkale su zatvorene trgovine. Ali grad ponovo utonu u tišinu. Po nepomičnoj mjesečini mogao je vidjeti bandite kako kuljaju sa Istočnih vratnica, obadajući ukradene ponije preko ravnica. Bio je sretan što odlaze.

Na vrhu brijega mjesec se odjednom zamračio. Najzad je počeo da pada snijeg. Kad se je približio vratnicama u ogradi od kaolina zrak je bio živ i ustreptao. Meke suhe pahuljice izvirale su iz tmine, padale na oči i čelo, upadale u usta kao malene hostije, kovitljajući se tako gusto da je za trenutak tlo bilo prekriveno bijelim. On je stajao napolju, u bijeloj hladnoći, prožet strepnjom, i tiha glasa dozivao. Istoga trenutka

MariaVeronica priđe vratima, podigavši fenjer koji baci snop spektralne svijetlosti na snijeg.

Jedva se usuđivao da je zapita: — Je li ste svi dobro?

— Da.

Srce mu presta kucati od olakšanja. Čekao je odjednom svijestan umora i činjenice da nije jeo čitavog tog dana. Zatim reče: — Organizirali smo bolnicu u gradu... nije ništa... ali najbolje što smo mogli. — Opet je čekao kao da ona treba da progovori, duboko osjećajući svu težinu svog položaja i veličinu usluge koju mora zatražiti. — Ako se može odvojiti jedna od sestara... ako bi dobrovoljno mogla doći... da nam pomogne u njegovanju ... bio bih duboko zahvalan.

Pauza. Mogao je skoro vidjeti kako joj se uobličavaju usne u hladan odgovor: — Naredili ste nam da ostanemo ovdje. Zabranili ste nam da ulazimo u grad. — Možda ju je pogled na njegovo lice, uvučeno i spuštenih kapaka, kroz zastor pahuljica, zaustavio. Ona reče: — Ja ću doći.

Srce mu poskoči. I pored njenog utvrđenog antagonizma prema njemu, ona je bila neuporedivo efikasnija od Marthe ili Cio tilde. — To bi značilo da se preselite u bolnicu. Utoplite se dobro. I ponesite sve što vam je potrebno.

Deset minuta kasnije on ponese njenu torbu. Posli su šutke ka bolnici. Tamni tragovi njihovih stopala u svježem snijegu ocrtavali su se daleko jedni od drugih.

Idućeg jutra šesnaest primljenih u bolnicu bili su mrtvi. Ali je došao još tri puta veći broj. To je bila plućna zaraza i njena virulentnost bila je jača od najjačeg otrova. Ljudi su padali od nje kao posječeni i umirali prije zore. Izgledalo je kao da zgušnjava krv, truje pluća iz kojih su izbacivali providan bijeli tačkast sputum, pun samrtnih klica. Cesto je samo jedan sat prolazio između čovjekovog bezumnog smeha i osmijeha koji je bio ujedno i njegova samrtna maska.

Tri liječnika iz Paitana nisu uspjeli da spriječe epidemiju putem akupunkture. Drugoga dana su prestali da bodu udove svojih pacijenata iglama i diskretno su se povukli u korisniju praksu.

Krajem te nedjelje grad je bio zahvaćen s kraja na kraj. Val panike probijao je apatiju ljudi. Južni izlazi iz grada bili su zakrčeni kolima, nosilkama, pretovarenim mulama umornog i histeričnog stanovništva.

Posta još hladnije. Velika zla kob izgleda da se spustila na ugroženu zemlju, ovdje i svuda. Ošamućen od rada i nespavanja, Francis je neodređeno osjećao da je nesreća u Paitanu samo dio opće velike tragedije. Nije imao vijesti. Nije shvatio užasnu rasprostranjenost nesreće; stotine hiljada milja pogođene teritorije i pola miliona mrtvih ispod snijega. Niti je mogao znati da su oči civiliziranog svijeta suosjećajno uprte na Kinu, da su se brzo organizirale ekspedicije u Americi i Britaniji koje su stigle da se bore sa bolešću.

Mučna neizvjesnost produbljivala se svakoga dana. Još uvijek nije bilo nikakva traga da bi se Joseph vraćao. Je li pomoć iz Sensianga nikada neće doprijeti do njih? Po dvanaest puta dnevno odlazio bi s mukom do keja da bi pogledao ne pristiže li koja barka.

Zatim, početkom druge nedjelje, Joseph se odjednom pojavio brižan i iscrpljen, ali sa blijedim zadovoljnim osmijehom. Nailazio je na sve moguće preprijeke. Zemlja je ključala. Sensaing u nevolji, misija pokošena bolešću. Ali on je bio uporan. Poslao je telegrame i hrabro čekao, skrivajući se u baraci u zatonu rijeke. Sada je imao pismo. On ga izvadi prljavom i drhtavom rukom. Još više: doktor koji poznaje oca, stari i poštovani prijatelj oca, stiže brodom sa zalihama.

Sa sve većim uzbuđenjem, čudnim divljim predosećajem, otac Chisholm uze pismo od Josepha, otvori ga i pročita:

Ekspedicija Lorda Leightona

Chekkow

Dragi Francise,

U Kini se nalazim već pet nedjelja sa ekspedicijom Leighton. Ovo ne treba da te iznenadi ako se sjetiš mojih mladalačkih težnji za palubama prekooceanskih teretnjaka i egzotičnim džunglama koje se tamo nalaze. Sasvim iskreno, mislio sam da sam i sam zaboravio na sve te gluposti. Ali kod kuće, kada su počeli da traže dobrovoljce za ovu spasilačku misiju, iznenadio sam samog sebe time, što sam im se pridružio. Svakako, nije to bila želja da postanem nacionalnim herojem, koja je probudila ovaj apsurdni impuls. Vjerojatno reakcija, već dugo potiskivana, na moj nesređeni život u Tynecastlu. A možda, ako bih mogao reći i stvarna nada da ću te sresti. Uostalom, otkako smo ovde stigli, radio sam stalno probijajući se i pokušavajući da prodrem do tvog svetog prisustva. Tvoj telegram upućen u Nanking predan je našem štabu i dobio sam izvještaj o tome u Haichagu idućeg dana. Odmah sam zamolio Leightona, koji je vrlo pristojan čovjek i pored svoje titule, ako može pogurati stvari da

bi ti pomogao. On se i složio i čak mi je dao jedan od naših preostalih motornih čamaca. Stigao sam u Sensiang i prikupljam zalihe. Poći ću punom parom i vjerojatno stići dvadeset i četiri časa poslije tvog sluge. Vodi samo računa o sebi do tada. Sve novosti kasnije. U žurbi, tvoj

Willie Tulloch

Svećenik se osmjehnu, lagano, po prvi put poslije mnogo dana sa dubokom i skrivenom toplinom. Nije se mnogo čudio. Bilo je to tako tipično od Tullocha da pomogne u ovakvoj stvari. Okrijepio se, i osvježio ovom neočekivanom srećom koja najavljuje dolazak prijatelja.

Bilo je vrlo teško obuzdavati svoju radost. Slijedećeg dana kada je primijećen brod, on požuri na kej. Čak i prije no što je barka prišla. Tulloch iskoči na kopno, stariji, puniji, a ipak neizmjereno isti, sumorni tihi Škot, nehajan kao i uvijek u odijelu, stidljiv, snažan i pun predrasuda kao junci sa škotskih visoravni, jednostavan i pošten kao tvidtkanina otkana kod kuće.

Vidljivost očiju odjednom se zamagli kod svećenika.

— Čovječe, Francis, pa to si ti! — Willie nije mogao reći ništa više. On mu je stalno tresao ruku, zbunjen svojim osećajima, zapriječen svojom sjevernjačkom krvlju da to otvorenije iskaže. Najzad promuca, kao da je svjestan da treba nešto reći:

— Kada smo išli glavnom ulicom Darrowa nikada nismo ni sanjali da ćemo se sresti na ovakvom mjestu. — On pokuša da se bljedo osmjehne ali bez mnogo uspjeha. — Gde su ti kaput i čizme? Ne možeš ići za vrijeme zaraze u takvim cipelama! Već je krajnje vrijeme da povedeš računa o sebi.

— I o našoj bolnici — Francis se osmjehnu.

— Šta! — Doktorove guste obrve se izviše.

— Imate neku bolnicu? Hajde da je pogledamo!

— Čim budeš spreman.

Pošto je posadi barke izdao naređenja da pođu za njim s materijalom, Tulloch krenu pored svećenika živahno i pored proširena struka, živih očiju na crvenu ogrubjelu licu, dok mu se ispod prorijeđene kose vidjela gomila mrljica na crvenoj čeli, kad je odobravao kratak izvještaj svog prijatelja klimanjem glave.

Na kraju, kad su stigli do bolnice, on primijeti zaiskrivši očima: — Mogao si i gore proći. Je li ovo vaš centar? — Preko ramena reče nosačima da unesu sanduke.

On brzo obiđe bolnicu, pogleda uprtog desno i lijevo i s čudnom radoznalošću ka majci MariaVeronici koja ih je sada pratila. Brzo odmjeri Shona kada se mladi dendi pojavio, zatim se s njim čvrsto rukova. Najзад, kada su zastali, svo četvoro na ulazu u dugački niz soba koje su sačinjavale glavno odjeljenje, on im se tiho obrati.

— Mislim da ste napravili čudo. I nadam se da ne očekujete melodramatična čuda od mene. Zaboravite na sve vaše ranije ideje i pogledajte istini u oči. Ja nisam mračni lijepi doktor sa portabl laboratorijom. Ja sam ovdje da radim s vama, kao i vi, jedan od vas, što znači... jednostavno... kao fizički radnik. Nemam ni kapi vakcine u mojoj torbi — na prvom mjestu, zato što nije ni trunčice dobra osim u romanima. A drugo, i zato, što je svaka bočica koju smo donijeli u Kinu potrošena za nedjelju dana. Primjetit ćete — dodade on blago — da se nije zaustavila epidemija. Zapamtite! Ovo je praktično fatalna bolest kada vas jednom dohvati. Pod ovakvim okolnostima, kao što je to moj otac govorio — on se blijedo osmjehnu — jedan gram prevencije je bolji od tone liječenja. Zato, ako nemate ništa protiv, mi ćemo našu pažnju posvetiti — ne živima, već mrtvima.

Nasta tišina dok su oni lagano shvatali njegove riječi. Poručnik Shon se osmjehnu.

— Lješevi se nagomilavaju u sporednim ulicama sve većom brzinom. Vrlo je neprijatno spotaći se u mraku i pasti u naručje ravnodušna lješa.

Francis brzo pogleda na bezizrazno lice MariaVeronice. Ponekad je mladi poručnik bio malo indiskretan.

Doktor pođe do najbližeg sanduka i sa vještom kompetencijom podiže poklopac.

— Prva stvar jeste da vas propisno opremimo. Oh! Znam da vas dvoje vjerujete u Boga. A poručnik u Konfučija. — On se saže i izvadi gumene čizme iz sanduka. — Ali ja vjerujem u profilaksu.

On završi raspakivanje zaliha, stavljajući bijele ogrtače i zaštitne naočari, prekorpjevajući njihovu nebrigu za vlastitu zaštitu. Njegove primjedbe ustvari su glasile ovako: — Zar ne shvaćate, vi prokleti naivci... jedan kašalj u vaše oko i vi ste gotovi... probija do rožnjače. To su znali čak i u četrnaestom vijeku... nosili su protiv ovoga vizire od ribljeg ljepila... donosili su ga iz Sibira, neka banda lovaca na male majmune. Pa, sad, ja ću se vratiti ponovo, Sestro i stvarno pogledati sve vaše pacijente. Ali prije svega, Shon, Prečasn i ja ćemo malo pogledati naokolo.

U svom stanju brige Francis je previdio mučnu potrebu brzog zakopavanja prije no što štakori napadnu tijela inficirana klicama. Individualno sahranjivanje bilo je nemoguće na zaleđenom zemljištu a zalihe sanduka nestale su već odavno. Ni sav petrolej u Kini ne bi mogao zapaliti sva tijela — jer kao što je Shon ponovo primijetio, ništa teže ne gori no zaleđeno ljudsko tijelo. Preostalo je samo jedno praktično rješenje. Iskopali su ogromnu jamu izvan zidina, prelili je živim vapnom i rekvirirali sva kola. Natovarena kola, koja su vozili Shonovi ljudi, truckala su ulicama i izbacivala teret u ovu zajedničku grobnicu.

Tri dana kasnije, kada je grad bio raščišćen i raznijeti lješevi, poluizjedeni i razderani od pasa, prikupljeni iz ledom skorenih polja, uvedene su strože mjere. Uplašeni da se duhovi njihovih predaka ne oskrnave neposvećenom grobnicom, ljudi su skrivali tijela svojih rođaka, sklanjajući na tucete inficirane lješeve pod podove svojih kuća i po tavanima.

Na doktorov prijedlog poručnik Shon izda proglas da će svi koji se zateknu na takvom poslu biti streljani. Kada su kola sa umrlima klopotala ulicama grada, vojnici su vikali: — Iznesite vaše mrtve. Ili ćete sami umrijeti.

U međuvremenu, nemilosrdno su uništivali neke kuće koje je Tulloch označio kao legla zaraze. Iskustvo i sušta potreba učinili su doktora osvetoljubivo efikasnim. Oni bi ulazili, raščišćavali sobe, demolirali bambusove pregrade sjekirama, posipali kerozinom i pravili lomaču za štakore.

Ulica korpara bila je među prvima koju su sravnili. Vraćajući se, oprljeni i prljavi, sa sjekirama još u rukama, Tulloch baci čudan pogled na svećenika koji je umorno hodao kraj njega napuštenim ulicama. Onda reče u naglom suosjećaju:

— To nije tvoj posao, Francise. A ti si toliko iscrpljen da ćeš se srušiti. Zašto ne odeš na brijeg na nekoliko dana, onoj djeci tamo zbog koje toliko brineš?

— To bi bilo lijepo. Božji čovjek koji se odmara dok grad gori.

— Tko je tamo gore da te vidi u ovoj zabijenoj rupi?

Francis se čudno osmjehnu. — Netko nas ipak vidi.

Tulloch naglu prekinu. Ispred bolnice se okrenu, pogleda sumorno na crvenu svjetlost koja se još uvijek nazirala pod niskim, zamagljenim nebom. — Požar u Londonu bio je logična potreba. — Odjednom mu popustiše nervi: — Dođavola, Francis, ubi se ako hoćeš. Ali svoje molitve zadrži za sebe.

Napor se na njima već vidio. Francis se nije presvlačio deset dana, odijelo mu je bilo ukrućeno od zaleđena znoja. Povremeno bi skidao svoje čizme, poslušao Tullochovo naređenje da istrlja noge uljem — čak je i tako palac na nozi bio zapaljen od promrzlina. Bio je mrtav umoran, ali uvijek je bilo još nešto... i još da se uradi.

Nisu imali vode, samo otopljeni snijeg, bunari su se bili zaledili. Kuhanje je bilo skoro nemoguće. A ipak, svakoga dana Tulloch je insistirao da se svi sastaju i da zajedno objeduju u podne, da bi suzbijao sve veći užas njihova života. U ovo vrijeme, tvrdoglavo, on se trudio da bude vedar, povremeno bi im puštao Edison Bell izabrana djela na fonografu koji je donio sa sobom, Imao je čitav fond anegdota sa sjevera, priče o „Georgies” iz Tvnecastla kojima se obilato koristio. Nekad bi doživio trijumf da izazove sjenu osmijeha na usnama MariaVeronice. Poručnik Shon nikada nije mogao razumjeti takve šale, iako je učtivo slušao dok su mu ih objašnjavali. Ponekad bi Shon malo zakasnio na objed. Iako su naslućivali da je tješio neku lijepu damu koja je još uvijek, kao i oni, ostala živa, prazna stolica bi djelovala neočekivano mučno na njihove nerve.

Početkom treće nedjelje MariaVeronica pokaza znake popuštanja. Tulloch je žalio što nema dovoljno mjesta na podu bolnice, kada ona primijeti: — Ako bismo uzeli mreže za ležanje iz ulice Netmaker mogli bismo smjestiti dvostruko veći broj pacijenata... i udobnije, isto tako.

Doktor zastade, pogleda je sumorno odmjeravajući. — Zašto se samo toga nisam ranije sjetio? To je izvanredan prijedlog.

Ona pocrvenje dublje na njegovu pohvalu, obori oči i pokuša da nastavi jesti rižu. Ali nije mogla. Ruka poče da joj se trese. Tako se snažno tresla da joj je hrana padala sa vilice. Nije mogla čak ni da podigne zrno riže do usna. Crvenilo posta jače, proširi se na njen vrat. Nekoliko puta ona je pokušavala bez uspjeha. Sjedila je pognute glave, uz apsurdno poniženje. Zatim usta bez riječi i napusti sto.

Kasnije toga dana, otac Chisholm zateče je na poslu u ženskom odjeljenju. Nikad dosad nije vidio tako mirnu i neumoljivu samopožrtvovanost. Ona je obavljala najneprijatnije dužnosti za bolesne, poslove koje bi najniži kineski čistač odbio s prezirom. Nije se usuđivao da je pogleda, tako nepodnošljivi su postali njihovi odnosi. Već mnogo dana nije joj se uopće direktno obraćao.

— Časna Majko dr Tulloch misli... mi svi mislimo da ste toliko mnogo radili... da bi sestra Martha trebala da dođe da vas odmjeni.

Ona povrati samo trag svoje hladne nadmenosti. Ovaj prijedlog je ponovo uznemiri. Ona se uspravi: — Mislite da dovoljno ne radim?

— Daleko od toga. Vaš rad je izvanredan.

— Zašto onda pokušavate da me odvojite od njega? — Usne su joj podrhtavale.

On reče nespretno: — Mislimo o vama. Njegov ton izgleda da je pogodio u živac. Zadržavajući suze, ona strasno odgovori: — Ne vodite računa o meni. Sto mi više posla dajete. .f a manje suosjećanja... više ću ga voljeti.

Morao je da sve ostavi na tome. Podiže oči da je pogleda ali ona je uporno skretala pogled. On se tužno okrenu.

Snijeg koji je nedjelju dana bio prestao odjednom počeo ponovo da pada. Padao je i padao beskonačno. Francis nije nikad ranije vidio takav snijeg, tako velike i meke pahuljice. Svaka nova pahuljica pridonosila je sve većoj tišini. Kuće su se ograđivale nijemom bjelinom. Ulice su bile zakrčene nanosima, ometajući njihov rad, povećavajući patnje bolesnih. Srce mu se ponovo uvijalo... i ponovo. U ove beskonačne dane izgubio je osjećaj vremena, mjesta i straha. Kad bi se naginjao nad umiruće, obavijajući ih dubokim suosjećanjem u očima, zalutale misli bi mu se probijale ... Krist nam je obećao patnju ... ovaj život je dobiven samo kao priprema za naredni... kada će Gospod izbrisati svu tugu iz naših očiju, kad više neće biti plača i žalosti.

Sada su zadržavali sve nomade izvan zidina, dezinficirali i ostavljali u karantin sve dok se ne bi uvjerali da nisu zaraženi. Kad bi se vraćali iz izolacionih koliba koje su podigli Tulloch bi ga pitao, umoran, iscrpljen u goloj ljutnji:

— Je li pakao gori od ovoga?

On bi odgovarao, kroz omaglicu umora, posrćući naprijed, ne više herojski, a ipak neuznemireno: — Pakao je stanje kada čovjek izgubi svaku nadu.

Nitko od njih nije znao kada je epidemija popustila. Nije bilo nikakva vrhunca u radu, nikakva operacija nije okrunisala njihove napore. Vidljivi tragovi smrti nisu se više vidali na ulicama. Najgora sitroinjska naselja ležala su kao gomila prljava pepela na snijegu. Masovno bježanje iz sjevernih provincija postepeno je prestalo. Bilo je to kao da se veliki mračni oblak, nepomičan iznad njih, najzad počeo kretati ka jugu.

Tulloch izrazi svoje osjećaje jednom jedinom zasljepljenom i iznurenom rečenicom:

— Tvoj će Gospod sam znati ako smo nešto učinili Francise . . mislim ... — on prekide, iscrpljen, slomljen i po prvi put kao da je malaksao. On opsova: — Danas smo ih mnogo manje primili opet... hajde da negdje odemo ili ću poludjeti.

Te večeri njih dvojica po prvi put izađoše iz bolnice radi odmora i popeše se do misije da bi prenoćili u svećenikovo kući. Bilo je već prošlo deset i nekoliko zvijezdi se naziralo u tamnoj zdjeli neba.

Doktor zastade na vrhu snijegom oivičenog brijega uz koji su se uspeli veoma naporno i počeo da promatra meke obrise misije, osvijetljene bjelinom sa zemlje. Govorio je neobično tiho: — Lijepo mjesto si ovdje stvorio, Francis. Nije čudo, što si se tako teško borio da sačuvaš tvoje mališane. Pa, ako sam ti uopće pomogao, bit ću sretan do smrti. — Usne mu zadrhtaše: — Mora da je prijatno da ovdje provodiš dane sa tako li, jepom ženom kao što je MariaVeronica.

Svećenik je isuviše dobro poznavao svoga prijatelja da bi se uvrijedio. Ali odgovori napregnutim i uvrijeđenim osmijehom:

— Bojim se da njoj to nije prijatno.

— Ne?

— Mora da si primijetio da me prezire. Pauza. Tulloch čudno pogleda u svećenika.

— Tvoja najdraža vrlina, moj sveti čovječe, uvijek je bila tvoj bolni nedostatak sujete. — On produži put. — Hajdemo da popijemo malo punča. Ipak znači nešto kad čovjek prođe kroz ovu pokoru i nalazi joj kraj na vidiku. Nekako to izdiže čovjeka iznad nivoa životinje. Ali nemoj zloupotребiti ovo kao argument da bi dokazao postojanje moje duše.

Sjedeći u Francisovoj sobi doživjeli su trenutak iscrpljene egzaltacije i razgovarali o kući sve do kasno u noć. Ukratko Tulloch je kritički i sa satirom govorio o svojoj karijeri. Ništa nije uradio, ništa postigao osim što je razvio želju za viskijem. Ali sada u ovim svojim sentimentalnim srednjim godinama, svjestan svojih ograničenja pošto je potvrdio i zabludu o svjetskim prostranstvima, čeznuo je za svojim domom u Darrowu i za još većom avanturom braka. On se pravdao uz posramljeni osmijeh.

— Moj tata želi da otvorimo praksu. Želi također da me vidi kako odgajam pokoljenje malih Ingersolla. Dragi moj stari druže, on nikada ne propušta da pomene tebe, Francis... svog rimskog Voltera.

Govorio je sa tako rijetkom nježnošću o svojoj sestri Jean, sada udatoj i sređenoj udobno u Tvnecastlu. On reče čudno, ne gledajući u Francisu:

— Trebalo joj je dugo vremena da se pomiri sa celibatom svećenika.

Njegova šutnja u odnosu na Judy bila je čudno sumnjiva. Ali nije mogao dovoljno da se napriča o Polly. Sreo ju je prije šest mjeseci u Tvnecastlu, još uvijek dobro držeću. — Kakva je to žena! — klimao je glavom iznad čaše. — Pazi, ona može još da te iznenadi jednog dana. Polly je bila i uvijek će biti svetica. — Oni zaspase u stolicama.

Krajem te nedjelje epidemija je pokazala daljne znake smirivanja. Sada su mrtvačka kola rijeđe klopārala ulicama, strvinari su prestali zamagljivati horizont i snijeg nije više padao.

Iduće subote otac Chisholm stajao je ponovo na balkonu misije, udišući ledeni zrak uz duboku i blaženu zahvalnost. Sa ovog mjesta mogao je vidjeti djecu kako se igraju savršeno nesvjesna snijega iza visoke ograde od kaolina. Osjećao se kao čovjek koga prijatno dnevno svjetlo lagano obasjava poslije duga i užasna sna.

Odjednom mu pogled uhvati prilika vojnika, koja se mračno ocrtavala na gomili snijega, kako brzo ide putem ka misiji. U početku je mislio da je to jedan od poručnikovih sljedbenika. Zatim uz iznenađenje primijeti da je to sam Shon.

To je bilo po prvi put da ga posjećuje mladi oficir. Zbunjeno svjetlo obasjavalo je Francisove oči kada se okrenuo i sišao mu niz stepenice u susret.

Na pragu, pogled na Shonovo lice zaustavi dobrodošlicu na njegovim usnama. Bilo je blijedo kao limun, uvučeno i smrtno ozbiljno. Jedva primjetne graške znoja po čelu govorile su o njegovoj žurbi kao i nezakopčana tunika, nevjerojatna nemarnost kod tako uredne osobe.

Poručnik nije gubio vrijeme: — Molim vas pođite u bolnicu, odmah. Vaš prijatelj doktor se razbolio.

Francis osjeti ledenu struju, šok hladnoće, kao udarac ledene oluje. Strese se. Pogleda ponovo u Shona. Poslije dužeg vremena začu sebe kako kaže: — Radio je suviše. Srušio se.

Shonove tamne oči samo neprimjetno zatreptaše. — Da, srušio se.

Ponovo pauza. Zatim je Francis saznao najgore. Preblijede. Pođe, takav, kakav se zatekao s poručnikom.

Polovinu puta prešli su ne prozborivši ni riječi. Zatim mu Shon, uz vojničku preciznost, koja je potiskivala sva osjećanja, ispriča ukratko šta se dogodilo. Dr. Tulloch je došao umoran i otišao nešto da popije. Dok je nalivao piće, on se odjednom eksplozivno nakašljao, uspravio se uz bambusov sto, lice mu je postalo prljavosivo, uz tamnoljubičastu pjenu na usnama. Kada mu je MariaVeronica pritrčala da mu pomogne, on se prije no što se srušio i onesvjestio, samo značajno osmjehnuo: — Sada je vrijeme da se pošalje po svećenika.

Kada su stigli u bolnicu meka siva izmaglica se spuštala kao umorni oblak preko snijegom prekrivenih krovova. Ušli su brzo. Tulloch je ležao u maloj sobi na kraju, na svom uskom poljskom krevetu, pokriven prekrivačem od purpurne svile. Bogata puna boja pokrivača pojačavala je užasno bljedilo, bacala olovnu sjenu na njegovo lice. Francis se užasnu videći kako ga je brzo savladala groznica. Willie je postao sasvim drugi čovjek. Sav se skupio, nevjerojatno, kao poslije nedjelja i nedjelja bolovanja. Jezik i usne bile su mu naduvene, oči ukočene i zakrvavljene.

Kraj postelje klečala je MariaVeronica, mijenjajući oblog od snijega na čelu bolesnika. Ona se držala uspravno, napregnuto, sleđena, samokontrolirana izraza. Ona ustade kada su Francis i poručnik ušli. Nije govorila.

Francis priđe postelji. Ogroman strah proze mu srce. Smrt je bila sa njim za ovih nekoliko proteklih nedjelja, poznata isputna, užasno obična. Ali sada kada se sjena smrti nadvila nad njegova prijatelja, bol koji ga obuze bio je čudan i užasan.

Tulloch je još uvijek bio svjestan, iskra prepoznavanja se zadrža u njegovu sleđenu pogledu. — Pošao sam u avanturu — pokušao je da se osmjehne. — Izgleda da sam i upao u nju. — Trenutak kasnije on dodade, zatvarajući oči, kao da se prisjetio: — Čovječe, slab sam kao mačka.

Francis sjede na malu stoličicu uz uzglavlje postelje. Shon i MariaVeronica povukoše se u kraj sobe.

Tišina, bolno osjećanje čekanja bilo je neizdržljivo, rastući uporedo sa užasnim osjećajem ulaženja u skrovitost nepoznatog.

— Je li ti sasvim udobno?

— Moglo je biti i gore. Daj mi kapljicu onog japanskog viskija. Pomoći će mi. Čovječe, užasno je konvencionalno umrijeti ovako ... ja, kao u tim prokletim romanima.

Kad mu je Francis dodao gutljaj pića on zatvori oči i kao da se odmarao. Ali uskoro je prešao u prigušeni delirij um.

— Još jedno piće, momče. Da si blagoslovljen, to je nešto! Mnogo sam pio u životu, po nastrešnicama u Tvneastlu. Ali sada idem u moj stari dobri Darrow. Na obale Allana gde je odbjeglo slatko proljeće. Sviđa li ti se to Francis... to je dobra pjesma. Pjevaj je Jean. Hajde, glasnije, glasnije ... ne mogu te čuti u mraku. — Francis je škrgutao zubima, boreći se sa uzbuđenjem koje je osjećao.

— U redu je to, prečasn, bit ću miran i sačuvat ću snagu... sve je ovo Čudno ... sve ... mi svi moramo najzad da dođemo do kraja... — Mrmljajući on se izgubi u besvijesti.

Svećenik kleče kraj postelje u molitvi. Molio se za pomoć, nadahnuće. Ali je bio čudno tup, obuzet stuporom. Grad je napolju ležao kao nijema utvara. Spusti se suton. MariaVeronica ustade da zapali lampu, zatim se vrati u udaljeni ugao sobe izvan snopa svjetla, nepomičnih usana, tiha, dok su joj prsti samo prebrojavali krunice ispod mantije.

Tullochu je bilo gore; crna jezika, guše tako naduvane da je bilo mučno promatrati kako povraća.

Ali odjednom kao da se pribrao. On zamagljeno otvori oči.

— Koliko je sati? — Glas mu je zvučao promuklo. — Skoro pet. . . kod kuće smo u to vrijeme .. . užinali. Sjećaš li se ... Francis, one gomile oko velikog okruglog stola...? — Duža pauza. — Pisat ćeš starom i reci da mu je sin hrabro umro. Smešno... još uvijek ne mogu verovati u Boga.

— Je li to sada važno? — Sta on to govori? Francis nije znao. Plakao je i u glupom poniženju svoje slabosti, riječi su navirale, slijepo smetene.

— On vjeruje u tebe.

— Ne zanosi se ... ja nisam pokajnik.

— Sva ljudska patnja je djelo pokajanja. Tišina. Svećenik nije rekao ništa više. Iznureno, Tulloch pruži ruku i spusti je na Francisovu.

— Čovječe, nikada te nisam više volio no sada.. zato što ne pokušavaš da me utjeraš na nebo. Vidiš ... — kapci mu se spustiše umorno. — Imam tako užasnu glavobolju.

Glas ga izdade. Ležao je na leđima, iscrpljen, kratka i plitka daha, pogleda uprtog kao da gleda daleko preko tavanice. Grlo mu je bilo zatvoreno, nije mogao čak ni da kašlje.

Kraj je bio blizu. MariaVeronica je sada klečala kraj prozora, leđa okrenutih njima, pogleda uprta u tamu. Shon je stajao kraj nogu postelje. Lice mu je bilo skamenjeno mirno.

Odjednom Willie pokrenu oči, u kojima je još uvijek treptala zaostala iskra. Francis vide da on pokušava, uzalud da šapuće. On kleknu, obgrli rukom samrtnika i prinese obraz sasvim uz njegove usne. Prvo nije mogao čuti ništa. Zatim slabo dopriješe do njega riječi: — ... naša tuča ... Francis ... više od šest pensa da mi se oprostite grijesi.

Očno dno se ispuni sjenom. On se prepusti neizrecivoj slomljenosti. Svećenik je osjetio više no što je mogao čuti posljednji blagi uzdah. Soba odjednom postade još tiša. Držeći još uvijek tijelo, kao što bi majka držala dijete on poče slijepo, tihim i prigušenim glasom, De Profundis.

— . . . O Gospode, o Gospode . . . čuj moj glas...

Najzad ustade, zatvori oči, sklopi mlitave ruke.

Kada je izašao iz sobe on primjeti sestru MariaVeronicu još uvijek pognutu kraj prozora. Kao u snu on pogleda u poručnika. Primijeti, kao kroz zamagljeno iznenađenje, da se Shonova ramena grčevito tresu.

VI

Kuga je prošla, ali je velika apatija obavila snijegom prekrivenu zemlju. U unutrašnjosti su se rižina polja pretvorila u zaleđena jezera. Nekoliko preostalih seljaka nisu mogli obrađivati tako nemilosrdno pokrivenu zemlju. Nije bilo znaka života. U gradovima su se preživjeli pojavljivali kao poslije bolnog zimskog sna i počeli sumorno da organiziraju svakodnevni život. Trgovci i činovnici još se nisu vratili. Govorilo se da su mnogi daleki putovi sasvim neprohodni. Nitko se nije mogao sjetiti ovakva užasna vremena. Svi prolazi su, kako se govorilo, blokirani u odroni snijega su se spuštali niz udaljeni Kwang kao pramičci bijela dima. Rijeka je u gornjem slivu

bila sasvim sleđena, veliki sivi prostor preko kojega je vjetar razbacivao sitan snijeg, bio je zaslepljujuće pust. Dolje niže nalazio se kanal. Ogromne gromade leda su se sudarale i sjurivale nošene strujom ispod mosta Manchu. Teškoće su se osjećale u svakoj kući a glad je čekala u zasjedi, odmah, poslije svega preživljenog.

Jedna barka je uz opasnost ledenih santi pošla uz rijeku od Sensianga i donijela hranu i lijekove od ekspedicije Leighton i već dugo zadržani paket pisama. Poslije kratkog prekida pošla je dalje, preuzevši preostale članove grupe dr Tullocha za Nanking.

U pošti koja je stigla jedno saopćenje nadilazilo je po važnosti sva ostala. Kada se otac Chisholm lagano penjao od kraja vrta gdje je mali drveni križ obilježavao grob dr Tullocha, nosio je ovo pismo u ruci i misli su mu bile zauzete samo posjetom koju je ono najavljivalo. On se nadao da je njegov rad bio zadovoljavajući — misija je svakako bila vrijedna ponosa. Samo kada bi se vrijeme poboljšalo — brzo otopilo — za iduće dvije nedjelje!

Kada je stigao do crkve majka MariaVeronica je silazila niz stepenice. Mora joj reći — iako je počeo da se pribojava ovih rijetkih prilika u kojima bi ga službeni poslovi tjerali da prekine šutnju koja je vladala među njima.

— Časna Majko ... provincijski administrator naše Uprave stranih misija, župnik Mealev, obilazi sve misije u Kini. On je otputovao brodom prije pet nedjelja i stići će kroz mjesec dana... da nas posjeti. — On zastade. — Mislio sam da biste željeli da znate... ukoliko imate nešto da mu iznesete.

Umorna zbog hladnoće ona podiže pogled, nedokučiv, iza pare koju je stvarao njen dah. Ipak se blago iznenadila. Sada, kada ga je tako rijetko viđala, promjene koje su učinile ovih nekoliko posljednjih sedmica bile su upadljive. Bio je mršav, sasvim ispijen. Kostii na licu su se isticale, koža zategla, obrazi upali, tako da su mu oči izgledale krupnije i čudno osvijetljene. Nju obuze neki užasan poriv.

— Samo jednu stvar želim da mu iznesem

— govorila je instinktivno, jer joj je ova iznenadna vijest izvukla iz dubina njene duše duboko skrivenu misao. — Zatražit ću da budem premještena u neku drugu misiju.

I

Duga pauza. Iako nije bio sasvim iznenađen, ovo ga je sledilo, porazilo. On uzdahnu: — Ovdje ste nesrećni?

— Sreća nema sa tim nikakve veze. Kao što sam vam rekla, kada sam prišla vjerskom životu, ja sam se pripremala da izdržim sve.

— Čak i prinudno društvo nekoga koga pre •**' zirete.

Ona porumjene od ponosita prkosa. Duboko udaranje u grudima natjera je da nastavi. — Sasvim ste me pogrešno razumjeli. Očigledno je. Tu . je nešto dublje ... duhovno.

— Duhovno? Hoćete li pokušati da mi objasnite?

— Osjećam... — ona brzo udahnu — da me poremećujete... u mom unutrašnjem životu... mojim duhovnim uvjerenjima.

— To je vrlo ozbiljno. — On je gledao u pi * smo ne videći ga, vrteći ga u koščatim rukama.

— Mene to pogađa... isto toliko, uvjeren sam, koliko i vas, da to izgovorite. Ali, možda je po srijedi nesporazum. Na što mislite?

— Mislite da sam pripremila spisak? — I pored sveg obuzdavanja ona osjeti kako se njeno uzbuđenje penje. — U pitanju je vaš stav... na primjer... neke primjedbe koje ste učinili kada je dr Tulloch umirao... i kasnije, kada je umro.

— Molim, nastavite.

— On je bio ateist, a ipak, vi ste praktički obećali da će on dobiti vječnu nagradu... on koji nije vjerovao ...

On brzo reče: — Gospod nas ne sudi samo po onome u šta vjerujemo... već po onome što činimo.

— On nije bio katolik... čak ni kršćanin!

— Kako vi definirate Kršćanina? Nekoga tko ide u crkvu jednog dana od sedam, a laže, pljačka, vara svoju sabraću u ostalih šest dana? — On se blago osmjehnu. — Dr Tulloch nije tako živio. I umro je, pomažući drugima... kao i sam Krist.

Ona tvrdoglavo ponovi: — On je bio slobodni mislilac.

— Dijete moje, suvremenici našeg Gospoda mislili su da je on užasan slobodni mislilac... zato su ga i ubili.

Ona je sada bila blijeda, sasvim rastresena. — Neoprostivo je praviti takvo poređenje — nečuveno!

— Ne znam. . . Krist je bio vrlo tolerantan čovjek, i ponizan.

Talas boje ponovo preplavi njene obraze. — On je izdao izvjesna pravila. Vaš dr Tulloch ih se nije pridržavao. Vi to znate. Pa, čak i kada je bio u nesvijesti, na kraju, vi niste čak mu dali ni sveto pomazanje.

— Ne, nisam! A možda je trebalo. — On je stajao zabrinuto razmišljajući, prilično deprimiran. Onda, kao da se razvedrio. — Ali dobri Gospod će mu ipak oprostiti. — On zastade i upita s jednostavnom iskrenošću: — Zar ga niste i vi voljeli?

Ona zastade, obori pogled. — Da... a tko ga ne bi mogao voljeti?

— Onda nemojmo da nam sjećanje na njega bude izlika za svađu. Postoji nešto što mi svi zaboravljamo. Krist je učio. Crkva to uči... iako tako ne biste mislili, kada bi čuli mnoge od nas danas. Nitko sa dobrom vjerom ne može nikada biti izgubljen. Nitko. Budisti, Muhamedanci, Taoisti... najcrniji kanibali koji su nekad jeli i misi-onare ... ako su iskreni, prema svojoj vlastitoj vjeri, bit će spašeni. To je božanstveno milosrđe Gospoda. A zašto onda On ne bi uživao da se suoči sa pristojnim agnostikom na Božjem sudu sa iskricom u oku: „Ovdje sam, uprkos svemu što su te učili da vjeruješ. Uđi u carstvo nebesko koje si pošteno odricao.” — On htjede da se osmijehne, onda primijetivši izraz njena lica uzdahnu i odmahnu glavom. — Iskreno mi je žao što tako osjećate. Ja sam zaista težak i možda malo čudan u mojim uvjerenjima. Ali vi ste tako divno radili ovdje ... djeca vas vole ... a za vrijeme kuge ... — on prekide. — Znam da se nismo dobro slagali, ali misija će užasno trpjeti ako biste vi otišli.

On je gledao u nju s čudnom upornošću, nekom napregnutom poniznošću. Čekao je da progovori. Zatim, kad ništa nije rekla, on se lagano oprosti.

Ona produži put do blagovaonice gde je nadzirala dječju večeru. Kasnije, u svojoj sobi ona se šetala gore dolje u čudnom, produženom uzbuđenju. Odjednom, uz očajnički pokret, ona sjede da završi još jedan paragraf u novom dugačkom pismu — u kojemu je iz dana u dan, kao u ventilu svojih osjećaja, kazni i utjeha, iznosila sve što radi — svome bratu.

Sa perom u ruci činila se mirnijom. Sam čin pisanja čini se, da ju je smirivao.

„Sada sam mu baš rekla da moram zatražiti da budem premještена. Odjednom je to došlo, kao neka kulminacija za sve što sam potiskivala, nešto kao pretnja. Sama

sam se sebi čudila, iznenađena riječima koje su silazile sa mojih usana. A ipak, kada mi se pružila prilika, nisam joj se mogla oduprijeti, htjela sam odmah da ga iznenadim, da ga ozlijedim. Ali, moj dragi, dragi Ernst, nisam nimalo'sretnija ... poslije tog drugog trijumfa ... kada sam ugledala, kako mu je strah naoblačio lice, ja sam još nemirnija i ožalošćena. Promatrajući ogromnu pustoš ovih sivih pustolina — tako različitih od našeg prijatnog zimskog pejzaža sa zlatastim zrakom, sanjkama i zvoncima i zbijenim krovovima dvorca — želim da plačem... kao da će mi srce prepući. Njegova šutnja me ustvari poražava — taj stoički kvalitet izdržavanja i borbe, bez riječi. Pričala sam ti o njegovu radu za vrijeme kuge, kada je među bolesnima i tim naglim odvratnim smrtnima išao isto tako obično kao da se seta glavnom ulicom svog odvratnog škotskog sela. Pa, nije to samo njegova hrabrost, već nijema hrabrost, koja je tako nevjerojatno herojska. Kada je njegov prijatelj, doktor, umirao, on ga je držao u rukama, ne vodeći računa o zarazi, o onom posljednjem kašlju koji je poprskao njegov obraz zgrušenom krvlju. A izraz na njegovu licu ... u svom suosjećanju i krajnjoj nesebičnosti... probadao mi je srce. Jedino me je moj ponos spriječio da se ne ponizim i zaplačem pred njim! Tada sam se naljutila. Ono što me ljuti najviše, iznad svega, jeste da sam ti jednom pisala da je vrijedan prezira. Ernst, prevarila sam se — kakvo priznanje od tvoje tvrdoglave sestre! — ne mogu više da ga prezirem. Umjesto toga prezirem sebe. Ali mi je odvratan. I neću, neću mu dozvoliti da me slomi na svoj nivo zbunljive jednostavnosti. One dvije druge su obadvije pobijeđene. One ga vole — to je još jedno mučenje koje moram izdržati. Martha, tupa seljanka, sa žuljevima ali bez mozga spremna je da obožava sve što je u mantiji. Ali Clotilde, stidljiva i povučena, koja crveni i na najmanju provokaciju, nježno prijatno i osjetljivo stvorenje postala je njegov savršeni štovalac. Za vrijeme njene prisilne karantine ona mu je izradila debeli pokrivač za postelju, mek i topao, zaista divan. Odnijela ga je Josephu, njegovom sluzi, sa instrukcijama da ga stavi na postelju Oca — isuviše je skromna čak i da prošapuće riječ „postelja“. Joseph se osmijehnu: — Žalim Sestro, nema postelje! — Izgleda da on spava na golom podu, bez pokrivača, samo sa svojim kaputom, nekim zelenkastim komadom odjeće neizvjesne starosti, koga voli i za koga, milujući izlizane i providne rukave, ponosito kaže:

— Zaista, imao sam ga još kao student u Holywellu!

Martha i Clotilda su se raspitivale u kuhinji, nervozne i uznemirene, uvjerene da on ne vodi računa o sebi. Njihov izraz lica, kao u iznenađenih mačkica, skoro me je natjerao da se smijem kada su mi rekle, ono što već znam, da jede samo crni kruh, krumpire i grušu od graha.

Josephu je naloženo da skuha posudu krumpira i da ih stavi u korpu — mijaukala je Clotilda. „On pojede samo po jedan kada je gladan, umaćući ga u gršu. Cesto su krumpiri već sasvim pljesnivi, kada se korpa isprazni“.

— Zar to nije strašno? — odgovorila sam kratko. — Ali neki želuci nisu nikada navikli na dobru kuhinju, onda nije teško da budu bez toga.

— Da, prečasnno majko — promucala je Clotilda, pocrvenjevši i odstupila.

Ona bi izdržala pokajanje nedjelju dana samo da može doći i da vidi da on jede dobar, topao objed. Oh, Ernst, ti znaš kako se užasavam ustrajane i već izbledjele kaluđerice koja u prisustvu svećenika prevrće očima i pada u poslušno ushićenje. Nikada, nikada se neću spustiti na taj nivo. Zaklela sam se u Coblenzu, kada sam se zamonašila, i ponovo u Liverpoolu... i održat ću tu zakletvu čak i u Paitanu. Ali gruševina od graha! Ti nećeš nikada naići na to. Providna ružičasta pasta koja ima ukus ustajale vode i prežvakanog drveta." Ona podiže glavu na neočekivani šum. „Ernst, nevjerovatno ... pada kiša ... Ona presta da piše, kao da nije u stanju da nastavi i lagano spusti pero. Sa mračnim pogledom punim nevjerice sjedila je i promatrala kišu poput nečeg novoga, što se spušta niz okna poput teških suza.

I dvije nedjelje kasnije, kiša je još uvijek padala. Nebo, sumorno kao loj, bilo je kao otvorena brana iz koje je tekao pravi potop. Kapljice su bile krupne, dubeći žučkasti gornji sloj snijega. Izgledalo je da vječito traje ... snijeg. Veliki sleđeni komadi još uvijek su padali sa krova crkve, uz neočekivanu brzinu raskvašeni rušili su se na bljuzgavi snijeg. Riječice kiše bi jurile preko tamnosmeđeg gliba i stvarajući kanale, podrivajući stijene zemlje koja bi padala uz tiho prskanje u potok. Misija se pretvorila u pravu glibovitu baru.

Zatim se pojavio prvi komad mrke zemlje, isto tako trenutno kao i vrh Ararata. Daljni komadi pojavljivali su se i spajali se, sastavljajući pejzaž izbijeljene trave i neravne pustinje ispresijecane i izlokane od poplave. A kiša je i dalje lila. Krovovi misije najzad su počeli da popuštaju. Voda se spuštala sa streha u vodopadima. Djeca su sjedila, požutjela i neraspoložena u učionici dok bi sestra Martha podmetala kablove ispod većih slivova. Sestra Cio tilda imala je užasnu kihavicu i držala je časove za svojim stolom ispod kišobrana časne Majke.

Lako zemljište u vrtu misije nije se moglo oduprijeti zakuktanoj mješavini kiše i otopljenog snijega. Ono se sjurilo niz brijeg u žutoj stihiji na kojoj su plivale iščupane biljke sareta i žbunje oleandera. Šarani iz ribnjaka projurili su zaplašeno s poplavom. Drveće je bilo lagano podlokano. Jednog teškog dana stabla su stajala uspravno na ogoljelom korjenju koje se pružalo poput blijedih pipaka, a zatim bi se lagano

prevrnula. Mladi bijeli dudovi došli su također na red, zatim čitav red šljiva u cvatu, koje su nestale onoga dana kada je odnesen donji zid. Jedino su usred ove kaljave pustoši ostali prekaljeni kedrovi zajedno sa džinovskim banjandrvetom.

Tog poslijepodneva prije dolaska kanonika Mealeva, otac Chisholm je s tugom promatrao žalosnu pustoš idući da blagoslovi djecu. On se obrati Fuu, vrtlaru, koji je stajao kraj njega.

— Želio sam da se otopi. Dobri Gospod me je kazno poslavši nam ovo.

Fu, kao i većina vrtlara nije bio vedar čovjek.

— Veliki ShangFoo koji stiže preko mora mislit će loše o nama. Ah! Da je samo vidio moje ljiljane u cvijetu prošlog proljeća!

— Budimo dobri, Fu. Šteta nije nepopraviva.

— Izgubljene su moje sadnice — žalio se Fu.

— Morat ćemo da počnemo sve ispočetka.

— To je život... počinjati ponovo, kada je sve izgubljeno!

I pored ove opomene Francis je bio duboko deprimiran kada je ušao u crkvu. Klečeći pred osvijetljenim oltarom, dok je kiša još uvijek dobo vala po krovu, izgledalo je kao da čuje, iznad dječjih glasova u Tantum Ergo, tačno klokotanje ispod sebe. Ali šum vode koja teče već je dugo odjekivao u njegovim ušima. Misli su mu bile opterećene brigom kako će misija idućeg dana izgledati jadno njihovom posjetiocu. On otkloni ovo kao nešto što ga proganja.

Kada je služba završena i Joseph ugasio svijeće i napustio sakristiju, on se lagano spusti prolazom. Vlažno isparenje se zadržalo u glavnom dijelu crkve. Sestra Martha je povelu djecu dvorištem na večeru. Ali još uvijek su se molile na vlažnim daskama časna majka i sestra Clotilda. On prođe šutke kraj njih; zatim se naglo zaustavi. Clotildin katar napravio je od nje tužan prizor a usne MariaVeronice bile su uvučene od hladnoće. On je doista bio duboko uvjeren da se ne bi smjelo dozvoliti nijednoj da ostane duže.

Vrati se k njima i reče: — Žao mi je, sad ću zatvoriti crkvu.

Pauza. Ovakvo miješanje nije bilo nalik na njegov način. Izgledale su iznenađene. Ali su ustale poslušno, nijemo i pošle ispred njega ka izlazu. On zaključa glavna vrata i pođe za njima kroz pramičasti sumrak.

Trenutak kasnije zagluši ih zvuk. Bila je to tiha tutnjava koja se pojačala do podzemne grmljavine. Kada je sestra Clotilda vrisnula, Francis se okrenuo da vidi nježnu konstrukciju crkve u pokretu. Blistava, vlažno osvjetljena, nježno se ljuljala u svjetlu koje se gubilo; zatim, kao nevoljna žena, popusti. Srce mu zastade u užasu. Uz strašan tresak, podlokani temelji popustiše. Jedna strana se ulubi, tornjić na krovu puče, a ostatak se pretvori u zasljepljujuću viziju polomljenih greda i razbijenog stakla. Zatim njegova crkva, njegova divna crkva, pretvori se u ništa, tu odmah kraj njegovih nogu.

Stajao je za trenutak kao prikovan, u omaglici bola, i onda potrča ka ruševini. Ali oltar je bio smrskan u krš, tabernakul smrvljen ispod grede u komadiće. Nije mogao čak ni da spase svete elemente. I njegova odora, ta dragocjena Ribierova ttf relikvija, u komadima. Stojeći tu, gologlav, pod ". jakom kišom, bio je svijestan, usred zaplašena žagora koji ga je sada okruživao, uz naricanje sestra Marthe.

— Zašto ... zašto ... zašto se spustilo ovo na nas? — Naricala je, kršila ruke. — Blagi Bože! Sta si nam gore mogao učiniti?

Mucao je, ne pomjerajući se, očajno podržavajući svoju vjeru a ne njenu:

— Deset minuta kasnije... i svi mi bili bismo izginuli.

Ništa se nije moglo učiniti. Oni ostaviše ruševinu i prepustiše je tami i kiši.

Idućeg dana, tačno u tri sata, stiže otac Mealey. Zbog uznemirene preplavljene rijeke njegova džunka je spustila sidro u mirnijoj vodi nekih pet lija ispod Paitana. Nije bilo nosiljki; samo neka kolica, sa dugačkom rudom poput plugova, sa čvrstim drvenim točkovima koja su poslije epidemije kuge, koristili neki preostali nosači za transport putnika. Situacija je bila vrlo teška za dostojanstvenog čovjeka. Ali nije bilo druge alternative. Kanonik, uprskan blatom i s nogama koje su vis jele, postrance, stiže do misije u kolicima.

Skroman prijem koji je trebalo da pripremi sestra Clotilde — pjesma dobrodošlice, dok bi djeca mahala zastavicama — napušten je. Posmatrajući sa balkona, otac Chisholm požuri ka kapiji da dočeka svoga gosta.

— Dragi moj oče! — uzviknu Mealev, kruto se ispravljajući i toplo uhvativši Francisu za obje ruke. — Vidjeti te ponovo poslije mnogo mjeseci za mene je najsretniji trenutak. Rekao sam ti da ću se jednoga dana popeti uz ljestve Orijeanta. Pošto je interesiranje svijeta koncentrirano na Kinu koja pati, bilo je neizbježno da moja odluka konačno preraste i u akciju! — On prekinu, pogledom

pregledavajući preko ramena drugoga scenu pustoši. — Pa... ne razumijem. Gdje je crkva?

— Vidiš sve ovo što je od nje ostalo.

— Ali ovaj krš... ti si pisao o izvanrednoj građevini.

— Naišla su rđava vremena, — Francis je tiho govorio.

— Ali, zaista, to je nerazumljivo... vrlo uznemirujuće.

Francis ga prekinu uz domaćinski osmijeh. — Kada se budeš okupao i presvukao sve ću ti ispričati.

Jedan sat kasnije, još ružičast od kupanja, u novom svilenom odjelu, Anselm je sjedio i miješao vruću supu ozlijeđena izraza. — Moram priznati da je ovo za mene veliko razočarenje u životu ... doći ovdje, na samu isturenu tačku . . . — On uze žlicu supe, primajući je punih, napućenih usana. On se ugojio za ovih posljednjih godina. Sada je bio krupan, širokih ramena, dobro se držao, glatke kože i bistrih očiju, s krupnim šakama, srdačan ili pontifikalan po želji. — U srcu mi je bila želja da održim veliku misu u tvojoj crkvi, Francise. Ti temelji mora da nisu bili dobro postavljeni.

— Čudo je da su bili uopće postavljeni.

— Gluposti! Imao si dosta vremena da se središ. Šta ću im za ime Boga reći kad se vratim kući? — On se nasmija kratko skršeno. — Čak sam obećao i predavanja u Londonskom glavnom sjedištu za strane misije: „Sveti Andrew ili Gospod u najmračnijem kutu Kine." Ponio sam sa sobom Zeiss da bih napravio slajdove. To me dovodi . . . sve nas ... u najneprijatniji položaj. Šutnja.

— Svakako da znam da si imao teškoća — Mealev nastavi podjednako neprijatno i saosjećajno. — Ali tko nije? Uvjeravam te da smo i mi imali teškoća. Naročito u posljednje vrijeme kada smo spojili dva odjeljenja... poslije smrti biskupa

MacNabba!

Otac Chisholm se ukruti, pogođen bolom.

— On je umro?

— Da, da, starac je najzad otišao. Pneumonija, marta mjeseca. On već nije bio najbolje, vrlo smušen i čudan, pravo olakšanje za nas kada je otišao, vrlo mirno. Koadjutor, biskup Tarrant ga je naslijedio. Veliki uspjeh.

Ponovo zavlada šutnja. Otac Chisholm podiže ruku kao da bi sakrio oči. Stari Mac nestao.. . Navala neizdržljivog sjećanja ga obuže. Onoga dana kraj Stinchara, onaj divan zubatac, one tople mudre oči i toplina njihova kad se brinuo u Holywellu; tihi glas u radnoj sobi u Tvnecastlu prije no što je otišao: „ Bori se Francise, za Gospoda i našu dobru staru Škotsku".

Anselm je razmišljao uz prijateljsku velikodušnost. — Pa pa. Moramo se, pretpostavljam, ipak suočiti sa činjenicama. Sad, kad sam ovdje učinit ću sve što mogu da stvari sredim. Ja imam mnogo iskustva u organizaciji. Možda će te interesirati jednoga dana da čuješ kako sam postavio društvo na svoje noge. U mojim ličnim apelima, koje sam održao u Londonu, Liverpoolu i Tvnecastlu, skupio sam više od trideset hiljada funti — a to je samo početak. — On pokaza svoje zdrave zube u sigurnom osmjehu. — Nemoj biti tako žalostan dragi moj druže. Ja nisam tako mnogo sklon kuđenju . . . prvo što ćemo učiniti jeste da pozovemo časnu Majku na ručak — ona izgleda spretna žena, — i da održimo parohijsku konferenciju za okruglim stolom!

Uz napor Francis se trže iz dragih zaborav ljenih dana. — Časna Majka ne voli da objeđuje izvan kuće Sestara.

— Nisi je pitao kako treba — Mealev pogleda na mršavu priliku Francisa sa srdačnom, sažaljivom blagošću. — Jadni Francis! Ne očekujem od tebe da razumiješ žene. Ona će doći... prepusti to samo meni.

Idućeg dana Maria Veronica je, doista, došla na ručak. Anselm je bio odlično raspoložen poslije izvanredna odmora i energične jutarnje inspekcije. Još uvijek dobro raspoložen poslije svoje posjete učionici, on pozdravi Časnu Majku iako se od nje rastao samo prije pet minuta, s pretjeranim dostojanstvom.

— Ovo je, Časna Majko, zaista čast. Čašu serija? Ne? Uvjeravam vas da je odličan, blijedi Amontillado. Malo je možda putovao — on se osmjehivao — pošto je sa mnom stigao od kuće. Raznježen možda....ali ukus, stečen u Spaniji, ne može se poreći.

Sjedoše za sto.

— Pa, Francise, šta nam ti nudiš? Nadam se nikakve kineske misterije, nikakve supe od gnijezda ili pire od štapića. Ha! Ha! — Mealev se srdačno smijao dok se služio kuhanim piletom. — Iako sam, moram priznati, ipak zavolio orijentalnu kuhinju. Dolazeći brodom ovamo — usput rečeno vrlo burno putovanje, četiri dana se nitko

nije pojavljivao za stolom kapetana osim vašeg poniznog sluga — služili su nas sa posve ukusnim kineskim jelom, chowmein.

Majka MariaVeronica podiže pogled sa stolnjaka. — Da li je chow mein kinesko jelo? Ili američko izdanje kineskog običaja da se skupljaju otpaci?

On je buljio u nju, otvorenih usta. — Moja draga časna majko! Chow mein! Pa... — on pogleda u Francisu tražeći podršku, ne nađe ništa,i ponovo se nasmija. — U svakom slučaju, uvjeravam vas, ja sam moj žvakao*! Ha! Ha!

- [Igra riječi engleskog I kineskog značenja riječi](#)

Okrenuvši se, da bi imao bolji pristup salati koju je Joseph nudio, on nastavi: — Nezavisno od hrane, čari Orijenta su izvanredno primamljive! Mi sa zapada suviše smo spremni da osudimo Kineze kao veoma inferiornu rasu. Sada bih se ja prvi rukovao sa svakim Kinezom, uz uslov da vjeruje u Boga i... — nasmiješio se — ... karbolni sapun!

Otac Chisholm brzo pogleda u Josephovo lice, koje iako bezizražajno, pokaza diskretno zatezanje oko nozdrva.

— A sada — otac Mealev odjednom zastade i njegovo ponašanje se ponovo promijeni u pontifikalno svečano: — Imamo važne poslove na dnevnom redu. Kao dječak, časna majko, naš dobri otac ove misije uvijek me je uvaljivao u gužve. Sada je moja dužnost da ja njega izvučem iz ove!

Ništa naročito nije proizašlo iz ove konferencije. Osim možda, skromna pregleda Anselmovih uspjeha kod kuće.

Oslobođen rada u parohiji, on se svim srcem posvetio radu misija, vodeći računa da je Sveti Otac specijalno želio propagiranje vjere i bio revnistan u ohrabrivanju radnika koji bi se tako nesebično posvetili njegovoj omiljenoj ideji.

Vrlo brzo je dobio i priznanje. Počeo je da putuje zemljom, držeći propovijedi strasne i rječite u velikim engleskim gradovima. Pomoću svoje sposobnosti da okuplja prijatelje, nijedan kontakt koji bi bio od značenja nije nikad odbačen. Po povratku iz Manchestera, ili Birminghama, on bi sjeo i napisao čitave gomile šarmantnih pisama, zahvaljujući jednoj osobi na prijatnom ručku, drugoj za širokogrud prilog fondu za misije u inostranstvu. Uskoro je njegova korespondencija bila tako obimna da je morao uposliti sekretara s punim radnim vremenom.

* Igra riječi engleskog i kineskog značenja reci.

London ga je sad primao kao istaknuta gosta. Njegov prvi nastup na propovjedaonici u Westminsteru bio je spektakularan. Žene su ga uvijek smatrale idolom. Sad ga je uzela pod svoje bogata kasta usidjelica iz katedrale koje su skupljale mačke i svećenike po svojim bogatim kućama južno od parka. Njegovo ponašanje uvijek je bilo ohrabrujuće. Iste godine je postao i član Athanaeuma, I naglo punjenje kasa Uprave za vanjske misije pridobilo je i najmilostiviji znak pažnje direktno iz Rima.

Kad je postao najmlađim kanonikom u sjevernoj biskupiji, malo je bilo onih koji su mu poricali uspjeh. Čak i cinici koji su pripisivali njegov nagli uspon uvećanoj aktivnosti tiroidne žljezde priznavali su njegovu poslovnu pronicljivost. I pored svoje pretjerane ushićenosti, on nije bio budala. Imao je čistu glavu za brojke i znao je da rukuje novcem. Za pet godina osnovao je dvije nove misije u Japanu i seminarij u Nankingu. Nove kancelarije uprave u Tvneastlu bile su impozantne, efikasne i sasvim bez duga.

Ukratko Anselm je sasvim lijepo uspio u životu. Uz biskupa Tarranta kraj sebe, on je imao sve šanse da se njegov rad dostojan divljenja i dalje širi.

Dva dana poslije njegova zvanična sastanka sa Francisom i časnom majkom, kiša prestade i vođeno sunce poslalo svoje blijeđe tračke ka zaboravljenoj zemlji. Mealevevo raspoloženje se udvostruči. On se šalio sa Francisom.

— Ja sam ti donio lijepo vrijeme. Neki ljudi prate sunce. Ali sunce prati mene.

On izvadi svoju kameru i počeo beskrajno snimati. Njegova energija bila je izvanredna. On bi skočio iz postelje izjutra vičući: — Dečko! Dečko! — zovući Jesepha da mu pripremi kupatilo. Zatim bi održao misu u učionici. Poslije dobra doručka otišao bi sa svojim tropskim šeširom, dobrim štapom u ruci, i kamerom koja mu se klatila o boku.

Pravio je mnoge izlete, čak je diskretno obilazio i tražio suvenire među pepelom u rasadnicima kuge u Paitanu. Pri svakom prizoru ove crne pustoši, on bi pobožno mrmljao: — Božja volja! — Zatim bi odjednom zastao kraj gradskih vratnica i zaustavio svog druga dramatičnim pokretom: — Čekaj! Moram ovo uhvatiti. Svjetlost je perfektna.

U nedelju je došao na ručak veoma uzbuđen. — Sada mi je ipak palo na pamet da mogu održati ono predavanje. Da ga tretiram s aspekta Opasnosti i Teškoće u radu naših Misija. Rad za vrijeme kuge i poplave. Jutros sam izvanredno uhvatio ruševine crkve. Kakva će samo to biti slika, pod naslovom: „Gospod kažnjava i svoje!" Zar to nije divno?

Ali pred odlazak Anselmovo ponašanje se izmijenilo i njegov ton, dok je sjedio sa svećenikom misije na balkonu poslije večere, bio je ozbiljan.

— Moram ti zahvaliti na gostoprimstvu ukazanom putniku, Francise. Ali nisam mnogo sretan s tobom. Ne znam uopće kako ćeš ponovo izgraditi crkvu. Udruženje ne može da ti da novac.

— Nisam ga ni tražio. — Napor od ove dvije protekle nedjelje već se primećivao na Francisu, njegova kruta samodisciplina je jenjavala.

Mealev oštro pogleda svog druga. — Da si samo imao više uspjeha sa Kinezima iz viših klasa, bogatim trgovcima. Kada bi tvoj prijatelj gospodin Chiao ugledao svjetlost.

— Nije — odgovarao je otac Chisholm neobično kratko. — Ali on je davao velikodušno. Neću od njega zatražiti više ni taela.

Anselm sliježe ramenima, skoro ljut. — To je, svakako, tvoja stvar. Ali ti moram iskreno reći da sam tužno razočaran tvojim upravljanjem ove misije. Uzmi samo stopu preobraćaja. Ona se uopće ne može uporediti s našim ostalim statistikama.

Mi ih vodimo kao grafikon u štabu, a tvoja je najniža u čitavoj tabeli.

Otac Chisholm je gledao pravo naprijed, čvrsto stisnutih usta. On odgovori s neobičnom ironijom: — Pretpostavljam da se misionari razlikuju u svojim individualnim sposobnostima.

— I u svome entuzijazmu — Anselm, osjetljiv na satiru, bio je sada pravedno razdražen. — Zašto odbijaš uporno da angažujem katihete? To je svuda običaj. Kada bi samo imao tri aktivna čovjeka, po četrdeset taela mjesečno, oko hiljadu pokrštenja, stajalo bi te samo stopedeset kineskih dolara!

Francis nije odgovorio. On se očajno molio da bude u stanju da obuzda svoju narav, da podnese ovo poniženje kao nešto što je zaslužio.

— Ti ne obavljaš sav svoj posao ovdje — Mealev nastavi. — Ti lično živiš tako rđavo. Trebalo bi da impresioniraš domoroce, da imaš nosiljku, sluge, da napraviš više parade.

— Varaš se, — Francis je govorio staloženo. — Kinezi ne vole razmetanje. Oni to zovu timien. A svećenici koji to prakticiraju smatraju se nečasnima.

Anselm ljutito pocrvenje. — Pretpostavljam da tu misliš na njihove poganske svećenike.

— Da li je to važno? — Otac Chisholm se blago osmjehnu. — Mnogi od ovih svećenika dobri su i plemeniti ljudi.

Nasta mučna tišina. Anselm bolje umota kaput oko sebe uz preneraženu odlučnost.

— Poslije toga, prirodno, nema više što da se kaže. Moram priznati da me tvoj stav veoma boli. Čak je i Časna Majka time pogođena. Od samog mog dolaska bilo je očigledno koliko se ona ne slaže s tobom. — On ustade i pođe u svoju sobu.

Francis je ostao još dugo u izmaglici koja se skupljala. Ova posljednja primjedba pogodila ga je najviše: potvrda njegovog predosjećaja. Sada je bio siguran da je MariaVeronica podnijela zahtjev za premještaj.

Idućeg jutra kanonik Mealev se oprosti. Vraćao se u Nanking gde će provesti nedjelju dana u vikarijatu i zatim odande krenuti za Nagasaki da bi obišao još šest misija u Japanu. Njegove torbe bile su spakovane, nosiljka ga je čekala da ga odnese na džunku, on se već oprostio od sestara i djece. Sada, obučen za put, noseći naočari za sunce, sa tropskim šeširom prekrivenim zelenom gazom, on je posljednji put razgovarao u holu s ocem Chisholmom.

— Pa, Francis! — Mealev pruži ruku opraštajući mu s gundanjem. — Moramo se rastati kao prijatelji. Dar rječitosti nije nam svima dan. Pretpostavljam da si dobronamjerman čovjek u srcu. — On se isprsi. — Čudno! Jedva čekam da pođem. Putovanje mi je u krvi. Zbogom. Au revoir. Auf Wiedersehen. I posljednji put, mada ne manje — Neka te Gospod blagoslovi!

Spustivši veo protiv komaraca on uđe u nosiljku. Nosači su ječali povijenih ramena, pridržaše ga, i s naporom pojuriše. Na izlaznim vratnicama on se naže kroz prozor nosiljke, mahnu bijelom maramicom u znak pozdrava.

Pri zalasku sunca, kada je pošao da se prošeta, njegov omiljeni čas u sutonu koji se prikrađao u udaljenim odjecima tišine, otac Chisholm se zateče kako razmišlja među ruševinama crkve. Sjedio je na gomili ruševina, razmišljajući o svom starom upravniku — nekako je uvijek zamišljao starog Maca sa očima đaka — i o njegovu nagovaranju da bude hrabar. Sad mu nije ostalo mnogo hrabrosti. Ove dvije posljednje nedjelje, stalni napor da izdrži patronizirajući ton svoga gosta, sasvim su ga opustošili. A ipak, možda je Anselm u pravu. Zar on nije neuspjeh, i za Gospoda i čovjeka? Tako malo je učinio. I to malo, tako mučno i neadekvatno, sada je skoro sasvim uništeno. Kako će nastaviti? Mučna beznadnost ga obuze.

Odmarajući se ovdje, pognute glave, nije ni čuo korake iza sebe. Majka MariaVeronica bila je primorana da mu najavi svoje prisustvo.

— Da li vas uznemirujem?

On je pogleda, sasvim iznenađeno — Ne ... ne. Kao što i sami vidite — on nije mogao potisnuti sjenu osmijeha — ne radim ništa.

Pauza. U nerazgovijetnom sutonu njeno lice bilo je lelujavao blijedo. Nije mogao primijetiti kako joj živac igra na obrazu a ipak je osjetio u njenoj pojavi čudnu ukočenost.

Glas joj je bio bezbojan. — Imam nešto da vam kažem. Ja...

— Da?

— Ovo će nesumnjivo biti ponižavajuće za vas. Ali sam primorana da vam kažem. Ja... ja se izvinjavam. — Riječi, kao iskidane dobiše u snazi, i zatim se izliše u nagloj provali. — Veoma gorko i bolno žalim zbog svog ponašanja prema vama. Od prvog našeg sastanka ja sam se ponašala sramno, griješno. Sotona ponosa bio je u meni. Uvijek je bio u meni, još otkako sam bila mala i bacala stvari na glavu svoje dadilje. Sad znam da sam već nedjeljama željela da vam priđem. . . da vam kažem... ali moj ponos, moja tvrdoglava zloba spriječavali su me. Za vrijeme ovih posljednjih deset dana u srcu sam plakala zbog vas ... omalovažavanja i poniženja koja ste izdržali od tog debelog i svjetskog svećenika, koji nije vrijedan da vam razveže uzice s cipela. Oče, mrzim sebe — oprostite mi, oprostite... — Glas joj se izgubio, ona se skupila, savila jecajući pred njim.

Nebo je izgubilo svaku boju, osim zelenkastih odsjaja iza vrhova. Ovo je brzo nestalo i milostivi suton je obavi. Stanka u kojoj je jedna jedina suza pala niz njen obraz ...

— Znači, da sada nećete otići iz misije?

— Ne, ne... — Srce joj se cijepalo. — Ako ćete mi dozvoliti da ostanem... Nikada nisam poznavala nikog drugoga koga bih željela da služim toliko ... vaš je duh najbolji... najplemenitiji od sviju koje sam ikad upoznala.

— Šuti, dijete moje. Ja sam bijedno i beznačajno stvorenje . .. bila si u pravu ... prost čovjek ...

— Oče, sažalite se — njeni jecaji su se gasili u zemlji.

— A ti si žena plemenita roda. Ali pred Gospodom mi smo oboje djeca. Ako bismo mogli zajedno da radimo... da pomažemo jedno drugom...

— Pomoći ću svim svojim moćima. Nešto mogu učiniti. Tako je lako pisati mom bratu. On će ponovo sagraditi crkvu.. . izgraditi misiju. On ima veliko imanje, on će to rado učiniti. Samo ako hoćete da mi pomognete. „,, pomognete da pobijedim svoj ponos.

Duga tišina. Ona je sada tiše jecala. Ogromna toplina prožje njegovo srce. On je uze za ruku da bi je podigao ali ona nije željela da ustane. Zato on kleče kraj nje, i gledajući, bez molitve, u čistu i mirnu noć tamo gde je, vjekovima ranije u sjeni vrta, još jedan bijedan i običan čovjek klečao i oboje ih promatrao.

VII

Jednog sunčanog podneva godine 1912. otac Chisholm je odvajao vosak od godišnjeg prikupljenog meda. Njegova radionica, sagrađena u bavarskom stilu, pri dnu kuhinjskog vrta — uredna, praktična, s nožnim strugom i alatkama uredno poredanim u pregrade, isto toliki izvor radosti za njega kao i na dan kada mu je majka MariaVeronica pružila njen ključ, mirisala je slatko od istopljena šećera. Velika zdjela hladnog žutog meda stajala je između svježih strugotina na podu. Na klupi, nalazila se ravna bakrena posuda s voskom od kojega će, sutra, napraviti svijeće. I to kakve svijeće — koje lijepo gore i slatko mirišu; čak i u St. Peteru ovakve se ne bi mogle naći!

Uz uzdah zadovoljstva on obrisao čelo, prstima prekrivenim masnim voskom. Zatim, stavivši veliku staklenku meda na rame zatvori vrata za sobom, i pođe kroz vrt misije. Bio je sretan. Budeći se izjutra dok bi čvorci ćeretali ispod strehe, i dok bi svježina zore još rosila travu, pomislio bi odmah da ne može postojati veća sreća no rad —

mного više rukama, nešto manje glavom, ali uglavnom svim srcem — i živjeti jednostavno, ovako, blisko zemlji koja se njemu nije činila nikad dalekom od neba.

Provincija je napredovala, i ljudi, zaboravivši poplavu, kuge i glad, bili su mirni. Za pet godina koje su prošle od obnove misije, zahvaljujući velikodušnosti grofa Ernst von Hohenlohea, misija je mirno napredovala. Crkva je bila veća, temeljitije sagrađena od prve. On ju je solidno izgradio, uz sumornu grižnju savjesti, bez gipsa ili štukatura, po samostanskom uzorku koji je kraljica Margareta unijela u Škotsku prije toliko vjekova. Klasična i stroga, sa jednostavnim zvonikom i pobočnim lađama i rebrastim lukovima, njena jednostavnost mu se sve više dopadala dok je konačno nije više zavolio od one prve. I bila je sigurnija.

Škola je proširena, dodana je nova zgrada za djecu. A kupovinom dvaju okolnih navodnjenih polja dobila se uzorna farma sa svinjcem, stajom za krave i kokošinjcem kojim se kočoperila Martha, tankih nogu u drvenim nanulama i potpasanoj suknji, bacajući kukuruz i sretno kvocajući na flamanskom.

Sada se njegovo bratstvo sastojalo od dvije stotine vjernih duša od kojih nijedna nije bila prisiljena da klekne pred oltar. Sirotište se utrostručilo i počelo je da donosi prve plodove njegova strpljiva predviđanja. Starije djevojčice su pomagale Sestrama u njezi mladih, neke su već bile zaređene a druge su trebale uskoro da krenu u svijet.

Pa, prošlog Božića je vjenčao najstariju za mladog farmera iz sela Liu. On se pokajnički osmjehnu na sve posledice svog lukavstva. Prilikom njegove nedavne pastoralne posjete selu Liu — sretna i uspješna ekspedicija sa koje se vratio tek prošle nedjelje — mlada žena je oborila glavu i rekla mu da se mora ponovo vratiti da bi obavio još jedno krštenje.

Premještajući težak med na drugo rame, povij eni omaleni čovjek od četrdeset tri godine, već malo proćelav, sa reumatizmom koji mu je zahvatao zglobove, kretao se tako da ga grana jasmína udari po obrazu. Vrt nije nikada bio tako divan kao sada; to je isto tako dugovao MariaVeronici. Iako je mogao reći za sebe da ima spretne ruke, ne bi mogao ni izdaleka tvrditi da ima prste za cvijeće. Ali Časna Majka je otkrila u sebHileslučenu vještinu za uzgoj cvijeća. Sjeme je stiglo iz njena doma u Njemačkoj, veze sadnica nježno uvijenih u jutu. Njena pisma kojima je molila za ovi ili onu sadnicu, požurila su u čuvene vrtove u Kanton i Peking — s njegovim brzim bijelim golubicama, upornim i dresiranim koje su znale da se vrte kući. Ova ljepota koja ga je sada okružavala, ovo suncem obasjano svetište, živo, sa ustreptalim Zagorom, sve je bilo njeno djelo.

Njihovo prijateljstvo bilo je nalik na ovaj dragocjeni vrt. Ovdje, zaista, kada bi uveče šetao, zaticao bi je, zanijetu, s grubim rukavicama, kako siječe pune bijele begonije koje su tako slobodno rasle, kako uvija zalutalu bijelu lozu, zaliva zlataste azaleje. Zatim, bi kratko razgovarali o svakodnevnim poslovima. Ponekad nisu ni razgovarali. Kada bi se krijesnice pojavile u vrtu, razišli bi se svatko svojim putem.

Kada se približio gornjim vratnicama ugleda djecu kako u redu po dvoje prelaze dvorištem. Večera. On se osmjehnu i požuri. Oni su već sjedili za dugim niskim stolom u novom dijelu zgrade, dva reda malih crnih jezeraca i sjajnih žutih lica sa MariaVeronicom na jednom kraju i Clotildom na drugom kraju. Martha je uz pomoć jedne od novo zaređenih Kineskinja vadila žlicom rižinu kašu koja se pušila u čitav niz plavih zdjelica. Ana, njegovo nahoće u snijegu, sada lijepa djevojka, nosila je zdjele uz svoj uobičajeni izraz mračne i namrštene uzdržljivosti.

Zagor se utiša čim bi on ušao. Baci posramljen dječaćki pogled na časnu majku, tražeći izvinjenje, i stavi trijumfalno staklenku sa medom na sto.

— Svjež med, danas djeco! Velika šteta! Uvjeran sam da ga nitko neće!

Piskavo, trenutno poricanje uzdiže se kao brbljanje malih majmuna. Prigušujući osmijeh on je bolno odmahivao glavom na najmanje dijete, svečanog mandarina od tri godine, koji je sjedio i lizao žlicu, mašući mekim malim nogama na klupi.

— Ne vjerujem da dobro dijete može uživati u ovakvoj užasnoj poročnosti. Reci mi, Svmphorien — Bilo je užasno kako su ovi novi pokrštenici uvijek odabirali najzvučnija imena svetaca za svoju djecu — Reci mi, Svmphorien... je li bi više volio da učiš katekizam ili da jedeš med?

— Med! — odgovori Svmphorien sanjalački. On pogleda u izborano mrko lice iznad sebe. Zatim iznenađen vlastitom hrabrošću, brižnu u plač, i pade s klupe.

Smijući se, otac Chisholm podiže dijete. — Eto, eto, Ti si dobar dječak Svmphorien. Gospod te voli. I pošto si rekao istinu, dobit ćeš dvostruko više meda.

On osjeti na sebi prijekorni pogled MariaVeronice. Ona će sada poći za njim do vrata i promrmljati: — Oče... morame voditi računa o disciplini! — Ali danas, izgledalo mu je tako davno, kada je stajao ispred ove iste učionice u kojoj se zamorilo, uznemiren i nesretan, zaplašen od prodiranja u hladni neprijateljski izraz — sada međutim ništa nije moglo obuzdati njegovo ponašanje sa djecom. Njegova naklonost prema njima bila je uvijek apsurdna, to je bila njegova, kako je on nazivao, patrijarhalna privilegija.

Kao što je i očekivao MariaVeronica pođe za njim iz sobe ali, iako joj je čelo izgledalo neobično smračeno, nije ga čak ni blago prekorila. Umjesto toga, poslije kratkog oklijevanja ona primijeti: — Joseph je jutros ispričao nešto čudno,

— Da. Taj mangup hoće da se oženi... prirodno. Ali on mi probi uši pričom o ljepoti i pogodnosti jedne lođe... koja bi se izgradila kraj ulaza u misiju... ne, prirodno za Josepha ili Josephovu ženu... već samo za korist misije.

— Ne, nije lođa u pitanju. — Ne osmjehujući se ona ugrize usnu. — Gradnja se izvodi na drugom mjestu, u ulici Fenjera — znate ono divno centralno mjesto — na mnogo većem terenu, mnogo većem no bilo što, što smo mi ovdje podigli. — Ton joj je bio čudno gorak. — Stigle su gomile radnika, barke sa bijelim kamenom iz Sensianga. Sve. Uvjeravam vas da se novac tamo troši samo onako kako to mogu trošiti američki milijunari. Uskoro ćemo imati najljepšu zgradu u Paitanu, sa školama za dječake i djevojčice, sa igralištem, javnom kuhinjom, besplatnom ljekarnom i bolnicom sa stalnim doktorom! — Ona prekide, gledajući u njega sa suzama u uznemirenim očima.

— Kakva zgrada? — Govorio je automatski, ošamućen njenim predskazivanjem.

— Još jedna misija, protestantska. Grade je američki metodisti.

Duga pauza. Siguran zbog udaljenosti, on nije nikad razmatrao mogućnost takva njihova dolaska. Časna Majka, koju Clotilda pozva u blagovaonicu, ostavi ga u bolnoj tišini.

On lagano pođe ka svojoj kući. Sva vedrina jutra se zamagli. Gdje je sad njegova srednjevjekovna tvrđava? Vrativši se brzo u svoje djetinjstvo on doživi isti osjećaj nepravke kao kad bi se, kad su skupljali borovnice, neki drugi dečko prikrao skrivenom žbunu koji je on sam otkrio i počeo bezobrazno skidati plodove. Poznavao je mržnje koje su se javljale između suparničkih misija, ružne ljubomore, i iznad svega preganjanja o doktrinarnim pitanjima, optužbe i protivoptužbe, podmukle denuncijacije koje su činile kršćansku vjeru pred tolerantnim kineskim duhom, paklenom Babilonskom kulom gdje su svi vikali iz puna grla: — Pazi, ovdje je! Ovdje! Ovdje! — Ali gdje? Avaj! Kad bi čovjek i pogledao nije bilo ničega osim bijesa, i zvuka, i proklinjanja.

U svojoj kući on pronađe Josepha s krpom za prašinu u ruci, kako se dosađuje u hodniku, pretvarajući se da radi, čekajući da prenese vijest.

— Je li je otac čuo o mrskom dolasku onih Amerikanaca koji obožavaju lažnog Boga?

— Šuti, Josephe! — Svećenik odgovori oštro. — Oni ne obožavaju lažnog Gospoda, već istog pravog Gospoda kao i mi. Ako budeš ponovo izgovor takve riječi, nikad nećeš dobiti svoju kuću kraj ulaznih vrata!

Joseph se izmače, gundajući u pola glasa.

To poslije podne otac Chisholm pođe u Paitan, i u ulici Fenjera, uvjeri se i sam vlastitim očima. Da, počela je gradnja nove misije — ona se brzo dizala pod rukama mnogih brigada zidara, stolara i kulija. Promatrao je čitavu gomilu radnika kako nose daske, košarice sa najboljim Soochin staklom. On primijeti da je obim radova ogroman.

Dok je tu stajao, zabavljajući se svojim mislima, odjednom primijeti g. Chia kraj sebe. Pozdravi svog starog prijatelja tiho.

Dok se razgovarali o lijepom vremenu i izvanrednom napretku trgovine, Francis je osjetio u ponašanju trgovca nešto više od uobičajene naklonosti.

Odjednom, pošto je udovoljio učtivostima g. Chia primijeti bezazleno: — Prijatno je primijetiti napredak u dobrom, iako bi mnogi to smatrali suvišnim. Sto se mene tiče ja veoma uživam da še

tam vrtom druge misije. Staviše, kada je otac došao ovamo prije mnogo godina on je bio mnogo zlostavljan. — Nježna i sugestivna pauza. — Čini se veoma vjerojatnim, čak i za ovako neutjecajnog građanina koji je na niskom položaju, da bi novi misionari mogli biti tako ružno dočekani na dan svog dolaska da će možda biti prinuđeni, nažalost, da odu.

Otac Chisholm strese se pri nevjerojatnom iskušenju koje ga je obuzelo. Dvosmislenost, namjerno potcjenjivanje primjedbe trgovca bilo je mnogo značajnije od najdirektnije prijetnje. G. Chia vrlo suptilno i tajanstveno držao je najveću vlast u okrugu, Francis je znao da bi samo trebalo da odgovori, gledajući u prostor ispred sebe: — Svakako da bi bila velika nesreća ako bi takva nezgoda zadesila misionare koji dolaze... Ali, tko je taj tko može spriječiti nebesku volju! — I da unaprijed osudi invaziju koja je prijetila njegovoj službi. Ali on se pribra, prekorevajući sama sebe zbog ove pomisli. Svijestan hladnih graški znoja na čelu, on odgovori što god je mogao mirnije:

— U carstvo nebesko vode mnoga vrata. Mi ulazimo na jedna, ovi novi ispovjednici na druga. Kako im možemo uskratiti pravo da propovijedaju vrlinu na svoj način? Ako to žele, onda moraju doći.

On nije primijetio iskru onog posebnog poštovanja koje odjednom obasja mirne oči gospodina Chia. Još uvijek duboko uzbuđen, on se rastane od svog prijatelja i pođe kući uz brijeg. Uđe u crkvu i sjede, jer je bio umoran, ispred raspela, kraj oltara sa strane. Gledajući u lice, sa oreolom od trnja, molio se u sebi, tražeći strpljenja, mudrosti i popustljivosti.

Krajem juna, metodistička misija bila je gotovo dovršena. I pored sve svoje čvrstine, otac Chisholm nije mogao podnijeti da promatra postepene faze gradnje; on je sumorno izbjegavao ulicu Fenjera. Ali kada Joseph, koji nije iznevjeravao kao koban informator, donese vijesti da su stigla dva strana đavola, mali svećenik uzdahnu, obuče svoje jedino dobro odijelo, uze svoj kockasti kišobran i pripremi se za posjetu.

Kad je pozvonio zvono na ulazu, zvuk je prazno odjeknuo u novom mirisu boje i gipsa. Ali, pošto je neodređeno čekao po prilici minut ispod trijema sa zelenim staklom, začu žurne korake iznutra i vrata otvori sitna, izbledjela žena srednjih godina u suvoj suknji od satena i bluzi visoko podignutoj uz vrat.

— Dobar dan. Ja sam otac Chisholm. Dozvolio sam sebi slobodu da vam poželim dobrodošlicu u Paitanu.

Ona se trže nervozno i strepnja joj za trenutak preplavi blijedoplave oči.

— Oh, da, molim vas uđite. Ja sam gospođa Fiske. Wilbur . . . moj muž ... Dr Fiske ... je gore. Bojim se da smo sasvim još sami, i da se nismo sredili! — Brzo, ona uguši njegov protest pun žaljenja. — Ne, ne... morate ući unutra.

On pođe za njom gore u hladnu, prostranu sobu, gdje je čovjek četrdesetih godina, obrijan, sa kratko posječenim brkovima i minijaturan kao i ona, stajao na ljestvama i metodično slagao knjige na policu. Nosio je debele naočari preko svojih inteligentno izvinjavajućih, kratkovidnih očiju. Vrećaste pamučne hlače davale su njegovim tankirJf malim listovima neopisivu patetiku. Silazeći sa ljestva spotače se i skoro pade.

— Pazi, Wilbure! — Njene ruke zaštitnički zalepršaše. Ona predstavi dva čovjeka. — Sjedimo sada... ako možemo — Ona bez mnogo uspjeha pokuša da se osmijehne. — Baš je loše što nemamo naš namještaj... ali čovjek se navikne u Kini na sve.

Oni sjedoše. Otac Chisholm reče prijatno:

— Zgrada vam je izvanredna.

— Da — dr. Fiske smjerno odobri. — Bili smo vrlo sretni. Gospodin Chandler, petrolejski magnat bio je izvanredno velikodušan prema nama.

Napregnuta tišina. Oni su tako malo ispunili neprijatna svećenikova iščekivanja, da se nije mogao snaći. On se nije mogao pohvaliti džinovskim rastom, a ipak Fiskovi, samom oskudnošću svoje tizićke građe, ugušivali su i najblaži dah agresije. Mali doktor bio je blag, sa izrazom čovjeka koji voli knjige, čak i stidljivim osmijehom, smjernim koji bi se zadržao na usnama, uplašen da bi se na njima ustalio. Njegova žena, sada jasnije vidljiva pri dobrom svjetlu, bila je nježno, postojano stvorenje, s plavim očima, osjetljivim na suze, i rukama koje su dodirivale tanki zlatni lančić i kovrdžavu, gustu, mrežom prekrivenu smeđu kosu, za koju, uz malo iznenađenje, Francis primijeti da je perika.

Odjednom dr. Fiske se nakašlja. On reče jednostavno: — Kako vi morate mrziti naš dolazak ovamo!

— Oh, ne... ni najmanje. — Sad je bio red na drugog svećenika da mu bude neprijatno.

— Mi smo nekad imali isto iskustvo. Bili smo gore, u provinciji Lanhi, divno mjesto. Prosto bih želio da možete vidjeti naše kajsije. To je sve bilo naše za vrijeme devet godina. Onda je došao još

: jedan misionar. Ne — dodade on brzo, — katolik. i Ali... nama se to nije dopalo, zar ne, Agnes?

— Da, dragi. — Ona snažno potvrdi. — Pa, « ipak... prešli smo preko toga. Mi smo već veterani, oče.

— Je li ste već dugo u Kini?

— Preko dvadeset godina! Došli smo ovamo kao ljudi mladi bračni par onoga dana kad smo se vjenčali. Čitav život smo dali za to. — Vlažnost u njenim očima povuče se pred vedrim i svijetlim osmijehom. — Wilbur, moramo pokazati ocu Chisholmu Johnovu fotografiju. — Ona ustade, ponosno uze portret uokviren srebrnim okvirom sa police iznad kamina. — Ovo je naš dječak, slika u Harvardu, prije no što je otišao kao stipendista Rhodesa u Oxford. Da, on je još uvijek u Engleskoj ... radi u našem dokovskom naselju u Tynecastlu.

Ime razbi svu napregnutu učtivost. — Tynecastlu! — On se osmijehnu. — To je vrlo blizu moje kuće.

Ona ga pogleda, oduševljeno, osmjehujući mu se, i prigrlljujući nježno fotografiju uz grudi.

— Zar to nije divno? Svijet je tako malen, ipak. — Ona brzo vrati fotografiju na kamin. — Sada idem da donesem kavu i neke moje posve specijalne uštipke... porodični recept. — Ona ponovo ušutka njegove proteste. — To nije nikakva teškoća. Ja uvijek nateram Wilbura da se malo osvježi u ovo doba. On se nešto muči s njegovim duodenumom. Ako ga ja ne pazim, a tko će?

Imao je namjeru da ostane pet minuta; ostao je više od jednog sata.

Oni su bili iz Nove Engleske, iz Biddeforda u Maine, rođeni, odgojeni i vjenčani u doktrinama svoje vlastite striktne vjere. Kad su govorili o svojoj mladosti on brzo i čudno suosećajno zamisli — hladan oštar pejzaž sa velikim slanim rijekama koje teku između vitkih srebrnastih breza do zamagljena mora, pored bijelih drvenih kuća, javora i rujeva, kadifasto crvenih zimi, te vitak bijeli zvonik iznad sela sa zvonima i tamnim nijemim prilikama po zaleđenim ulicama, koje idu za svojom sudbinom.

Ali Fiskovi su izabrali drugi i mnogo teži put. Oni su patili. Oboje su gotovo umrli od kolere. Za vrijeme pobune Boxera* ok su mnogi od njihovih kolega misionara masakrirani, proveli su šest mjeseci u prljavoj tamnici pod svakodnevnom prijetnjom smrtno kazne. Njihovo međusobno požrtvovanje i ono, prema njihovom sinu, bilo je dirljivo. Ona je, uprkos sve svoje plašljivosti, imala neiscrpnu materinsku brigu prema njima obojici.

I pored svojih predaka, Agnes Fiske je bila čista romantična duša čiji je život bio iskušan u mnoštvu nježnih suvenira, koje je tako pažljivo čuvala. Uskoro je pokazivala Francisu pismo njene drage majke, staro nekih četvrt vijeka, sa receptom za ove uštipke, i kovrču Džonove kose koju je nosila u medaljonu. Na spratu u svojoj ladici imala je još mnogo više takvih uspomena: svežnjevi već požutjele prepiske, njen uveli nevjestinski buket, prvi zub njena sina, vrpca koju je nosila na svom prvom crkvenom sastanku u Biddefordu...

- Boxeri — tajno kinesko udruženja protiv stranaca.

Bila je krhka zdravlja i sada, kada se ovaj novi poduhvat ustali, trebalo je da pođe na odmor od šest mjeseci koji bi provela sa sinom u Engleskoj. Već je, uz revnost koja je pokazivala njenu dobru volju, nagovarala oca Chisholma da joj povjeri kakav bilo posao, koji bi on želio da mu ga ona obavi kod kuće.

Kad se najzad opraštao, ona ga je ispratila čak iza trijema, gdje je dr. Fiske ostao, sve do vanjskih vrata. Oči su joj se ispunile suzama. — Ne mogu vam reći koliko nam je lakše, koliko sam sretna zbog vaše ljubaznosti i prijateljstva što ste nas posjetili... naročito zbog Wilbura. U posljednjem mjestu gdje smo bili, imali smo tako bolno iskustvo . . . uzburkane mržnje, užasno licemerje. U posljednje vrijeme bilo je tako užasno da ga je jednom, kada je otišao da posjeti jednog bolesnika, neki mladi surov ... misionar ... udario tako da je izgubio svijest... i optužio ga da je htio da ukrade besmrtnu dušu čovjeka. — Ona potisnu uzbuđenje. — Dajte da se pomognemo. Wilbur je vrlo pametan doktor. Pozovite ga kadgod vam zatreba. — Ona mu brzo stisnu ruku i okrenu se. Otac Chisholm pođe kući čudno raspoložen. Slijedećih nekoliko dana nije imao nikakvih vijesti od Fiskeovih. Ali u subotu u St. Andrew pri- stiže paket domaćih kolača. Kada ih je odnio, još uvijek tople i umotane u bijelu servijetu u dječju blagovaonicu, sestra Martha se namršti.

— Zar ona, ta nova žena, misli da mi ovdje ne znamo da mijesimo? ...

— Ona pokušava da bude ljubazna, Martha. A i mi moramo pokušati.

Nekoliko mjeseci već je sestra Clotilda patila od bolnog nadražaja kože. Koristila je već sve vrste obloga, počev od kamilice do karbola, ali bez uspjeha. Bolest je bila tako neprijatna da je ona očitala specijalnu molitvu za isliječenje. Iduće nedjelje otac Chisholm je ugleda kako trlja svoje crvene izderane ruke u nastupu svraba. On se namršti i suzbivši oklijevanje, posla pisamce Dr. Fiskeu.

Doktor je stigao kroz pola sata, tiho pregledao pacijenta u prisustvu Časne Majke, nije upotrebio nikakvih zvučnih riječi, pohvalio je tretman korišćen dotad, i pošto je napravio specijalnu mješavinu koja se pije svaka tri sata, neupadljivo je otišao. Kroz desetak dana ružnih ospi je nestalo i sestra Clotilda je bila nova žena. Ali poslije prve sreće ona iznese uznemirujuću skrupulu u svojoj ispovijesti.

— Oče... ja sam se tako iskreno molila Gospodu ... i...

— Protestantski misionar te je izliječio?

— Da, oče.

— Dijete moje... nemoj dozvoliti da ti se vjera pokoleba. Gospod je uslišao tvoju molitvu. Mi smo svi njegovi instrumenti. .. svatko od nas. — On se najednom osmjehnu. — Nemoj zaboraviti šta je rekao stari Laotzu: „Religija ima mnogo, razum je jedan, mi smo svi BTaća."

Te išle večeri dok su šetali u vrtu MariaVeronica mu reče skoro nevoljko:

— Taj Amerikanac ... je dobar doktor.

— On klimnu glavom. — I dobar čovjek. Rad dvije misije je napredovao bez sukoba.

Bilo je mjesta za obadvije u Paitanu i svaka je vodila računa da se ne zamjeri. Mudrost i odlučnost oca Chisholma da ne prima među svoje vjernike kršćane zbog riže sada se potvrdila. Samo je jedan iz njegova bratstva otišao u ulicu Fenjera i on je vraćen sa kratkim pisamcetom: „Dragi Chisholm, nosilac pisma loš je katolik ali bi bio još gori metodista. Zauvijek vaš prijatelj u univerzalnom Gospodu, Dr. Wilbur Fiske. PS: Ukoliko je bilo kome od vaših potrebna hospitalizacija, pošaljite ih ovamo. Neće im biti izrečeni nikakvi mračni nagovještaji o pogrešivosti Bordžija!"

Svećenikovo srce se zagrija. Dragi Gospode, mislio je, milosrdnost i tolerantnost — sa ove dvije vrline, kako bi samo Tvoja zemlja bila divna!

Fiske nije izručio sve osobine iz rukava; lagano se otkrilo da je on i arheolog i kineski naučenjak prvog ranga. On je pridonosio teško razumljive članke časopisima mračnih društava u zemlji. Njegov hobi je bio Chienlung porculan i njegova zbirka „famille noire" iz osamnaestog vijeka, izabrana suzdržljivom vještinom, bila je izvanredna. Kao i većina malih ljudi kojima vladaju žene, on je volio da diskutira i nije prošlo dugo, a on i Francis bili su već dovoljno prijatelji da diskutiraju, do iscrpljenosti, i sa lukavošću sa obje strane, a ponekad i zagrijanošću, o izvjesnim točkama koje su odvajale njihova uvjerenja. Povremeno, poneseni žestinom suprotnih mišljenja, oni bi se i rastajali sa izvjesnom stisnutošću usana — jer je pedantni mali doktor mogao biti isto toliko svadljiv kada bi se uzbudio. Ali bi sve to ubrzo i prošlo.

Jednom, poslije takva neslaganja, Fiske susrete svećenika misije. On se naglo zaustavi: — Dragi moj Chisholme, razmišljao sam o propovijedi koju sam jednom čuo sa usana Dr. Elder Cummingsa, našeg eminentnog duhovnika, u kojoj je izjavio: „Najveće zlo današnjice jeste širenje rimske crkve putem pokvarenih i sotonskih intriga njenih svećenika." Želio bih samo da znate, da otkako sam imao čast da vas upoznam, vjerujem da je prečasni Cummings govorio napamet.

Francis, osmjehujući se sumorno, konsultira svoje teološke knjige i poslije deset dana formalno se pokloni.

— Dragi moj Fiske, u katekizmu kardinala Guesta našao sam sasvim jasno naštampano, ovu pametnu frazu: „Protestantizam je imoralna praksa koja huli Boga, degradira čovjeka i ugrožava društvo." Želio bih da znate, dragi moj Fiske, da sam,

čak i prije no što sam imao čast da vas poznajem, smatrao ovo neoprostivim. — Podigavši šešir on svečano ode dalje.

Okolni Kinezi mislili su da je „presavijeniodsmijehamalistraniđavo Metodije" sasvim izgubio razum.

Jednog olujnog dana krajem oktobra otac Chisholm susrete dobru doktorovu ženu na mostu Manchu. Gospođa Fiske se vraćala iz kupovine, jednom rukom je držala mrežu a drugom šešir na glavi.

— Zaboga! — uzviknula je veselo. — Zar nije ovo prava oluja? Svu prašinu mi satjera u kosu. Morat ću ponovo večeras da je operem!

Upoznat sada već sa ovom ekcentričnošću, ovom jedinom mrljom na besporočnoj duši, Francis se nije osmijehnuo. U svakoj mogućoj prilici ona je besramno tvrdila da je njena užasna perika savršena griva od kose. Srce bi mu uvijek zagrijala ova njena nježna mala laž.

— Nadam se da ste dobro.

Ona se osmjehnu, iskrenute glave, vodeći računa o svom šeširu. — Ja sam zdrava. Ali Wilbur je snužden — zato što sutra putujem. Bit će tako usamljen, jadnik. Ali, vi ste uvijek usamljeni — kako samo usamljeno uvijek živite! — Ona zastade. — Recite mi, pošto sada idem u Englesku, je li ima nešto što mogu učiniti za vas. Ja ću donijeti Wilburu novo zimsko rublje, nigdje se ne mogu naći bolje vunene stvari no u Britaniji. Je li da to isto učinim i za vas?

On odmahnu glavom, osmjehujući se; onda mu pade na pamet nešto. — Ako jednoga dana ne budete imali ništa bolje da učinite ... svratite do moje drage stare tetke u Tvnecastlu. Ona se zove gospođica Polly Bannon. Čekajte, zapisat ću vam njenu adresu.

On naškraba adresu parčetom olovke na komadu papira, iscijepanom s jedne od kesa. Ona ga zakači u rukavicu.

— Je li da joj prenesem neku poruku?

— Recite joj kako sam dobro i sretno... i kako je ovdje divno. Recite joj da sam, pored vašeg muža, najznačajnija ličnost u Kini.

Oči su joj bile tople i vedre. — Možda joj mogu reći više no što vi mislite. Žene imaju svoj vlastiti jezik kad se nađu. Zbogom. Povremeno se potrudite da obiđete Wilbura. I vodite računa o sebi.

Ona se rukova i ode, jadna slaba žena gvozdene volje.

Zarekao se sam sebi da će obići dr. Fiskea. Ali kako su nedjelje prolazile činilo se da nema uopće ni trenutka slobodnog. Prvo je trebalo srediti Josephovu kuću, a zatim, kad je mala lođa bila lijepo završena, sama bračna ceremonija, čitava nevjestinska misa sa šestoro najmlađe djece koja su pridržavali veo. Kada su se Joseph i njegova mlada pogodno instalirali, on se vratio u selo Liu sa Josephovim ocem i braćom. Već je davno njegovao sanje o stanici, maloj misiji u Liu. Govorilo se o velikom trgovačkom putu koji će se izgraditi preko Kwanga. Kasnije bi mogao imati i mlađeg svećenika koji bi mu pomogao, koji bi radio u ovom novom centru u planinama. Imao je čudnu želju da počne sa svojim planovima time, što će povećati seoska polja i urediti sa svojim prijateljima u Liu da raskrče, pooru i zaseju još novih žezdeset mua obradive visoravni.

Ovi poslovi pružali su iskreni izgovor, a ipak je osjetio oštru grizu savjesti kada je, nekih pet mjeseci kasnije, neočekivano susreo Fiskea. Doktor je, međutim, bio dobro raspoložen, obasjan uzdržanom, čudno veselom živošću koja je dozvoljavala samo jedan zaključak.

— Da. — On se nasmija, zatim ispravi i uozbilji. — Sasvim ste u pravu. Gospođa Fiske mi se pridružuje početkom idućeg mjeseca.

— Sretan sam. Ovo je bio dug put za nju samu.

— Ona je bila vrlo sretna što je našla prijatnog saputnika.

— Vaša žena je vrlo prijatna osoba.

— I vrlo talentirana — Dr. Fiske kao da je potiskivao glupu želju da se kikoće, — da ne gleda svoja posla. Morate doći na večeru kada se vrati.

Otac Chisholm je rijetko izlazio, njegov način života to nije dozvoljavao, ali ga sada griža savjesti natjera da to prihvati. — Hvala, hoću. Tri nedjelje kasnije podsjetili su ga na obećanje koje je dao nevoljno, pisamcetom ispisanim izvanrednim rukopisom uz Ulice Fenjera: — s Večeras, neizostavno, u sedam i trideset.

Nije mu odgovaralo, jer je morao urediti večernju misu za sedam sati. Ali on pomaknu misu za pola sata, posla Josepha da nađe nosiljku i te večeri pođe u formalnom stilu.

Metodistička misija bila je svečano rasvijet, ljena, i odavala je neku čudnu prazničnu atmosferu. Kada je izašao u dvorište, nadao se da to neće biti neka velika ili dugotrajna obaveza. Nije bio nedruštven, ali njegov način života postao je sve ' zatvoreniji za posljednjih godina, i ona crta škotske povučenosti, naslijeđena od oca, samo se proj dubila u neobičnu rezerviranost prema nepoznatima.

Bilo mu je lakše kada je ušao u sobu na gore, njemu spratu, sada veselo ukrašenu cvijećem i vijencima od šarena papira, zatekavši samo svog domaćina i domaćicu kako zajedno stoje na pro, stirci ispred kamina, prilično zajapureni od tople • sobe, kao djeca prije zabave. Dok su doktorove debele naočari svjetlucale od dobrodošlice, gospo, da Fiske brzo priđe naprijed i uze ga za ruku.

— Toliko se radujem što vas ponovo vidim, ' ; moj dragi zapušteni i zavedeni čovječe.

Nije mogao a da ne zapazi toplinu njena pozdrava. Izgledalo je da je sasvim izvan sebe. — I vi ste sretni u svakom slučaju što ste se vratili. Uvjeren sam da ste odlično putovali.

— Da, da, odlično. Naš dragi sin izvanredno radi. Koliko bih samo željela da može biti večeras s nama. — Ona je tako ćeretala, bezazleno kao djevojčica, sjajnih očiju od uzbuđenja. — Imam toliko da vam pričam. Ali čut ćete... zaista, čut ćete... kada dođe i naš drugi gost.

On nije mogao da spriječi da upitno ne izvije obrve.

— Da, večeras nas je četvero. Jedna dama... i pored naših različitih mišljenja ... sada moj posebno drag prijatelj. Ona je došla ovdje u posjetu. — Ona se zaplete, primijećujući njegovo čuđenje, zatim se smete nervozno. — Moj dragi dobri oče, nemojte se ljutiti na mene. — Ona se okrenu vratima i zatapša rukama u znak već utvrđenog dogovora.

Vrata se otvoriše i tetka Polly uđe u sobu.

U samostanskoj kuhinji tog septembarskog dana 1914. ni Polly ni sestra Martha nisu ni najmanje obraćale pažnju na udaljeno poznato puškanje u bregovima. Dok je Martha kuhala večeru, koristeći se svojom blistavom baterijom bakrenih posuda, Polly je stajala kraj prozora i glačala gomilu platnenih marama. Za vrijeme ova tri mjeseca njih dvije postale su nerazdvojne kao dvije smeđe kokoši u nepoznatu dvorištu. One su poštovale obostrane kvalitete. Martha je hvalila Pollyino kukičanje kao nešto što dosad nikada nije vidjela, dok je Polly, pošto je prstima opipala Marthine krstiče, priznala po prvi put u životu da su njeni slabiji. I one su, prirodno, imale predmet razgovora koji ih nikada nije iznevjeravao.

Sada, dok je Polly vlažila rublje i stručno podigla glačalo do obraza da bi provjerila toplotu, žalila se: — On izgleda ponovo vrlo rđavo. — Jednom rukom je Martha dodavala drva u štednjak a drugom je zamišljeno miješala supu. — Sta se može i očekivati? Ne jede ništa.

— Kad je bio mlađi imao je dobar apetit.

Belgijska sestra samo sliježe očajno ramenima. — On najgore jede od svih svećenika koje sam dosad poznavala. Ah! Znala sam neke koji su dobro jeli. Naš opat u Metiersu ... šest jela od riba za vrijeme posta. Prirodno, ja imam svoju teoriju. Kada čovjek jede malo, želudac se zgrči. Poslije je nemoguće.

Polly odmahnu glavom u blagom neslaganju. — Juče, kad sam mu odnijela nove kolače, on ih je pogledao i rekao: — Kako čovjek može jesti kada je na hiljade gladnih, i to na dohvat ove sobe?

— Bah! Uvijek ima gladnih. U ovoj zemlji je običaj da se jede trava.

— Ali sad on kaže da će biti još gore zbog ovih borbi koje se vode.

Sestra Martha okuša supu, njenu čuvenu potaufeu i na licu joj se pokaza kritično odobravanje. Ali kada se okrenula Polly ona napravi grimasu: — Uvijek je bilo borbi. Isto kao što je bilo i gladi. Mi stalno imamo u Paitanu bandite. Oni opale nekoliko metaka, kao što sada čujete, zatim se grad otkupi, i oni odu kućama. Recite mi, je li jeo moje kolače?

— Uzeo je jedan. Da, i rekao da su izvanredni. Zatim mi je rekao da dam i Časnoj Majci za sirotinju.

— Taj dobri otac će me dovesti do smetenosti. — Iako je sestra Martha bila. izvan kuhinje, blaga kao majčino mlijeko, uvijek bi mrko gledala kao da je stvorenje podložno bijesu. — Daj, daj, daj! Sve dok koža ne pukne od napora. Hoćete li da

vam kažem šta se dogodilo prošle zime? Jednoga dana u gradu kada je padao snijeg, on je skinuo svoj kaput, fini nov kaput koji smo mi sestre napravile za njega od najbolje uvozne vunene tkanine, i dao ga nekim već polusmrznutim ništarijama. Uvjeravam vas da bi ga poslala na šibanje. Ali časna Majka se odlučila da ga popravi. On je pogledao onim iznenađenim očima koje vas nekako duboko iznutra prekore: — Ali zašto da ne? Kakve koristi imamo od propovijedanja krišćanstva ako ne živimo kao kršćani? Veliki Krist bi dao onom prosjaku svoj kaput. Zašto ne bih i ja? — Kada je časna majka ljutito odgovorila da je taj kaput naš poklon, on se osmjehnuo, stojeći tamo, tresući se od zime. — Onda ste vi dobre Kršćanke a ne ja. — Zar to nije nevjerovatno? ' Nećete vjerovati, ako ste kao i ja odgojeni u zemlji gdje se škrtost utuavlja u glavu. Dosta! Hajdemo da sjednemo i pojedemo supu. Ako budemo čekali dok završe ova pohlepna djeca, možemo se i onesvijestiti od slabosti.

Prolazeći pored nezastrta prozora pri povratku iz grada, otac Chisholm primijeti njih dvije kako sjede i rano ručaju. Duboka sjena strepnje za trenutak se podiže sa njegova lica, a usne razvukoše u blag osmijeh.

I pored svojih prvih zlokobnih predosjećaja, slučajna posjeta Polly bila je izvanredan uspjeh; ona se divno uklopila u misiju i uživala s istim onim mirom koji bi pokazala za vrijeme kratkog odmora preko nedjelje u Blackpoolu. Neuznemirena

klimom ili godišnjim dobom ona bi se tiho odšetala do svog sjedišta u zadnjem vrtu i tu plela satima pokraj kupusa, uspravnih ramena, čoškastih laktova, sa pletačim iglama koje su svjetlucale, usana lako napućenih, očiju zadovoljnih, s udaljenim pogledom, dok bi žuta mačka iz misije prela kao luda sklupčana ispod njenih suknji. Ona je bila najbolji prijatelj starog Fua, i postala je središtem oko koga se sumorni vrtlar okretao, donoseći joj da ocijeni izvanredno povrće, prognozirajući vrijeme po znacima i kobnim nagovještajima.

U svome kontaktu sa sestrama ona se nije nikada miješala, nikad preuzimala neku privilegiju. Njen takt bio je instinktivan i lijep, poticao od njenog starog dara za šutnju, od prozaične jednostavnosti njena života. Nikad nije bila sretnija. Ona je ostvarila čežnju da vidi Francisa na misionarskom djelu, Gospodova svećenika, kome je pomagao, možda, u ovom zaslužnom cilju — iako ona nikad ne bi ni sanjala da ovako nešto glasno izreče — i njen vlastiti skromni napor. Dužina njena boravka u prvo vrijeme utvrđena je na dva mjeseca, a sada je produžena do januara.

Jedino je žalila, što je bezazleno i izražavala, što ovaj put nije preduzela ranije u životu. Iako je ona služila Neda predano toliko dugo vremena, njegova smrt je nije oslobodila odgovornosti. Judy je ostala, stalna briga sa svojim ćudima i lakomislenostima, njenom kapricioznom nedosljednošću. Poslije svog prvog

zaposlenja u općini Tynecastle ona je valjda prošla kroz pola tuceta sekretarskih namještenja za koje je uvijek u početku tvrdila da su savršena, a onda bi ih sa ogorčenjem odbacivala. Poslovnu karijeru napustila je postavši predavačem u učiteljskoj školi, ali je kurs postao toliko dosadan da je neodređeno počela pomišljati kako da ode u samostan. U ovoj fazi, sa dvadeset sedam godina, odjednom je utvrdila da je njen pravi poziv da postane bolničarkom i pridružila se stažistima Northumberbland opće bolnice. Ovo je bila prilika koja je omogućila Polly da sada bude ovdje prisutna — sloboda koja je, avaj, izgledala samo prolaznom. Već i sada su, posle četiri kratka mjeseca, teškoće rada na stažu obeshrabrivale Judy, njena pisma stalno su pristizala mrzovoljna i ozlojeđena, nagovještavajući da bi tetka Polly trebala uskoro da se vrati i povede računa o svojoj jadnoj, zapuštenoj nećaci.

Kada je Francis sakupio sve komadiće Pollyinog života kod kuće — postupno, jer Polly nikada nije bila brbljava — počeo je da je smatra sveticom. A ipak, njena postojanost nije bila postojanost otiska od gipsa. Imala je i ona svoje slabe strane, i njen genijalni smisao za upadanje u nezgodan čas, zadržao se još uvijek. Na primjer, sa primijetnom inicijativom, i lojalnom željom da pomogne Francisu u njegovu radu, ona je praktički vratila vjeri dvije zalutale duše, koje su se na jednoj od njenih smirenih ekskurzija u Paitan ulizički priljubile uz njenu ličnost i kesu. Francis je imao muke da je oslobodi od Hosannah i Philomene Wang.

On je imao razloga da cijeni ovu zadivljujuću ženu, ako zbog čega drugog a ono zbog utjehe koju je nalazio s njom u svakodnevnim razgovorima. Sada, u teškoćama s kojima se iznenada suočio, on se grčevito držao njena zdrava razuma.

Kad je stigao do kuće, tamo su ga čekale na trijemu nalik na verandu, sestra Clotilda i Anna. On uzdahnu. Zar nikad neće imati mira da razmisli o uznemirujućoj vijesti koju je dobio?

Clotildino blijedo žućkasto lice oblijevalo je nervozno rumenilo. Ona je stajala uz djevojku, skoro kao tamničar, pridržavajući je sa svježe zavijenom rukom. Anine oči bile su mračne od prkosa. Mirisala je također na parfem.

Pod njegovim upitnim pogledom Clotilda duboko uzdahnu: — Morala sam da zamolim Časnu Majku da mi dozvoli da vam dovedem Annu. Uostalom, u korparskoj radionici ona je pod mojim specijalnim nadzorom.

— Da, sestro? — Otac Chisholm savlada se da govori strpljivo. Sestra Clotilda je podrhtavala od histeričnog ogorčenja.

— Ja sam već suviše izdržala od nje. Bezobrazluk, neposlušnost i lijenjost. Promatrajući je kako uznemiruje druge djevoke. Da, i krade! Pa, ona sada baš sva odiše kolonjskom vodom od gospođice Bannon. Ali ove posljednje ...

— Da, sestro?

Sestra Clotilda pocrvenje još jače. Za nju je ovo bilo veće mučenje no za već okorjelu Annu.

— Ona je počela da izlazi noću. Vi znate da je sada čitav grad zakrčen vojnicima. Ona je prošle noći izašla s nekim WaiChuovim čovjekom, U postelji uopće nije spavala. I kad sam pokušala jutros da je uvjerim, ona se otimala i ugrizla me.

Otac Chisholm skrenu pogled na Annu. Izgledalo je nevjerovatno da je ono malo dijete koje je držao u rukama one zimske noći, koje mu je došlo kao dar s neba, sada neodgojena i neposlušna mlada žena. Još poslije desete godine bila je sasvim zrela, razvijenih grudi, teških kapaka i punih usana. Uvijek se razlikovala od ostale djece, nemarna, smjela, nikad pokorna. Mislio je: eto, jednom i knjige nisu u pravu — Anna nije postala anđeo.

Teška briga koja ga je obuzimala učini njegov glas blagim: — Imaš li šta da kažeš Anna?

— Ne.

— Ne, oče — prošišta sestra Clotilda. Anna je samo mrko i s mržnjom pogleda.

— Izgleda zaista žalosno, poslije svega što smo pokušali da učinimo za tebe Anna, da nam to ovako vraćaš. Zar nisi sretna ovdje?

— Ne, nisam.

— Zašto?

— Ja nisam tražila da dođem u manastir. Vi me čak niste ni kupili. Došla sam bez ičega. I umorna sam od molitvi.

— Ali ti se ne moliš sve vrijeme. Ti imaš i svoj posao.

— Ali ja ne želim da pravim korpe.

— Onda ćemo pronaći nešto drugo da radiš.

— Šta drugo? Sivenje? Zar ću siti čitavog svog života?

Otac Chisholm pokušava da se osmijehne. — Svakako da ne. Kada naučiš sve te korisne stvari, jedan od naših mladih ljudi će poželjeti možda da se oženi s tobom.

Ona ga smrknuto i prezrivo pogleda, što je sasvim jasno značilo: „Ja želim nešto uzbudljivije od vaših dobrih mladih ljudi.”

On je šutio; zatim sjede, malo gorko, jer ga je vrijeđao nedostatak njene zahvalnosti. — Niko ne želi da te zadrži ovdje mimo tvoje volje. Ali sve dok se ovdje ne smiri situacija moraš ostati. Možda dolazi velika nevolja u grad. Zaista, velika nevolja čini se spušta se na čitav svijet. Dok si ovdje, ti si sigurna. Ali se moraš pridržavati pravila. Sad pođi sa Sestrom i slušaj je. Ako utvrdim da to ne činiš, bit ću veoma ljut.

On ih obadvije otpusti i zatim, kada mu se Clotilda okrenula on reče:

— Sestro, zamolite Časnu Majku da dođe do mene. — Promatrao ih je kako prelaze dvorištem i zatim lagano pođe u svoju sobu. Kao da nije imao ionako dovoljno briga koje su ga pritiskale!

Pet minuta kasnije, kada je MariaVeronica ušla u sobu, on je stajao kraj prozora i promatrao grad koji se pružao pred njim. On dopusti da mu se ona tu približi, ostavši šutke i dalje. Najzad reče: — Draga moja prijateljice, imam dvije vrlo loše vijesti za vas: prva je, da ćemo vjerojatno avdje uskoro imati rat — još prije no što istekne godina.

Ona ga je mirno promatrala, čekajući. On se okrenu i pogleda je:

— Sad sam se vratio od g. Chia. To je neizbježno. Već godinama ovom provincijom vlada WaiChu. Kao što znate, on je do krvi iscrpljivao seljake svojim taksama i nametima. Ako ne bi platili, sela bi im bila uništena — čitave porodice pobijene. Ali, makako bio surov, trgovci iz Paitana su uspjevali uvijek da ga potkupe. — On zastade. — Sada u ovaj kraj dolazi još jedan gospodar, general Naian, iz donjeg sliva Yangtze. Za njega se kaže da nije tako rđav kao Wai — ustvari naš stari prijatelj. Shon mu se pridružio. Ali on želi Waiovu provinciju, to jest privilegiju da može ovdje da izvlači od ljudi. On će umarširati u Paitan. Nemoguće je potkupljivati oba generala. Samo se pobjednik može kupiti. Tako da mora doći do njihova međusobna obračuna.

Ona se olako osmijehnu. — Znala sam već najglavniji dio ovoga. Zašto ste tako zloslutni danas?

— Možda zato što se rat osjeća u zraku. — On je čudno napregnuto pogleda. — Pored toga, to će biti ogorčena borba.

Njen osmijeh se proširi. — Ni ja, ni vi ne plašimo se borbe.

Šutnja. On skrenu pogled. — Svakako, mislim na nas, isturene ovdje izvan gradskih zidova — ako Wai napadne Paitan mi ćemo se naći u sredini. Ali mislim još više na narod — tako siromašan, tako bespomoćan i tako gladan. Počeo sam da ih volim iz sveg srca. Oni samo traže da budu ostavljeni na miru, da izvuku jednostavan život iz zemlje, da žive u svojim domovima tiho i mirno sa porodicama. Godinama su bili pod čizmom jednog tiranina. Sada, kad se još jedan pojavio na pozornici, puške im se guraju u ruke, da, i u ruke naših vjernika, maše se zastavama, uobičajeni povici se kliču: sloboda i oslobođenje. Mržnje se raspiruju. Zatim, budući da to žele dva diktatora, ova jadna stvorenja moraju da se bace jedni na druge. I zbog čega? Poslije pokolja, kada se dim i pucnjava raščiste, bit će novih taksa, novih ugnjetavanja, još veći jaram bit će nametnut no ranije. — On uzdahnu. — Zar čovjek ne može da bude žalostan zbog tog jasnog čovječanstva?

Ona se malo nemirno pokrenula. — Vi ne mislite bogzna kako o ratu. Svakako da neki ratovi mogu biti pravedni i pobjednički. Istorija to dokazuje. Moja porodica se borila u mnogim takvim ratovima.

On joj dugo nije odgovorio. Kad se najzad okrenuo prema njoj, bore oko očiju bile su dublje. Govorio je lagano, teško: — Čudno je da to kažete u ovom trenutku. — On zastade, sklanjajući pogled. — Naše male nevolje ovdje su samo jeka jednog većeg nemira, — bilo mu je teško, vrlo teško da nastavi. Ali se primora. — Gospodin Chia je dobio vijest od svog poslovnog prijatelja u Sensiangu, donio ju je specijalni kurir, da je Njemačka okupirala Belgiju i sada je u ratu s Francuskom i Engleskom.

Kratka pauza. Njeno lice se izmijeni, ona nije ništa govorila, samo je šutjela, nepomične glave, neprirodno ukočena.

On najzad reče: — Ostali će uskoro saznati. Ali ne smemo dozvoliti da to stvori bilo kakve izmijene kod nas u misiji.

— Ne, ne smijemo — ona odgovori mehanički, kao da joj je pogled uprt negdje hiljadama milja daleko.

Prvi znak se pojavio nekoliko dana kasnije: mala belgijska zastavica, šivena na brzinu koncem u boji, na komadu svile i stavljena na upadljivo mjesto na prozor spavaće sobe sestre Marthe. Tog istog dana, Martha je zaista, požurila vrlo rano u kuću Sestara iz apoteke i sa novom revnošću, coknula od nervoznog zadovoljstva. Stigle su — ono što je očekivala svom svojom dušom: novine. Stigao je Intelligence,

američke dnevne novine koje su izlazile u Sangaju, i stizale u svežnjevima, kaotično, jednom mjesečno. Žurno, drhtavih prstiju od očekivanja i straha, ona otvori paket kraj prozora.

Za trenutak je brzo listala stranice. Zatim ogorčeno uzviknu:

— Čudovišta! Oh, Gospode, to je neizdrživo! — Ona brzo, ne podižući glavu, dade znak Clotildi koja je ušla u sobu, privučena istom magnetskom silom. — Pogledaj sestro! Sada su u Louvainu — katedrala je u ruševinama, srušena. A Metrieux — deset kilometara od moje kuće — srušen sa zemljom. Oh, blagi Bože! Tako divno i napredno mjesto!

Sjedinjene zajedničkom nevoljom dvije sestre se nadvise nad novine, obilježavajući svoje čitanje uzvicima užasa.

— Sam oltar raznijet u komade! — Martha je kršila ruke. — Metrieux! Tamo sam odlazila s ocem u visokim kolima kao devojčica od sedam godina. Kakva je samo velika tržnica! Kupili smo toga dana dvanaest sivih gusaka... tako ugojenih i lijepih... i sada... — Proširenih zjenica čitala je o bitci kod Marne. — Oni masakriraju naše hrabre ljude. To je takav pokolj, takvo zlo!

Iako je časna majka ušla i tiho sjela za sto, Clotilda nije bila svjesna njena prisustva. Ali je Martha ugledala krajičkom oka i bila je izvan sebe.

Prožeta ogorčenjem, drhtava glasa, ona pokaza prstom na izvještaj: — Gledaj ovo sestro Clotilda. „Iz pouzdanih izvora se tvrdi da je samostan u Louvain obeščašćen od strane njemačkih napadača. Neosporivi izvori potvrđuju činjenicu da je mnogo nevine djece bez milosti ubijeno.”

Clotilda je bila blijeda kao slonovača. — U Francuskopruskom ratu bilo je isto. Oni su nečovječni. Nije ni čudo što ih ovaj dobri američki list već naziva hunskim švaburinama. — Ona prošišta riječ.

— Ne mogu dozvoliti da takvim izrazima govorite o mom narodu.

Clotilda se brzo okrete, pridržavajući se o dasku prozora, iznenađena. Ali je Martha bila spremna.

— Vašem narodu, Časna Majko? Ja ih ne bih tako ponosito priznavala da sam na vašem mjestu. Surovi barbari. Ubice žena i male djece.

— Njemačka armija sastoji se od džentlmena. Ja ne vjerujem tim vulgarnim novinama. To nije tačno.

Martha stavi ruke na bokove; njen grub seljački glas je hrapavo odjekivao od ogorčenja. — Je li tačno kada taj vulgarni list izvještava o nemilosrdnoj invaziji na malu miroljubivu zemlju koju je poduzela vaša džentlmenska vojska?

Časna Majka je sada bila blijeda od Clotilde.

— Nemačka mora imati svoje mjesto pod suncem.

— Zato što traži sunce i mjesto ona ubija i pljačka, diže u zrak katedrale i tržnice kamo sam odlazila kao djevojčica? Pohlepne svinje ...

— Sestro! — Dostojanstvena čak i u svom uzbuđenju, časna majka ustade. — Postoji nešto što se zove pravda na ovom svijetu. Njemačka i Austrija nisu nikad doživjele pravdu. I ne zaboravite da se moj brat sada čak bori da iskuje novu sudbinu Teutonaca. Stoga vam zabranjujem objema, kao pretpostavljena, da govorite takve uvrijede kao one koje su maločas oskrvnavile vaše usne.

Nasta nepodnošljiva pauza, zatim se okrenu da izađe iz sobe. Kada je stigla do vrata, Martha viknu: — Vaša čuvena sudbina nije još iskovana. Saveznici će pobijediti u ratu.

MariaVeronica se hladno i sažaljivo osmjehnu. Izađe napolje.

Neprijateljstvo se pojačalo, raspirivano zalutalim vijestima, one su dopirale do udaljene misije koja se i sama nalazila pod prijetnjom rata. Iako se francuska i belgijska sestra nisu nikad mnogo voljele, sad su bile vezane krvnim prijateljstvom. Martha se ponašala zaštitnički prema slabijoj Clotildi, vodila računa o njenom zdravlju, njegovala njen mučni kašalj, davala joj probrane komade svakog jela. One su zajedno, otvoreno, plele rukavice i čarape koje se imaju poslati hrabrim blesses. One bi govorile o svojim voljenim zemljama, u blizini Časne Majke, uz mnoge uzdahe i aluzije — pažljive, oh vrlo pažljive, da ne uvrijede. Zatim bi Martha čudno značajno primijetila: — Hajdemo za trenutak da se pomolimo za nas.

MariaVeronica je izražavala sve ovo uz ponositu šutnju. I ona se također molila za pobjedu. Otac Chisholm je mogao primjetiti tri lica u nizu, blaženo podignutih naviše, moleći se za suprotne pobjede, dok je on, izmučen i iscrpljen, promatrao armiju Waia kako maršira i prolazi bregovima, slušajući o Naianovoj mobilizaciji, moleći se za mir ... bezbjednost ovog njegovog svijeta ... i za dovoljno hrane za djecu.

Sada je sestra Cio tilda počela da uči svoj razred Marseljezi. Ona je to činila potajno, i kada je časna majka bila zauzeta poslom u korparskoj radionici na drugom kraju misije. Razred, pošto su djeca imitatori, brzo je naučio. Zatim, jedno prije podne kada je MariaVeronica lagano prelazila dvorištem, umorna izraza i primij etno napregnuta, kroz otvorene prozore dopre iz Clotildine učionice, a uz pratnju snažnog lupanja po pianinu, francuska nacionalna himna, punim glasom: „Allons, enfants de la patrie...” Za trenutak korak MariaVeronice se splete; zatim se njena prilika, koja je pokazivala znake opuštanja, odjednom ukruti. Ona prikupi svu snagu da se savlada. Hodala je visoko uzdignute glave.

Jedno poslijepodne krajem mjeseca, Clotilda se ponovo nalazila u učionici. Pošto je već izveo za taj dan Marseljezu, razred je sada završavao čas katekizma. A sestra Clotilda, prema nedavno uvedenoj praksi, primijeti:

— Kleknite, draga djeco, i mi ćemo se malo pomoliti za hrabre francuske vojnike.

Djeca kleknuše poslušno i ponoviše za njom tri Svete Marije.

Clotilda je htjela da im da znak da ustanu, kada uz malo iznenađenje, primijeti Časnu Majku kako stoji iza nje. MariaVeronica bila je mirna i prijatna. Gledajući preko ramena sestra Clotilde ona se obrati razredu:

— A sada djeco, pravo je, samo da istu molitvu ponovite za hrabre njemačke vojnike.

Clotildino lice posta prljavozeleno. Gubila je dah.

— Ovo je moja učionica, Časna Majko. Maria Veronica pređe preko toga. — Hajdete,

draga djeco, za hrabre Njemce: „Sveta Marijo ...”

Clotildine grudi su se dizale, blijede usne povukle sa uskih zubi. Grčevito ona povuče ruku i ošamari svoju pretpostavljenu preko lica.

Nasta užasna tišina. Zatim Clotilda brižnu u plač i istrča jecajući iz sobe.

MariaVeronica nije ni trepnula. Sa istim prijatnim osmijehom ona se obrati djeci:

— Sestra Clotilda se ne osjeća dobro. Vidite kako je naletjela na mene. Ja ću završiti čas. Ali prvo djeco, recite tri Svete Marije za dobre njemačke vojnike.

Kada se molitva završila ona sjede, neuznemireno za visoku katedru, i otvori knjigu.

Te večeri, kada je neočekivano ušao u ljekarnu, otac Chisholm zateče sestru Clotildu kako sebi odmjerava količinu klorodina. Ona se brzo okrenu na njegove korake i gotovo ispusti napunjenu čašicu do polovine, obraza obojenih bolnim crvenilom. Epizoda u učionici ju je pogodila skoro do sloma.

Ona promuća: — Uzimam ovo zbog želuca. Toliko sam imala briga ovih dana. On je znao, na osnovu mjere i ponašanja, da je koristila drogu kao sedativ.

— Ja to ne bih uzimao suviše često, sestro. On sadrži dosta morfina.

Kad je ona otišla, on zaključa bočicu u ormar sa otrovima. Dok je stajao u praznoj ljekarni, iskidan strahom zbog opasnosti koja im je ovdje prijetila, i pritisnut tim beskorisnim udaljenim užasnim ratom, on osjeti laganu navalu ljutnje prema bezosjećajnom gnjevu ovih žena. Nadao se da će se ovo smiriti. Ali se nije smirilo. On stisnu usne u nagloj odluci.

Poslije škole toga dana, on pozva sve tri sestre. Natjerao ih je da stoje ispred njegova stola, i reče im neobično ozbiljna lica, birajući riječi, skoro gorko.

— Vaše ponašanje u ovakvo vrijeme veoma me oneraspoložava. S tim se mora prestati. Nemate nikakva opravdanja za to.

Kratka pauza. Clotilda se tresla od zadovoljstva. — Ali mi imamo opravdanja. — Ona je preturala po džepu svoje mantije i uzbuđeno mu tutnu u ruku već savijen, izgužvan isječak iz novina. — Pročitajte ovo, molim vas. Od vladara Crkve.

On pogleda isječak, lagano pročita naglas. To je bio izvještaj o proglasu koji je dao kardinal Amette, sa propovjedaonice katedrale Notre Dame u Parizu: „Drago bratstvo, drugovi po oružju i pobjedonosni saveznici, Svemoćni Gospod je na našoj strani. Gospod nam je pomagao u našoj velikoj pobjedi u prošlosti. On će nam pomoći ponovo u času potrebe. Gospod stoji uz hrabre voljnike na bojnom polju, čuva njihovo oružje, i štiti ih od neprijatelja. Gospod štiti svoje. Gospod će nam dati pobjedu ...

On prekide, nije želio dalje nastaviti.

Usljedi kruta tišina. Clotildina glava je podrhtavala od nervozna trijumfa a Marthino lice je pokazivalo zagriženu osvetu. Ali MariaVeronica osta neporažena. Kruto, iz crne kese od tkanine koju je nosila na pojasu, ona otvori uredno presavijen isječak.

— Nisam znala ništa o prejudiciranom mišljenju bilo kakvog francuskog kardinala. Ali ovdje je zajednička izjava njemačkom narodu koju su dali arhiepiskopi Kollna, Munchena i Essena. — Hladnim i oholim glasom pročitao: „Voljeni narode otadžbine, Gospod je s nama u ovoj najpravednijoj borbi koja nam je nametnuta. Stoga vam nalažemo, u ime Gospoda, da se borite do posljednje kapi krvi za čast i sjaj vaše zemlje. Gospod zna u svojoj mudrosti i pravdi da smo u pravu i Gospod će ...

— Dovoljno.

Francis je prekinu, boreći se za samokontrolu, a dušu su mu zapljuskivali talasi ljutnje i očajanja. Ovdje, pred njim nalazila se srž ljudske zlobe i hipokrizije. Izgledalo je kao da će ga odjednom savladati besmislenost života. Slomi ga sva njegova beznadnost.

On osta glave oslonjene o ruke, zatim reče tiho: — Sam Bog zna da će se i Gospodu smučiti svo ovo pozivanje na Gospoda!

Savladan svojim uzbuđenjem on naglo usta i počeo da seta: — Ja se ne mogu suprotstavljati kontradikcijama kardinala i arhiepiskopa daljim kontradikcijama. To ne bih preuzeo na sebe. Ja sam nitko — beznačajan škotski svećenik zakopan u divljinama Kine na ivici banditskog rata. Ali, zar ne vidite svu ludost i niskost čitavog ovog posla? Mi, sveta katolička crkva — da, sve velike kršćanske crkve — opraštamo ovaj svjetski rat. Idemo čak i dalje — mi ga posvećujemo. Šaljemo milijune naših vjernih sinova da budu osakaćeni i poklani, da im raskomadaju tijelo i duše, da ubijaju i uništavaju jedni druge, uz hipokritični osmijeh, i apostolski blagoslov. Umri te za vašu zemlju i sve će vam oprostiti. Patriotizam! Kralj i car! Sa desetine hiljada ulizičkih propovjedaonica: Dajte caru carevo. .. —on prekide, ruku zgrčenih u pesnice, usplamtjelih očiju. — Nema danas careva, samo financijera i državnika koji žele rudnike dijamanta u Africi i gumu u porobljenom Kongu. Krist je propovijedao opću ljubav. On je propovijedao bratstvo ljudi. On se nije uspinjao na planinu i vikao: Ubijte! Ubijte se! Pođi u mržnji i zajuri bajonet u želudac brata tvojega! Njegov glas danas ne odzvanja u crkvama i visokim kršćanskim katedralama, to je glas slugu ovog vremena i kukavica. — Usne mu zadrhtaše. — Kako u ime Gospoda, kome služimo, možemo doći u ove strane zemlje, zemlje koje nazivamo poganskim, i pokušavati da preobratimo ljude doktrinom koje se sami ne držimo nijednim svojim djelom? Nije čudo što nam se ismejavaju. Kršćanstvoreligija laži! Religija klasa i novca i nacionalnih mržnji! Odvratnih ratova! — On zastade, graške znoja uokviravale su mu čelo, očiju mračnih od ljutnje. — Zašto crkva ne iskoristi ovu priliku? Kakva je to samo prilika da se opravda kao živa Kristova Nevjesta! Umjesto da propovijeda mržnju i podbadanje, trebalo bi da uzvikne u svim zemljama, jezikom

svojih velikih biskupa i svih njenih svećenika: „Zbacite oružje. Ne ubijajte. Naređujemo vam da se ne borite!" Da, bilo bi proganjanja i mnogih kazni. Ali ovo bi bile žrtve — ne ubijstva. Mrtvi bi ukrašavali, a ne oskrnavljavali naše oltare. — Glas mu se spusti, umiri se i nastavi vidovito: — Crkva će trpjeti zbog kukavičluka. Guja koja se hrani u grudima jednoga će dana ugristi te grudi. Sankcioniranje snage oružja, znači poziv na propast. Doći će dan kada će se raspustiti velike vojne snage i okrenuti protiv crkve, korumpirajući milijune njene djece, šaljući je ponova — strašljivu sjenu — u katakombe.

Mučna tišina je vladala kada je završio. Martha i Clotilda su oborile glave, kao da su i protiv svoje volje uzbuđene. Ali MariaVeronica, sa onom arogancijom koja je obilježavala rane dane njihova konflikta, suprostavi mu se hladnim, prozirnim pogledom, tvrdim od sjene prezira:

— To je bilo veoma upečatljivo, oče... vrijedno tih katedrala koje vi vrijeđate... Nisu li, ali, vaše riječi prilično prazne kad ne živite prema njima ... ovdje u Paitanu?

Krv mu jurnu u obraze, zatim brzo nestade. On odgovori bez ljutnje.

— Ja sam svečano zabranio svakom čovjeku iz mog bratstva da uzme učešća u ovom nemilom sukobu koji nam prijeti. Ja sam ih natjerao da se zakunu da će doći sa svojim porodicama u misiju, kad počnu nemiri. Makakve bile posljedice ja ću biti odgovoran.

Sve tri sestre ga pogledaše. Preko hladnog, mirnog lica MariaVeronice prijeđe laki drhtaj. Zatim, kad su jedna za drugom izlazile iz sobe, mogao je primijetiti da se nisu pomirile. Odjednom osjeti drhtaj bezimenog straha. Imao je čudan osjećaj da vrijeme stoji, u kobnom iščekivanju onoga što može doći.

IX

U nedelju izjutra, probudio ga je zvuk koga se plašio već mnogo dana — tupo odzvanjanje artiljerije. On skoči i požuri ka prozoru. Na zapadnim bregovima, udaljenim nekoliko milja, šest lakih artiljerijskih oruđa počelo je gađati grad. On se brzo obuče i siđe iz kuće. U istom trenutku Joseph je trčao s ulaza.

— Počelo je, gospodaru. Prošle noći je general Naian umarširao u Paitan i Waiova vojska ga napada. Naši ljudi već dolaze pred vrata.

On brzo pogleda preko Josephova ramena. — Odmah ih pusti unutra.

Dok je njegov sluga požurio da otvori vrata, on pojuri ka kući. Djeca su bila sakupljena na doručku, i začudo neuznemirena. Jedna ili dvije manje djevojčice plakale su zbog udaljene paljbe. On pođe oko stolova, primoravajući se da se smiješi: — To su samo prskalice, djeco. Kroz nekoliko dana imat ćemo i veće.

Tri sestre stajale su odvojeno u čelu blagovaonice. MariaVeronica je bila mirna kao mermer ali je odjednom primijetio da je Clotilda uznemirena. Izgledalo je da se uzdržava, i ruke su joj bile zgrčene u dugim rukavima. Svaki put, kad bi se začuli topovi, ona bi prebledjela. Klimajući glavom prema djeci on se šalio samo zbog nje: — Samo kada bismo mogli da ih zadržimo ovako da stalno jedu.

Sestra Martha brzo se pridruži. — Da, da, onda bi bilo lako. — Kada zgrčeno lice Clotilde pokuša da se osmijehne, udaljeni topovi začuše se ponova.

Malo kasnije on izađe iz blagovaonice i pođe ka lođi gdje su Joseph i Fu stajali kraj širom otvorenih vratnica. Njegovi ljudi ulazili su unutra sa svim svojim stvarima, mladi i stari, jadna ponizna nepismena stvorenja, uplašena, željna sigurnosti, sama srž pačeničkog umiranja. Srce mu se prepuni na pomisao utočišta koje im pruža. Čvrsti zidovi od cigle mogli bi dobro da ih zaštite. On je blagosiljao sujetu koja ga je natjerala da ih izgradi tako visoko. Uz čudnu nježnost, promatrao je stariju ženu u ritama, čije je suho lice govorilo o strpljivoj rezignaciji i dugom životu u bijedi, kako posrće sa svojim zavežljajem i mirno se smješta u ugao pretrpana dvorišta, i pažljivo počinje da kuha šaku graha u staroj konzervi od kondenziranog mlijeka.

Fu je stajao, miran, kraj njega, ali Joseph, smion Joseph, pokaza nešto drukčiju boju. Brak ga je izmijenio, on nije više bio bezbrižni mladić, već muž i otac, sa svim odgovornostima čovjeka od posjeda.

— Trebalo bi da požure — nemirno je mrmljao. — Moramo zaključati i napraviti barikade na vratima.

Otac Chisholm stavi ruku na rame svog slugu: — Tek kada svi budu unutra, Joseph.

— Imat ćemo teškoća — Joseph odgovori sliježući ramenima. — Neki naši ljudi koji su došli, zapisani su kod Waia. On neće biti zadovoljan kad utvrdi da oni više vole biti ovdje no da se bore.

— Ipak, neće se boriti. — Svećenik odgovori čvrsto: — Hajde, sada, nemoj biti malodušan. Podigni našu zastavu, a ja ću paziti na vrata.

Joseph ode, gundajući i za koji tren, zastava misije, od blijedoplave svile s tamno modrim križem St. Andrewa pojavi se i zaleprša na jarbolu. Srce oca Chisholma ustrepta od ponosa, grudi mu se ispuniše naglo zanosom. Ta zastava označavala je mir i dobru volju među svim ljudima, bila je to neutralna zastava, zastava sveopće ljubavi.

Kad je i posljednji zalutali vjernik ušao, oni zaključaše privremeno vrata. U tom trenutku Fu skrenu pažnju svećenika na gaj kedrova, udaljen nekih tri stotine jardi u lijevo, s njihove strane. U šumici drveća pojavio se neočekivano veliki top. Nejasno, između grana, moglo se nazrijeti brzo kretanje vojnika, u zelenim Waiovim tunikama, kako kopaju rovove i učvršćuju položaj. Iako je malo znao o ovakvim stvarima, top je izgledao mnogo jači i snažniji no obično artiljerijsko oružje. I tek što se zagledao u top, primijeti brzu munju praćenu užasnim časovitim zvukom i divljim fijukom zrna iznad njih.

Procjena je bila tačna. Kad je novo teško oružje zaglušujuće zatrpavalo grad, otuda je odgovarala Naianova baterija nedovoljnog dometa. Male mine, koje su padale ispred gaja padale su oko misije. Jedna se zarila u kuhinjski vrt, izdubivši i dignuvši čitavu zavjesu zemlje. Najednom se krik užasa zaori iz zakrčena dvorišta i Francis potrča da bi odveo svoje vjerne sa otvorenog prostora u sigurnije sklonište crkve.

Larma i zbrka se pojačala. U učionici djeca su se gurala u panici. Časna Majka bila je ta koja je smirila paniku. Mirna i sa osmijehom, ali nadvikujući granate, ona privuče djecu sebi, natjera ih da zapuše uši prstima i zapjevaju iz svega glasa. Kad su se smirili, ona ih brzo prevede dvorištem u podrum samostana. Josephova žena i dvoje djece već su bili tamo. Bilo je čudno vidjeti sva ta mala žuta lica u polumraku, između zaliha ulja i svijeća i indijskog krumpira, ispod dugih polica na kojima je bila smještena zimnica sestra Marthe. Dole se manje čulo fijukanje granata. Ali s vremena na vrijeme zgrada bi se zatresla do temelja.

Polly je ostala dolje s djecom, a Martha i Clotilda požuriše da im donesu ručak. Clotilda, oduvijek nervozna sad je bila izvan sebe. Dok je prelazila dvorištem, jedan mali komad metala lako je dodirnu po obrazu.

— Oh, Gospode! — uzviknu ona, padajući. — Ubiše me! — Blijeda kao smrt ona poče pokajnički da se moli za oproštaj grijehova.

— Ne budi luda — Martha je snažno protrese za rame. — Hajde, daj da donesemo onoj jadnoj dječici poridž.

Joseph pozva oca Chisholma u ljekarnu. Jedna od žena bila je lako ranjena u ruku. Kada je krvarenje zaustavljeno i rana uvezana, svećenik posla i Josepha i pacijenta u crkvu, požuri ka prozoru, odmjeravajući sa strepnjom djelovanje granata, zemlju koja se dizala od granata koje su eksplodirale iz Waitanova topa u Paitanu. Iako zakleti neutralac, nije mogao potisnuti užasnu želju, ogromnu i snažnu, da bi strašni Wai bio poražen.

Odjednom, dok je tamo stajao, primijeti jednu jedinicu Naianovih vojnika kako izbija iz Manchu vratnica. Oni su miljeli kao kolona sivih mravi, možda dvije stotine njih, i počеше se u iskidanoj liniji penjati uz brijeg.

Promatrao ih je nevjerojatno pažljivo. Oni su u početku brzo pristizali u naglim jurišima. Mogao ih je jasno vidjeti kako se ocrtavaju u čistom zelenilu padine brijega. Presavijen, svaki čovjek bi istrčavao naprijed, noseći pušku, nekih dvanaest metara i zatim bi se očajno bacao na zemlju.

Waiov top i dalje je pucao na grad. Sive prilike bile su već bliže. Sada su puzale, priljubljene trbuhom, završavajući svoje mučno penjanje po užarenom suncu. Na nekih stotinjak koraka od kedrova proplanka oni zastaše, pune tri minute, priljubljeni uz padinu. Zatim njihov vođa dade znak. Uz krikove, oni se uspraviše i pojuriše na utvrđenje.

Brzo su prešli polovinu razdaljine. Nekoliko sekundi još, i oni bi stigli do svog cilja. Zatim oštro vibriranje mitraljeza zagluši prozirni zrak.

Trojica su bili tamo s posadom u zasjedi, u gaju kedrova. Na njihovo potresno djelovanje, jurišajuće sive prilike kao da se zaustaviše i povukoše u golom strahu. Neki su padali naprijed, drugi na leđa, neki za trenutak na koljena, kao u molitvi. Na razne načine su padali, smiješno, zatim ležali mirno na suncu. Na ovo, klokotanje Maxima prestade. Sve se pretvori u tišinu, toplu i tihu, teški potresi velikog topa ponovo počеше da odjekuju, probudivši u život sve — sve, osim onih mirnih malih prilika na zelenoj padini brijega.

Otac Chisholm stajao je kruto, izgarajući od oluje u svojoj duši. Ovo je bio rat. Ova pantomima uništavanja kao dečja igra, uveličana milijun puta, to je ono što se sada odigravalo na plodnim ravnicama Francuske. On se strese i počе strasno da se moli: Oh, Gospode, dozvoli mi da živim i umrem za mir.

Odjednom njegov umorni pogled otkri znake kretanja na brijegu. Jedan od Naianovih vojnika nije bio mrtav. Lagano i bolno, on se vukao niz padinu u pravcu misije. Bilo je moguće pratiti kako postepeno gubi snagu, usporavajući primicanje.

Najzad se zaustavi da bi se odmorio, sasvim iscrpljen, ležeći postrance, nekih šezdesetak jardi od gornjih vratnica.

Francis pomisli: Mrtav je... ovo nije vrijeme za igranje herojstvom, ako odem tamo dobit ću metak u glavu... Ne smijem. — Ali pođe iz ljekarne i uputi se ka gornjoj kapiji. Osjećao je stid dok je otvarao vrata; srećom nitko nije promatrao iz misije. On izađe na sunce na brijegu.

Njegova oniska crna prilika i duga crna sjena bili su iznenađujuće vidljivi. Ako su prozori misije bili slijepi, osjećao je poglede mnogih očiju iz kedrova gaja. Nije se usuđivao požuriti.

Ranjeni vojnik isprekidano je disao. Obadvije ruke bile su slabo pritisnute uz raskomadani trbuh. Njegove ljudske oči gledale su u Francisa upitno i sa strahom.

Francis ga podiže na leđa i unese u misiju. On ga prisloni dok je ponovo zatvarao vrata. Zatim ga nježno povuče u zaklon. Kada mu je dao gutljaj vode, zateče MariaVeronicu i reče joj da treba pripremiti postelju u ambulanti.

Tog poslijepodneva organiziran je još jedan neuspjeh juriša na uporište s topom. I kada je pala noć otac Chisholm i Joseph unese još petoricu ranjenika. Ambulanta dobi izgled bolnice.

Idućeg jutra paljba se nastavi bez prekida. Zvuk je neprekidno odzvanjao. Grad je bio ozbiljno pogođen i izgledalo je kao da je napravljen prodor u zapadnom zidu. Odjednom, pod uglom kraj zapadnih vratnica, na jednu milju odatle Francis ugleda glavne snage Waia kako ulaze preko razbijenog grudobrana. Pomisli tužno: u gradu su. Ali još nije mogao procijeniti.

Preostali dio dana prošao je u bolesnoj neizvjesnosti. Kasno poslijepodne on pusti djecu iz podruma i svoje bratstvo iz crkve na dah svježeg zraka. Oni su barem bili čitavi. Dok je išao sa njima, hrabreći ih, i sam je crpio hrabrost ovim jednostavnim postupkom.

Zatim, kad je završio šetnju nađe Josepha kraj sebe, i po prvi put s izrazom sigurne straha na licu.

— Gospodaru, došao je ovamo kurir od posade Waitopa u gaju.

Na glavnoj kapiji tri Wai vojnika gledali su kroz ogradu, dok je jedan oficir, za koga je otac Chisholm povjerovao da je kapetan posade topa, stajao kraj njih. Ne oklijevajući Francis otključa vrata i izađe napolje.

— Sta želite od mene?

Oficir je bio zdepast, onizak i srednjih godina, debela lica i punih čudljivih usana. Disao je na usta, opuštena i otvorena, pokazujući prljave gornje zube. Nosio je običnu visoku kapu i zelenu uniformu s kožnim pojasom i zelenom kićankom. Povij ači su mu završavali u poderanim platnenim cipelama.

— General Wai želi da vam učini čast s nekoliko zahtjeva. Na prvom mjestu traži da prestanete sklanjati neprijateljske ranjenike.

Francis oštro pocrvenje, nervozno. — Ranjeni ne smetaju. Oni se ne mogu boriti.

Drugi nije obraćao pažnju na svećenika. — Drugo, general Wai vam, pruža privilegiju da pridonesete nešto njegovoj intendanturi. Vaš prvi prilog bit će osam stotina funti riže i sve američke konzerve u vašim magazinima.

— Mi već nemamo dovoljno hrane. — I pored svoje odluke Francis oseti kako se uzbuđuje; govorio je žustro: — Ne možete nas tako pljačkati.

Kao i ranije kapetan posade ne obrati pažnju na ovakve argumente. On je nekako stajao postrance, raširenih nogu, izgovarajući svaku riječ preko ramena, kao uvri jedu.

— Treće, vrlo je važno da očistite vaše dvorište od svih onih koje ovdje sklanjate. General Wai vjeruje da vi sklanjate dezertere iz njegove vojske. Ako je to tako, oni će biti strijeljani. Svi sposobni ljudi moraju se odmah pridružiti Waiovoj vojsci.

Ovoga puta otac Chisholm se nije bunio. Stajao je uzbuđen i blijed, stisnutih šaka, ogorčenih usplamtjelih očiju. Zrak pred njim poigravao je u crvenoj izmaglici. — A ako, recimo odbijem da postupim po ovim izvanredno umjerenim zahtjevima?

Tvrdoglavo lice pred njim skoro se osmjehnu. — To će, uvjeravam vas, biti greška. Tada ću i protiv volje morati da upravim naš top na vas i kroz pet minuta ćemo svesti vašu misiju i sve koji se u njoj nalaze na neznatnu količinu praha.

Tišina. Tri vojnika pravila su razne grimase, davali znake mlađim ženama u dvorištu. Francis sagleda hladno i jasno svoj položaj kao sliku iscrtanu na čeliku. Mora popustiti pred ovom prijetnjom uništenja, pred ovim neljudskim zahtjevima. A to popuštanje će biti samo uvod u sve veće i veće zahtjeve. Užasan napad ljutine ga savlada. Usta mu se osušiše, on upravi goruće oči ka zemlji.

— General Wai mora shvatiti da će biti potrebno nekoliko časova da se sve ove stvari za nj pripreme... i da se pripreme moji ljudi... za njihov odlazak. Koliko vremena mi on daje?

— Do sutra. — Oficir odgovori spremno. — Uz uslov da mi prije ponoći isporučite na mom položaju lične ponude u obliku konzervi, zajedno sa dovoljno dragocjenosti, koje bi mogle predstavljati prikladan poklon.

Ponovo tišina. Francis osjeti kako ga srce guši. On šlaga, tihim glasom: — Slažem se. Nemam druge alternative. Donijet ću vam večeraš vaš poklon.

— Želim da pohvalim vašu mudrost. Očekivat ću vas. I preporučujem vam da ne iznevjerite.

Kapetanov ton je bio vrlo ironičan. On se pokloni svećeniku, doviknu komandu svojim ljudima, i zdepasto odmaršira ka kedrovima.

Francis se vrati u misiju sav uzdrhtao od bijesa. Zvuk teških željeznih vratnica iza njega izazva grozničave misli. Kakva je budala samo bio u svom sudbonosnom zanosu, misleći da će umaći ovome. On... golubiji pacifista. Zaškripa zubima dok ga je obuhvaćao val za valom nemilosrdne ljutnje i prijekora samom sebi. Odjednom, on se oslobodi Josepha i nijemog skupa koji je stidljivo pretraživao njegovo lice da bi dobio odgovor na svoje strepnje.

On bi obično sve svoje probleme odnosio u crkvu ali sada nije mogao oboriti glavu i pitomo mrmljati: Gospode, patit ću i priklonit ću se. Pođe u svoju sobu i baci se ljut u pletenu stolicu. Misli su mu jurile glavom bez reda, nezauzdane blagošću i strpljenjem. Zaječa pri pomisli na svoje lijepo propovijedanje mira. Sto će se dogoditi s njegovim lijepim riječima sada? Šta će se dogoditi njima svima?

—

Još jedna stvar pade mu napamet — naprosto, glupa ludost što Polly boravi bez potrebe u misiji u ovakvo vrijeme. U pola glasa je psovao gospođu Fiske za namjetljivu uslužnost zbog koje je njegova jada stara tetka podvrgnuta ovakvim patnjama. Gospode! Činilo se, kao da su sve brige ovoga svijeta na njegovim nejakim plećima. On ustade. Nije mogao, neće se predati, ovoj ludoj prijetnji Waia i još smrtnijoj prijetnji tog topa koji je uveličan njegovom maštom, dobivao još veće džinovske razmjere, dok nije postao simbolom svih ratova i sveg okrutnog oružja koje je čovjek napravio za pokolj čovječanstva.

Dok je šetao po sobi, napet i oznojen, začu tiho kucanje na vratima. Polly uđe u sobu.

— Ne volim da te uznemiravam, Francis... ali ako imaš samo minut vremena... Ona se osmjehnu daleko, koristeći se privilegijom svojih naklonosti, da bi ga uznemirila.

— Sta je, tetka Polly? — On se pribra uz veliki napor. Možda je ona imala još neke druge vijesti, neku poruku od Waia.

— Bila bih vrlo srećna ako bi htio da probaš ovu kapuljaču. Ne bih željela da bude suviše velika. Trebalo bi da ti bude prijatna i topla za vrijeme zime. — Pred njegovim zakrvavljenim očima, ona izvadi vunenu kapu koju mu je splela.

Nije gotovo znao da li da za jeca ili da se smije. To je bilo tako nalik na Polly. Kada se spusti sudnji dan, ona će mu nesumnjivo ponuditi šalicu čaja. Ništa drugo nije preostalo no da je poslušna. Stajao je i pustio da mu preko glave isproba nedovršenu kapuljaču.

— Čini se da je dobra — mrmljala je kritički. — Možda malo suviše široka oko vrata. — Glave nakrenute na jednu stranu s dugom nabranom gornjom usnom, ona je prebrojavala petlje na pletačoj igli. — Šezdeset osam. Uzet ću po četiri. Hvala ti Francise. Nadam se da te nisam uznemirila.

Suze mi naiđoše na oči. Imao je skoro neodoljivu želju da stavi glavu na njeno tvrdo rame i da se isplače: — Tetka Polly! U takvoj sam gužvi. Sta da učinim za ime Gospoda?

Ovako, on ju je samo dugo promatrao. Promrmljao je: — Ne brini Polly, zbog opasnosti u kojoj se nalazimo.

Ona se blago osmjehnu. — Od brige mačke crkavaju. A pored toga... zar ti ne vodiš računa o nama svima?

Njena nepokolebljiva vjera u njega, bila je kao dah čistog svježeg zraka. Promatrao ju je kako uvija rad, pribada igle, i pošto mu značajno klimnu glavom, tiho se povuče. Nekako, ispod njene nemarnosti, njena obična izgleda, krilo se ipak dublje saznanje. Sada više nije sumnjao u ono šta

avniaVmA iv./MH.Oi <3

mora učiniti. Uze šešir i kaput, i polako se privuče do donjih vratnica.

Ispred misije ga zaslijepi duboka tama. Ali on se spusti Blistavim Zelenim Nefritom, putem ka gradu, brzo, ne hajući ni za kakve preprijeke.

Na Manchu kapiji oštro ga zaustaviše, i poturiše fenjer uz samo lice, a stražari ga odmjeriše. On je računao s tim da će ga prepoznati — uostalom, bio je, poznata figura u gradu — ali ipak njegova sreća bila je još veća. Jedan od ova tri vojnika bio je Shonov sljedbenik koji je radio s njim za sve vrijeme epidemije. Čovjek je garantirao za njega odmah, i poslije kratka razgovora sa svojim drugovima, složio se da ga odmah odvedu kod poručnika.

Ulice su bile puste, zakrčene mjestimično kršom, i zlokobno tihe. Iz udaljenog istočnog kraja dopiralo je povremeno puškanje. Dok je svećenik slijedio brze korake svoga vodiča, imao je vedri osjećaj krivice.

Shon se nalazio u svojim starim prostorijama u kantonu, odmarajući se na kratko, potpuno obučen, na istom poljskom krevetu koji je nekad pripadao dr Tullochu. Bio je neobrijan, povijači su mu bili blatnjava, a tamni umorni podočnjaci okruživali su mu oči. Kad Francis uđe on se podboči na lakat.

— Gle! — reče lagano. — Sanjao sam o vama, dragi moj prijatelju, i o vašoj divnoj kući gore na brijegu.

On se izvuče iz postelje, upali svjetiljku, i sjede za sto. — Želite li možda čaj? Ni ja, neću. Ali sam veoma sretan što vas vidim. Žalim što vas ne mogu upoznati sa generalom Naianom. On sada baš rukovodi jednim napadom na istočnom kraju ... ili možda strijelja špijune. On je veoma prosvijećen čovjek.

Francis sjede za sto, još uvijek šutke. Dovoljno je poznavao Shona i pusti ga da se ispriča. A večeras je ovaj imao da kaže manje no obično. On rezervirano pogleda u svećenika.

— Zašto ništa ne pitate, moj prijatelju? Došli ste ovamo po pomoć koju vam ne mogu dati. Trebalo je da stignemo u vašu misiju prije dva dana, ali u tom slučaju bi nas veselo raznijela u komade ona prokleta Sorana.

— Mislite na top?

— Da, top — odgovori Shon uz učtivu ironiju. — Poznajem ga suviše dobro već godinama ... prvobitno je dospio s jedne francuske topnjače. General Hsiah ga je prvi imao. Dvaput sam ga oduzeo od njega, uz veliku muku, ali svaki put bi ga otkupio od mog komandanta. Onda je Wai imao konkubinu iz Pekinga koja ga je koštala dvadeset hiljada srebrnih dolara. To je bila dama iz Jermenije, vrlo lijepa i zvala se Sorana. Kada je prestao da prema njoj gaji naklonost on ju je zamijenio sa Hsiahom za ovaj top. Vidjeli ste jučer, kad smo pokušali da ga zarobimo. Nije moguće ... učvršćen je ... preko otvorena prostora ... a mi smo sa našim papaf baterijama koje

nas štite. Možda ćemo zbog njega da izgubimo rat... i to baš onda kada ja lično napredujem kod generala Naina.

Pauza. Svećenik reče kruto: — A ako, pretpostavimo, postoji mogućnost da se zarobi top?

— Ne. Nemojte me nagovarati — Shon odmahnu glavom uz prikrivenu ogorčenost.
— Ali, ako ikada doprem do tog nedostojnika uništiti ću ga za uvijek.

— Mi možemo da pridemo sasvim blizu topa. Shon namjerno podiže glavu, odmjeravajući

Francisa pogledom. Iskra uzbuđenja ga oživi. Čekao je.

Otac Chisholm se naže naprijed, stisnuvši usne. — Ove večeri pod prijetnjom da će pucati u misiju, Waiov oficir koji komandu je posadom topa, naredio mi je da mu donesem hrane i novac prije ponoći.

On nastavi, gledajući u Shona, i zatim naglo prekide, svjestan da više ne treba ništa reći. čitavu minutu nitko nije ništa rekao. Shon je razmišljao, iza svoje maske bezbrižnosti. Najzad on se osmjehnu — bar mu preko mišića lica prođe nešto poput osmjeha, ali nikakva humora nije bilo u njegovim očima.

— Moj prijatelju, moram i dalje da vas smatram kao manu s neba.

Oblak prijeđe preko snuždena svećenikova lica. — Ja sam večeras zaboravio na nebo.

Shon klimnu glavom ne razmišljajući o ovoj primjedbi. — Sada me slušajte, i reći ću vam šta ćemo učiniti.

Jedan sat kasnije Francis i Shon pošli su iz kantona i kroz Manchu vratnice ka misiji. Shon je promijenio uniformu i navukao plavu iznošenu bluzu i kuli hlače, zadignute do koljena. Ravan šešir pokrivao je glavu. Na leđima je nosio veliku vreću, gusto ušivenu. Iza njega, na razdaljini od nekih tri stotine koraka, išlo je nijemo dvadesetak njegovih ljudi.

Na pola puta, uz Blistavi Zeleni Nefrit, Francis dodirnu svog druga po ruci. — Sad je red na mene.

— Nije teško. — Shon podiže zavežljaj nježno na drugo rame. — A ja sam možda više navikao na ovo no vi.

Stigli su do zaklona zidova misije. Nikakva svjetlost nije se vidjela, obrisi koji su opasavali sve što je volio ležali su u sjeni i nezaštićeni. Tišina je bila apsolutna. Odjednom, iz svoje lođe, on začu melodično izbijanje američkog sata koji je poklonio Josephu za vjenčanje. On izbroja automatski. Jedanaest sati.

Shon izdade svojim ljudima posljednje instrukcije. Jedan od njih, čučajući uza zid, potisnu kašalj koji se razliježe poput jeke preko brijega. Shon ga izgrdi žestokim šapatom. Ljudi nisu bili važni. Važno je bilo da Shon i on moraju sami uraditi ono što je bilo bitno. On osjeti da njegov prijatelj gleda u njega kroz nijemu tamu.

— Je li tačno znate šta će se desiti?

— Da.

— Kada ja ispalim u kantu sa benzinom, ona će se odmah zapaliti i eksplodirati bezdimni barut. Ali prije toga, čak prije no što podignem pištolj morate početi uzmicati. Morate se dobro udaljiti. Potres će biti strašan. — On zastade. Hajdemo, ako ste spremni. I za ime vašeg Gospoda s neba držite daleko vašu baklju od vreće.

Pribirajući se, Francis izvadi šibice iz džepa i pusti da se presječena trska zapali. Zatim, dižući je visoko, on izađe iz zaklona zida misije i pođe otvoreno ka kedrovu gaju. Shon je išao za njim, kao sluga, noseći vreću na leđima, i stenjući pod njenom težinom, vodeći računa da pravi galamu.

Razdaljina nije bila velika. Na ivici gaja on se zaustavi i doviknu u opreznu tišinu nevidljiva drveća:

— Došao sam na zahtjev. Odvedite me vašem vođi.

Šutnja. Zatim odmah kraj njih, nagli pokret. Francis se okrenu i ugleda dva Waiova čovjeka kako stoje u jezeru dimijiva svjetla.

— Očekuju te, čarobnjače. Produži bez straha. Straža ih sprovede kroz labirint plitkih jarkova i oštih bambusovih pritki do centra gaja. Ovdje svećeniku srce za trenutak zastade. Iza grudobrana od zemlje, i grana drveća, posade lijeno rasturene, stajao je dugački top.

— Je li ste donijeli sve što se od vas tražilo? Francis prepoznade glas svog ranijeg posjetioca. On spremnije šlaga ovoga puta.

— Donio sam dosta konzervi... koje će vam se svakako dopasti.

Shon pokaza na vreću, približavajući se, još bliže do topa.

— To nije bio tako veliki teret. — Kapetan posade izađe na svjetlo.

— Je li ste donijeli i novac?

— Da.

— Gdje je? — Kapetan opipa Vrh vreće.

— Nije tamo. — Francis je brzo govorio, naglo. — Novac je u mom novčaniku.

Kapetan je gledao u njega, ometan u ispitivanju vreće, lica obasjana očitom pohlepom. Grupa vojnika se skupila, lica uprtih u svećenika.

— Slušajte, svi vi — Francis zadrža njihovu pažnju uz očajnički napor. Mogao je primjetiti kako se Shon neprimjetno privlači ivici sjene, bliže, još bliže topu. — Molim vas — preklinjem vas, nemojte dirati nas u misiji.

Prezir se ukaza na kapetanovu licu. On se osmjehnu pogrdno. — Neće vas nitko dirati... do sutra. — Netko se nasmija u pozadini. — Onda ćemo prvo zaštititi vaše žene.

Francisa steže srce. Shon, kao da je iscrpljen, spusti vreću na ležište topa. Pretvarajući se da briše znoj sa čela, on se malo vrati ka svećeniku. Grupa vojnika povećala se i već postajala nestrpljiva. Francis se trudio da dobije još minut vremena za Shona.

— Ja ne sumnjam u vašu riječ ali bih veoma cijenio da dobijem i neko osiguranje od generala Wai.

— General Wai je u gradu. Vidjet ćete ga kasnije.

Kapetan je govorio otsječno i priđe naprijed da uzme novac. Iskosa Francis ugleda Shonovu ruku kako se zavlači ispod bluze. Dolazi sad, pomisli. Istoga trenutka on začu pucanj iz revolvera i udarac metka o kantu u vreći. Pripremljen za potres nije mogao shvatiti. Eksplozije nije bilo. Shon brzo, jedno za drugim, opali još tri puta u kantu. Francis ugleda kako se benzin prosipa preko vreće. Pomisli, sa bolesnim razočaranjem a ipak brže od pucnjeva: Shon se prevario, metci neće zapaliti benzin ili možda su mu stavili u kantu samo kerozin. Sada ugleda Shona kako puca u gomilu, kako pokušava da oslobodi svoj pištolj, kako beznadno dovikuje svojim ljudima da se ubace. Ugleda kapetana i još nekih dvanaestak vojnika kako mu se približuju. Sve se odigralo brzo kao što je i mislio. Osjeti poslednji, pustošeći val ljutnje i očaja. Namjerno, kao da baca udicu, on povuče ruku unazad i baci svoju baklju.

Tačnost njegova pogotka bila je divna. Plamen se uzdiže kao kometa kroz noć i udari o natopljenu vreću tačno u centar. U istom trenutku zapahnu ga talas zvuka i svjetla. Više je osjetio blistavi prasak kad je zemlja eksplodirala i između užasne detonacije nalet zraka koji pali odbaci ga unazad u mrak. Nikad ranije nije gubio svijest. Sad mu se činilo da pada, pada u prostor i tminu, da grčevito traži uporište i ne nalazeći ga, propada uništen, u zaborav.

Kad mu se vratila svijest vide da leži opružen na otvorenom, slab ali neozlijeđen, i da ga Shon vuče za uši da bi ga vratio svijesti. On kao kroz maglu ugleda crveno nebo nad sobom. Čitav kedrov gaj bio je u plamenu, pucao i besnio kao lomača.

— Je li je top uništen?

Shon presta da ga vuče i ustade, sa olakšanjem.

— Da, gotov je. I nekih tridesetak Waiovih vojnika raznijeti s njim. — Zubi su mu se bijelili na oprljenu, čađavu licu. — Prijatelju moj, čestitam. Nikad nisam vidio tako divno ubijanje u životu. Još jedno takvo i možete me pridobiti za kršćanina.

Slijedećih nekoliko dana unese užasnu smetenost uma i duha u oca Chisholma. Fizička reakcija ove avanture gotovo ga je slomila. On nije bio žilavi heroj iz romantičnih priča već zdepast mali čovjek kratka daha, već preko četrdesete. Bio je sav omamljen i potresen. Glava ga je tako uporno boljela da je morao da se po nekoliko puta na dan odvuče u svoju sobu i zaroni čelo u mlaku vodu u vrču. A preko ove tjelesne patnje mučio ga je još veći strah u duši, kaotično miješanje trijumfa i kajanja, teško i bezdušno čuđenje, da on, svećenik Gospoda, može dići ruku da bi pobio svoju subraću. Nije gotovo uopće mogao naći samoopravljanja zbog sigurnosti svojih ljudi. Najčudnija bura je bjesnila pri sjećanju na vlastitu nesvjesticu od udara eksplozije. Zar je smrt takva? Totalni zaborav...

Nitko osim Polly nije sumnjao da je on uopće napuštao te noći misiju. On je mogao samo osjetiti njen miran pogled kako ga prati počev od njegove nijeme i smanjene prilike do nagorjelih panj eva kedrova koji su sada označavali ostatke utvrđenja. Beskrajno razumijevanje osjećalo se u banalnoj frazi kojom mu se obratila:

— Netko nam je učinio veliku uslugu, što je uklonio onu dosadu.

Borbe su se nastavile na periferiji grada i bregovima na istočnoj strani. Četvrtog dana izvještaji koji su pristizali u misiju već su pokazivali da se borba okreće na štetu Waia.

Kraj te nedjelje bio je siv i oblačan, s teškim oblacima. U subotu se puškaranje u Paitanu svelo samo na nekoliko povremenih čarkanja. Promatrajući sa svoga balkona, otac Chisholm ugleda redove prilika u zelenim Wai uniformama kako odstupaju od Sjevernih vrata. Mnogi od njih odbacili su svoje oružje u strahu da će biti zarobljeni i strijeljani kao pobunjenici. Francis je znao da je ovo znak da Wai gubi i da neće biti u stanju da napravi kompromis sa generalom Naianom.

Ispred misije, iza gornjeg zida gdje su ih bambusove trske sklanjale od pogleda iz grada, skupio se izvjestan broj ovih razbijenih vojnika. Njihovi glasovi, neodređeni, i jasno uplašeni mogli su se čuti i u misiji.

Oko tri sata poslijepodne sestra Clotilda pojavi se pred ocem Chisholmom s novim uzbuđenjem, dok je on šetao dvorištem, suviše uznemiren da bi se odmarao.

— Anna baca hranu preko gornjeg zida. — Ona je optužujući rastezala. — Uvjerena sam da je njen vojnik tamo... oni su razgovarali.

Njegovi nervi već su bili na ivici. — Nema nikakve štete ako se hrana daje onima kojima je potrebna.

— Ali on je jedan od onih užasnih koljača. Oh, mi ćemo svi biti poklani u našim posteljama!

— Nemojte toliko mnogo misliti o vašem grlu

— on planu uznemiren. — Mučeništvo je lak put u carstvo nebesko.

Kad se spustio sumrak, gomile poraženih Waiovih vojnika pokuljaše kroz gradske kapije. One stigoše do mosta Manchu, gurajući se putem uz Blistavi Zeleni Nefrit pored misije u velikom neredu. Na prljavim licima ljudi ogledala se panika bjekstva.

Iduće noći bile su ispunjene tamom i neredom, uzvicima i pucnjevima, konjima koji su galopirali i plamenovima baklji s udaljenih ravnica. Svećenik je promatrao s čudnom tugom to sve s donjih vratnica misije. Odjednom, dok je tamo stajao, on začu iza sebe pažljive korake. Okrenu se. Kao što je to gotovo i očekivao, bila je to Anna, zakopčana kaputa do ispod brade, sa zavežljajem u rukama.

— Kuda odlaziš, Anna?

Ona se povuče uz prigušeni krik, ali odmah ponovo ovlada svojom namrgođenom smjelošću.

— To je moja stvar.

— Nećeš da mi kažeš?

— Ne.

Njegovo raspoloženje se smirilo, položaj izmijenio. Kakve će koristi imati od primoravanja?

— Ti si odlučila da nas napustiš, Anna. To je očigledno. I ništa, što bih ja rekao ili učinio, to ne može izmijeniti.

Ona reče gorko: — Sada ste me uhvatili. Ali idući put nećete.

— Nema potrebe da čekaš idući put, Anna.

— On izvadi ključ iz svog džepa i otključa kapiju.

— Slobodna si da odeš.

Mogao je vidjeti kako se trгла od čuđenja i osjetiti pogled tih punih, žarkih očiju. Zatim, bez riječi zahvalnosti ili oproštaja, ona dohvati svoj zavežljaj i polete kroz otvor. Njena prilika u trku se izgubi na zakrčenom putu.

Stajao je, gologlav, dok je ova rulja prolazila kraj njega. Sada se povlačenje pretvorilo u divlji bijeg glavom bez obzira. Odjednom se začuše snažni povici, i on ugleda u nemirnom svjetlu podignutih baklji grupu ljudi na konjima. Oni su se brzo približavali, probijajući se kroz sporu, pješačku rulju, koja ih je ometala. Kada su stigli do vratnica jedan od jahača trgnu svog oznojenog ponija da stane. Po svjetlu baklje svećenik ugleda nevjerojatno zlo, lice kao u mrtvačke glave s uskim prorezima očiju i niskim, zabačenim čelom. Konjanik mu doviknu uvrijeđu prepunu mržnje, zatim podiže ruku uz trenutnu, smrtnu prijetnju. Francis se ne pokrenu. Njegova savršena nepomičnost, ravnodušnost i rezignacija čini se da je omela drugoga. Dok je za trenutak oklijevao, izdaleka se čuše povici: — Naprijed, naprijed Wai... u Touenlai... oni dolaze!

Wai spusti ruku, držeći oružje, uz čudni fatalizam. Obadajući konja dalje, on se sagnu u sedlu i jetko pijunu u lice svećenika. Noć ga proguta.

Slijedećeg jutra, koje je osvanulo vedro i sunčano, zvona misije veselo su bružala. Fu se popeo na zvonik, po vlastitom nahođenju. On je vukao dugačko uže, prorijeđena brada mu se lepršala od oduševljenja. Većina izbjeglica bili su spremni da pođu kućama, vesela lica, čekajući samo riječ Oca misije prije no što krenu. Sva djeca su se nalazila u dvorištu, smijala i igrala, pod nadzorom Marthe i

MariaVeronice koje su toliko već prešle preko svojih razmimoilaženja da su mogle stajati jedna od druge na udaljenosti od šest stopa.

Čak se i Clotilda igrala, najveselija od svih, skačući za loptom, trčeći s mališanima i smijući se. Polly, uspravno sjedeći na svom omiljenom mjestu u povrtnjaku, motala je novi ovitak vune, kao da se život odvija sasvim normalno.

Kada je otac Chisholm lagano sišao niz stepenice svoje kuće, Joseph ga radosno dočeka, noseći dijete punih obraza na ruci. — Prošlo je, gospodaru. Pobjeda za Nainove. Novi general je zaista velik. Nema više rata u Paitanu. On to obećava. Mir za sve nas. — On je nježno ljuljao bebu, trijumfalno. — Nema više borbi, dragi mali Joshua, nema više suza i krvi. Mir! Mir!

Neobjašnjivo, krajnja tuga obuhvati svećenikovo srce. On nježno dohvati bebu za obraz, mek i zlatan, palcem i kažiprstom. Priguši svoj uzdah i osmjehnu se. Svi su trčali sada k njemu, njegova djeca, ljudi koje je volio — koje je, po cijenu svog najdražeg principa, spasio.

X

Kraj januara donio je prve slavne plodove pobjede u Paitan. I Francis osjeti olakšanje što je tetka Polly pošteđena tog prizora. Ona je otišla za Englesku nedjelju dana ranije, i, iako je rastanak bio težak, u srcu je znao da je mudrije što odlazi.

Tog jutra na putu od ambulante razmišljao je o dugačkom redu za rižu. Juče se je pružao duž čitavog zida misije. Wai, bijesan zbog poraza, spalio je svaku stabljiku žita, čitave milje unaokolo. Berba indijskog krumpira bila je siromašna. Rižina polja, što su ih obrađivale samo žene, dok je muškarce i volove rekvirirala vojska, dali su manje od polovine uobičajena prinosa. Svega je bilo malo, i sve je bilo skupo. U gradu su se cijene konzervi povećale za pet puta. Cijene su svakog dana rasle.

On požuri u prepunu zgradu. Sve tri sestre bile su tamo, svaka s drvenom mjericom i crnom lakiranom kutijom riže zauzete beskonačnim odmjeravanjem tri unce riže, stavljajući ih u prinесene zdjele.

Promatrao ih je. Njegovi ljudi bili su strpljivi, sasvim nijemi. Ali pokreti suhih zrnaca stalno su šuštali u prostoriji. On reče tiho MariaVeronici: — Ne možemo ovako da izdržimo. Sutra ćemo morati da prepolovimo slijedovanje.

— Vrlo dobro. — Ona napravi pokret da se slaže. Na njoj se ogledao napor ovih posljednjih nedjelja, učini mu se da izgleda neobično blijedo. Držala je pogled na kutiji.

On pođe vanjskim vratima, jednom ili dvaput, prebrojavajući. Najzad, na njegovo olakšanje, red počeo da se prorijeđuje. Ponovo prijeđe dvorištem i spusti se u podrum, pregledavajući iznova njihove zalihe. Srećom ih je poručio kod gospodina Chia još prije dva mjeseca i ta je isporuka stigla. Ali zalihe riže i krumpira, namirnice koje su upotrebljavali u velikoj količini, bile su opasno male.

Razmišljao je. Iako su cijene bile ogromne, hrana se još uvijek mogla kupiti u Paitanu. On se odjednom odluči da po prvi put u historiji misije, telegrafiše društvu za pomoć.

Nedjelju dana kasnije dobio je telegrafski odgovor:

„Sasvim neizvodljivo da se doznači novac. Molimo da imate na umu da smo u ratu. Vi niste, i stoga ste veoma sretni. Sasvim zauzet poslovima Crvenog Križa. Najbolji pozdrav. Anselm Mealev.”

Francis zgužva zeleni papirić, ne mijenjajući ništa u izrazu lica. To poslijepodne prikupio je sva moguća financijska sredstva misije i otišao u grad. Ali sad je već bilo kasno — nije mogao ništa kupiti. Tržnica žitom bila je zatvorena. Glavne trgovine iznosile su samo minimum kvarljivih proizvoda — lubenice, rotkive, i sitnu ribu.

Uznemiren, on zastade kod misije u ulici Fenjera, gdje je dugo razgovarao sa dr Fiskeom. Zatim, na putu kući, on posjeti i gospodina Chia.

Gospodin Chia dočeka Francisa. Zajedno su ispili čaj u maloj zastakljenoj kancelariji koja je mirisala na začine, mošus i kedrovinu.

— Da — složi se ozbiljno g. Chia, kad su sasvim prodiskutirali nestašicu. — To pitanje izaziva malu zabrinutost. G. Pao je otišao u Chekkow da pokuša nabaviti izvjesna uvjeravanja od nove vlade.

— S nekim izgledima na uspjeh?

— Sa svim izgledima — dodade mandarin približavajući se cinizmu najvećem što ga je otac Chisholm ikada čuo: — Ali uvjeravanja nisu isto što i zalihe.

— Kažu da žitnica ima mnogo tona rezervnog žita.

— General Naian je uzeo svaku mjericu za sebe. On je opljačkao svu hranu iz grada.

— Ali on, svakako — otac misije je govorio zabrinuto — ne može ostaviti narod da gladije. Obećao im je velike nagrade ako se budu borili za njega.

— Sada je blago izrazio uvjerenje da bi mala depopulacija mogla koristiti zajednici.

Šutnja. Otac Chisholm primjeti: — Pravi je spas što će dr Fiske imati velike zalihe. Njemu su obećali tri barke iz štaba u Pekingu.

— Ah! Ponovo tišina.

— Vi sumnjate?

Gospodin Chia odgovori svojim nježnim osmijehom. — Od Pekinga do Paitana ima dvije hiljade lja. I mnogo gladnih na putu. Po mom skromnom mišljenju, moj dragi, poštovani prijatelju, moramo se pripremiti za šest mjeseci najvećih teškoća. Ovo se događa u Kini. Ali što s tim? Mi ćemo otići. Kina ostaje.

Idućeg jutra otac Chisholm bio je primoran da vrati ljude iz reda za rižu. Srce mu se cijepalo da to učini, ali je ipak morao zatvoriti vrata. On dade instrukcije Josephu da napiše objavu da slučajevi krajnje bijede mogu ostaviti svoja imena u lođi. On će onda lično ispitati stvari.

U kući počeo praviti plan za racioniranje namirnica u misiji. Slijedeće nedjelje počeo ga je provoditi. Kada je počela da se primjenjuje ova shema, djeca su se prvo čudila, zatim negodovala a onda se prepustila nekoj zbunjenoj tuposti. Bili su letargični, i stalno su tražili još prilikom objeda. Nedostatak šećera i škroba čini se da im je nanosio najviše neprijatnosti. Gubili su u težini.

Iz metodističke misije nisu dobili nikakvih vijesti o novim zalihama. Džunke su već kasnile preko tri nedjelje i strah dr Fiskea bio je suviše velik da ga se ne bi zapazilo. Njegova kuhinja bila je zatvorena već više od mjesec dana. U Paitanu ljudi su imali trom izgled, teško apatični. Na licima nije bilo vedrine, ni živosti u pokretima.

Zatim je počelo postupno a zatim sve snažnije: vječna transmigracija, stara isto koliko i Kina, nijemi odlazak ljudi i žena s djecom iz grada ka jugu. Kada je otac Chisholm ugledao ovaj znak srce mu se sledi. Strašna vizija njegove male zajednice, iscrpljene u posljednjem stadijumu gladovanja. On odmah izvuče pouku, brzo, iz spore povorke koja se sada formirala pred njegovim očima.

Kao i u danima kuge, on pozva Josepha, porazgovori s njim i posla ga po hitnom poslu. Sutradan poslije Josephova odlaska, on ode u blagovaonicu i naredi da se djeci da još jedna porcija riže. U ostavi je preostala još posljednja kutija smokava. On pođe uz dugi sto i svakom djetetu dade ljepljiv slatki zalogaj.

Ovaj znak bolje ishrane razvedri zajednicu. Ali Martha promatrajući skoro praznu ostavu u podrumu i oca Chisholma, mucala je zbunjeno:

— Sta se događa, oče? Ima nešto... nisam sigurna.

— Znat ćeš u subotu, Martha. U međuvremenu, molim, reci Časnoj Majci da ćemo produžiti s ovom povećanom porcijom riže sve do kraja nedjelje.

Martha ode da izvrši ovu poruku, ali nije mogla nigdje da pronađe časnu majku. To je bilo čudno.

Čitavo to poslijepodne MariaVeronica nije se pojavljivala. Ona se nije pojavila ni na svom času tkanja, koji je uvijek održavala srijedom u korparnici. U tri sata nitko je nigdje nije mogao pronaći. Možda je to bila griješka. Nešto poslije pet, ona se pojavi u blagovaonici na svojoj dužnosti kao i obično, blijeda i sabrana, ne pružajući nikakva objašnjenja za svoje odsustvo. Ali te noći u samostanu, i Clotilda i Martha bile su probuđene čudnim zvukom koji je dopirao, sasvim sigurno iz sobe MariaVeronice.

Iznenadene, one su o ovome razgovarale šapatom sutra izjutra u uglu praonice rublja, promatrajući Časnu Majku kroz prozor kako prelazi dvorištem, dostojanstvena i uspravna, a ipak sporije no inače.

— Najzad se slomila — Marthine riječi su nekako bile uklještene. — Blagoslovljena Bogorodice, jesi li je čula kako jeca prošle noći?

Clotilda je cijedila rublje. — Možda je imala vijesti o velikom nemačkom porazu o kome mi još nismo čule.

— Da, da... mora da je nešto strašno — Marthino lice se odjednom napući. — Zaista, samo da nije tako prokleta Nijemica, gotovo bih je mogla požaliti.

— Nikada je ranije nisam čula da plače — Clotilda je razmišljala, neodlučno uvijajući prste. — Ona je ponosita žena. To mora da joj pada dvostruko teže.

— Ponos ide ispred pada. Zar bi ona imala suosjećaj a prema nama, da smo mi prve popustile? Ipak moram priznati — bah! Nastavimo da glačamo.

Rano u nedjelju izjutra, misiji se približavala mala povorka jahača, krivudavo se spuštajući s planina. Primivši od Josepha izvještaj o njihovu dolasku, otac Chisholm požuri ka lođi da dočeka LiuChia i njegova tri druga iz sela Liu. On zgrabi ruke starog pastira kao da ih nikada neće pustiti.

— Ovo je pravo milosrđe. Dobri Gospod će vas za ovo blagosloviti.

LiuChi se osmjehnu, naivno sretan zbog toplog prijema. — Došli bismo i ranije. Ali nam je trebalo mnogo vremena da prikupimo poni je.

Tu se nalazilo možda trideset niskih čupavih planinskih poni ja, zauzdanih ali bez sedla s korpama postavljenim preko leđa. Oni su zadovoljno žvakali otkose suhe trave koja je bila za njih prostrta. Svećenik se raspoloži. On je nutkao četvoricu ljudi s osvježenjem koje je Josephova žena već pripremila u lođi, govorio im da se moraju odmoriti poslije jela.

On zateče Časnu Majku u sobi za rublje kako nijemo vadi svježe bijelo rublje za ovu nedjelju: stolnjake, posteljno rublje i ručnike, i dodaje ih Marthi, Clotildi i jednoj djevojčici starijem đaku. On više nije pokušavao da prikrije svoje zadovoljstvo.

— Moram vas pripremiti za promjenu. Zbog prijetnje gladi selimo u selo Liu. Tamo ćete imati svega, uvjeravam vas. — On se osmjehnu. — Sestra Martha, isto tako ćete tamo naučiti mnogo načina za pripravljanje planinske ovčetine. Znam da ćete uživati u tome. A što se tiče djece ... to će biti divan odmor.

Za trenutak zavlada opće iznenađenje. Zatim se i Martha i Clotilda osmjehnuše, svi jesne da im predstoji promena u monotoniji ovog života i već obuhvaćene uzbuđenjem ove predstojeće avanture.

— Nesumnjivo da očekujete da budemo organizirani za pet minuta — prijateljski je gundala Martha, bacivši pogled, po prvi put poslije toliko nedjelja, na časnu majku, kao da očekuje njeno odobrenje.

To je bio prvi blagi znak pomirenja. Ali MariaVeronica stojeći tu, bezbojna lica, nije na to odgovorila nikakvim znakom.

— Da, morate biti brze. — Otac Chisholm je govorio gotovo veselo. — Mali se mogu smjestiti u korpe. Ostali se moraju naizmjenično mijenjati

— hodati i jahati. Noći su tople i lijepe. LiuChi će voditi računa o vama. Ako danas pođete trebalo bi da stignete u selo kroz nedjelju dana.

Clotilda se zakikota. — Bit ćemo kao jedno od plemena u Egiptu.

Svećenik potvrdi. — Josephu ću dati korpu s mojim golubovima. Svake večeri mora pustiti jednog da mi donese poruku o vašem putu.

— gto? — I Martha i Clotilda uzviknuše u glas. — Zar ne idete i vi sa nama?

— Ja ću možda doći kasnije. — Francis je bio sretan što one žele da bude s njima. — Vidite, netko mora ostati u misiji. Časna Majka i vas dvije bićete pioniri.

MariaVeronica reče tiho: — Ja ne mogu da idem.

Zavlada tišina.

Prvo je pomislio da je to nastavak njene čudi, da ne želi da pođe s druge dvije, ali jedan pogled na njeno lice bio mu je dovoljan da vidi da se radi o drugom nečem.

On reče nagovarajući: — To će biti prijatan put. Promjena će vam koristiti.

Ona lagano odmahnu glavom. — Bit ću prinuđen da pođem na mnogo duži put... ubrzo.

Još duža pauza. Zatim, stojeći vrlo mirno, ona reče bezbojnim glasom, lišenim osjećaja: — Moram se vratiti u Njemačku ... da uredim prenos mog imanja... na naš red... — Gledala je u daljinu. — Moj brat je poginuo u ratu.

Ranija putnja bila je duboka, ali sada zavlada smrtna tišina. Clotilda je bila prva koja je briznula u plač. Zatim Martha, kao uhvaćena životinja u zamci, obori nevoljno glavu suosjećajući. Otac Chisholm je gledao s jedne na drugu u dubokoj tuzi, i zatim se tiho udalji.

Dvije nedjelje poslije odlaska grupe u selo Liu, postavi se dan odlaska MariaVeronica pred njega s nevjericom. Posljednje informacije iz sela, primljene putem golubapismonoše pokazivale su da su djeca primitivno ali udobno smiještena i odličnom zdravlju zbog planinskog zraka. Otac Chisholm je imao razloga da sam sebi čestita na svojoj ideji. A ipak, dok je išao pored MariaVeronice niz pristanišne stepenice, s dva nosača ispred njih, s dugačkim štapovima kojima su pridržavali njen prtljag na ramenima, on osjeti očajnu beznadnost.

Stajali su na molu dok su ljudi smještali zavežljaje u barku. Iza njih se pružao grad, žamoreći mirno, ostavljen. Ispred njih na sredini rijeke, nalazila se džunka. Sivosmeđa voda, zapljuskujući trup broda, pružala se sve do sivog horizonta.

Nije mogao naći riječi da bi iskazao što misli. Ona mu je uvijek toliko mnogo značila, ova plemenita i mila žena, sa svojom pomoći, ohrabrenjem i drugarstvom. Budućnost se pružala pred njima, neodređeno, budućnost ispunjena njihovim zajedničkim radom. Mada je neočekivano odlazila, izgledalo je gotovo kradom, u sumaglici, i neizvjesnosti.

On uzdahnu najzad, osmjehnuvši joj se, uznemiren. — Čak i ako moja zemlja ostane u ratu s vašom... ne zaboravite... ja nisam vaš neprijatelj.

Ovaj umjereni iskaz bio je tako nalik na njega i sve ono čemu se divila kod njega, i poljuljao je njenu odlučnost da bude snažna. Dok je gledala na njegovu mršavu priliku, uvučeno lice i prorijeđenu kosu, suze joj zamračiše lijepe oči.

— Moj dragi... dragi prijatelju ... nikada vas neće zaboraviti.

Ona mu još jednom toplo steže ruku, i brzo uđe u mali čamac, koji je trebalo da je odnese na džunku.

Stajao je tamo, oslanjajući se na svoj stari šareni kišobran, očiju stisnutih zbog bljeska vode, sve dok se brod ne pretvori u tačku, ploveću tačku koja se gubila iza obrisa neba.

Da ona i ne zna, stavio je među njen prtljag malu antičku figuru španjolske Bogorodice koju mu je dao otac Tarrant. To je bilo jedino što je imao od vrijednosti. Ona joj se često divila.

On se okrenu i lagano i mukotrpno krenu kući. U vrtu koji je ona stvorila i toliko voljela, on zastade, zahvalan za tišinu i mir. U zraku se osjećao miris ljiljana. Stari Fu, vrtlar, njegov jedini drug u napuštenoj misiji, potkresivao je žbunje azaleje nježnim, umornim rukama. On se osjeti iscrpljenim od svega što je nedavno proživio. Jedno poglavlje u njegovu životu se završilo; po prvi put on neodređeno osjeti da stari. Sjede na klupu ispod banjan drveta, spusti laktove na sto od borovine, koji je ona tu postavila. Stari Fu, potkresavajući azaleje pretvarao se da ga ne primjećuje, kada je trenutak kasnije, spustio glavu na ruke.

XI

Široko lišće banjan drveta još uvijek ga je zaklanjalo dok je sjedio za vrtnim stolom i prevrćući stranice svog dnevnika rukama koje su, čudnom opsjenom, bile išarane venama i neodređeno podrhtavale. Prirodno, stari Fu ga više nije promatrao, možda

samo kroz neku pukotinu na nebu. Umjesto njega, dva mlada vrtlara nadvijala su se na gredicu azaleja, dok je otac Chou, kineski svećenik, malen, nježan i smjieran, šetao sa svojim brevijarom na nužnoj razdaljini, i bacao na njega tople smeđe sinovljeve poglede.

Po avgustovskom suncu dvorište misije je svjetlucalo od suhe svjetlosti poput iskra u zlatastu vinu. S igrališta sretni uzvici djece za vrijeme odmora služili su mu za određivanje vremena: jedanaest časova. Njegova djeca, ili bolje reći — on se suho ispravi, — djeca njegove djece. .. Kako je nepravedno vrijeme samo proletjelo kraj njega, bacajući godine u njegovo krilo, jednu za drugom, suviše brzo, da bi ih sve mogao svrstati.

Vedro.crveno lice, puno i s osmijehom, uplovi u njegov odsutan pogled, iznad čaše mlijeka. On se silom namršti, kada se majka Mercy Mary približila, nestrpljiv što ga podsjeća na godine još jednom svojom pažnjom. On je imao tek šezdeset sedam, pa, šezdeset osam idućeg mjeseca... skoro ništa... a bolje se osjećao od svakog mladića.

— Zar vam nisam rekao da mi to ne donosite? Ona se nasmija blago — snažna, vrijedna i

puna. — Danas vam je potrebno, oče, ako već insistirate da pođete na taj dugački nepotrebn put. — Ona zastade. — Ne razumijem zašto otac Chou i dr. Fiske ne bi mogli poći sami? —■ Ne znate?

— Ne zaista.

— Draga Sestro, to je vrlo rđavo. Mora da vam se mozak razdvaja. — Ona se nasmija nedužno i pokuša da ga nagovori.

— Je li da kažem Joshui da ste odlučili da ne idete?

— Recite mu da osedla ponije kroz jedan sat. On je otprati pogledom, odmahujući prijekorno

glavom. Ponovo se osmjehnu, uz suhi trijumf čovjeka koji je istjerao svoje. Zatim, uzimajući gutljaj po gutljaj mlijeka, bez ikakvih grimasa — pošto je ona sad otišla, on nastavi sa svojim ležernim pregledom dnevnika pred sobom. To je bila navika kojoj se nedavno prepustio, neka vrsta voljne retrospekcije, koju je evocirao okretanjem izlizanih i iskrzanih stranica, nasumce.

Ovog jutra su se stranice otvorile, začudo, prvo na datumu Oktobra 1917:

„I pored sve boljih prilika u Paitanu, dobrog prinosa riže i sigurnog povratka mojih malih iz sela Liu, u posljednje vrijeme bio sam neraspoložen; a ipak, danas mi je jedan jednostavan incident pružio veliku sreću.

Bio sam odsutan četiri dana zbog godišnje konferencije koju je papinski prefekt smatrao potrebnim sazvati u Sensiangu. Zbog toga što smo najudaljenija stanica u vikarijatu, mislio sam da sam imun od ovakvih piknika. I zaista, mi smo misionari tako razbacani i tako nas je malo — samo otac Surette, nasljednik jadnog Thibodeau, tri Chekkow svećenika Kineza i otac Van Dwyn, Holanđanin iz Rakaia, tako da je ova prilika izgledala jedva vrijednom duga putovanja rijekom. Ali postojala je i „razmjena mišljenja." I prirodno, ja sam govorio indiskretno protiv „agresivnih metoda pokrštavanja", još se naljutio i citirao rođaka g. Pao: „Vi misionari dođete sa Vašom Biblijom a odlazite s komadom naše zemlje." Time sam se zamjerio ocu Surette, živahnom ocu koji uživa u svojim mišićima, koristeći ih da bi uništio sve prijatne male budističke žrtvenike u krugu od dvadeset lija od Sensianga, i pored toga tvrdi da drži zadivljujući rekord od 50.000 usrdnih molitvi u jednom danu.

Na povratku sam bio obuzet kajanjem. Koliko sam često samo morao upisati u ovaj dnevnik: Ponovo neuspjeh. Dragi Gospode, pomози mi da zadržim svoj jezik! — A oni su mislili u Sensiangu da sam tako čudna riba!

Da bih mučio samoga sebe nisam htio da uzmem kabinu na brodu. Do mene na palubi nalazio se čovjek sa kavezom prvoklasnih štakora, koje je jeo za ručak, pred mojim očima potamnijelim od mučnine. Pored toga padala je teška kiša, u potocima, i ja sam, kao što sam i zaslužio, strašno povraćao.

Zatim, kad sam izašao iz broda u Paitanu, više mrtav no živ, zatekoh jednu staru ženu kako me čeka na vlažnom, pustom molu. Kad se približila primijetih da je to moja stara prijateljica, stara majka Hsu, koja je kuhala grah u konzervi od mlijeka u dvorištu. Ona je bila najsiromašnija, najniža osoba u mojoj parohiji.

Na moje iznenađenje, lice joj se ozari kada me je ugledala. Brzo mi reče da sam joj toliko nedostajao tako da je stajala tu po kiši posljednja tri popodneva, čekajući da se vratim. Ona izvadi šest malih prazničnih kolačića od riže i šećera, ne one koje se jedu, već stavljaju ispred slike Buddhe — istih onih slika koje otac Surette uništava. Komičan gest... Ali radost zbog saznanja da sam bar jednoj osobi drag... i neophodan..."

„Maj 1918: Ovog divnog jutra moja prva grupa, dvadeset i četvoro mladih naseljenika otišla je za Liu. Mogao bih diskretno dodati, po dvanaest od svake vrste, uz veliko oduševljenje i mnoga značajna klimanja glavom, i praktične savjete naše

dobre časne majke Mercy Mary. Iako sam bio veoma protivan njenom dolasku — odmjeravajući je snuždeno sa sjećanjem na MariaVeronicu — ona je divna, sposobna vedra osoba i za svetu kaluđericu ima izvanredan uvid u potrebe bračne postelje.

— Stara Mex Paxton, ribarka iz Cannelgate, uvjeravala me je da nisam takva budala kao što izgledam; i ja se sasvim ponosim mojom inspiracijom da koloniziram Liu — najboljim proizvodima misije St. Andrewa. Ovdje jednostavno nema dovoljno posla za moje mlade ljude koji rastu. Izgledala bi najveća glupost, kada bi ih, pošto ih čovjek izvuče iz jarka, bacio nazad ponovo, dobrovoljno, sad kad su prosvijećeni. A Liu će takođe imati koristi ubacivanjem svježe krvi. Tamo ima dovoljno zemlje, klima je povoljna. Kad broj bude dovoljan, poslat ću i mladog svećenika. Anselm mi mora poslati jednog, ja ću ga salijetati, sve dok ne zaglušim ...

Umoran sam večeras od uzbuđenja i ceremonija — ova brojna vjenčanja nisu šala i kineski ceremonijalni govori glasnice pretvaraju u ruševine. Možda je moja depresija reaktivna, a možda i fizička. Nužno mi je potreban odmor, malo sam posustao. Fiskovi su otišli na svojih uobičajenih šest mjeseci odmora, da bi posjetili sina koji se sad nalazi u Virdžiniji. Veoma mi nedostaju. Njihova zamjena, otac Ezra Salkins, čini da shvatim kako imam nježne i prijatne susjede. ShangFoo

Ezra nije ni jedno ni drugo — krupan čovjek sa čvrstom vedrinom, rotarijanskim stiskom ruke, i osmijehom koji se topi poput masti. On se nadvio na mene, dok mi je lomio kosti prstiju: * Sve što mogu da vam pomognem, brate, sve.

Fiskovi će biti moji počasni gosti u Liu. Ali sam tup prema Ezri. Kroz šezdeset sekundi on bi već oblijepio grob oca Ribiera s plakatima: Brate, je li si spašen? Oh! Mrzovoljan sam i kiseo, to je sve zbog te pite od šljiva, Mercy Mary naterala me je da pojedem za vrijeme svadbenog doručka . . .

„Bio sam zaista sretan kada sam primio dugačko pismo datirano 10. juna 1922. od majke MariaVeronice. Poslije mnogih promjena, ratnih tegoba i poniženja primirja, ona je najzad nagrađena naimenovanjem za nadstojnicu Sikstinskog samostana u Rimu. To je kuća njenog reda, divna stara zgrada na visokim padinama između Corsoa i Quirinala koja gleda u Saporelli i izvanredno lijepu crkvu Santi Apostoli. To je naimenovanje od prvenstvenog značaja, ali ne i više no što zaslužuje. Izgleda da je zadovoljna... na miru. Njeno pismo mi donosi miris Svetog Grada — to bi mogla biti jedna od Anselmovih fraza! — uvijek predmet mojih nježnih čežnji, i zato sam se usudio da napravim plan. Kad dobijem bolovanje, koje je već dvaput odloženo, šta me spriječava da posjetim Rim, da oderem cipele po mozaiku St. Petera i da pored toga obiđem i majku MariaVeronicu. Kad sam u aprilu pisao Anselmu, čestitajući mu na njegovom naimenovanju za dekana katedrale u Tvneastlu, on me je uvjerio u svome

odgovoru, da ću kroz šest mjeseci dobiti pomoćnika i svoj već „dugo potreban odmor“ prije što prođe godina.

Besmisleno uzbuđenje obuzima ove moje kosti izbijeljene od sunca, pri pomisli kakva me sreća možda očekuje. Dovoljno! Moram početi da štedim da bih kupio jedno odijelo. Sto bi samo dobra nadstojnica samostana Santi Apostoli pomislila, ako bi se mali zidar koji tvrdi da je njen poznanik, pojavio sa zakrpom na turu.

„17. septembra 1923: Uzbuđenje od kojega dah zastaje. Danas stiže moj novi svećenik, najzad imam kolegu a to izgleda možda suviše dobro da bi bilo tačno.

Iako su mi u početku Anselmove opširne nade obećavale sigurnog mlađeg Skota, možda sa pjegama i riđom kosom, posljednji izvještaji su me pripremili na Oca iz Koledža u Pekingu. Bilo je nalik mojem izopačenom humoru, da ništa ne kažem sestrama o ovakvom ishodu. Nedeljama su se spremale da razmaze mladog misionara iz domovine — Clotilde i Martha su željele da to bude galski s bradom, jadna majka Mercy Mary je čitala specijalnu molitvu da bude Irac. Izraz na njenu poštenu irskom licu, kada je upala u moju sobu, purpurna od tragedije! „Novi otac je Kinez!“

Ali otac Chou izgleda divan čovječić, ne samo što je tih i prijatan, već također sa dubokim unutrašnjim životom koji je jedna od onih divnih karakteristika Kineza. Sreo sam nekoliko domaćih svećenika na mojim rijetkim putovanjima za Sensiang i uvijek sam bio impresioniran. Ako bih želio da budem pompezan, mogao bih reći da postoje dobri izgledi da se kombiniraju — mudrost Konfučija i vrline Krista.

— „I sad odlazim za Rim, idućeg mjeseca. .. moj prvi odmor poslije devetnaest godina. Osjećam se kao đak iz Holywella, na kraju tromesječja, koji lupa o klupu i pjeva:

„Još dvije nedjelje i bijedi ću

Izmaći izvan kapije.“

Pitam se samo nije li majka MariaVeronica zaboravila na ukus prvoklasnog đumbira. Ponet ću joj staklenku, izložiti ću se tome čak da mi kaže, da je prešla na makarone. Hejho! Ovaj život je veoma veseo. Kroz prozor mogu vidjeti mlade kedrove kako se ljuljaju na vjetru u divljoj radosti. Moram sad pisati u Sangaj po karte. Hura!

„Oktobar 1923. Jučer je stigao telegram kojim se poništava moj put za Rim i ja sam se sad vratio iz moje večernje šetnje kraj rijeke gdje sam dugo stajao u blagoj izmaglici i promatrao kormorane — ribolovce. To je tužan način lovljenja ribe, ili možda ja to tako promatram. Velike ptice nose oko vratnik koji ih spriječava da

progutaju ribu. One čuče ravnodušno na rubu čamca kao da im je sve to užasno dosadno. Odjednom, začuje se pljusak vode i prskanje, i pojavljuje se veliki kljun naduven od ribe, čiji se rep uvija na kraju. Zatim nailazi neprijatno gibanje vrata. Kada se oslobode svog olova ptice odmahuju glavom, neutješne, kao da ih ovo iskustvo nije ničemu naučilo. Zatim ponovo čuče, crno razmišljajući, pribirajući se za nov podvig.

Moje vlastito raspoloženje bilo je mračno i poraženo, sam Gospod zna. Dok sam stajao kraj vode boje škrljca, sa koje je noćni vjetar nabirao valove i bacao ih na korov skupljen poput kose na obali, misli su mi, začudo bile, ne u Rimu, već u strujama Tweedside, sa mnom, bosim, po namreškanoj kristalnoj vodi, bacajući udicu od vrbova pruta.

Sve češće i češće zatičem sebe u posljednje vrijeme kako živim u sjećanjima iz djetinjstva, kojih se sjećam tako živo kao da su juče bila — siguran znak bliske starosti!.. Čak i sanjam, nježno, s čežnjom — zar nije to nevjerovatno? — o mojoj dječjačkoj ljubavi: mojoj dragoj Nori.

Vidite, dospio sam u sentimentalni stadij razočaranja, koji prethodi stadiju u kojem se preko svega prelazi, ali kad je telegram stigao, po riječima stare Meg „bilo je teško podnijeti to.“

Sad sam se gotovo sasvim pomirio sa definitivnim izgnanstvom. Princip je vjerovatno ispravan da povratak u Evropu uznemiruje misionare. Uostalom, mi se sasvim predajemo, nema povlačenja. Ja sam ovdje za čitav život. I na kraju bit ću i položen na onom malom komadiću tla Škotske, gdje se odmara i Willie Tulloch.

Štoviše, svakako je logično da je Anselmov put za Rim mnogo potrebniji no moj. Fondovi društva ne mogu izdržati dva takva puta. A on će moći mnogo bolje da ispriča Svetom Ocu o napretku „njegovih snaga“ kako nas on naziva. Tamo, gde bi moj jezik bio krut i nespretn, njegov će opčarati — i doprinijeti fondovima i podršci svih stranih misija. On je obećao da će mi opširno pisati o tome šta je postigao. Moram znači uživati u Rimu posredstvom drugog, zamisliti audijenciju, susresti samo u mislima MariaVeronicu. Nisam se mogao pomiriti i prihvatiti Anselmov prijedlog da odem na kratak odmor u Manilu. Njena veselost bi me uznemirila, oni bi se smijali usamljenom malom čovjeku koji zvjera oko pristaništa i zamišlja da je na brijegu Pontine ...

Mjesec dana kasnije ... Otac Chou se lijepo uveo u selo Liu i naši golubovi mimoilaze se nebeskom brzinom. Kolika radost što se moj plan tako lijepo odvija. Pitam se, je li će Anselm to pomenuti možda kad vidi Svetog Oca, makar jednu riječ o

tom malenom dragulju, postavljenom u velikoj divljini zaboravljenoj ... od svih osim od Gospoda ...

22. novembar 1928: Kako može netko izraziti najviše iskustvo običnim riječima — jednom golom i suhom frazom? Prošle noći umrla je sestra Clotilda. Smrt je predmet o kome nisam često razmišljao u ovom izvještaju o mom vlastitom nesavršenom životu.

Tako, prije dvanaest mjeseci, kada je tetka Polly zauvijek usnula u Tvnecastlu, obično, i od čiste dobrote i starosti, i kada je vijest doprla do mene u Judvinom pismu umrljanom od suza, nisam napisao nikakav komentar osim jednostavnog zapisa: „Polly umrla 17. oktobra 1927." Postoji neka neizbježnost u smrti onih za koje znamo da su dobri. Ali postoje i drugi... nekad smo mi okorjeli stari svećenici iznenađeni, kao nekim otkrićem ...

S31Clotilda je pobolijevala, pomalo, činilo se, već nekoliko dana. Kada su me pozvali nešto poslije ponoći, bio sam iznenađen promjenom na njoj. Odmah sam poslao po Joshuu, Josephova najstarijeg sina da pozove dr. Fiskea. Ali Clotilda, čudna izraza, spriječi me. Ona naznači, uz neobičan osmijeh, da Joshua može sebi da uštedi taj put. Ona je rekla vrlo malo, ali dovoljno.

Kada se prisjetim kako sam je, prije mnogo godina, ukorio zbog onog neobjašnjivog pribjegavanja Klorodinu, sada bih mogao plakati zbog svoje gluposti. Nikad nisam dovoljno razmišljao o Clotildi: napregnutosti u njenom ponašanju, što nije mogla spriječiti, njenom bolesnom strahu od crvenjenja, od ljudi, svojih vlastitih prenapregnutih nerava, što je sve činilo površno neprivlačnom, čak i smiješnom. Čovjek mora razmišljati o ovakvim borbama koje sam savlađuje, i o nevidljivim pobjedama. Umjesto toga, čovjek misli samo o vidljivim porazima.

Ona je već osamnaest mjeseci patila od neke izrasline u želucu koja je nastala zbog kronične grizlice. Kad je saznala od Dr. Fiskea da se tu ništa ne može učiniti, ona ga je zaklela da čuva tajnu, i počela sama da vodi nijemu bitku. Prije no što su me pozvali, iscrpio ju je prvo jako krvavljenje. U šest sati idućeg jutra, imala je još jedno, i predala se sasvim tiho. U međuvremenu smo razgovarali... ali se ne usuđujem zabelježiti taj razgovor. Razbijen i iskidan, izgledao bi besmislen ... plen za laku porugu ... i avaj ... svijet se ne može izmijeniti porugom...

Svi smo bili vrlo uzbuđeni, Martha naročito. Ona je kao i ja, snažna kao mula i trajat će za uvijek. Jadna Clotilda! Mislim o njoj kao o nježnom biću, tako privrženom žrtvi, da je ponekad vibrirala možda suviše snažno. Vidjeti lice u miru, tiho prihvaćanje smrti bez straha ... oplemenjuje srce svakog čovjeka. 30. novembra

1929.: Danas je rođeno Josephovo peto dijete. Kako život leti! Tko bi čak i sanjao da će moj stidljivi, hrabri, brbljivi, uvrijedljivi mladić imati u sebi potke za patrijarha? Možda me je njegova sklonost ka šećeru trebala opomenuti! Zaista, on je sad prava ličnost — služben, pokoran svojoj ženi, malo pompezan, vrlo kratak prema posjetiocima za koje smatra da ih ne moram primiti — i ja sam malo zazirem od njega ...

Nedjelju dana kasnije: Još neke vijesti... Svečane čizme g. Chia su obješene o Manchu kapiju. To je velika počast ovdje... i ja se radujem zbog mog starog prijatelja, čija je asketska, misaona, širokogruda priroda uvek bila privržena razumnom i lijepom, svemu onome što je vječno.

Juče je stigla pošta. Čak i bez pisanja o njegovom ogromnom uspjehu u Rimu, odavno sam shvatio da će Anselm dobiti velike počasti u Crkvi. I najzad mu je njegov rad za strane misije donio odgovarajuću nagradu iz Vatikana. On je novi Biskup u Tvneastlu. Možda su najveći napor za našu moralnu viziju, prizori uspjeha drugih. Sva ta čast nas vrijeđa. Ali sada u mojoj bliskoj starosti, ja sam kratkovid. Meni ne smeta Anselm ov sjaj, ja sam prilično sretan, jer znam da će on sada biti izvanredno sretan. Ljubomora je tako ružna osobina. Čovjek bi trebalo da se sjeti da poraženi imaju još uvijek sve, ukoliko zadrže svog Gospoda.

Mislim da bih se mogao pohvaliti svojom velikodušnošću. Ali to nije samo velikodušnost, već samo svijest o razlici između Anselma i mene... o smiješnoj pretpostavci da bih ja uopće mogao imati želja za biskupskom palicom. Iako smo počeli od istoga, Anselm me je daleko nadmašio. On je u potpunosti razvio svoj talenat, i sada je, kako vidim iz „Tvneastle Chronicle“ — odličan lingvista, priznat muzičar, patron umjetnosti i nauke u biskupiji, sa širokim krugom utjecajnih prijatelja. — Kakva sreća! Ja nisam imao više od šest prijatelja u mome životu bez događaja, i svi su, osim jednog, običan svijet. Moram pisati Anselmu da mu čestitam i da sasvim jasno kažem, međutim, da ne računam s našim prijateljstvom, i da nemam nikakvih namjera da tražim prioritet. Viva Anselmo! Tužan sam, kad pomislim koliko si ti učinio od svog života a koliko malo sam ja postigao. Ja sam tako često lupao glavu... i tako teško, slijedeći Gospoda.

30. decembra 1929. — Nisam pisao ovaj dnevnik već više od mjesec dana... sve od onog trenutka kad su stigle vijesti o Judy. Još uvijek mi je teško da stavim na papir i najširi opis onoga što se dogodilo kod kuće... i ovdje, u meni.

Laskao sam sebi da sam postigao božansku rezignaciju prema mom vječitom izgnanstvu. Prije dvije nedjelje, bio sam izuzetno zadovoljan. Pošto sam pregledao svoje nedavne dopune misiji, četiri rižina polja kraj rijeke koje sam kupio prošle

godine, proširene obore iza gaja s malinama i novu farmu sa ponij ima, došao sam u crkvu da bih djeci pomogao da naprave Kolijevku za Božić. Ovo je posao u kome naročito uživam, djelimično zbog one bijedne opsesije koja me je proganjala čitava života, vjerujem da bi smjeli to nazvati potisnutim očinskim nagonom: ljubav prema djeci — počev od dragog Krista djeteta do najnižeg malog žutog patuljka koji je ikad puzao po misiji Sv. Andrewa.

Napravili smo savršene jaslje sa sniježnim krovom od pravog pamuka i uređivali volove i magarca u staji iza njih. Isto tako sam imao razne stvari u rukavu, — svjetlost u boji, divnu kristalnu zvijezdu koja će visjeti s okićenog neba. Kada sam ugledao blistava lica oko sebe i slušao uzbuđeni žagor — ovo je jedna od prilika kad je u crkvi dozvoljena zabava — imao sam divni osjećaj lakoće, viziju božićnih jaslja u svim krišćanskim crkvama u svijetu, koje veličaju ovaj slatki praznik Rođenja, koji je, čak i za one koji ne mogu da vjeruju, bar lijep kao praznik materinstva.

U tom trenutku jedan od većih dječaka koga je poslala majka Mercy žurno uđe unutra s telegramom. Svakako da sve rđave vijesti stižu dovoljno brzo, i da nije potrebno da se šalju kao munja oko svijeta. Dok sam čitao, mora da se moj izraz izmijenio. Jedna od najmanjih djevojčica počne da plače. Vedrina i radost u mojim grudima bila je ugašena.

Možda bi me mogli osuditi što ovo primam toliko srcu. Izgubio sam Judy u njenim desetim godinama, kada sam pošao u Paitan. Ali sam živio život s njom u mislima. Njena rijetka pisma stajala su kao krunice na lancu.

Ruka naslijeđa gurala je Judu bez ikakva milosrđa. Ona nikad nije znala sasvim dobro što želi ili kamo ide. Ali sve dotle dok je Polly stajala uz nju, ona nije mogla postati žrtvom svoje vlastite ćudi. Kroz čitavo vrijeme rata dobro je prolazila, kao i mnoge druge mlade žene, jer je dobijala visoku plaću u fabrici municije. Kupila je krzneni kaput i klavir — kako se samo dobro sjećam pisma u kome je stigla radosna vijest — i bila spremna da svoj napor izdržava u vanrednom stanju. To je bio njen vrhunac. Kad se rat završio, imala je preko trideset godina, prilike su bile rijetke, ona je postupno napuštala ideju o karijeri, i prepustila se mirnom životu s Polly, dijeleći mali stan u Tynecastlu, i dobijajući, kako se čovjek nadao, sa zrelošću i ravnotežu.

Judy, činilo se, kao da ima čudnu sumnju u suprotni pol, i nikad je nije mogla privući misao na brak. Imala je preko četrdeset godina kad je Polly umrla i čovjek nikad ne bi ni slutio da može izmijeniti svoj status. Ipak, kroz osam mjeseci poslije sahrane, Judy se udala... i kasnije pobjegla.

Čovjek ne prelazi preko brutalne činjenice da žene čine čudne stvari prije klimakterijuma. Ali to nije objašnjenje ove žalosne komedije. Pollyno nasljedstvo ostavljeno Judy iznosilo je neke dvije hiljade funti, dovoljno da joj omogući skroman godišnji prihod. Sve dok nije stiglo Judyno pismo nisam pretpostavljao da je ona bila prisiljena da realizira ovaj kapital, da ga prebaci na svog trezvenog, ispravnog i džentlmenskog muža, kojega je izgleda sreća po prvi put, u jednom hotelu u Scarboroughu.

Nesumnjivo, da bi se čitavi tomovi mogli napisati o ovoj osnovnoj zemaljskoj temi... dramatično ... analitički... u velikom viktorijanskom stilu... možda s onim lukavim smijuljenjem koje nalazi bogat, duboki humor u ljudskoj lakovjernosti. Ali epilog je bio ukratko ispisan u deset riječi na formularu telegrama koji sam držao u ruci pred božićnim jaslama. Judy je rodila dijete u ovoj poznoj, prolaznoj vezi. I umrla je donoseći ga na svijet.

Sada, kada razmišljam o tome, uvijek je postojala neka tamna nit koja se provlačila kroz laku tkaninu Judvinog nedosljednog života. Ona je bila vidljivi dokaz, ne grijeha — kako mrzim i ne vjerujem toj riječi! — već ljudske slabosti i gluposti. Ona je bila razlog, objašnjenje našeg prisustva ovdje na zemlji, tragičan dokaz naše obične smrtnosti. I sada, na drugi način, a ipak uz istu tugu, ta smrtna tragedija se ponavlja.

Ne mogu da razmišljam o sudbini tog nesretnog djeteta, bez ikoga tko bi o njemu vodio računa osim žene koja je njegovala Judy — ona mi sada i šalje vijesti. Lako je uklopiti je u ovu šemu događaja: jedna od onih spretnih žena koje primaju trudnice, pod nešto sumnjivim okolnostima. Moram joj odmah odgovoriti... poslati joj nešto novaca, ono malo što imam. Kada se vežemo sa svetom sirotinjom onda smo čudno sebični, zaboravljamo na užasne obaveze koje život može da nam nametne. Jadna Nora... jadna Judy... jadno malo bezimeno dijete...

19. juni 1930: Divan dan za rano jutarnje sunce i srce mi je lakše zbog pisma koje sam primio danas poslijepodne. Dijete je na krštenju dobilo ime Andrew, po ovoj istoj neslavnoj misiji, i vijest me tjera da se smijem od senilne sujete, kao da sam ja sam djeda tog malog jadnika. Možda, htio ili ne, ova veza će mi biti nametnuta.

Otac je nestao i nećemo ni pokušavati da ga pronađemo. Ali, ako budem slao svakog mjeseca izvjesnu sumu toj ženi, gospođi Stevens, koja izgleda da je pristojno stvorenje ona će voditi računa o Andrewu. Ponovo ne mogu a da se ne smiješim ... moja svećenička karijera je prava zbrka čudnih stvari... odgajati dijete na udaljenosti od osam hiljada milja zaista će biti vrhunsko čudo!

Trenutak! Ja sam se prebacio sa tom frazom: „moja svećenička karijera". Prije neki dan, prilikom onih naših prijateljskih objašnjenja, mislim da je to bilo o Čistilištu, Fiske je izjavio — zagrijano, jer sam uspijevao da ga pobijem: „Vi diskutirate kao da ste pomiješana konvencija svetih Rollersa i visokih anglikanaca!

Ovo me je zaustavilo. Moram reći da me je moj odgoj, i onaj rani neodređeni utjecaj dragog starog Daniela Glenniea, možda oformio malo liberalnije. Ja volim religiju u kojoj sam rođen, koju sam učio što sam bolje umio već preko trideset godina, i koja me je vodila uvijek tačno do izvora svih radosti, i vječne prijatnosti. A ipak, u mojoj izolaciji ovdje, moja gledišta su se simplificirala, razjasnila pod pritiskom godina. Ja sam uvezao i sklonio uredno sva složena, sitna, mala, sporna pitanja doktrine. Iskreno rečeno, ne mogu vjerovati da će se bilo koje Božje stvorenje peći čitave vječnosti stoga što je pojelo ovčji kotlet u petak. Ako imamo osnove — ljubav prema Gospodu i našoj sabraći — svakako da je to u redu!

1 zar nije vrijeme da crkve u svijetu prestanu s mržnjom jednih prema drugima... i da se ujedine? Svijet je jedno živo tijelo koje diše, i njegovo zdravlje zavisi od bilijuna ćelija od kojih se sastoji... a svaka malena stanica je čovjekovo srce...

15. decembra 1932: Danas je novi patron ove misije imao tri godine. Nadam se da je proveo prijatan rođendan i da se nije prejeo slatkiša koje sam poručio pismenom od Burleya u Tweedsideu.

3371. septembra 1935: Oh, Gospode, ne dozvoli da postanem glupi starac... ovaj dnevnik postaje sve više i više kobni izvještaj o dijetetu koje nisam vidio i koje neću nikad vidjeti. Ne mogu se vratiti, a ono ne može doći ovamo. Čak i moja tvrdoglavost slama se o ovu apsudnost... iako sam u stvari pitao dr. Fiskea i on mi je rekao da bi klima bila smrtonosna za englesko dijete u tim osjetljivim godinama.

A ipak moram priznati da sam uznemiren. Čitajući njena pisma izgleda kao da je gospođa Stevens u posljednje vrijeme izgubila nešto od svoje sreće. Preselila se u Kirkbridge koji je, kako se sjećam, grad pamuka, ne baš privlačan, u blizini Manchestera. Njen ton se takođe izmjenio i počinjem da se pitam da ona nije možda više zainteresovana za novac koji prima, no za Andrewa. a ipak parohijski svećenik dao je o njoj odličnu karakteristiku. I dosad je bila divna.

Prirodno, sve je to moja greška. Trebalo je da obezbjedim budućnost Andrewa, što bi ga predao jednoj od izvanrednih katoličkih institucija. Ali nekako ... on je moj „krvni stodnik" živo sjećajne na moju dragu izgubljenju Noru... ne mogu i neću da

budem tako bezličan ... to je moja urođena ludost, pretpostavljam, koja me tjera da se borim protiv sve birokrati je. Pa.. ako je to tako.. ja.. i Andrew.. moramo podnijeti posljedice... mi smo u Božjim rukama, a on će .."

Ovdje otac Chisholm okrenu još jednu stranu, njegovu zadubi jenost je prekinuo topot poni ja u dvorištu. On zasta, osluškujući, ne želeći sasvim da napusti svoje raspoloženje i dragocjeno sjećanje. Ali šum se pojača, izmiješa sa živim glasovima. On skupi usne. Okrete poslednji zapis u dnevniku i uzimajući pero, dodade:

„30. aprila 1936: Sada treba da krenem u naselje Liu s ocem Chou i Fiskovima. Jučer je došao otac Chou, tražeći zabrinuto savjet o mladom čobaninu koga je izolirao u naselju, plašeći se, možda, da ima velike boginje. Odlučio sam da pođem i sam sa njim — sa našim dobrim ponijima i novim putem, put traje samo dva dana. Onda sam proširio ideju. Pošto sam stalno obećavao da pokažem doktoru i gospođi Fiske naše uzorno selo, odlučio sam da bismo možda mogli svi četvoro krenuti na put. To će biti moja posljednja mogućnost da ispunim već odavno dato obećanje doktoru i njegovoj ženi. Oni se krajem mjeseca vraćaju kući u Ameriku. Čujem kako me sad zovu. Oni se raduju izletu... malo ću Fiskea usput da dokačim zbog drskosti... Sveti Roller, zaista... !"

XII

Sunce se već spuštalo ka golom obrisu bregova koji su opasavali uzanu dolinu. Jašući naprijed, ispred grupe, zauzet razmišljanjem o selu Liu, gdje su ostavili oca Chou sa lijekovima za bolesna čobanina, otac Chisholm se već pomirio s još jednim noćnim logorovanjem prije no što stignu u misiju, kada na zavoju puta, susrete tri čovjeka u prljavim pamučnim uniformama kako mlitavo prolaze oborenih glava, s puškama o boku.

To je bio već poznati prizor: provincija je bila prepuna neregularnih trupa, raspuštenih vojnika koji su prokrijumčarili oružje i sada se formirali u lutajuće grupe. On prođe kraj njih i promuca: „Mir s vama" — i uspori da bi ga pristigli ostali. Ali, kad se okrenuo, bio je iznenađen užasom na licima dvojice nosača iz metodističke misije, i nagli strah u očima svoga sluge.

— Ovi čini se da su Waiovi sljedbenici — Joshua napravi pokret rukom ka putu ispred njih. —A ima ih još.

Svećenik se okrenu kruto. Oko dvadeset sivo zelenih prilika približavalo se niz stazu, dižući oblak spore bijele prašine. Na brijegu u sjeni, zavijajući preko brijega, nalazila se bar još jedna grupa. On pogleda Fiskea.

—• Nastavimo put.

Dvije grupe se susretoše trenutak kasnije. Otac Chisholm sa osmijehom i svojim uobičajenim pozdravom, istim tempom je obadao svoga konja sredinom staze. Vojnici, buljeći glupo, auto, matski su ga propuštali. Jedan jedini čovjek na konju, mlađi sa iscijepanom šiljastom kapom i izgledom autoriteta, pojačanim kaplarskom oznakom pogrešno stavljenom na rukavu, zaustavi svog iscrpljenog poni ja neodlučno.

— Tko ste vi? I kuda idete?

— Mi smo misionari i vraćamo se u Paitan. * — Otac Chisholm odgovori mirno preko ramena, još uvijek predvodeći ostale. Sada su već skoro sasvim prošli kroz prljavu, zbunjenu, izbuljenu \ gomilu: Gospođa Fiske i doktor za njima, praćeni Joshuom, i dva nosača.

Kaplar nije bio siguran ali je bio djelimično zadovoljan. Susret nije sadržao nikakvu opasnost, sveden je na običan, kada odjednom stariji od dvojice nosača izgubi glavu. Pošto ga je neko puškom dodirnuo u prolazu između ljudi, on ispusti svoj tovar i iz krik panike pojuri u zaklon žbunja na i brijegu.

i

Otac Chisholm potisnu gorki uzvik. U su » mraku, za trenutak nastade sumnjivi mir. Zatim se začu pucanj, jedan, pa još jedan. Odjeci se rasprostriješe preko bregova. Kada se plava pri < lika nosača, presavijena, izgubi u žbunju dugo potiskivani uzvik izbi iz vojnika. Sada se više nisu » tupo čudili, oni se okupiše oko misionara, u bije *■ snom, živom ogorčenju.

— Morate poći s nama. — Kao što je otac Chisholm predvidio kaplarova reakcija je bila trenutna.

— Mi smo misionari — dr. Fiske se bunio žustro. — Nemamo nikakvih dragocjenosti. Mi ' smo poštteni ljudi.

— Poštteni ljudi ne bježe. Morate poći s nama do našeg vođe, Waia.

— Uvjeravam vas...

— Wilbure! — tiho se ubaci gospođa Fiske. — Samo ćeš pogoršati stvari. Čuvaj dah.

Skupljeni, okruženi vojnicima, grubo ih gurnuše stazom kojom su nedavno prošli. Oko pet milja unazad mladi oficir pođe na zapad suhim koritom kojim je put mučno i preko kamenja vodio u bregove. Na vrhu vododerine grupa se zaustavi.

Ovdje, možda nekih stotinu zapuštenih vojnika rasturilo se u odmoru — pušeci, žvaćući bitel, čisteći uši ispod pazuha i blato između bosih nožnih prstiju. Na ravnom kamenu, prekrštenih nogu, večerajući ispred male vatre od balege, leđima okrenut zidu tjesnaca, nalazio se WaiChu.

Wai je sada imao oko pedeset i pet godina, krupan i ugojen, sa još većom i zlokobnijom nepomičnošću. Kosa namazana maslacem od bivoljeg mlijeka, dugačka i sa razdijeljkom u sredini, padala je preko čela tako uvučenog od stalne bore, da je suzila kose oči na same proreze. Prije tri godine, metak mu je odnio prednje zube i gornju usnu. Ožiljak je bio užasan. I pored toga, Francis je prepoznao konjanika koji mu je pljunuo u lice na vratnicama misije one noći kada su se povlačili. Dosada je njihovo zadržavanje primao pribrano. Ali sada, primijetivši da je prepoznat ispod tog skrivenog, neljudskog pogleda, i pored prividne ravnodušnosti, svećenik osjeti kako mu se srce oštro steže.

Dok je kaplar opširno iznosio okolnosti zarobljavanja, Wai je nastavio i dalje nedokučivo da jede. dva štapića su ubacivali potok tečne riže i komadiće svinjetine u ždrijelo iz zdele, koja mu je bilo pritisnuta skoro uz bradu. Odjednom se dva vojnika pojaviše u klancu, vukući odbjeglog nosača sa sobom. Uz posljednji napor, oni ga ubaciše u krug vatre. Nesretni čovjek pade na koljena blizu Waia, ruku vezanih iza leđa, gušeći se, i krkljajući u ekstazi straha.

Wai nastavi da jede. Zatim, ravnodušno, izvadi revolver iza pojasa i opali ga. Uhvaćen u činu niske baruštine. Pored toga, i pretpostavke, sudeći po Zvijezdi Sjevernjaci, da idu na zapad, otac Chisholm uopće nije poznao teren kojim su prolazili. U svojim godinama, naviknut na lagano i mirno trupkanje svog konja, brzo trzanje mu je potresalo sve kosti. Ali je razmišljao, sa žaljenjem da i Fiskovi isto tako trpe od ovog treskanja, samo zarad dobrog Gospoda. A Joshua, jadni momak, iako je dovoljno elastičan, tako je mlad da mora da je užasno zaplašen. Svećenik sam sebi reče da će po povratku u misiju dati dečku riđeg ponija koga je priželjkivao već šest mjeseci. Zatvarajući oči, on izgovori kratku molitvu, moleći se za bezbjednost njihove male grupe.

Zora ih zateče u divljini stijena i vjetrom rasturenog pijeska, sasvim nenastanjenoj, bez vegetacije, osim razbacanih čuperaka žućkaste trave. Ali kroz jedan sat do njih dopre šum vode, i tu iza jedne strmine naiđoše na srušeno utvrđenje Touenlai, grozd starih kuća od blata na padini litice, opasanih zidom sa puškarnicama, izrovašenim i opaljenim od mnogih opsada, sa starim uglačanim stubovima budističkog hrama bez krova kraj rijeke.

Unutra, iza zida, grupa sjaha, a Wai, bez ijedne riječi uđe u svoju kuću, jedinu zgradu u kojoj se moglo stanovati. Jutarnji zrak bio je leden. Dok su misionari stajali drhteći od zime na čvrstom blatnom dvorištu, još uvijek vezani, žene i stariji ljudi priđoše u grupama iz malih pećina koje su kao saće okruživale liticu, i pridružiše se vojnicima, zagledajući zarobljenike i čavrljajući.

— Bili bismo zahvalni ako bismo dobili hrane i mjesta za odmor — Otac Chisholm se obrati čitavoj grupi.

— Hrane i odmora — ove riječi kao zabavno čudo potekoše od usta do usta među gomilom.

Svećenik nastavi strpljivo. — Možete vidjeti kako je umorna žena misionara — Gospođa Fiske se zaista skoro onesvijestila na nogama.

Možda bi joj neka dobronametna osoba mogla ponuditi topao čaj.

— Čaj... topao čaj — ponavljala je gomila, prilazeći bliže.

Sad su se nalazili na dohvat ruke misionara, i odjednom, uz najmunsku radoznalost, jedan stariji čovjek u prvom redu dograbi doktorov lanac od sata. To je bio signal za opću pljačku — novac, molitvenik, Biblija, burma, stara srebrna svećnikova olovka — kroz tri minuta mala grupa je bila oslobođena svega osim cipela i odjeće.

Kada su završili s otimanjem, pogled jedne žene privuče svetlucanje kopče na šeširu gospođe Fiske. Ona je odmah dograbi. Očajnički svijesna ove strašne opasnosti, gospođa Fiske se otimala, uz prirodni, odbranbeni krik. Ali uzalud. Kopča, šešir i perika sve zajedno spade u grčevitom stisku njenog napadača. U munjevitom trenutku njena ćelava glava zasja, kao masni mjehur, sa grotesknom i užasnom nagošću, u nemilosrdnom svjetlu.

Zavlada šutnja. Zatim podrugljivo blebetanje, napad vriskavog ismjehavanja. Gospođa Fiske pokri lice rukama i brižnu u gorki plač. Doktor, pokušavajući drhtavo da prekrije glavu svoje žene svojom maramicom, primijeti samo kako netko dograbi

šareni komadić svile. Jadna žena, mislio je otac Chisholm, suosećajno skrećući pogled.

Nagli kaplarov dolazak okonča ovu zabavu, isto tako brzo kao što je i počela. Gomila se rasturi i misionare uvedoše u jednu od pećina, s tom razlikom što je ova imala i vrata. Ova teška vrata zalupiše i zaključaše. Ostavljeni su sami.

— Pa — reče otac Chisholm posle pauze — — najzad, ovo je samo za nas.

Duga šutnja. Mali doktor, sjedeći na zemljanom podu rukom oogrliivši ženu koja je plakala, reče tupo: — To je bilo od šarlaha. Dobila ga je prve godine kada smo došli u Kinu. Ona je tako osjetljiva zbog toga. Toliko smo se mučili da nikada netko za to ne sazna.

— I nitko neće ni znati — svećenik brzo šlaga. Joshua i ja smo nijemi kao grob... Kad se vratimo u Paitan — šteta se može popraviti.

— Čuješ li Agnes, dušo? Molim te prestani da plačeš, najdraža moja ljubavi.

Umirivanje, a zatim prigušeni jecaji prestadoše. Gospođa Fiske lagano podiže svoje od suza crvene oči, oivičene onim nojevim krugom.

— Vi ste vrlo ljubazni — gušila se.

— U međuvremenu, izgleda da su nam ostavili ovo. Ako vam to može poslužiti — otac Chisholm izvadi veliki kestenjasti rupčić iz unutrašnjeg džepa.

Ona ga uze ponizno, zahvalno; uveza ga, kao maramu, sa čvorom iza uva.

— Eto vidiš, dušo — Fiske je potapša po leđima. — Pa, izgledaš ponovo privlačna.

— Je li, dušo? — Ona se osmijehnu sujetno, koketno. Popravi joj se raspoloženje. — Sada da vidimo šta se može učiniti od ove bijedne yaofang da bi se dovela u red.

Malo šta su mogli učiniti: pećina, ne više od devet stopa dugačka, nije imala ničega osim slomljenih tragova posuda i vlažno hladnog mraka. Jedino svjetlo i zrak dopirali su kroz prozore u zabarikadirani ulaz. Bilo je sumorno kao u grobnici. Ali su bili iscrpljeni. Oni se pružiše na pod. I zaspashe.

Bilo je već poslijepodne, kada ih je probudila škripa brave. Snop fantastičnog sunca probi se u yaofang, i žena srednjih godina pojavi se sa vrčem tople vode i dva crna kruha. Stajala je i promatrala kako otac Chisholm pruža jedan kruh dr. Fiskeu

a zatim nijemo lomi drugi i dijeli između Joshue i sebe. Nešto u njenom stavu, u njenom mračnom i prilično sumornom licu, natjera svećenika da je pažljivije pogleda.

— Gle! — On se trže i prepozna je. — Ti si to Anna! — Ona ne odgovori. Pošto je izdržala njegov pogled, smjelo, ona izađe napolje.

— Je li poznajete tu ženu? — Fiske zapita brzo.

— Nisam siguran. Ali da, siguran sam. Ona je bila djevojčica u misiji koja... koja je pobjegla.

— To nije veliko priznanje za vaše uspjehe — po prvi put Fiske je govorio oštro.

— Vidjet ćemo.

Te noći su spavali vrlo loše. Neudobnost njihova zatvora postojala je iz časa u čas sve neprijatnijom. Oni su se smenjivali ležeći kraj prozora, radi privilegije da se udiše vlažan zrak. Mali doktor je ječao: — Taj užasan kruh! Blaga nebesa, uvezao mi je duodenum u čvor!

U podne, idućeg dana, Anna je ponovo došla s toplom vodom i zdjelom prosa. Otac Chisholm je sad bio pametniji i više je nije oslovljavao imenom.

— Koliko ćemo dugo ostati ovdje?

U početku je izgledalo kao da ona neće odgovoriti, zatim reče ravnodušno:

— Dva čovjeka pošla su u Paitan. Kad se vrate, vi ćete biti slobodni.

Dr. Fiske se ubaci uznemireno: — Zar ne možete da nam nabavite bolju hranu i gunjeve? Platit ćemo.

Ona odmahnu glavom, i istrča. Ali kad je izlazila i spuštala otvor, ona reče kroz šipke: — Platite mi, ako hoćete. Nemate dugo da čekate. To nije ništa.

— Ništa — Fiske ponovo zaječa kada je otišla. — Zeleo bih da ona ima moj želudac.

— Nemoj popuštati Wilbure — iz mraka iza njega gospođa Fiske ga je smirivala. Sjeti se, kroz sve ovo smo prošli i ranije.

— Bili smo mladi onda. A ne stari ljudi koji treba da pođu kući. I ovaj Wai... on ima specijalan pik prema misionarima... zato što su izmijenili njegov dobri stari red kad se plaćao zločin.

Ona je bila uporna: — Moramo svi ostati vedri. Pazi, moramo se nekako zabaviti. Ne razgovorom — inače ćete vas dvojica početi da se svađate zbog religije. Nego nekom igrom. Nešto najgluplje čega se možemo sjetiti. Igrat ćemo se „životinja, povrća ili minerala". Joshua, je li si budan? Dobro. Sad slušaj i ja ću objasniti kako se to igra.

Igrali su se igre pogađanja uz herojsko oduševljenje. Joshua je pokazao iznenađujuću vještinu. Zatim se vedri smijeh gospođe Fiske odjednom slomi. Svi se utišaše. Mučna apatija ih sve obuhvati, nemirni nastupi sna, neprijatno, uznemireno kretanje.

— Blagi Bože, mora da su se već vratili. — Čitavog idućeg dana Fiske je ponavljao ovu frazu. Njegove ruke i lice bili su na dodir vrelí. Nedostatak sna i zraka izazvao je groznicu. Ali tek kada se veče spustilo glasni povici i lajanje pasa obelježiše kasni dolazak. Tišina koja je zatim uslijedila bila je kobna.

Najzad koraci se približiše, i otvor se podiže. Na komandu, oni se izvukoše na rukama i koljenima. Svježina zraka, osjećaj prostora i slobode, izazva pored omame gotovo olakšanje.

— Hvala nebu! — Fiske uzviknu. — Sada smo kako treba.

Pratnja vojnika odvede ih do WaiChua.

On je sjedio u svojoj kući, na prostirci od kokosova vlakna, sa svjetiljkom i dugom lulom kraj sebe, velika zapuštena prostorija impregnirana blagim gorkim mirisom opijuma. Kraj njega je stajao vojnik s krpom vezanom oko podlaktice prljavom od krvi. Petorica drugih iz njegove čete, uključujući i kaplara, stajali su kraj zidova sa španjolskim trskama u ruci.

Prodirna tišina proprati ulaženje zatvorenika. Wai ih je proučavao s dubokom i zamišljenom surovošću. To je bila skrivena brutalnost, više naslućena no viđena, koja se krila iza maske njegova lica.

Dobrovoljni dar nije plaćen — glas mu je bio ravan, bez uzbuđenja. — Kada su moji ljudi prišli gradu da to preuzmu, jedan je ubijen a drugi ranjen.

Jeza prođe tijelom oca Chisholma. Desilo se ono čega se plašio. On reče:

— Možda poruka nije isporučena. Nosač se uplašio i otišao svojoj kući u Shansee a da nije ni svraćao u Paitan.

— Ti si isu više brbljiv. Deset po nogama.

Svećenik je ovo očekivao. Kazna je bila stroga, ivica dugog četvrtastog pruta kojim je rukovao jedan od njegovih vojnika razranjala mu je bedra i koljenice.

— Kurir je bio naš sluga — gospođa Fiske je govorila sa potisnutim ogorčenjem, dok joj se crveni pečat razlivao po blijedom obrazu. — Nije greška ShangFooa ako je on pobjegao.

— I ti si brbljiva. Dvadeset šamara po licu. Išamarali su je nadlanicom i dlanom po oba

obraza, dok se doktor kraj nje tresao i uvijao.

— Recite mi, pošto ste tako mudri. Ako je vaš sluga pobjegao, zašto bi onda netko čekao na moje poslanike i napao ih iz zasjede?

Otac Chisholm je želio da kaže da je u ovo vrijeme, garnizon u Paitanu stalno bio na oprezu, i da bi pucao na svakog Waiovog čovjeka koga primijeti. Znao je da je ovo objašnjenje. Ali je verovatno da je mudrije zadržati jezik.

— Sad niste tako brbljivi. Deset udaraca po ramenima zato što neprirodno šuti.

Ponovo su ga izudarali.

— Dozvolite da se vratimo u naše misije — Fiske izbacila ruke, gestikulirajući kao uzbuđena žena. — Uvjeravam vas, uz moju svečanu zakletvu, da ćete biti isplaćeni bez ikakva oklijevanja.

— Ja nisam lud!

— Onda pošaljite još jednog od vaših vojnika u ulicu Fenjera s porukom koju ću ja napisati. Pošaljite ga sada, odmah.

— I da ga isto tako izmasakriraju? Petnaest udaraca zato što misli da sam budala.

Pod udarcima doktor brižnu u plač. — Vas treba žaliti — mrmljao je. — Opraštam vam, ali vas žalim, žalim.

Šutnja. Sada je bilo skoro moguće primijetiti tamno treperenje u Waiovim suženim zjenicama. On se obrati Joshui. Momak je bio zdrav i snažan. Njemu su očajnički bile potrebne nove snage.

— Reci mi. Je li si spreman da se iskupiš time što ćeš se upisati pod moju zastavu?

— Ja sam vrlo osjetljiv na ovu čast — Joshua je sigurno govorio. — Ali je nemoguće.

— Odreci se tvog stranog đavolskog boga i bit ćeš pošteđen.

Otac Chisholm izdrža jedan trenutak surove napetosti, pripremajući se za bol i poniženje dječakove predaje.

— Sretno ću umrijeti za istinitog Gospoda s neba.

— Trideset udaraca zato što je tvrdokoran bijednik.

Joshua nije pustio ni zvuka. On je podnio kaznu pogleda uprtog dolje. Nijedan jecaj. Ali svaki udarac je tjerao oca Chisholma da se strese.

— Sada, hoćete li preporučiti vašem sluzi da se pokaje?

— Nikada — Svećenik odgovori čvrsto, duše obasjane dječakovom hrabrošću.

— Dvadeset udaraca po nogama zbog prijekorne upornosti.

Na dvanaestom udarcu, na prednjem dijelu koljenice, začu se oštar zvuk. Užasni bol mu proleti kroz razbijeni ud. Oh, Gospode, pomisli Francis, to je najgore za stare kosti.

Wai ih je promatrao odlučno. — Ne mogu nastaviti više da vas štitim. Ukoliko novac ne stigne sutra, predosjećam da će vam se dogoditi neko zlo.

On ih otpusti bezizrazno. Otac Chisholm je jedva mogao da othrama preko dvorišta, nazad u yaofang. Gospođa Fiske ga natjera da sjedne, kleče kraj njega, skide mu čizmu i čarapu. Doktor, koji se nešto povratio, namjesti zatim slomljenu kost.

— Nemam nikakve udlage ... ničega osim ovih krpa — glas mu je bio visok i drhtav. — To je užasan prijelom. Ako se ne odmarate, bit će zla. Vidite kako mi ruke drhte. Pomozi nam, dragi Gospode! Trebalo je da pođemo kući idućeg mjeseca. Nismo tako ...

— Molim te, Wilbur — ona ga umiri mirnim dodirirom. On završi zavijanje povrede bez riječi. Zatim doda: — Moramo pokušati da održimo moral. Ako se sada pustimo šta će nam se dogoditi sutra?

Možda je bilo dobro što ih je pripremila.

Izjutra su svo četvoro odveli u dvorište koje je bilo već zakrčeno stanovništvom Touenlaia i ispunjeno Zagorom iščekivanja. Ruke su im bile vezane na leđima a bambusov štap provučen između ruku. Dva vojnika dohvatila bi zatim krajeve svake takve motke, i podižući zatvorenike, proveli ih u povorci pet puta preko arene, u sve užim krugovima, prilazeći sve bliže fasadi kuće gde je sjedio Wai.

Bolestan od bolova u nozi, otac Chisholm je osjećao, kroz glupu sramotu, da je užasno odbačen, pretvaralo se to u očajanje, jer kako da stvorenja iz Gospodove ruke mogu praviti ovakav praznik od krvi i suza drugih. Morao je prigušiti užasan šapat da Gospod nikad nije mogao napraviti ovakve ljude... da Gospod ne postoji.

Primijetio je da nekoliko vojnika nose puške i nadao se da je došao milosrdan kraj. Ali poslije pauze, na Waiov znak njih okrenuše i ponesoše ih potrbuške niz strmu stazu, pored nasukanih čamaca, do rijeke. Ovdje, pred gomilom koja se ponovo skupila, vukli su ih kroz plitku vodu, a zatim vezali za kolac sidrišta.

Prelaz od prijetnje na naglo izvršenje kazne bio je tako neočekivan, kontrast prema prljavoj bijedi pećine tako dubok, da je bilo nemoguće osjetiti olakšanje. Sok od vode ih povрати. Bila je hladna od planinskih potoka i čista kao kristal. Svećenika presta boljet noga. Gospođa Fiske se blago osmjehnu. Njena hrabrost je zaista bila dirljiva.

Usnama uobličili riječi: — Bar ćemo se oprati.

Ali poslije pola sata nastupi promjena. Otac Chisholm se nije usuđivao gledati u svoje saputnike. Rijeka, u prvom trenutku djelujući tako osvježavajuće postajala je sve hladnijom, hladnijom, gubeći svoju nježnu tupost i stiskajući njihova tijela i donje udove u studeni zagrljaj. Svaki udarac srca, naprežući se da protisne krv kroz smrznute arterije, pretvarao se u udarac pulsirajuće arterije. Glava, začepljena, plovila je odvojeno, u crvenoj izmaglici. I pored svojih poremećenih osjeta, svećenik je pokušavao da nađe razlog ovog mučenja, kog se sada neodređeno sjećao kao „mučenje vodom“, užasan sadizam, ovjenčan tradicijom, koji je prvo izmislio tiranin Tchang. To je bila kazna koja je najbolje odgovarala Waiovom cilju, pošto je vjerojatno još uvijek izražavala njegovu preostalu nadu da će možda otkup biti plaćen. Francis uguši jecanje. Ako je ovo bilo tačno, onda njihove patnje nisu završene.

— Ovo je sasvim čudno — dok su mu zubi cvokotali od hladnoće, doktor je pokušavao da progovori. — Ovaj bol... savršena demonstracija angine pectoris ... isprekidan dovod krvi kroz zgrčeni sudovni sistem. Oh, blagosloveni Kriste! — On počeo da jeca. — O Gospode Bože — zašto si nas ostavio? Moja jadna žena... hvala Gospodu što se onesvijestila. Gdje sam ja? ... Agnes ... Agnes... — Onesvijestio se.

Svećenik sa teškoćom okrenu pogled ka Joshui. Dečakova glava jedva se videla kroz njegov zakrvavljeni pogled, izgledalo je kao da je odrubljena, kao glava mladog svetog Jovana Krstitelja na zdjeli. Jadni Joshua — i jadni Joseph! Kako će mu samo nedostajati njegov prvorodeni sin. Francis reče nijemo:

— Sine moj, tvoja hrabrost i vjera — veoma su me obradovali.

— To nije ništa, gospodaru.

Pauza. Svećenik duboko uzbuđen učini veliki napor da priguši obamrlost koja mu se prikradala.

— Mislio sam da ti kažem Joshua. Možeš uzeti riđeg ponija kada se vratimo u misiju.

— Da li Gospodar misli da ćemo se uopće vratiti u misiju?

— Ako se ne vratimo Joshua, dobri Gospod će ti dati još boljeg ponija na kome ćeš jahati u raj.

Još jedna pauza. Joshua reče tiho:

— Mislim oče da bih više volio malog ponija u misiji.

Ogromna navala zapljusnu Francisove uši, i okonča njihov razgovor u talasu mraka. Kad se svećenik pribrao ponovo već su se svi nalazili u pećini, bačeni na vlažnu gomilu. Ležeći tu za trenutak, pribirajući se, on začu Fiskeu kako razgovara sa ženom, onim svađalačkim naricanjem, našto se svodio njegov govor.

— Bar smo izvan... one užasne rijeke.

— Da, dragi Wilbure, napolju smo. Ali, ako se nisam prevarila u onom tiraninu, sutra ćemo ponovo tamo. — Glas joj je bio sasvim praktičan kao da razgovara o jelovniku za večeru. — Nemoj da se zavaravamo, najdraži. Ako nas ostavlja u životu, to je samo zato što ima namjeru da nas ubije na najgori mogući način.

— Zar se ne plašiš . . . Agnes?

— Ni najmanje, a i ti ne smiješ. Moraš pokazati tim bijednim poganima... i ocu . . . kako umiru dobri kršćani iz Nove Engleske.

— Agnes draga... ti si hrabra žena. Svećenik je mogao osjetiti kako je rukom obgrlila muža. Bio je veoma uzbuđen, potresen strasnom brigom za svoje saputnike, za ovo troje ljudi, tako drukčijih a njemu ipak tako dragih. Zar nema nikakva načina da se pobjegne? Razmišljao je duboko, stisnuvši zube, pritiskujući čelo o zemlju.

Jedan sat kasnije, kada je žena ušla sa zdjelom riže on se postavi između nje i vrata.

— Anna! Nemoj poricati da si ti Anna! Zar ne osjećaš nikakvu zahvalnost za ono što je za tebe učinjeno u misiji?

Ne mogu ništa učiniti — u mraku pećine bilo je nemoguće vidjeti njeno lice. Ali njen glas, iako osoran, bio je prigušen.

— Možeš mnogo učiniti. Ostavi otključana vrata. Nitko se neće sjetiti da tebe okrivili.

— A zašto? Sve ponije čuvaju.

— Nama nisu potrebni konji, Anna.

U oborenog pogledu zaiskri pitanje. — Ako pođete iz Touenlaia pijeske idućeg dana će vas uhvatiti.

— Otići ćemo čamcem... i spustiti se niz rijeku.

— Nemoguće — Ona odmahnu snažno glavom. — Struje su suviše jake.

— Bolje je utopiti se u virovima no ostati ovdje.

— To nije moja stvar gdje ćete se utopiti — ona odgovori odjednom snažno — Niti da vam pomognem na bilo koji način.

Odjednom, dr. Fiske pruži ruku iz mraka i zgrabi njenu ruku. — Pogledaj Anna, uzmi moje prste i slušaj. Moraš učiniti da to bude tvoja briga. Da li me razumiješ? Ostavi otvorena vrata večeras.

Pauza.

— Ne — ona je oklijevala i lagano povukla ruku. — Ne mogu večeras.

— Moraš.

— Sutra ću učiniti... sutra ... sutra — uz čudnu promjenu u ponašanju, naglu divljinu, ona obori glavu i pobježe iz pećine. Vrata se zatvoriše za njom uz snažan trijesak.

Još teža tišina spusti se u pećinu. Nitko nije vjerovao da će žena održati riječ. Čak, iako je to i mislila, njeno obećanje je bilo slabo prema svemu onome što ih je sutra čekalo.

— Ja sam bolestan — Fiske je mrmljao zlovoljno, stavljajući glavu na rame svoje žene. U mraku su mogli čuti kako osluškuje svoje grudi. — Odijelo mu je vlažno. Čuješ li ovo... sasvim tup zvuk... lobarna konsolidacija. Oh, Gospode, mislio sam da su mučenja inkvizicije bez premca.

Nekako je noć prošla. Jutro je bilo hladno i sivo. Dok se svjetlo probijalo, mogli su se čuti i zvući u dvorištu, gospođa Fiske se uspravi sa izrazom nagle odlučnosti na svom upalom i blijedom licu, još uvijek uvezanom mokrom povezačem.

— Oče čhisholm, vi ste najstariji svećenik ovdje. Molim vas da se pomolite prije no što pođemo na put našeg mučeništva.

On kleče kraj nje. Svi spojiše ruke. Molio se, najbolje što umije, bolje no što se ikad molio u čitavom svom životu. Zatim se pojaviše po njih vojnici.

Iscrpljenima rijeka je izgledala još hladnijom no ranije. Fiske je histerično vikao dok su ga uvodili. Ocu Chisholmu sve posta mutno.

Imerzija, misli su mu kaotično promicale, čišćenje vodom, jedna kapljica, i ti si spašen. Koliko ovdje ima kapljica? Milijuni i milijuni... četiri stotine milijuna Kineza i svi čekaju da budu spašeni, svaki s kapljicom vode...

— Oče! Dragi dobri oče čhisholm! — Gospođa Fiske ga je dozivala staklastih očiju i grozničavo veselo: — Oni nas svi promatraju s obale. Dajte da im pokažemo. Primjer. Zapjevajmo. Koju zajedničku himnu imamo? Naravno, božićnu. Slatki refren. Hajde Joshua ... Wilbur... svi zajedno.

Ona poče visokim drhtavim glasom:

„Oh, pridite vjerni,

Radosni i pobjedonosni...

On joj se pridruži s ostalima:

„Oh, pridite, pridite svi u Betlehem...

23*

Kasno poslijepodne. Ponovo su u pećini. Doktor leži postrance. Diše krkljajući. Govori trijumfalno.

— Lobarna pneumonija. Znao sam to još juče. Tmulost na vrhu i krepitacije. Zao mi je Agnes, ali... ja sam dosta radostan.

Nitko ništa ne reče. Ona poče smežuranim prstima milovati njegovo vrelo izbledjelo čelo. Još uvijek ga je milovala kad Anna uđe u pećinu. Ovog puta, međutim, žena nije donijela sa sobom hranu.

Ona je samo stala na ulaz i gledala ih nekakvom snuždenom zlovoljom. Najzad reče:

— Dala sam ljudima vašu večeru. Mislim da će to biti velika šala. Brzo pođite prije no što otkriju grešku.

Apsolutna tišina. Otac Chisholm osjeti kako mu srce skače u iznurenom, iscrpljenom tijelu. Činilo se nemogućim da mogu napustiti ovu pećinu od svoje dobre volje. On reče: — Neka te Gospod blagoslovi, Anna. Ti ga nisi zaboravila, i on tebe neće zaboraviti.

Ona ne reče ništa. Gledala ga je svojim tamnim neprozirnim očima u koje nikada nije mogao prodrijeti, čak ni one prve noći na snijegu. A ipak, osjećao je goruće zadovoljstvo što je ona opravdala njegovo ispovjedanje, otvoreno, pred dr. Fiskeom. Stajala je za trenutak i zatim bešumno nestala.

Ispred pećine je bilo mračno. Mogao je čuti smijeh i tihe glasove iz ostalih susjednih yaofang. Preko dvorišta se vidjelo svjetlo u Waiovoj kući. Susjedne staje i vojničke zgrade bile su slabo osvijetljene. Naglo lajanje psa kao munja straha proljete njegovim namučenim nervima. Ova bijedna nada bila je kao novi bol, i ugušivala ga je svojom snagom.

Oprezno pokuša da stane na nogu. Bilo je nemoguće, pade teško, na čelu mu izbiše graške znoja. Njegova noga, naduvena, tri puta deblja od druge, bila je sasvim neupotrebljiva.

Šapatom on reče Joshui da ponese polusvijesnog doktora na leđima, i da ga sasvim tiho odnese do čamca. On ih isprati, pogledom, u pratnji gospođe Fiske, Joshua povijen pod svojim vrećastim teretom, držeći se mudro gustih sjena stijena. Udaljeni zvuk odronjenog kamena dopre do njega, tako snažno da mu se činilo da će probuditi i mrtve. Ponovo poče da diše; nitko ga nije čuo osim sama sebe. Joshua se vrati kroz pet minuta. Oslonivši se na dječakovo rame, on se lagano i bolno vukao stazom.

Fise je već bio ispružen na dnu čamca a njegova žena je čučala kraj njega. Svećenik sjede na krmu. Podignuvši neupotrebljivu nogu obadvijema rukama on je skloni izvan puta, kao komad drveta, zatim se osloni laktom o trup čamca. Joshua se pope gore i poče da odvezuje konopac, on dohvati jedino veslo na krmu spreman da se otisne.

Odjednom se začu uzvik s vrha litice, praćen drugim uzvicima, i trčanjem. Glasna gužva, psi koji počеше luđački da laju. Zatim dvije baklje zaplamsaše u mrklom mraku gore i brzo se spustiše, među piskavim glasovima i uzbuđenim, šumnim koracima niz stazu ka rijeci.

Svećenikove usne su se pokretale, u plašljivonepomičnom tijelu. Ali je šutio. Joshua, petljajući i kidajući konopac, znao je za opasnost, i ne bi je trebalo još dodavati.

Najзад, uz divlji uzdah, dečko odvoji užu, i pade unazad poprijeko. Odjednom, otac Chisholm osjeti kako se čamac odvaja i svom preostalom snagom on ga gurnu u struju. Izvan mirne vode, oni su se besciljno vrtjeli, a zatim počеше da plove niz rijeku. Preko i iznad njih svjetiljke su sada pokazivale prilike koje su trčale obalom. Začu se i pucanj iz puške zatim neprecizan rafal. Meci su uz fijuk poskakivali po vodi. Sada su plovili brže, mnogo brže; skoro su bili sasvim van dometa. Otac Chisholm je gledao u tamni zid ispred njih sa skoro grozničavim olakšanjem, kad odjednom, usred razbijenog puškaranja, njega neka velika težina udari iz noći. Glava mu se zaljulja pod udarcem, kako mu se činilo, bačenog kamena. Osim tog snažnog udarca nije osjećao bol. Podiže ruku ka vlažnom licu. Metak mu je razbio gornju vilicu, i izletio kroz desni obraz. Nije ništa rekao. Pucnjava presta. Nitko drugi nije bio pogođen.

Rijeka ih je sada vodila sve većom brzinom. Bio je sasvim siguran da moraju na kraju dospjeti do Hwanga u koji se ulijeva — nikakav drugi izlaz nije bio moguć. On se naže naprijed Fiskeu i pošto primijeti da je pri svijesti, on pokuša da ga razvedri.

— Kako se osjećate?

— Dosta udobno, imajući u vidu da umirem. — On savlada kratak kašalj. — Zao mi je što sam bio takva žena, Agnes.

— Molim te ne govori, dragi.

Svećenik se tužno uspravi. Fiskeov život se gubio. Njegov vlastiti otpor bio je skoro ugašen, Morao se boriti sa skoro nezadrživim impulsom da zaplače.

Sada jači šum rijeke najavi da se približuju nemirnim vodama. Šum, kao da je izbrisao svaku mogućnost daljeg gledanja. Nije mogao ništa vidjeti. Jednim veslom povlačio je laki čamac uporedo sa strujom. Kada su pojurili dolje, on predade njihove duše Gospodu.

Više mu nije bilo stalo ni do čega, nije mogao ni shvatiti kako je čamac izdržao tu neviđenu tutnjavu. Grmljavina ga sledi. On se priljubi uz eć nepotrebno veslo, dok su se u tami naginjali i padali. Ponekad im se činilo da lete slobodnim prostorom, kao da je dno sa čuna otpalo. Kad je tresak od koga je sve pucalo zaustavio silinu pada, on pomisli tupo da su se nasukali i razbili. Ali ponovo utonuše, uskovitlana voda ih je zapljuskivala dok su se kovitlali, dolje, dolje, dolje. Kadgod bi pomislio da mora da su već slobodni, nova tutnjava bi se ispriječila pred njima, zgrabila i progutala. Na uskoj krivini udariše o stjenovitu obalu svom silinom, cijepajući niske grane s drveća, zatim odskočiše, zavrtješe se, i lupnuše ponova. Mozak mu se vrtio, lupao i tresao, dolje, dolje, dolje.

Mir tihe vode, daleko dolje, lagano i slabo ga vrati svijesti. Ispred njih snop zore koji se jedva nazirao, ocrtavajući široki prostor nježnih slikovitih voda. Nije mogao procjeniti koliku su razdaljinu prevalili, a ipak je kao kroz maglu pretpostavljao da mora biti mnogo lija. Sve što je znao bilo je ovo: stigli su do Hwanga i sada su mirno plovili njegovim grudima ka Paitanu.

Pokušao je da se pokrene, ali nije mogao, slabost ga je držala kao prikovana. Njegova ozlijeđen ja noga bila je teža od olova, bol na razmrskanu licu kao razbijesnela zubobolja. Ali uz nevjerojatan napor on se okrenu i lagano povuče niz čun na rukama. Svjetlost posta jača. Joshua se skupio na pramcu, puštena tijela, ali dišući. Spavao je. Na dnu čuna Fiske i njegova žena zajedno su ležali, rukom mu je pridržavala glavu, a tijelo štitila od nakupljene vode. Ona je bila budna i razumno mirna. Svećenik je osjećao najveće divljenje, gledajući je tako. Ona je pokazala najveću izdržljivost od sviju. Njen pogled je značio odricanje neizgovorenog pitanja. Mogao je vidjeti da je njen muž skoro pri kraju.

Fiske je disao u kratkim prekidima, povremeno uopće nije disao. Stalno je mrmljao ali njegove oči, iako ukočene, bile su otvorene. I odjednom u njima se pojavi neodređena, nesigurna svjetlost prepoznavanja. Sjena pokreta prijeđe preko usana — bezglasno, u tom ništavilu ogledala se sjena osmijeha. Njegovo mrmljanje se uobličilo. — Nemojte se ponositi... dragi prijatelju... zbog Anne. — Ponovo teško disanje. — Nije vaše učenje... — Još jedan grč — ja sam je podmitio — Slabo, uz lepršavi osmijeh: — Sa pedeset dolara koje uvijek nosim u cipeli. — Blijeda pobjedonosna pauza. — Ali neka vas Gospod blagoslovi, dragi druže, svejedno. <*" v>>

Izgledao je sretniji sada, kada je dobio ovu posljednju rundu. Zatvori oči. Kada se sunce diglo u poplavi naglog svijetla primijetiše da je umro.

Straga, na krmi, otac Chisholm je promatrao gospođu Fiske kako ukrštava ruke mrtva čovjeka. Promatrao je smušeno svoje ruke. Članci su bili prekriveni čudnim crvenim pečatima. Kada bi ih dodirnuo oni su se kotrljali kao krupna sačma ispod kože. Mora da me je ugrizao neki insekt dok sam spavao, pomisli.

Kasnije, kroz jutarnje pare koje su se dizale on ugleda niz rijeku, u daljini, ravne čamce ribara s kormoranima. Zatvori bolne oči. čun je nosila voda ... nosila u zlatastoj magli, ka njima.

XIII

Jednog poslijepodneva, šest mjeseci kasnije, dva nova svećenika iz misije — otac Stephen Munsey, doktor medicine i otac Jerome Craig, revnosno su diskutirali o svim planovima, ispijajući kavu uz cigarete.

— Sve mora biti savršeno. Hvala Gospodu vrijeme pokazuje da će se proljepšati.

— I ustaliti, — otac Jerome potvrdi. — Pravi je blagoslov što imamo muziku.

Oni su bili mladi, zdravi, puni vitalnosti, s ogromnom vjerom u sebe i Gospoda. Otac Munsev, američki svećenik, sa diplomom medicine sa koledža iz Baltimora, nešto viši od ove dvojice, dobrih šest stopa visok, ali ramena oca Graiga su mu obezbjedila mjesto u boksterskoj ekipi Holywella. Iako je Craig bio Britanac, on je imao prijatnu američku živahnost, pošto je proveo dvije godine na pripremnom kursu

za misionare u koledžu St Michael u San Franciscu. Da, tu se i sreo sa ocem Munsevom. Obadvojica su odmah osjetila uzajamnu privlačnost, i uskoro su postali „Steve“ i „Jerry“ jedan za drugog — osim u onim prilikama kada bi ih iznenadna navala samosvjesnog dostojanstva navela na formalniji ton. — Hej Jerry, stari druže, je li ideš danas poslije podne na rukomet? — I, — oh, oče, u koliko je sati vaša misa sutra? — Premeštaj za Paitan, zajedno, stavio je pečat na njihovo prijateljstvo.

— Zamolio sam majku Mercy Mary da svrati. Otac Steve nali sebi još kave. On je imao čiste crte, snažan i bio je dvije godine stariji od Craiga, priznati vođa u ovom ortakluku. — Samo da bi prodiskutirali posljednje detalje. Ona je tako vedra i spremna da pomogne. Ona će nam biti od velike pomoći.

— Da, ona je divna osoba. Pošteno rečeno, Jerry, oživjet ćemo ovde sve, kada ostanemo sami.

— Ššš! Ne govori tako glasno! — Otac Steve ga opomenu. — Stari momak nije baš tako gluh kao što ti misliš.

— On je poseban slučaj. — Tupe crte oca Jerryja se istopiše u osmijeh. — Svakako da si ga ti izvukao. Ali u njegovim godinama oporaviti se od prijeloma noge, razbijene vilice i velikih boginja povrh toga — pa! — to govori nešto u prilog njegove srčanosti.

— On je međutim vrlo slab, Munsey je govorio ozbiljno. — To ga je sasvim dokrajčilo. Nadam se da će mu koristiti dugo putovanje kući.

— On je čudni stari đavo ... oprostite, Oče. Mislim staromodan. Sjećaš se, kada je bio onako bolestan i kada je gospođa Fiske poslala onaj veliki krevet prije no što je pošla kući? I užasne muke koje smo imali da ga natjeramo da legne u njega? Sjećaš li se, kako je stalno govorio: „Kako mogu da se odmaram, ako mi je udobno?“ — Jerry se nasmijao.

— A onoga puta kada je bacio supu Majci Mercy Mary na glavu, — otac Steve potisnu osmijeh. — Ne, ne, oče, ne smijemo dozvoliti da naši jezici ovladaju nama. Uostalom, on nije tako rđav, ako ga pravilno shvatite. Svatko bi morao postati malo čudan u glavi kada bi sam proveo ovdje trideset godina. Hvala Gospodu, da je nas dvoje... Slobodno!

Majka Mercy Mary uđe sa osmijehom, rumena, prijateljskih očiju i vesela. Ona je bila vrlo sretna sa svoja dva nova svećenika koje je smatrala, instiktivno, za dva dobra dječaka. Ona će ih materinski maziti. Bilo je dobro što će misija dobiti osvježenje mlade krvi. Bit će mnogo prirodnije za nju da ima pravu perionicu rublja za svećenike koju će nadgledati, i da krpi poštene, dobre, tople potkošulje.

— Dobar dan, časna Majko. Da li vas možemo iskušati sa šalicom koja razvedrava ali ne opija? Dobro. Dvije kocke? Moramo malo pripaziti na tu vašu sklonost za sklatkiše za vrijeme Velikog Tjedna. Pa sad, da se dogovorimo o sutrašnjim ceremonijama prilikom ispraćaja oca Chisholma.

Zajedno su razgovarali, prijateljski, iskreno, nekih pola sata. Zatim Majka Mercy Mary kao da napregnu uši. Osluškujući ona jezikom izrazi svoju zabrinutost,

— Je li ga čujete? Ja ga ne čujem. Neka Gospog blagoslovi moju dušu ali sam sigurna da je opet izašao a da nam nije rekao. — Ona ustade. — Oprostite, oci. Ali moram da vidim šta je naumio. Ako ode, i ukvasi noge, to će opet sve upropastiti.

Oslanjajući se na svoj stari kišobran, otac Chisholm je po poslednji put pošao u obilazak svoje misije St Andrewa. Ovaj mali napor ga je veoma zamarao; on shvati, uzdahnuvši u sebi, kako ga je njegovo dugo bolovanje ostavilo iscrpljenim. Pomisao je bila sasvim zastrašujuća — osjećao se tako malo različitim od ranije, u srcu sasvim neizmijenjen. A sutra, mora otići iz Paitana. Nevjerojatno! Kada se je već odlučio da svoje kosti ostavi pri dnu vrta misije pored Willie Tullocha. U sjećanje mu se vratiše riječi iz biskupova pisma: „ ... nedorasli, brinemo za vaše zdravlje, veoma cijenimo, završiti vaš rad u stranim misijama." Pa, neka bude volja Gospodnja!

Sada je stajao, u malom dvorištu crkve, ponesen valom nježnosti, sjećanja, gledajući na drvene križeve — Williev, sestre Clotilde, vrtlara Fua i još nekih dvanaestak, svaki kraj jednog početka, miljokazi njihova zajedničkog hodočašća.

On odmahnu glavom kao stari konj usred roja insekata na suncem obasjanu polju, znajući da se ne smije prepuštati sjećanjima. Upravi pogled preko niskog zida na novi pašnjak. Joshua je obučavao riđastog poni ja, dok su ga četiri njegova mlađa brata promatrala s divljenjem. I sam Joseph nije bio daleko. Zadovoljan, debeo, sa svojih četrdeset pet godina, on je vodio preostalo devetoro djece sa poslijepodnevnog šetnje i lagano gurao kolica od pruća ka lođi. Gdje se može naći bolji primjer, pomisli svećenik uz blagi osmijeh, o pokornosti plemenitog mužjaka?

On napravi veliki krug, neprimjetnije što može, jer je pretpostavljao šta mu se sprema sutra. Škola, internat, blagovaonica, radionice za pletenje čipki i prostirki, mala zgrada koju je otvorio prošle godine za pletenje korpi za slijepu djecu. Pa. . . zašto nastaviti sa ovim prebrojavanjem? U prošlosti je smatrao da je malo postigao. Sada, u sadašnjem raspoloženju raznježene sjete, on je to procjenjivao kao ništetno. Kruto se okrenu. Iz novog hola začu zlokobno krkotanje nekog instrumenta. Ponovo potisnu iskrivljeni osmijeh, ili možda samo boru usled mrštenja? Ovi mladi pomoćnici s njihovim eksplozivnim idejama. Pa, prošle večeri kada je pokušavao, prirodno

uzalud, da im objasni topografiju parohije, onaj doktor je prošaputao: Avijon. Na šta se sve dolazi! Dva sata avijonom do sela Liu. A za njegovo prvo putovanje trebalo mu je dvije nedjelje pješice!

Ne bi trebalo da ide dalje, jer je postajalo hladno. Ali, iako je znao da će zbog neposlušnosti dobiti zasluženi prijekor, on se jače osloni o svoj kišobran i lagano pođe niz brijeg Blistavog Zelenog Nefrita ka napuštenom gradilištu prve zaboravljene misije. Iako je sada ovaj prostor bio zagušen bambusima, donja ivica se pretvorila u močvaru, štala od blata stajala je još uvijek.

On obori glavu i uđe pod klimavi krov, obuzet odmah novim naletom sjećanja, gledajući u mladog svećenika, crnomanjastog, revnosnog i punog želje, kako čuči kraj mangala, u društvu jednog kineskog dječaka. Ona prva misa koju je ovdje, na svom lakiranom sanduku, bez zvonca ili pomoćnika, sasvim sam — kako oštro povuče strune njegovog sjećanja. Nespretno, kruta neprikladna pojava, on se spusti na koljena i zamoli Gospoda da ga cijeni manje po njegovim djelima a više po namjerama.

U misiji on sam uđe kroz sporedno dvorište i pođe lagano gore. Bio je sretan: nitko ga nije vidio kad je ušao. On nije želio „veliku gužvu" kako je to počeo da zove, šuškanje koraka i vrata, termofore i brižno nutkanje supom. Ali kada je otvorio vrata svoje sobe, bio je iznenađen što zatiče unutra g. Chia. Njegovo unakaženo lice, sada sivo od hladnoće, obasja nagli val topline. Ne vodeći računa o formalnosti, on uze ruku svog starog prijatelja i srdačno je steže.

— Mislio sam da ćete doći.

— Kako bih se mogao uzdržati da ne dođem? — G. Chia je govorio tužnim i čudno uznemirenim glasom. — Dragi moj oče, ne treba da vam kažem koliko duboko žalim što odlazite. Naše dugo prijateljstvo meni je predstavljalo toliko mnogo.

Svećenik odgovori tiho: — I vi ćete meni takođe mnogo nedostajati. Vaša ljubaznost i dobročinstvo su me savladali.

— To nije ništa, — g. Chia je odbacivao zahvalnost, — u poređenju sa neprocjenjivim uslugama koje ste meni učinili. Bez vas vrt bi bio vrlo tužan. — Njegov glas se oboji nadom. — Ali onda... možda, kada se oporavite... možda ćete se vratiti u Paitan?

— Nikada. — Svećenik zastade uz sjenu osmijeha. — Moramo se pripremiti za naš nebeski sastanak poslije toga.

Spusti se čudna tišina. G. Chia je s naporom prekide. — Pošto je naše vrijeme ograničeno možda bi sada bio pogodan trenutak da govorimo o onom trenutku koji dolazi poslije.

— Svo moje vrijeme je posvećeno takvom razgovoru.

G. Chia zastade, obuzet neuobičajenom nespretnošću. — Ja sam duboko razmišljao o onome što se nalazi iza ovoga života. Ali ukoliko tako nešto postoji, bit će mi vrlo prijatno da uživam i tamo u vašem prijateljstvu.

I pored dugog iskustva, otac Chisholm nije odmah shvatio sav značaj ove primjedbe. On se osmjehnu ali ne odgovori. A g. Chia je bio prinuđen, uz veliko osjećanje neprijatnosti, da bude direktan.

— Moj prijatelju, često sam govorio: postoje mnoge religije i sve imaju svoje vratnice koje vode u nebesko carstvo. — Blijeda boja se pojavi ispod tamne kože. — Sada mi se čini da imam izvanrednu želju da uđem kroz vaše vratnice.

Mrtva tišina. Povijena figura oca Chisholma se ukoči, sasvim.

— Ne vjerujem da ozbiljno mislite.

— Jednom, pre mnogo godina, kada ste izliječili moga sina, nisam ozbiljno mislio. Ali onda nisam bio sasvim svijestan vašeg života... strpljivosti, mira i hrabrosti. Dobrota religije najbolje se cijeni po dobroti njenih sljedbenika. Moj prijatelju ... vi ste me osvojili vašim primjerom.

Otac Chisholm podiže ruku do čela, taj poznati znak prikrivenog uzbuđenja. Njegova savjest ga je često prekoravala zbog prvobitnog odbijanja da prihvati g. Chia, čak i bez prave namjere. On reče lagano: — Čitavog dana su mi usta bila gorka od pepela neuspjeha. Vaše riječi su ponovo potpalile vatre u mom srcu. Zbog ovog jedinog trenutka osjećam da moj posao ovdje nije bio bezvrijedan. Uprkos toga kažem ... nemojte činiti ovo zbog prijateljstva... samo ukoliko vjerujete.

G. Chia odgovori odlučno: — Ja sam odlučio. Činim to zbog prijateljstva i vjere. Mi smo braća, vi i ja. Vaš Gospod mora biti i moj. I onda, iako morate sutra otići, ja ću biti zadovoljan, znajući da će se naše duše sresti jednog dana u vrtu našeg Gospoda.

Svećenik u početku nije bio u stanju da progovori. Borio se da sakrije dubinu svog uzbuđenja. On ispruži ruku ka g. Chiu. Tihim, nesigurnim glasom reče:

— Hajdemo u crkvu...

Idućeg jutra bilo je toplo i vedro. Otac ChisAndrewholm, probuđen pjesmom izvuče se ispod pokrivača s kreveta gospođe Fiske i polete ka otvorenom prozoru. Ispod balkona dvadesetak djevojčica iz mladih razreda, nijedna starija od devet godina, s bijelim i plavim ešarpama pjevale su mu sereAndrewnadu: — „Hej, vedro ..." — On napravi grimasu. Pri kraju desetog stiha on doviknu:

— Dovoljno. Idite na doručak.

One prestadoše i osmjehnuše mu se, pridržavajući note. — Da li vam se dopada, oče?

— Ne ... da... Ali već je vrijeme doručku. One počese opet od početka i ispevaše sve s još dodatnim stihovima, dok se on brijač. Na riječi: „Na tvom svježem obrazu" on se posiječe. Gledajući u maleno ogledalo, na vlastitu sliku, rošavu i sa ožiljcima, sada još i krvavu, on pomisli tužno: Blagi Bože, kako užasno izgledam, moram danas zaista da se ponašam pristojno.

Začu se gong za doručak. Otac Munsev i otac Craig su ga čekali, spremni, s puno poštovanja, nasmejani... jedan jureći da mu prinese stolicu, drugi da podigne poklopac sa kedgereea. Obojica su tako željeli da mu sve učine, da prosto nisu mogli da sjede na miru. On se isceri.

— Hoćete li vi mladi idioti da budete ljubazni i da prestanete da postupate sa mnom kao s vašom praprababom na njen stoti rođendan?

Moramo razvedriti staroga, pomisli otac Jerry. On se nježno osmjehnu: — Pa, oče, mi s vama postupamo kao da ste isto što i mi. Prirodno ne možete izbjeći počastima koje pripadaju pioniru koji je utro prve staze. Vi to i ne želite. To je vaša prirodna nagrada i u to nemojte uopšte sumnjati.

— Ja sumnjam u mnogo štošta.

Otac Steve dodade srdačno: — Nemojte se brinuti, oče. Znam kako se osjećate, ali mi vas nećemo iznevjeriti. Pa, Jerry, mislim otac Craig, i ja imamo takve planove kojima ćemo udvostručiti veličinu i efikasnost St. Andrewa. Imat ćemo dvadeset katekista, plaćat ćemo ih također dobro ... osnovati javnu kuhinju u ulici Fenjera, odmah preko puta vaših metodističkih drugova. To će ih baš malo pogoditi u srce. — On se naAndrewsmeja dobroćudno, razuvjeravajući. — Bit ću pošten, čisti katolicizam. Čekajte samo dok dobijemo naš avion! Samo da vidite kad počnemo da vam šaljemo naše grafikone o pokršćavanjima. Čekajte samo dok...

— Krave su se vratile, — reče sanjalački otac Chisholm.

Dva mlada svećenika izmijenjaše suosjećajne poglede. Onda otac Steve reče blago:

— Nećete zaboraviti da redovno uzimate vaš lijek na putu, oče? Jedna žlica ex aqua, tri put dnevno. U vašoj torbi je velika boca.

— Nije. Izbacio sam je prije no što sam sišao. — Najednom otac Chisholm poče da se smije. Smijao se do suza. — Dragi moji mladići, ne vodite računa o meni. Ja sam džangrizavi starkelja. Vi ćete ovdje izvanredno napredovati ako ne budete suviše samouvjereni... ako budete ljubazni i trpeljivi, a naročito u odnosu na Kineze nemojte zaboraviti da pile ne može učiti kokoš.

— Pa ... da ... prirodno, oče.

— Pazite! Ja nemam avione za poklanjanje, ali bih vam ostavio mali koristan suvenir. Dao mi ga je jedan stari svećenik. On je prešao sa mnom najveći dio puta. — On ustade od stola i pruži im iz ugla sobe stari kišobran koji mu je dao stari

Mac. — On uživa izvjestan status ovdje među državnim kišobranima u Paitanu. Može vam donijeti sreću.

Otac Jerry ga uze pažljivo poput neke relikvije.

— Hvala, hvala vam oče. Kako su to lijepe boje. Je li su kineske?.

— Mnogo gore, bojim se. — Stari svećenik se osmijehnu i odmahnu glavom. Nije htio više ništa reći.

Otac Munsev odloži servijetu uz skriveni znak svome kolegi. U njegovim očima ogledao se sjaj priprema. On ustade.

— Pa, oče, ako biste htjeli da za čas izvinete oca Craiga i mene. Vrijeme prolazi a mi svakog trenutka očekujemo oca Choua.

Oni brzo odoše.

Trebalo je da krene u jedanaest časova. On se vrati u svoju sobu. Kada je završio sa skromnim pakovanjem, ostao mu je još jedan sat da bi se prošetao. On siđe dolje i instinktivno pođe ka crkvi. Tamo, ispred svoje kuće zastade, iskreno dirnut. Očekivala ga je čitava njegova pastva, skoro pet stotina ljudi, u redu i mirno u dvorištu. Onaj dio iz sela Liua, sa ocem Chouom stajao je s jedne strane, starije djevojke i radnici s druge, sa njegovom omiljenom djecom predvođenom od Majke Mercy Mary, Marthe i još četiri sestre. Bilo je nečega u zajedničkom pogledu uprtom s nježnošću na njegovu neupadljivu priliku, što ga pogodi kao nagli bol.

Još dublja tišina. Sudeći po njegovoj uznemirenosti, čini se da je Josephu povjerena čast da održi govor. Dvije stolice se stvoriše kao u mađioAndrewničarskoj sceni. Kad se stari otac posadi na jednu. Joseph se nesigurno pope na drugu, skoro se preAndrewturi i odvi crveni zamotuljak.

— Prečasni i najvrijedniji učenice Gospoda, s najvećim bolom te gledamo, mi, tvoja deca, kako odlaziš preko širokog oceana ..,

Ovaj govor nije se razlikovao od stotine drugih oratorskih vještina koje je u prošlosti izdržao, osim što je bio obliven suzama. I pored mnogih tajnih proba pred svojom ženom Josepha pobjedi otvoreno dvorište. On počeo da se znoji a želudac mu je podrhtavao poput hladetina. Jadni dragi Joseph, pomisli svećenik, gledajući u svoje cipele i misleći o vitkom mladom dečku koji je trčao, uz njegove uzde prije tridesetak godina.

Kad se to završilo sve vjernici otpevaše GloAndrewria laus, sasvim lijepo. Još uvijek gledajući u cipele, dok su se jasni glasovi peli sve više, svećenik osjeti kako mu se stare kosti razmekšavaju. „Dragi Bože“, molio se, „nemoj dozvoliti da napravim od sebe budalu“.

Za predaju poklona izabrali su najmlađu djevojčicu iz centra za pletenje korpi za slijepe. Ona pristupi naprijed, u crnoj suknji i bijeloj bluzi, kolebljivo ali sigurno, vođena svojim instinktom i instrukcijama koje je šaputala Majka Marcy MaAndrewry. Kad je klekla pred njega, pružajući mu ukrašeni pozlaćeni pehar s izvanrednim ukrasom, koji je kupljen poštanskom porukom iz Nankinga, njegove oči bile su isto toliko slijepe kao i njene. „Blagoslovena da si, blagoslovena dijete moje“, mucao je. Više ništa nije mogao da kaže.

Nosiljka broj jedan g. Chia sada uplovi u magloviti krug njegova pogleda. Ispružene ruke pomogoše mu da uđe. Formirala se povorka koja pođe uz pucanje prskalica i nagli Sousa marš koji je svirala nova školska muzika.

Dok se lagano njihao niz brijega, na ramenima ljudi, on pokuša da se skoncentrira na nakinAndrewđurenu komediju s muzikom: dvadeset đaka u nebesko plavim uniformama je duhalo, ispred njih je išao kineski dirigent od punih osam godina s perjanicom i visokim bijelim čizmama, šepureći se, vrteći štap, udarajući koljenom o koljeno. Ali nekako je njegov smisao za smiješno prestao da funkcionira. U gradu vrata kuća bila su puna prijateljskih lica. Nove prskalice dočekivale su ga na svakoj raskrsnici. Kad su prišli blizu pristaništa pred njim su bacali cvijeće.

Barka g. Chia čekala je kraj stepenica, motori su tiho brujali. Pažljivo spustiše nosiljku, on , izađe. Najzad je došao trenutak. Sada su se svi skupili oko njega, opraštajući se: dva mlada svećenika, otac Chou, Časna Majka, Martha, g. Chia, ' Joseph, Joshua... svi oni, neke žene iz redova vjernih plakale su, klečale da mu poljube ruku. Nije mogao da promuca nijednu razumljivu riječ. Grudi su mu se nadimale.

Slijepo, on uđe u barku. Kad se okrenuo ponovo da ih pogleda, zavlada tišina. Na već unaprijed dogovoreni znak, dječji kor poče da pjeva njegovu omiljenu himnu: Veni Creator. Oni su to čuvali sve do posljednjeg trenutka.

„Dođi, Duše Presveti,

Sa neba nas posjeti

Zrakom svoje milosti".

On je uvijek volio ove plemenite riječi koje je napisao veliki Charlemagne u devetom vijeku, 1 najljepša himna Crkve. Svi su je sada pjevali na pristaništu:

„Daj nam krepost zaslužnu

I smrt lijepu, blaženu,

Daj vjekovit svima raj."

Oh, Bože, mislio je, popuštajući najzad, to je lijepo, to je divno od njih... ali, oh, kako je samo nepravedno! Grč mu prijeđe preko lica.

Kada je barka krenula iz pristaništa i on podigao ruku da ih blagoslovi, suze su mu se slijevale niz izmučeno lice.

DIO V:

POVRATAK

|

Njegova Milost biskup Mealev je mnogo zakasnio. Dvaput je mladi svećenik iz kuće provirio kroz vrata salona do objasni da su Njegova Milost i sekretar Njegove Milosti zauzeti, neodložno, na saboru. Otac Chisholm samo zatrepta razgledajući „Tablet."

— Tačnost je učtivost kod crkvenih dostojanstvenika.

— Njegova Svetost je veoma zauzeta — uz nesiguran osmijeh, mladi svećenik se povuče, ne sasvim siguran u ovog starog momka iz Kine, pitajući se skoro je li može imati u njega povjerenja zbog srebra. Sastanak je zakazan u jedanaest. Sada je sat izbijao već pola jedan.

To je bila ista ona prostorija u kojoj je čekao na sastanak sa starim Macom. Koliko ranije? Pa, blagi Bože... trideset šest godina! On bolno odmahnu glavom. Zabavljalo ga je da plaši mladog momka, ali uopće nije bio oran za borbu. Jutros se osjećao prilično slabo i vrlo nervozno. Želio je nešto od biskupa. A mrzio je da traži usluge, a ipak mora zamoliti za ovu, i srce mu je zaigralo kad je stigao poziv na sastanak u skroman hotel gdje je odsjeo od trenutka kad ga je brod istovarilo u Liverpoolu.

Hrabro, on ispravi svoj izgužvani kaput, ispravi umorni vrat. Nije bio star. U njemu ima još dosta života. Sada, kada je već prošlo podne, AnAndrewselm će ga nesumnjivo pozvati da ostane na ručku. Bit će živ, saviti svoj užasan jezik, slušati AnAndrewselmove priče, smijati se njegovim šalama, neće zazirati od malo, ili možda više, laskanja. On se uzdao u Gospoda da na ozlijeđenu obrazu neće početi da poigrava živac. S tim je izgledao kao savršeni luđak!

Sada je već bilo deset do jedan. Najzad se začuše značajni zvuči u hodniku, i biskup Mealy odlučno uđe u sobu. Možda je i žurio; išao je živo, pogleda uprtog u Francisa, svijestan vremena.

— Dragi moj Francise. Divno je vidjeti te ponovo. Moraš mi oprostiti na ovom malom zakašnjenju. Ne, nemoj ustajati, molim te. Ovdje ćemo razgovarati... In ... intimnije je no u mojoj sobi.

Brzo on privuče stolicu i lako sjede pored oca Chisholma za sto. Kada je spustio svoju mesnatu, njegovanu ruku nježno na rukav drugog, on pomisli: Gospode, kako je postao star i slab.

— I kako je u milom Paitanu? Nije da ne napreduje, kaže mi monsinjor Sleeth. Jasno se sjećam kad sam stajao u onom razrušenom gradu, između smrtne kuge i haranja. Zaista, tu je bila umješana Božja ruka. Ah, to su bili moji pionirski dani, Francise. Sada ponekad čeznem za njima. A — osmijehnu se — sada sam samo biskup. Da li primijećuješ neku veću promjenu na meni otkako smo se rastali na onom orijentalnom pristaništu?

Francis je proučavao svog starog prijatelja s čudnim divljenjem. Nesumnjivo — godine su bile milostive prema Anselmu Mealevu. Zrelost je stigla kasnije. Njegov položaj mu je dao dostojanstvo, ublažio njegovu ranu rječitost do ugladeAndrewnosti.

Imao je lijepu pojavu i držao glavu visoko. Puno, meko svećeničko lice bilo je osvijetljeno istim kadifastim očima. Dobro je bio očuvan, još uvijek je imao sve svoje zube i izvanrednu meku, svježu kožu.

Francis reče jednostavno: — Nikad te nisam vidio da bolje izgledaš,

Biskup nagnu glavu, zadovoljan. — O temAndrewpora! O mores! Ni ti ni ja nismo više tako mladi kao nekad. Ali se ne držim loše. Iskreno rečeno, smatram da je savršeno zdravlje nužno za efikasnost. Kada bi samo znao šta sve imam da radim! Stavili su me na dijetu. Imam i masera, nekog snažnog Šveđanina, koji bukvalno šakama utucava strah Božji u mene. . . . bojim se — s naglom iskrenom brigom — da ti uopće o sebi nisi vodio računa.

— Osjećam se kao stari sakupljač krpa kraj tebe Anselme, i to je Božja istina... ali ja sam mlad u srcu... ili pokušavam da to budem. A još uvijek mogu da radim. Ja... nadam se da nisi sasvim nezadovoljan mojim radom u Paitanu.

— Moj dragi oče, vaši naponi su bili herojski. Prirodno, da smo malo razočarani s ciframa. Monsinjur Sleeth mi ih je juče pokazivao... — njegov glas posta sasvim dobronamjerman — ... za svih trideset šest godina ti si napravio manje poAndrewkrštenja no otac Lawler tokom pet godina. Molim te nemoj misliti da te prekorevam — to bi bilo suviše nemilosrdno. Jednoga dana kad budeš imao vremena možemo to detaljno diskutirati. U međuvremenu — njegov pogled se zaustavi na satu — da li mogu nešto učiniti za tebe?

Pauza. I zatim, tiho, Francis odgovori:

— Da ... ima, Vaša Milosti... ja želim parohiju.

Biskup se skoro trže iz svog dobroćudnog, nježnog stava. On lagano izvi obrve kada otac Chisholm nastavi, s onim istim mirnim intenzitetom: — Dajte mi Tweedside, Anselme. Ima upražnjeno mjesto u Rentonu . . . bolja, veća parohija. Unaprijedite svećenika iz Tvveedside u RenAndrewton. I pusti mene... pustite me da odem kući.

Biskupov osmijeh se učvrstio, manje prijatno, na njegovom lijepom licu. — Dragi moj Francise, izgleda da želiš da upravljaš mojom biskupijom.

— Ja imam i specijalni razlog što to tražim. Bio bih veoma zahvalan ... — na svoj užas otac Chisholm primjeti da mu je glas izvan kontrole. On prekinu i zatim dodade promuklo: — Biskup MacNabb mi je obećao parohiju ako se ikad budem vratio kući. — On poče da pretura po svom unutrašnjem džepu. — Imam ovdje njegovo pismo...

Anselm podiže ruku. — Ne može se očekivati od mene da ispunim posmrtno pismo mog prethodnika. — Tišina, zatim uz ljubaznu učtivost, Njegova Milost nastavi: — Prirodno, imat ću u vidu tvoj zahtjev. Ali ne mogu obećati ništa. Tweedside je uvijek bio vrlo drag meni lično. Kad se sa mojih ramena skine briga o sabornoj crkvi mislio sam tamo da sagradim malo utočište, mali dvorac Gondolfo. — On zastade, — njegove uši, još uvijek oštre, začuše šum kola koja dolaze, proAndrewpraćen glasovima u hodniku. On diplomatski pogledom potraži sat. Njegovo prijatno ponašanje se užurba. — Pa... sve je u Božjim rukama. Vidjet ćemo, vidjet ćemo.

— Ako bi dozvolio da ti objasnim — Francis se ponizno bunio, — ja sam. . . prilično želim da stvorim dom... za nekoga.

— Moraš mi to sve ispričati drugom prilikom. — Još jedna kola napolju, i još više glasova. Biskup prikupi svoju ljubičastu haljinu, glas medeno žalostan: — To je prava propast, Francise, moram se izvući, i to baš onda kada sam toliko očekivao da dugo i interesantno razgovaramo. Imam jedan zvaničan ručak u jedan sat. Predsjednik općine i gradskog savjeta su moji gositi. Politika, opet, avaj... školska uprava, vodovod, financije ... quid pro quo... moram da budem pravi burzijanac ovih dana... ali to mi se dopada Francise, dopada mi se!

— Neću biti duži od jednog minuta... — Francis zastade, i spusti pogled na pod.

Biskup naglo ustade. S rukom lako na ramenu oca Chisholma on mu pomože nježno do vrata, —Andrew Ne mogu ti reći koliko sam se radovao što te mogu pozdraviti kod kuće. Bit ćemo u vezi, ne brini se. A sada, moram te napustiti. Zbogom Francise ... i da si blagoslovljen.

Napolju se čitava rijeka velikih tamnih limuzina kretala ka prilazu i visokom trijemu palače. Stari svećenik primjeti purpurno lice ispod šuAndrewbare od dabrovine, druga lica, tvrda i zamagljena, hermelin, zlatne lance. Vlažni vjetar duhao je i probijao do srži starih kostiju, naviklih na sunce i prekrivenih samo toplim tankim tropskim odijelom. Kad je polazio, točak jednih kola naglo upade kraj ivice trotoara i tečno blato poleti i upade mu u oko. On ga obrisa rukom, gledajući ponovo niz godine, razmišljajući, uz sumorni blijedi osmeh: Anselmovo kupanje u blatu je osveAndrewćeno.

U grudima mu je bilo hladno, a ipak kroz svo

, razočarenje slabosti, neutoljivo je plamsao bijeli plamen. Mora odmah pronaći crkvu. Preko ulice su se vidjeli obrisi velike nove katedrale, od milijuna funti sterlinga, pretvorenih u masivni kamen i mermer. On hitno pođe k njoj.

Stiže do širokih stepenica, pope se i odjednom se zaustavi. Pred njim, na vlažnom kamenu na najvišoj stepenici, zgrčio se od vjetra, kljasti čovjek u krpama, s karticom zakačenom na grudima: Stari veteran, molim udijelite.

Francis je promatrao razbijenu priliku. On izvuče usamljeni šiling iz džepa i stavi ga u limenu čašu. Dva neželjena vojnika se pogledaše nijemo i onda svaki od njih skrenu pogled.

Uđe u novu sabornu crkvu, prostranstvo ljepote i tišine koja je odzvanjala, sa stupovima od mermera bogato ukrašenima hrastom i bronzom,.. hram ogromnih i složenih ukrasa u kome bi njegova kapela iz misije stajala neprimijećeno, zaboravljena u uglu poprečne lađe. Nezaplašen, on pođe ka visokom oltaru. Tamo kleče i plameno, s nepomučenom smjelošću se pomoli:

— Oh, Gospode jednom neka bude, ne tvoja volja, već moja.

||

Pet nedjelja kasnije otac Chisholm pođe na svoju ekspediciju, odlaganu već dugo, u Kirkbrigde. Kad je pošao od željezničke stanice, fabrike tekstila tog velikog industrijskog centra izbacivale su radnike, kuljajući na ručak. Stotine žena umotanih u šalove preko glave žurile su kroz kišu koja je natapala, i ustupale jedino ponekom tramvaju koji je kloparao po masnoj kaldrmi.

Na kraju glavne ulice on zapita za put, zatim skrenu udesno, pored ogromne statue podignute u čast lokalnog magnata i uđe u siromašniji kraj: prljavi trg ograđen visokim zgradama. Prijeđe trgom i uđe u usku aleju, okruženu smradom, tako mračnu da i na najsvetliji dan, ni tračak sunca ne bi mogao probiti. I pored radosti, velikog uzbuđenja, srce mu se steže. On je očekivao sirotinju, ali ne ovo. . . Pomisli: Sto sam ja uradio samo u mojoj gluposti i nebrizi! Ovdje, to je isto kao i biti na dnu bunara.

Zagledao je u brojeve na ulazima u stanove, pronađe pravi, i počeo se penjati stepenicama koje su bile bez svjetla i zraka, zagađenih prozora, zapušanih svijećnjaka. Napukla cijev izlijevala se na jedno odmaralište.

Još tri reda stepenica i on se spotače i skoro pade. Jedno dijete je sjedilo na stepenicama, dječak. Svećenik pogleda kroz maglu i mrak na malu rahitičnu priliku, kako pridržava tešku glavu jednom rukom, a drugom pridržava oštri lakat o

košAndrewčato koljeno. Koža mu je bila boje voska za svijeće. Bilo je skoro providno. Izgledalo je kao umorni starac. Moglo je imati sedam godina.

Odjednom dječak podiže glavu tako da svijetlo koje je dopiralo kroz razbijeni svjetlarnik pade na njega. Po prvi put Francis ugleda lice djeteta. On prigušeno uzviknu i ogroman val uzbuđenja ga preli, i on se osjeti kao brod u naletu teškog vala. To blijedo lice okrenuto naviše, nosilo je neAndrewpogriješivu sličnost sa Norinim licem. Oči, naročito, ogromne na skupljenoj koži, nikad se ne bi mogao prevariti.

— Kako se zoveš?

Pauza. Dječak odgovori: — Andrew.

Iza vrata na stepenicama nalazila se jedna jedina soba, gdje je, na prljavom ležaj u prostrtom na podu, ukrštenih nogu sjedela žena i brzo šila, dok joj je igla letjela sumanuto, automatskom brzinom. Kraj nje, na kutiji od jaja, boca. Nije bilo nikakva namještaja, samo čajnik, neke krpe i razAndrewlupani vrč. Preko kutije su se nalazile polugotove grube hlače.

Iskidan tugom, Francis je jedva mogao da govori. — Je li ste vi gospođa Stevens? — Ona potvrdi. — Došao sam. . . zbog dečka.

Ona pusti da joj rad nervozno padne u krilo; jadno stvorenje, ne staro, niti zlo, već samo iscrpljeno jadom, sasvim natopljeno. — Da, dobila sam vaše pismo. — Ona počne da jeca i objašnjava svoje prilike, da se pravda, da iznosi dokaze kako ju je nesreća dovela do ovoga.

On je tiho prekide; priča je bila ispisana na njenu licu. Samo reče: — Povest ću ga danas sa sobom.

Na ovaj mir, ona spusti pogled na svoje natečene ruke, prste, već poplavljele od bezbrojnih uboda iglom. Iako je učinila napor da to prikrije, njegov stav ju je uzbudio više od svakog prijekora. Ona počne da plače.

Nemojte misliti da ga ne volim. On mi pomaže na mnogo načina. Ja sam s njim dosta dobro postupala. Ali to je bila mučna borba. — Ona pogleda odjednom, s naglim prkosom, nijema.

Deset minuta kasnije on izađe iz kuće. Kraj njega, pridržavajući papirnu kesu na svojim pilećim grudima, išao je Andrew. Svećenikovi osjećaji bili su duboki i složeni. On je osjećao tupo uzbuđenje djeteta zbog ovog izleta bez presedana, a ipak je osjećao

da će ga najbolje umiriti šutnjom. Pomisli uz tihu, duboku radost: Gospod mi je dao život, doveo me iz Kine . . . za ovo!

Išli su bez riječi do željezničke stanice. U vozu Andrew je sjedio i gledao kroz prozor, ne pokrećući se, mašući nogama preko ivice sjedišta. Bio je vrlo prljav, prljavština se uvukla u njegov tanak, blijedi vrat. Jednom ili dvaput je kradoAndrewmice pogledao u Francisu, zatim odmah skrenuo pogled. Bilo je nemoguće pogoditi što misli, ali u dubini njegovih očiju krila se tamna iskra straha i sumnje.

— Ne plaši se.

— Ja se ne plašim — donja usna dječakova zadrhta.

Kad je voz jednom napustio dim iz Kirkbridgea, požurio je preko polja i pored rijeke. Izraz čuđenja se lagano ustali na licu dječaka. Nikad nije ni slutio da boje mogu biti tako svijetle, tako drukčije od olovne bijede siromaštva. Otvorena polja i obrađena zemlja ustupiše mjesto još divAndrewlijim prizorima, gdje su se pojavljivale šume, bogate od zelene paprati i loze, gde se primijećivalo svjetlucanje vode u malim udolinama.

— Je li ovdje idemo?

— Da, tu smo blizu.

Oni stigoše u Tweedside oko tri poslije podne. Stari grad, skupljen kraj rijeke, nije se ništa izmijenio, kao da ga je juče napustio, kupao se u blistavom suncu. Dok su poznati pejzaži plivali pred Francisovim očima, njegovo srce se steže od bolne radosti. Oni zajedno pođoše od stanice ka prezbiterij i St. Columba.

DIO VI:

KRAJ POČETKA

S prozora svoje sobe, monsinjor Sleeth se namršti gledajući dolje u vrt gdje je gospođica MofAndrewfat, s korpom u ruci, stajala s Andrewom i ocem Chisholmom i promatrala Dougala kako vadi povrće za ručak. Nijemo prijateljstvo koje je okupljalo malu grupu, još više pojača neprijatan osjećaj odvojenosti, i učvrsti njegovu odluku. Na stolu pred njim, otkucan na njegovoj maloj pisačkoj mašini, stajao je gotov izvještaj — jezgrovit i lucidan dokument, nabijen dokazima. On će biti za jedan sat u Tvneastlu. Večeras će ga biskup imati u rukama.

I pored oštrog, prodornog osjećaja da je ispunio zadatak, nije se moglo poreći da je protekla nedjelja provedena u St. Columbu bila naporna. Naišao je na mnogo šta što mu je smetalo, ili ga čak zbunjivalo. Osim grupe koja se okupila oko pobožne ali debele gospođe Glendenning, ljudi u parohiji poštovali su, čak, mogao bi reći, gajili nježnost, prema svom ekscentričnom pastoru. Juče je bio primoran da oštro postupi s delegacijom koja ga je čekala da bi protestirala i izrazila lojalnost prema parohijskom svećeniku. Kao da on nije znao da svaki sin odavde mora imati svoju kliku! Vrhunac očajanja bio je kad je, te iste večeri, naišao prezbiterijanski svećenik, i pošto se, poslije zaobilaženja i raznih pitanja, usudio izraziti nadu da ih otac Chisholme ne „ostavlja“, — jer je „raspoloženje“ u gradu u posljednje vrijeme bilo tako prijatno ... prijatno — zaista!

Dok je tako razmišljao, grupa u krugu njegova pogleda se rasturi i Andrew potrča u šupu da bi uzeo zmaja. Starac je imao pravu maniju da pravi zmajeve, grdosije od papira koje su, s lelujavim repovima, letjele — Sleeth je morao s gundanjem priznati, kao čudovišne ptice. U utorak, kad je naišao na ovu dvojicu vezanih za oblake s užadima, on se usudi reći prekorno:

— Oče, zar doista, mislite da je ova zabava dostoj anstvena?

Starac se osmjehnu — proklet, nikad se nije bunio, uvijek taj mirni, blag osmijeh koji dovodi do ludila.

— Kinezi to čine. A oni su dostojanstveni ljudi.

— Pretpostavljam da je to jedan od njihovih poganskih običaja.

— Ah, da! Svakako vrlo naivan!

On osta uspravno, nos mu je poplavio od oštra vjetra, promatrajući ih. Čini se da je stari svećenik spajao zabavu s učenjem. S vremena na vrijeme dok bi on pridržavao konopac, dječak bi sjeo u šupu i pisao po diktatu na komadima papira. Kad bi to završio, ove teško ispisane škrabotine navukli bi na konopac i poslali k nebu, uz obostrano zadovoljstvo.

Savlada ga nalet radoznalosti. On uze posljednji zamotuljak iz uzbuđenih dječakovih ruku. Bilo je jasno i sasvim tačno napisano. On pročitao: „Obećavam da ću se hrabro suprostavljati svemu što je glupo, i licemjerno, i surovo. Potpis: Andrew PS: Tolerancija je najviša vrlina. Zatim poniznost.“

Gledao je tupo u to, dugo, prije no što mu je predao. Čak je čekao, smrznuta lica, dok se pripremao idući. „Naše kosti se mogu omekšati i pretvoriti u prah na poljima,

ali Duh se probija i živi visoko u stanju blistave jasnoće. Gospod je zajednički Otac čitavog čovječanstva."

Ublažen, Sleeth pogleda u oca Chisholma. — Odlično. Je li to rekao sveti Pavle?

— Ne — starac odmahnu glavom izvinjava Andrewjući se. — Konfučije.

Sleeth je bio zaprepašćen. On ode bez riječi.

Te noći je počeo diskusiju, koju je starac izbjegavao s uznemirujućom lakoćom. Na kraju on izbaci, provociran:

— Vaša predočba o Gospodu je veoma čudna.

— Tko od nas uopće ima predočbu o Gospodu? — Otac Chisholm se osmjehnu. — Riječ „Gospod" je ljudskog porijekla... izražava samo poštovanje prema našem Stvaraocu. Ako osjećamo to poštovanje, mi ćemo i ugledati Gospoda... ne brinite se.

Na svoje iznenađenje, Sleeth osjeti da crveni. — Vi čini se vrlo malo poštujete Svetu Crkvu.

— Naprotiv... čitavog svog života sam se radovao što osjećam njene ruke oko sebe. Crkva je naša velika majka, koja nas vodi napred... grupu hodočasnika, kroz noć. Ali možda postoje i druge majke. A možda čak i neki jadni usamljeni hodočasnici i sami naiđu na pravi dom.

Ovo, čiji je samo fragment, ovaj dio, ozbiljno poremeti Sleetha i kad se vratio te noći on je usnio užasno izopačen san. Sanjao je da su, dok je kuća počivala u snu, njegov anđeo čuvar i anđeo oca Chisholma prekinuli rad i pošli u dnevnu sobu da bi popili nešto. Chisholmov anđeo bio je nježan, kerubinsko stvorenje ali njegov je bio stariji s nezadovoljnim očima i grubim ljutim perjem. Dok su pijuckali piće, krila okačenih o naslon stolice, razgovarali su o svojim šticećima. Chisholm, iako obilježen kao sentimentalista lako je prošao. Ali on... njega su iskidali na komadiće. Znojio se u snu kad je čuo kako ga njegov anđeo otpušta s posljednjim prokletstvom: — Jedan od najgorih koje sam ikad imao ... pun predrasuda, pedant, suviše ambiciozan i što je najgore od svega, dosada.

Sleeth se probudi, trgnuvši se u tami svoje sobe. Kakav mrzak, užasan san. On se strese. Glava ga je boljela. Znao je bolje no da vjeruje takvim strašnim snovima, da su to same odvratne izopačenosti misli u budnom stanju, iako su se razlikovale od dobrih, autentičnih biblijskih snova, kao onaj Faraonove žene na primjer. On brzo i snažno odgurnu san, kao prljavu pomisao. Ali sad ga je mučio dok je stajao kraj

prozora: pun predrasuda, pedant, suviše ambiciozan i što je najgore od svega, dosadan.

Čini se da se prevario u Andrewu, jer se djete pojavi iz šupe noseći ne svoj zmaj, već veliku pletenu košaricu u koju poče, uz Dougalovu pomoć, da stavlja svježe nabrane šljive i kruške. Kada je to završio dečko pođe ka kući, noseći košaricu preko ruke.

Sleeth je imao neobjašnjivu želju da se povuče. Naslutio je da je poklon za njega. Bio je kivan i neodređeno, apsurdno, smeten. Kucanje na vratima natjera ga da prikupi razbijene misli.

— Slobodno!

Andrew uđe u sobu i stavi voće na komodu. Uz posramljenu samosvijest čovjeka koji zna da se u njega sumnja, on isporuči poruku koju je vježbao svo vrijeme uz stepenice: — Otac Chisholm se nada da ćete ovo ponijeti sa sobom — šljive su vrlo slatke — a kruške su posljednje koje ćemo imati.

Monsinjur Sleeth oštro pogleda u dečka, razmišljajući da je dvostruko značenje možda sadržano u toj posljednjoj jednostavnoj rečenici.

— Gde je otac Chisholm?

— Dolje. Čeka na vas.

— A moja kola?

— Dougal ih je sad doveo ispred glavnih vrata.

Pauza. Andrew poče, oklijevajući da se povlači.

— Čekaj! — Sleeth zastade. — Zar ne misliš da bi bilo zgodnije... i uopće učtivije. . ako bi odnio voće dolje i stavio ga u moja kola?

Dječak nervozno pocrvenje i pođe da posluša. Kad je podigao korpu sa komode, jedna šljiva pade i otkotrlja se ispod postelje. Sasvim crven, on se saže i nespretno je dohvati, tako da glatka kožica prsnu i sok iscuri na prste. Sleeth ga je promatrao s hladnim osmjehom.

— Ta neće biti dobra... je li? Bez odgovora.

Rekao sam, je li?

— Ne, gospodine.

Sleethov čudan blijedi osmijeh se produbi. — Ti si izvanredno tvrdoglavo dijete. Promatrao sam te čitave nedjelje. Tvrdoglav i neodgojen. Zašto me ne gledaš u oči?

Uz ogroman napor dečko odvoji oči s poda. Drhtao je, kao nervozno ždrijebe kad je pogledao u Sleetha.

— To je znak nečiste savjesti ako se čovjek ne gleda u oči. Pored toga, to je neodgojeno. Naučit će te bolje u Ralstonu.

Ponovo tišina. Dječakovo lice je bilo sada blijedo. Monsinjur Sleeth se još uvijek osmijehivao. On ovlaži usne.

— Zašto ne odgovaraš? Je li to zato što ne želiš da ideš u Dom?

Dječak promuca: — Ne želim da idem.

— Ah! Ali ti želiš da učiniš ono što je dobro, je li?

— Da, gospodine.

— Onda ćeš poći. Ustvari, mogu ti reći da ćeš poći i to vrlo brzo. Sad možeš ostaviti voće u kola. Samo ako možeš tako da sve ne prevrneš.

Kad je dječak otišao, Monsinjur Sleeth ostade nepomičan, konture njegovih usana bijahu sleđene u krut, prav kalup. Ruke je ispružio niz tijelo. Šake skupljene u pesnice.

S istim tim zgrčenim izrazom lica on priđe stolu. Ne bi vjerovao da je sposoban za takav sadizam. Ali baš ta surovost odagnala mu je tamu iz duše. Ne oklijevajući, neodložno, on dohvati pripremljeni izvještaj i izscijepa ga na komadiće. Prstima je cijepao listove metodičnom žestinom. Odbaci iskidane i izgužvane komade od sebe, rasu ih neopozivo po podu. Zatim zaječa i spusti se na koljena.

— Oh, Gospode! — Glas mu je bio jednostavan i molećiv. — Dozvoli da nešto naučim od ovog starca. I dragi Gospode ... ne dozvoli da postanem dosadan.

To isto poslijepodne kad je monsieur Sleeth otišao, otac Chisholm i Andrew oprezno se iskraše sporednim vratima, iako su dječakove oči još uvijek bile naduvene, ali vedre od iščekivanja, a lice, najzad, smireno.

— Pazi na potočarke, momče — Francis je žurio dječaka uz zavjerenički šapat. — Sama nebesa znaju da smo imali već dovoljno muke i da nam nije potrebno da i Dougala natovarimo na vrat.

Dok je Andrew vadio gliste iz cvijetnih gredica a starac pošao u šupu za alatke, odakle je izvadio pribor za pecanje pastrmki, zastavši da ga sačeka kraj vrata. Kad je dijete stiglo bez daha, sa konzervicom punom gmizajućih crvi, on se nasmija.

— Zar nisi sretan dječak što ideš da loviš pastrmke sa najboljim pecačem u čitavom Tweedsideu? Dobri Gospod je napravio male ribe, Andrew ... i poslao nas ovamo da ih lovimo.

Njihove dvije prilike, držeći se za ruke, iščezavale su lagano i nestale na stazi, prema rijeci.

Contents

DIO I.....	4
POČETAK KRAJA	4
DIO II:.....	11
NEOBIČAN POZIV	11
I	11
II.....	23
III	38
IV	48
V.....	60
VI	72
DIO III:	85
KAPELAN BEZ USPJEHA.....	85
I	85

II.....	102
III.....	122
DIO 4	126
KINA.....	126
I	126
II.....	137
III.....	144
IV	151
V.....	163
VI	181
VII.....	196
VIII.....	208
IX	220
X.....	235
XI	241
XII.....	252
XIII.....	268
DIO V:	276
POVRATAK	276
I	276
II.....	280
DIO VI:	282
KRAJ POČETKA.....	282